A photograph of a photographer in a refugee camp, overlaid with a dark green tint. The photographer is in the foreground, seen from the side, holding a camera up to take a picture. In the background, a large group of people, including children and adults, are gathered in a dusty area with makeshift tents and structures.

**Poročanje o nesrečah:
Vodnik za prakso, etiko
in varnost**

Funded by
Erasmus +
programme of the
European Union

**Poročanje o nesrečah: Vodnik
za prakso, etiko in varnost**

RTÜK

**Social
Innovation
Agency**

Universidade de Vigo

ISBN: 978-625-6281-84-4

POROČANJE O NESREČAH: VODNIK ZA PRAKSO, ETIKO IN VARNOST

© 2025 PRESEDSTVO KOMUNIKACIJSKIH PUBLIKACIJ

Ta vir financira program Evropske unije Erasmus+. Vendar Evropska komisija in turška nacionalna agencija ne moreta biti odgovorni za kakršno koli uporabo informacij, ki jih vsebuje ta vir. Za neprofitno uporabo je na voljo brezplačen dostop.

Številka potrdila založnika: 45482

1. Izdaja, December 2025

Komunikacija

Kızılırmak Mahallesi, Mevlana Bulvarı, No: 144

06520 Çankaya, Ankara, Türkiye

T +90 312 590 20 00 | webinfo@iletisim.gov.tr

Zatiranje

İhlas Matbaacılık Gazetecilik A.Ş.

Številka Potrdila: 45589

Vsebina

1. PRAKTIČNI PRIROČNIK NEW PRACTICAL GUIDEBOOK

POGLAVJE 1. Novinarstvo o nesrečah	13
Uvod	13
Zakaj je pomembno poročati o nesrečah?	14
Etični vidiki novinarstva o nesrečah	15
Vloga novinarjev v kriznih situacijah	19
Orodja novinarstva v primeru nesreč (uporabljene tehnologije in metode)	23
Primeri iz prakse	26
Priporočila	32
POGLAVJE 2. Priprava na poročanje o nesrečah	35
Uvod	36
Razvoj strateškega načrta	37
Zbiranje informacij o različnih vrstah izrednih dogodkov	42
Sodelovanje z drugimi službami	44
Zagotavljanje varnosti novinarjev	46
Načrti za odzivanje na nesreče (kako lahko novinarji razvijajo načrt za odzivanje v primeru nesreč)	47
Primeri iz prakse	49
Priporočila	55
POGLAVJE 3. Poročanje o nesrečah na kraju samem	59
Uvod	61
Prvi koraki na kraju dogodka	62
Zbiranje dejstev in intervjuji	63

Uporaba različnih formatov (besedilo, fotografije, videoposnetki)	69
Neposredni prenosi	71
Sodelovanje z drugimi novinarji	73
Primeri iz prakse	73
Priporočila	79
POGLAVJE 4. Poročanje o nesrečah	83
Uvod	85
Struktura novinarskih prispevkov	85
Novinarski žanri	90
Razširjanje informacij prek različnih kanalov	93
Sodelovanje z uredniško ekipo	94
Dolgoročno poročanje o posledicah	95
Analiza lastnega dela in skrb za lastno dobro počutje novinarjev	97
Pravočasna obveščanja (kako in kdaj hitro razširjati informacije)	98
Tematski študiji	99
Priporočila	100
POGLAVJE 5. Poročanje o nesrečah v digitalni dobi	103
Uvod	105
Novinarstvo o nesrečah v digitalni dobi (lažne novice, družbena omrežja, preverjanje informacij)	106
Pravni vidiki poročanja o nesrečah	111
Psihološka priprava novinarjev	113
Pomoč ljudem, prizadetim v nesrečah	115
Strategije za delo z družbenimi omrežji (vloga družbenih omrežij med nesrečami in metode za njihovo učinkovito uporabo)	116
Tematski študiji	117
Priporočila	119
SLOVAR VODNIKA	121
SKLICEVANJA	131

2. VARNOSTNI PRIROČNIK SAFETY GUIDEBOOK

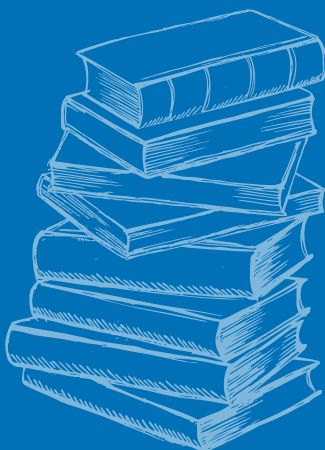
POGLAVJE 1. Osnovni principi novinarstva o nesrečah	141
Uvod	141
Vloga novinarjev v izrednih razmerah	141
Vrste nesreč: splošno razširjanje in posebni izzivi	142
Idealni profil novinarja v izrednih razmerah	145
POGLAVJE 2. Osebna varnost in zaščita na terenu	149
Predhodna priprava novinarjev	152
Aktivna varnost	154
Minimalna priporočena oprema: varnostni nahrbtnik	154
Pasivna varnost	158
POGLAVJE 3. Učinkovita komunikacija in upravljanje informacij	169
Poročanje brez povzročanja panike ali zaskrbljenostiPoklicna etika v zelo občutljivih situacijah	169
Dostojno in humano ravnanje z žrtvami	172
Upravljanje virov	174
POGLAVJE 4. Duševno zdravje in psihološka podpora	177
Čustveni vpliv poročanja o nesrečah	179
Motnje in reakcije, ki lahko nastanejo zaradi nesreče	182
Stres	182
Na Travma	183
Na Anksioznost	185
Na depresija	186
Kazalniki	187
Preventivni ukrepi	190
Nadaljnje oskrba	191
POGLAVJE 5: Nadaljnje izobraževanje in osnovna priporočila za poročanje o nesrečah	195
Treningi in praktične vaje	198
Načrt pred poročanjem	200
Sodelovanje z organi, nevladnimi organizacijami (NVO) in reševalnimi ekipami	202
REFERENCA	205

3. ETIČNI PRIROČNIK NEW ETHICAL GUIDEBOOK

POGLAVJE 1. Kaj je etika v novinarstvu?	213
Uvod	214
Osnovna načela in vrednote novinarske etike	214
Zgodovinski primeri kršitev etike pri poročanju o nesrečah in njihove posledice	218
Etična navodila za poročanje o nesrečah	221
Primeri iz prakse in tematske raziskave	225
Ugotovitve iz ankete: najpomembnejše kompetence	229
Seznami za samokontrolo	231
POGLAVJE 2. Etična načela pri poročanju o nesrečah	237
Uvod	238
Natančnost in preverjanje dejstev	238
Objektivnost in nepristranskost	241
Pravičnost	244
Človečnost	246
Zaupnost. Otroci v nesrečah.	247
Neodvisnost	249
Odgovornost, odzivnost in izobraževanje	250
Primeri iz prakse	253
Seznam za preverjanje objav o nesrečah	257
POGLAVJE 3. Poročanje o dogodkih pred nesrečo	263
Uvod	264
Pripravljenost na nesreče kot del etičnega poročanja	264
Vloga novinarjev pri zmanjševanju potencialnih tveganj za družbo	267
Upoštevanje človeškega dejavnika in preprečevanje panike	268
Oblikovanje družbene zavesti: proaktivne komunikacijske strategije	269
Sodelovanje z lokalnimi skupnostmi in strokovnjaki	271
Primeri preventivnega poročanja	273
Seznam za pripravo preventivnega gradiva	277
Nasveti za proaktivno delo pred nesrečo	280

POGLAVJE 4. Etično poročanje med nesrečo	285
Uvod	286
Vpliv operativnih odločitev novinarjev na oblikovanje javne narative	286
„Hitrost proti natančnosti“: dilema v realnem času	287
Kontekstualizacija v kriznih razmerah: ustvarjanje celovite slike	290
Pomembnost prikazovanja ozadja in posledic, ne le senzacionalnosti	290
Kako se izogniti paniki in pretiranemu dramtiziranju	292
Hitro odzivanje in učinkovita komunikacija: usklajevanje v kaosu	293
Čustvena inteligenca in empatija na kraju dogodka	294
Primeri etičnega poročanja med krizo	295
Praktična orodja za delo v realnem času	298
POGLAVJE 5. Posledice neetičnega poročanja o nesrečah	305
Uvod	306
Ponovna travmatizacija žrtev	306
Erozija javnega zaupanja: od skepticizma do cinizma	308
Poglobitev družbenih razlik	308
Dezinformacije kot dolgoročna posledica	310
Gospodarske in politične posledice netočnosti	310
Poklicna degradacija	311
Primeri iz prakse	312
Načini za ponovno vzpostavitev zaupanja	314
Ključni izrazi, pojmi in organizacije	320

1. POGLAVJE
POROČANJE O
NESREČAH
PRAKTIČNI VODNIK

1.

Novinarstvo o nesrečah

1. Novinarstvo o nesrečah

Uvod

Živimo v spreminjajočem se svetu, kjer so zaradi sodobnih informacijskih tehnologij dogodki in situacije bližje in bolj otipljivi za milijone ljudi. Katastrofe in izredne razmere so dejavniki, ki človeštvo vedno prisilijo k ostri in takojšnji reakciji: iskanju načinov za zagotovitev varnosti, sočustvovanju, nujenju podpore prizadetim in ustvarjanju priložnosti za odpravo posledic in njihovo preprečevanje. To še posebej velja za situacije, v katerih gre za naravne nesreče, kot so požari ali poplave – v takih primerih se informacije o širjenju nesreče širijo in spremljajo skoraj v realnem času, pri čemer mnenja in reakcije dosežejo milijone ljudi.

Novinarstvo o nesrečah je posebna, specifična veja uveljavljenega novinarstva, katere cilj je obveščati družbo ne le o neposrednih grožnjah, ampak tudi o tem, kako se jim izogniti, kako zagotoviti podporo ali kako ublažiti njihove posledice. Morda je vredno povedati, da je novinarstvo o nesrečah danes orodje, ki omogoča združevanje milijonov ljudi, usklajevanje njihovih prizadevanj in dokazovanje, da živimo v času, ko lahko ravnodušnost in podpora rešita tisoče življenj, ko nas pravočasne in objektivne informacije združujejo in nam omogočajo, da preprečimo nesreče. V tem leži resnično visoka humanistična patetika novinarstva o nesrečah, v tem pa tudi ogromna odgovornost novinarja. Poleg poročanja o izrednih dogodkih mora novinar pomagati preprečevati paniko in usmerjati družbena prizadevanja v resnično pomembne stvari in ukrepe, pokazati resnične potrebe po podpori ter oblikovati ideje in pomene za sodelovanje, da se odpravijo posledice nesreč.

Seveda ni povsem točno reči, da je vloga novinarja v tem najbolj odgovorna in pomembna, saj so v odpravljanje posledic in boj proti nesrečam vključene različne strukture – od posebnih služb do mednarodnih organizacij in prostovoljcev. Vendar je vloga novinarja pomembna in opazna. Brez tega dela – objektivnega in pravočasnega poročanja o dogodkih, odražanja razmer v daljšem časovnem obdobju, spodbujanja družbene razprave, gojenja sočutja in lažjega zadovoljevanja potreb prizadetih – bi bilo premagovanje posledic nesreč in izrednih razmer veliko težje, za mnoge ljudi pa bi bile te posledice veliko hujše in katastrofalnejše.

Zakaj je pomembno poročati o nesrečah?

Poročanje o nesrečah vključuje izpolnjevanje temeljne, osnovne funkcije novinarstva v demokratični družbi: zagotavljanje popolnih, objektivnih in pravočasnih informacij o spremembah v okoliškem svetu. Nesreče so dejavnik, ki neposredno vpliva na življenje ljudi, znatno omejuje njihove osnovne potrebe v skladu z Maslowovo (1943) hierarhijo in oblikuje drugačen, od običajnega različen način življenja – pogosto način preživetja. Poleg tega nesreče v širšem kontekstu ustvarjajo in poudarjajo družbene procese, ki bodisi utrjujejo bodisi nasprotno razdružujejo družbo. Ustvarjajo pogoje za dejansko, praktično izvajanje različnih humanitarnih ukrepov in pobud.

Poročanje o nesrečah se ne osredotoča le na tehnično ali tehnološko komponento prikazovanja bistva dogodka in obsega nesreče. Enako pomembno je poudariti, kako se družba utrjuje, kako vlada in mednarodne strukture ukrepajo za odpravo posledic nesreč. Pri poročanju o posledicah nesreč ali prizadevanjih za njihovo ublažitev novinarji družbi dosledno poudarjajo idejo, da socialni napredek, razvoj demokratičnih institucij in civilizacija omogočajo, da ljudje niso prepuščeni sami sebi v nesreči. To potrjuje vrednost človeškega življenja, skrbi in pripravljenosti za pomoč.

Novinarstvo ima pomembno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja in razpoloženja. Med nesrečami ta dejavnik postane ključen za odpravljanje posledic in podporo prizadetim. Strah, panika, sočutje in sočustvovanje so najbolj zapletena čustva in najbolj odgovorna področja novinarskega dela. Zahvaljujoč temu delu lahko družba ta čustva pretvori v učinkovito pomoč, v zaupanje v premagovanje posledic, zaupanje v podporo in skrb ter zaupanje v prihodnost. Ločen, pomemben dejavnik pri potrebi po popolnem in objektivnem poročanju o nesrečah je oblikovanje ukrepov za preprečevanje nesreč in poročanje o teh procesih. Takšni učinki so še posebej očitni med naravnimi nesrečami in katastrofami, ko države in pogosto tudi mednarodna skupnost vlagajo največje napore v omejevanje in lokalizacijo naravnih nesreč, kot so veliki požari ali poplave. Hitrost novinarjev in popolnost poročanja o informacijah postaneta dodatna dejavnika, ki vplivata na učinkovitost ukrepov organov, posebnih služb in prostovoljcev.

Novinarstvo ni edino in odločilno sredstvo ter regulator procesov v boju proti izrednim razmeram in naravnim nesrečam. Za ta namen obstajajo posebne službe in sistemi na nacionalni in mednarodni

ravni. Hkrati pa je prav zaradi novinarjev in objav v tradicionalnih ali družbenih medijih proces odpravljanja posledic nesreč postal pomemben del družbene realnosti. Zahvaljujoč novinarjem se združujejo prizadevanja tisočev in tisočev ljudi, kar pomaga ublažiti situacijo in zagotoviti potrebno podporo tudi po katastrofalnih situacijah.

V okviru projekta Erasmus+ „Novinarstvo v primeru nesreč“ je bila izvedena raziskava za oceno ravni znanja in pripravljenosti novinarjev za delo v območjih nesreč. Kar 95,6 % anketiranih novinarjev je navedlo, da bi moral biti del izobraževalnega procesa posvečen gradivu, ki jim pomaga razumeti, kako ravnati v različnih vrstah nesreč. Ta kazalnik kaže na nujno potrebo po specializiranih tečajih novinarstva v primeru nesreč za učinkovito medijsko izobraževanje. Menimo, da je ta tečaj koristen ne le za strokovnjake, ki se ukvarjajo s to tematiko, ampak tudi za vse diplomante univerz in inštitutov, ki izobražujejo medijske strokovnjake, saj se žal visoka verjetnost dela v katastrofalnih razmerah med poklicno kariero diplomantov ne zmanjšuje.

Potrebo po zanesljivih in hitrih informacijah v izrednih razmerah je težko preceniti. Enako težko je preceniti odgovornost novinarjev za posledice njihovih lastnih objav. Zato delo medijskih strokovnjakov zahteva ne le profesionalnost pri pripravi gradiva, temveč tudi sistematično in dosledno upoštevanje standardov in etičnih kodeksov, pa tudi nenehno pozornost do rezultatov in odzivov, ki jih bo njihovo gradivo sprožilo v družbi, ter posledic, ki jih lahko ima objava po njeni razširitvi v mednarodnih medijih.

Etični vidiki novinarstva v primeru nesreč

Novinarstvo v primeru nesreč zahteva sistematično in temeljito razpravo o etiki, ta razprava pa mora biti rezultat namenskih raziskav. V tem priročniku bomo opisali najpomembnejše smernice in vidike, ki opredeljujejo etične komponente novinarskega dela pri poročanju o nesrečah. Najprej je ključnega pomena upoštevanje novinarskih etičnih kodeksov in načel novinarskega dela v obliki novic, saj se poročanje o nesrečah in izrednih razmerah v veliki meri osredotoča na žanr novic. Zapiski in poročila, reportaže, komentarji in intervjuji – to so besedila, ki najbolj popolno in hitro odražajo situacijo na kraju dogodka in sodelovanje različnih institucij pri blaženju posledic dogodka.

Glede na to postanejo ključni parametri novinarske etike zahteve

standardov novinarskega poročanja. Natančnost in pravočasnost, zanesljivost in popolnost poročanja o dogodku so vidiki, ki zahtevajo posebno pozornost novinarja. Za mnoge medijske strokovnjake se pojavi vprašanje: kaj je pomembnejše: biti prvi, ki poroča o nesreči, ali zagotoviti preverjene informacije iz uradnih virov, čeprav niso prvi med kolegi? Predstaviti le delno potrjena dejstva ali poiskati in objaviti popolne informacije o dogodku? Etični pristop narekuje upoštevanje standardov, posvečanje pozornosti h kakovosti poročanja o izrednih dogodkih, vendar je pomembna tudi narava nesreče.

Raziskava o potrebah novinarjev v območjih nesreč, izvedena med izvajanjem projekta Erasmus+ „Novinarstvo v primeru nesreč“, dokazuje, da je med drugim najpomembnejše znanje, ki ga potrebujejo novinarji v praksi, znanje o medijski etiki in varnostnih posebnostih dela, predvsem izkušnje medijskih strokovnjakov, ki poročajo o različnih vrstah izrednih dogodkov. Na tretjem mestu so primeri učinkovitega dela v območjih nesreč, ki so prav tako rezultat izkušenj, zato je usposabljanje na področju etike in varnosti izredno pomembno.

V izrednih razmerah se čustvena napetost v družbi stopnjuje, prevladujejo negativna čustva. Ta čustva v vsakem primeru vplivajo na doživljanje nesreče, lahko povzročijo paniko in poslabšajo posledice nesreče. Novinarji morajo v svoji poklicni dejavnosti upoštevati ta dejavnik, razumeti, da lahko zanesljive in hitre informacije prispevajo k zmanjšanju čustvene napetosti v družbi, in dati prednost zagotavljanju varnosti pred nesrečami za tisoče ljudi. Zato je stopnja odgovornosti novinarja za upoštevanje standardov dejavnosti visoka. Novinarstvo ima zapleten, reguliran niz omejitev glede predstavitve informacij; upoštevanje teh zahtev bo pomagalo ustvariti resnično potrebna in koristna sporočila.

Pomembno je tudi govoriti o vlogi novinarstva v družbi, ki v primeru nesreče pridobi izrazito pomenljivost, tako pomembno, da se kaže kot model etične odgovornosti medijskega strokovnjaka do družbe. Vzemimo na primer storitveno funkcijo – novinar mora zagotoviti koristne informacije, praktično pomoč za vsakdanje življenje (Blum) – v primeru nesreče ljudje potrebujejo informacije o možnih načinih reševanja, krajih, kjer lahko dobijo pomoč, evakuaciji in potrebnih sredstvih za preživetje. Takšne informacije nikoli ne bodo odvečne, saj se osnovne potrebe spreminjajo in je najpomembnejše ohraniti življenje in zdravje. Zagotavljanje takšnih informacij

iz nepreverjenih virov, ne glede na to, kako hitro se zdi, pomeni izpostavljanje ljudi dodatni nevarnosti.

Na pozitivni strani lahko rečemo, da v digitalni dobi preverjanje informacij in potrjevanje mnogih dejstev iz uradnih virov ne zahteva veliko časa ali izrednega truda, seveda pod pogojem, da ima novinar izkušnje, znanje in informacije o državni organizaciji za ublažitev posledic nesreč (ustrezne službe, sedeži, tiskovni predstavniki in uradni kanali, kontakti strokovnjakov in predstavnikov teh struktur, področja odgovornosti različnih služb, prostovoljske pobude in nevladne organizacije, vključene v območje nesreče, itd.

Med etična načela novinarskega dela med nesrečami je treba vključiti tudi človečnost in spoštovanje zasebnega življenja ljudi. Pomembno je zapomniti, da je treba pri ustvarjanju fotografskega in video gradiva upoštevati pravico do zasebnosti in omejitve v zvezi z mladoletniki, zlasti glede soglasja za objavo in izogibanja šokantnemu gradivu, ki bi lahko identificiralo posameznika brez soglasja za objavo s strani njega samega ali njegovih sorodnikov. Mednarodni medijski koncerni imajo stroge zahteve za takšno vsebino; na primer, BBC ima ločen postopek (BBC Editorial Guidelines 2025, 2025), ki omogoča posvetovanje in odobritev vseh vprašanj v zvezi z objavo fotografskega ali video materiala, kadar obstajajo dvomi.

Človečnost kot načelo novinarskega dela pomeni pozornost do splošnega konteksta gradiva. Med naravnimi ali družbenimi nesrečami in tehnološkimi izrednimi razmerami so pomembni sodelovanje, empatija in podpora. To velja ne le za državo, v kateri se je nesreča zgodila, ampak tudi za mednarodno skupnost. Zato mora biti novinar pripravljen pokazati ne le senzacionalne posnetke, ampak tudi obseg dogodka, njegove predpogoje ter kompetentno napovedati in prikazati možne posledice, pri čemer se sklicuje na uradne ali preverjene vire. To lahko na primer vključuje število ljudi, ki potrebujejo pomoč ali evakuacijo, takojšnje potrebe po hrani ali zdravilih ali druge ključne okoliščine. Nič manj pomembno je obveščati o tem, katere osnovne potrebe so že bile zadovoljene, da se pomoč usmeri v resnično potrebna področja. To lahko ponazorimo s primerom: polet 2024 je bila bolnišnica Okhmatdyt v Kijevu poškodovana zaradi rakete in na to lokacijo je prišlo veliko ljudi, da bi pomagali in odstranili ruševine. Takrat je bila temperatura zraka precej visoka in prostovoljci so potrebovali pitno vodo. Ko je bila ta informacija objavljena na lokalnih Telegram kanalih, je bila na

pobudo številnih posameznikov in podjetij, ki so se takoj odzvali na potrebo, takoj organizirana dostava vode. Čez nekaj časa so sporočila na istih komunikacijskih kanalih pokazala, da je vode že dovolj in da je v tej situaciji največ, kar bi bilo potrebno, malo vode za osebne potrebe, če je nekdo nameraval pomagati pri odstranjevanju ruševin.

Leta 2018 so se britanski mediji, vključno z BBC in The Guardian, soočili z zelo občutljivim etičnim izzivom pri poročanju o primeru, v katerega so bile vpletene žrtve škandala s talidomidom. To je bila kriza javnega zdravja v 50. in 60. letih prejšnjega stoletja, ko so se tisoči otrok rodili s hudimi prirojenimi okvarami, ker so njihove matere med nosečnostjo jemale zdravilo talidomid. Več kot 60 let pozneje so se mnoge od teh žrtev soočale z novimi zdravstvenimi izzivi.

Osnovni etični dilemi za novinarje je bilo, kako poročati o poslabšanju zdravja žrtev in njihovem pravnem boju za nov sistem odškodnin, ne da bi senzacionalizirali njihovo trpljenje ali ogrozili njihovo dostojanstvo. To je zahtevalo občutljivo ravnovesje med javnim interesom in spoštovanjem osebne zasebnosti.

Namesto da bi uporabili šokantne slike ali pretirano čustven jezik, so se novinarji osredotočili na vseživljenjsko odpornost žrtev. Objavili so poglobljene članke, v katerih so pojasnili zapletenost njihovega pravnega boja in njihovega prizadevanja za priznanje.

Novinarji so bili zelo pazljivi, da so pridobili prostovoljno soglasje žrtev in njihovih družin. Intervjuje so opravili z veliko mero sočutja, tako da so žrtve lahko svoje zgodbe povedale z lastnimi besedami. BBC je na primer produciral dokumentarne filme in članke, ki so dali glas žrtvam in poudarili njihovo moč in zavzemanje.

Novinarji so skrbno varovali identiteto tistih, ki niso želeli biti v celoti identificirani, in po potrebi uporabili imena ali inicialke. Prednost so dali blaginji oseb, o katerih so poročali, pred novinarskim »scoopom«.

Ta pristop je pokazal, da je mogoče poročati o globoko tragični in občutljivi zgodbi, hkrati pa ohraniti najvišje standarde novinarske etike. Medijsko poročanje je ponovno pritegnilo pozornost javnosti k stiski žrtev talidomida, kar je privedlo do večje podpore in pozitivne rešitve njihovih pravnih zahtevkov. To je močan primer, kako lahko novinarstvo deluje kot sila za dobro, ko gre za ozaveščanje o dolgotrajnih socialnih krivicah, celo desetletja po prvotnem dogodku.

Na koncu ugotavljamo, da je etika novinarstva v primeru nesreč posebno področje novinarske etike, ki zahteva ločeno poročanje in asimilacijo med usposabljanjem medijskih strokovnjakov. Na žalost nihče ne more zagotoviti, da bodoči novinarji ne bodo morali delati v razmerah nesreče. Na splošno si velja zapomniti, da je osnovno etično načelo novinarskega dela, podobno kot pri zdravnikih, »ne škoduj!«. V primeru nesreč se temu doda pomemben dodatek: »ne škoduj in pomagaj!«.

Vloga novinarjev v kriznih situacijah

Novinarji igrajo ključno vlogo v primeru nesreč ali izrednih razmer. Stabilnost in razvoj sodobnega sveta sta v veliki meri odvisna od izmenjave in pretoka informacij, širjenja sistemov dostopa do različnih virov informacij, vse hitrejšega prenosa podatkov in vse večjih možnosti za takojšnjo izmenjavo informacij, vključno s fotografijami in videoposnetki. To so značilnosti našega časa, ki poganjajo družbene procese in oblikujejo navade ljudi pri organizaciji njihovega vsakdanjega življenja. Še pred nekaj desetletji je bila družbena slika življenja tako drugačna, da si je ne moremo v celoti predstavljati, razen če pripadamo starejšim generacijam. Danes pa nas nasičenost informacijskega toka sili, da precej časa posvečamo novicam in poročilom v tradicionalnih in še pogosteje v družbenih medijih.

Novice so pomemben del našega življenja in v določeni meri določajo njegovo kakovost. V kriznih situacijah ljudje, ki se znajdejo neposredno na problematičnih lokacijah, najprej iščejo informacije, ki jim bodo pomagale razumeti situacijo, dojeti obseg problema, najti načine za varen izhod iz krize ali se pripraviti na njene posledice. Enako, vendar v nekoliko drugačnem smislu, velja za potrošnike informacij, ki so zunaj območja nesreče: potencialne nevarnosti širjenja kritične situacije, potrebe po pomoči in podpori, možne možnosti za odpravo posledic, bližnja perspektiva družbenega življenja na območjih, prizadetih v nesreči, vključevanje struktur in organizacij, prostovoljcev in mednarodne skupnosti v blaženje posledic – vse to postane predmet pozornosti milijonov ljudi po vsem svetu.

V krizni situaciji novinar opravlja (ali lahko opravlja) več pomembnih nalog, ki v kombinaciji opredeljujejo njegove funkcije v kriznih situacijah. Najprej moramo poudariti vlogo novinarja kot vira informacij. Ta vloga zahteva upoštevanje standardov in visoko raven kompetentnosti, ki mora biti zadostna za pridobivanje relevantnih

komentarjev in upoštevanje kompleksnosti situacije. Na primer, v primeru tehnogene nesreče bo za novinarja praktično nemogoče razumeti grožnje in obseg dogodka, če ne bo razumel dejavnikov tveganja, ki jih ta nesreča prinaša, sredstev za zagotavljanje varnosti in možnih načinov za premagovanje krizne situacije, zlasti glede na naravo nesreče. Vloge novinarja kot vira informacij ni mogoče preceniti, zato ponovno poudarjamo odgovornost in absolutno upoštevanje pravil za pripravo novinarskih prispevkov.

Naslednja izredno pomembna vloga novinarja v kriznih situacijah je proučevanje družbenih razpoloženj in pričakovanj prebivalstva, ki je prizadeto zaradi nesreče. Posebno pozornost je treba posvetiti življenjskim potrebam, ki vplivajo na preživetje in varnost v teh situacijah. Poročila o teh vidikih so vedno usmerjena v neposredno pomoč in podporo. Za novinarja je pomembno, da ne prikazuje le izkušenj in strahov ljudi, ki so med nesrečo utrpeli izgube ali škodo, ampak tudi opozarja na centre zaupanja in učinkovitosti, stopnjo in moč podpore, načine reševanja situacij in zadovoljevanja nujnih potreb. Te teme postanejo ključni dejavnik pri utrjevanju prizadevanj med odpravljanjem katastrofalnih posledic in določajo najpomembnejše smeri pomoči. Tipični primeri takšnih poročil so lahko informacije o potrebi po določenih krvnih skupinah v centrih za pomoč, potrebi po zdravilih ali hrani, evakuacijskih poteh in prizadevanjih prostovoljcev in uradnih struktur, ki zagotavljajo takšno pomoč.

Poročanje o odpravi posledic je še en pomemben del vloge novinarja v kriznih situacijah. Za mnoge ljudi, ki so zapustili svoje domove in običajen način življenja, so te informacije izredno pomembne, zato morajo medijski strokovnjaki strogo upoštevati stališče uradnih virov in objektivno poročati o situaciji. To je pomembno, ker lahko ljudje na podlagi njihovih objav načrtujejo vrnitev in morajo jasno razumeti pogoje in možnosti življenja v območjih nesreče po odpravi dejavnikov, ki onemogočajo bivanje na teh območjih. Ta točka je še posebej pomembna med socialnimi in vojaškimi konflikti, kjer splošna ocena situacije vključuje ne le raven zadovoljevanja osnovnih potreb, ampak tudi druge varnostne razsežnosti – od celovite analize trendov razvoja konflikta do obstoja dodatnih dejavnikov, ki so lahko pomembni, kot so kopenske mine ali možnost pridobivanja hrane.

Vsaka publikacija o nesrečah, razvoju dogodkov na nekem kraju ali odpravi posledic ne pusti nikogar ravnodušnega – ne le prizadetih,

ampak tudi širših družbenih krogov znotraj države in zunaj njenih meja. Morala podpora prebivalstva in oblikovanje scenarijev za razvoj situacije sta dodatna dejavnika novinarskega dela, ki potrjujeta humanizem in opredeljujeta možnosti za številne potrošnike vsebin. Ugotavljamo, da študij situacije in podrobno poročanje o nesrečah ali njihovih posledicah povečuje vrednost publikacij in njihov pomen za občinstvo. Možne smeri razvoja situacije, kot jih vidi novinar – če je dovolj kompetenten, da zagotovi takšne informacije, in se ga dojema kot zanesljiv vir podatkov –, lahko vplivajo na aktiviranje družbenih procesov in zato zahtevajo resno pozornost do besedila sporočil.

Prav tako je ključnega pomena ustvarjanje podobe nesreče za prebivalce države/regije in za globalno skupnost. V sodobnem svetu se večina dogodkov in pojavov, vključno z nesrečami, dojema in zapomni natanko tako, kot jih predstavljajo mediji. Vizualni materiali in komentarji, pričevanja očitvidcev in poročila žrtev – vse to postane del podobe izrednega dogodka, kako se bo spominjal in priklical v spomin v daljšem časovnem obdobju. Zato je vloga novinarja ustvariti relevantno, a živahno vsebino, ki bo odražala vso kompleksnost situacije in zagotovila objektivno razumevanje bistva in obsega nesreče.

Kljub prizadevanjem novinarjev in celo ne glede na njihove želje se bodo najbolj živahni kadri in fotografije razširili v svetovnih medijih in tako vplivali na razumevanje situacije. Zato mora medijski strokovnjak na prizorišču nesreče upoštevati ta vidik, saj bodo ključna sporočila v gradivu dolgo oblikovala podobo nesreče. Dopolnili ali pojasnili jih bodo drugi kolegi ali celo novinarji sami, sčasoma pa je povsem mogoče, da bodo posneli tudi gradivo o obnovi tega kraja po odpravi posledic nesreče. Tukaj lahko navedemo primer: 10. oktobra 2022 so bili zaradi raketnega napada v bližini stavb Nacionalne univerze Tarasa Ševčenka v Kijevu poškodovani tako stavbe same kot tudi cestno križišče. Gradivo o ponovnem začetku dela univerze in sodelovanju filantropov pri odpravljanju posledic je postalo predmet objav več novinarjev, dejstvo obnove univerze pa je za mnoge ljudi v Ukrajini postalo dodatni dokaz odpornosti. Zanimivo je, da je bil v tej situaciji cestni križišče kljub obsegu uničenja, ki se je odražal v ukrajinskih medijih, hitro obnovljeno (v osrednjem okrožju Kijeva), čez noč. Hkrati se je v ruskih javnih medijih pojavila zgodba, da so Ukrajinci lahko v nekaj dneh odpravili posledice raketnega napada, medtem ko Rusi ne morejo popraviti cest brez kakršnih koli napadov. Ta

informacija se je razširila v ukrajinskih družbenih medijih in dodala še več pozitivne vsebine in moralne samozavesti v odpornost, kar pa ni zanikalo tragičnosti situacije.

Vloga novinarja v krizi ni le poročanje o posledicah, ampak tudi usklajevanje družbenih prizadevanj v procesu pomoči ob nesrečah in obveščanje javnosti o morebitnih eskalacijah in protiukrepih. Odličen primer tega pristopa je članek Bartosza Chochołowskega (Wroclaw.pl), napisan med poplavami v Poljski leta 2024.

V svoji objavi avtor ne le jasno opredeli konkretne načine za boj proti nesreči, ampak tudi učinkovito uporabi družbeni kontekst. V bralcih aktivira spomine na poplave iz leta 1997 in zagotovi informacije o varnosti živali v živalskem vrtu, o čemer so informacije potrebovali tudi prebivalci mesta.

Posebej je treba poudariti strukturo gradiva. Avtor je uporabil obliko vprašanj in odgovorov, ki je pomagala na kratko in izčrpno odraziti splošno situacijo in v enem besedilu obravnavati različne vidike problema. Ta jedrnatost je še posebej pomembna v času družbene negotovosti, saj pomaga ljudem sprejemati odločitve in ukrepati.

Vir: Bartosz Chochołowski. Nevarnost poplav v Wrocławu: vprašanja in odgovori (Zagrożenie powodziowe we Wrocławiu: pytania i odpowiedzi)// <https://www.wroclaw.pl/dla-mieszkanca/zagrozenie-powodziowe-we-wroclawiu-w-pytaniach-i-odpowiedziach> (16.09.2024).

Navedeni primeri in viri niso izčrpní. V nadaljevanju tega priločnika bomo preučili še druge situacije in avtorje, vključno z nekaterimi najbolj priljubljenimi publikacijami o nesrečah in njihovih posledicah. Vendar je pomembno poudariti, da vloge novinarjev v kriznih situacijah ni mogoče preceniti. Družbena konsolidacija in organiziran odziv javnosti na posledice izrednih razmer ali njihovo preprečevanje sta v veliki meri odvisna od dela medijskih strokovnjakov.

Vse zgoraj navedene komponente pomembne vloge novinarja v kriznih situacijah izhajajo iz funkcije novinarstva, da objektivno odraža družbeno realnost in spodbuja družbene spremembe, ki podpirajo humanistične vrednote. Publikacije novinarjev iz območij nesreč ne morejo brez vsebin, ki vzbujajo čustva; pogosto postanejo senzacionalne in se široko razširjajo – zato je odgovornost za točnost in objektivnost informacij, za upoštevanje etičnih predpisov in norm, izredno velika.

Medijske platforme in družbena omrežja so postali ključni za širjenje pomembnih informacij, kot so varne poti, zbirna mesta za pomoč in kontaktni podatki reševalcev. To je pomagalo uskladiti prizadevanja prostovoljcev in usmeriti vire tja, kjer so bili najbolj potrebni.

Poročanje o človeških zgodbah in tragedijah, ki so se odvijale, je prispevalo k hitri mobilizaciji mednarodne humanitarne pomoči. Na primer, organizacije, kot je Odbor za nujne primere nesreč (DEC), so zbrale znatna sredstva za pomoč prizadetim.

Med poplavami v Nemčiji, Belgiji in Luksemburgu leta 2021 so mediji prav tako pokazali svoj pomen. Čeprav je bilo veliko ljudi presenečenih, so mediji aktivno širili informacije o vremenskih opozorilih. Pomagali so ljudem oceniti tveganja in sprejeti odločitve o evakuaciji.

Tudi po koncu aktivne faze poplav so mediji nadaljevali z poročanjem o škodi na infrastrukturi (kot so ceste, mostovi in električna omrežja). To je prostovoljcem in reševalnim službam pomagalo bolje se znajti v situaciji in načrtovati obnovitvena dela.

Poročila o teh poplavah niso le obveščala javnost o trenutni situaciji, ampak so v ospredje postavila tudi vprašanje podnebnih sprememb. To je pritegnilo pozornost k potrebi po boljših sistemih zgodnjega opozarjanja in prilagajanju na prihodnje nesreče, kar ima dolgoročen pozitiven učinek.

Ti primeri poudarjajo, da vloga novinarjev v kriznih situacijah daleč presega preprosto poročanje. Postanejo ključni koordinatorji javnih prizadevanj, mobilizatorji pomoči in ključni elementi družbene odgovornosti.

Orodja novinarstva v primeru nesreč (uporabljene tehnologije in metode)

Novinarstvo o nesrečah je sestavni del tradicionalnega novinarstva, zato morajo metode in orodja novinarskega dela upoštevati splošna načela delovanja medijev. Vendar morajo tudi izrecno upoštevati posebne značilnosti, ki opredeljujejo meje objektivnosti in etike na tem področju.

V poročanju o nesrečah lahko izpostavimo naslednje ključne vidike, ki predstavljajo osnovno metodologijo za profesionalno dejavnost novinarja:

Priprava na poročanje o nesrečah obsega več elementov, katerih pomembnost velja posebej naglasiti.

1. Informacije o vrsti nesreče in potrebno znanje. Glede na naravo izrednega dogodka mora novinar dobro razumeti njegove vzroke in prepoznati potencialne nevarnosti – to določa popolnost in objektivnost njegovih zaključkov. Na primer, če gre za velik požar, je ključnega pomena posodobiti znanje o lokaciji, možnosti širjenja požara (vključno z meteorološkimi pojavi in napovedmi) ter naravi industrijske ali tehnične infrastrukture na območju širjenja požara, saj lahko ti dejavniki ustvarijo dodatne nevarnosti. Prav tako bi bilo koristno analizirati možnosti za ublažitev posledic: kdo lahko sodeluje pri odpravljanju ali omejevanju učinkov naravne nesreče, katere strukture bodo ali so že vključene ter količina in vrsta opreme ali drugih virov, ki se lahko uporabijo.

2. Dejavnosti državnih sedežev ali drugih struktur, vključenih v blažitev posledic nesreč. Novinar mora jasno vedeti, kateri viri lahko zagotovijo akreditacijo in uradne informacije, usklajujejo dejavnosti za blažitev posledic in urejajo pravila in omejitve informacijskih dejavnosti za določeno situacijo. Treba je opozoriti, da takšne omejitve morda ne zadevajo svobode izražanja, saj so namenjene preprečevanju dodatnih izgub ali žrtev med prebivalstvom in tistimi, ki sodelujejo v nujnih ukrepih.

3. Psihološka pripravljenost. Med nesrečo novinarji običajno prejemajo veliko informacij o prizadetih, neposredno komunicirajo s pričami ali žrtvami, zato morajo biti odporni in pripravljeni na takšno komunikacijo. Poleg tega bo narava poročil odvisna od novinarja, zato morajo razumeti, da lahko njihovi prispevki podpirajo moralno moč občinstva ali pa ustvarjajo kontekst neizogibnih posledic, pesimizma in obupa.

4. Poklicna pripravljenost. Novinarji morajo zagotoviti, da so pripravljeni delati v težkih pogojih z motnjami v tehničnih komunikacijskih parametrih, omejenim dostopom do virov energije za opremo, pomanjkanjem hrane ali vode, zdravil ali drugih sredstev za ublažitev posledic nesreče. Na to morajo biti pripravljeni. Priporočljivo je tudi pripraviti jopič ali čelado z jasno označeno oznako „PRESS“ in se seznaniti s predpisi za delo v območju nesreče. Glede opreme in njene nastavitve poudarjamo, da bo novinar morda moral delati ponoči, zato mora zagotoviti, da je kakovost fotografskega in video gradiva zadostna za objavo v medijih. Nenazadnje bo koristno pregledati pravila in zahteve za

razširjanje informacij o žrtvah nesreč, da se ne posega v njihovo zasebno življenje in da se ostane v mejah poklicne etike.

5. Osebna varnost novinarja. Svet seveda zasluži, da vidi najbolj senzacionalne posnetke, najbolj grozljive posledice in da ima priložnost podpreti žrtve. Novinarji pa morajo razumeti stopnjo nevarnosti in dejavnike, ki ogrožajo njihovo življenje ali zdravje, ter svoje delo organizirati tako, da se tem dejavnikom čim bolj učinkovito izogonejo.

Neposredno delo na kraju dogodka vključuje ne le fotografsko in video dokumentiranje, temveč tudi širši kontekst obveščanja, ki zahteva dodatno znanje in delo z viri. Pomembno je, da se informacije pridobijo od centrov za ublažitev posledic; to bo pomagalo spoznati širjenje ali zmanjšanje dejavnikov nesreče, pridobiti dostop do uradnih virov informacij za komentarje, uporabiti preverjene statistične podatke in se odzvati na resnično pomembne situacije in dogodke na kraju nesreče. Poleg tega morajo novinarji posvečati pozornost pričevanjem prizadetih in sodelovanju z prostovoljci in drugimi organizacijami, vključenimi v blažitev posledic.

Prav tako je ključnega pomena spremljati raven varnosti ljudi v območju nesreče: ali poteka evakuacija, ali obstajajo točke, ki nudijo medicinsko in psihološko pomoč, ali je za žrtve organizirana hrana, kje je mogoče dobiti pitno vodo, kakšna je dinamika ravni varnosti v območju nesreče in sosednjih lokacijah (regijah), kdo in v kakšnem obsegu nudi pomoč in kdo proučuje nesrečo, ko se ta odvija, ter zagotavlja sociološke, tehnične in tehnološke informacije o ogrožajočih dejavnikih in načinih za izogibanje njihovim učinkom.

Poročanje o ublažitvi posledic in možnostih za obnovo je druga faza dela, ki je mirnejša, vendar zahteva oceno znatnega števila virov in pobud, analitičen pristop k odražanju situacije in objektivne podatke. Ključna naloga novinarja je ponazoriti skladnost med izjavami različnih struktur in organizacij glede rezultatov ublažitve posledic in dejanskega stanja ukrepov na kraju nesreče. Novinarjeva pozornost mora biti usmerjena na dejavnike osnovnih potreb za zagotavljanje življenja ljudi, raven varnosti in usklajevanje ukrepov za obnovo ter komentarje in perspektive lokalnih prebivalcev, ki so ostali ali se vrnil na kraj nesreče po odpravi najbolj nevarnih posledic.

Na kraju dogodka se pokažejo tudi perspektive dejavnosti različnih struktur pri blaženju posledic, na primer pri primerjavi konkretnih

ukrepov in pričakovanj lokalnega prebivalstva. Ta vprašanja običajno pritegnejo precej pozornosti in zahtevajo medijsko poročanje, kar pomaga usklajevati obnovitvene prizadevanje po nesreči.

Poseben vidik je primerjava objektov ali krajev med nesrečo in med procesom odpravljanja posledic. Tukaj lahko novinar uporabi svoje lastne materiale s kraja dogodka ali druge materiale z ustreznim navajanjem vira. Takšna predstavitev, zlasti če so spremembe očitne, vodi do večjega optimizma in podpore.

Med obnovo po nesreči se lahko lokalno pojavijo akutni problemi, za katere ni institucionalnih rešitev. Ti so pogosto ozki in zelo specifični, a zato nič manj boleči. Na primer, nujne materialne potrebe velike družine, ki je bila prizadeta v nesreči in iz nekega razloga ni prejela ali je prejela nezadostno podporo, pomanjkanje pitne vode na določeni lokaciji, nezmožnost lokalnih prebivalcev, da se ogrejejo, ko se vreme spremeni, pomanjkanje elektrike in posledično odsotnost komunikacij in interneta itd.

Primeri

Spodaj navedeni materiali ponujajo informacije o tragičnih dogodkih v Turčiji in na Japonskem. Potresi, ki so terjali življenja, uničili naselja in za daljše obdobje drastično spremenili vsakdanje življenje, so prevladovali v naslovih lokalnih in svetovnih medijev. Novinarji, ki so poročali o teh dogodkih, so natančno opisali celotno tragedijo situacije in temeljito prikazali sliko nesreče in naroda, ki se je v vsakem primeru spopadal z njenimi posledicami. Vendar pa že bežen pregled teh poročil razkriva določene razlike v pristopu in predstavitvi, ki odražajo edinstvene vidike kulture, mentalitete in družbenih odnosov do nesreče in njenih posledic.

Članek BBC „Potres v Turčiji: satelitske slike prikazujejo obseg uničenja“ poroča o posledicah potresa v Turčiji leta 2023 in uporablja satelitske slike pred in po potresu, da ponazori ogromen obseg uničenja. Članek se osredotoča na mesto Antakya (provinca Hatay) in mesto Islahiye ter poudarja katastrofalno škodo na zgradbah, javni infrastrukturi in domovih. Vizualni dokazi iz vesolja so resen opomin na moč potresa in ogromno nalogo, ki čaka pri obnovi. Članek poroča o velikem številu porušeni stavb in humanitarni krizi, v kateri je na tisoče ljudi ostalo brez doma. Način, na katerega so avtorji predstavili to občutljivo temo, je izjemen primer uporabe podatkov in vizualnih elementov za poročanje.

1. Osredotočite se na vizualne dokaze: Članek v prvi vrsti prikaže obseg nesreče z uporabo satelitskih posnetkov. Ta metoda omogoča javnosti, da si ogleda resnično grozljivo nesrečo na objektivni in globalni ravni, hkrati pa se izogne uporabi grozljivih posnetkov človeškega trpljenja. To je učinkovit in verjetno etično nesporen način za prikaz fizičnih posledic nesreče.

2. Osredotočenost na fizične in logistične posledice: Namesto da bi se zapletli v podrobnosti o posameznih tragedijah, avtorja Ken Ellingwood in Garrett Therolf nas popeljeta skozi razpravo o fizičnih in logističnih posledicah potresa. Proučujeta vpliv na celotne soseske, ceste in mesta. S tem pozornost preusmerita s preprosto čustvene travme na razmislek o praktičnih vidikih reševanja, pomoči in obnove.

3. Komentar strokovnjaka: Članek so pregledali strokovnjaki, kot je dr. Vianney Le Puil iz francoske vesoljske agencije CNES, ki dajejo znanstven vpogled v satelitske podatke. To zagotavlja legitimnost in avtentičnost zgodbe.

4. Ravnovesje med reportažo in človeškim bralcem: Članek je jasno zasnovan na podatkih in se nanaša na vizualno, vendar ne ignorira človečnosti, ki se skriva za temi številkami. Podaja kratke, a pretresljive opise smrtnih žrtev – tisoče mrtvih in brezdomcev. S to metodo bralci dobijo občutek, kako hudo je stanje, kar je manj zmedeno in intenzivno kot neposredni opisi krvavih prizorov. SKLEP V povzetku je poročanje BBC o potresu dokaz odgovornega in učinkovitega novinarstva – uporaba tehnologije in podatkov za etično in informativno interpretacijo izgub v velikem obsegu.

Povezava do članka: <https://www.bbc.com/news/science-environment-64540696>

Članek »Kako pomagati žrtvam potresa v Turčiji in Siriji« avtorja Ivana Pereire (ABC News) je primer, kako besedilo bralce na splošno pouči o najboljših načinih za zagotavljanje pomoči po potresu leta 2023. Članek poudarja nadaljevanje trenutne humanitarne krize z več tisoč žrtvami in begunci ter opisuje ukrepe, ki so jih v odziv na to sprejele številne dobrodelne organizacije. Posebej izpostavlja številne pomembne akterje – med njimi UNICEF, Mednarodno gibanje Rdečega križa in Rdečega polmeseca ter Zdravnike brez meja – in natančno pojasnjuje, kako so se odzvali na najhujše razmere na terenu, ter navaja povezave, če želite darovati. Avtorji o tem poročajo na edinstven način, ne kot običajno poročanje o dogodku, ampak kot uporabne informacije za pomoč žrtvam.

1. Poudarek na humanitarni pomoči: Cilj je bralce poučiti o tem, kako lahko pomagajo. Članek ne obravnava le smrti in škode, ampak ponuja tudi organiziran seznam agencij, ki se ukvarjajo z reševanjem.

2. Neposredni citati: V članku so uporabljeni močni citati ljudi iz humanitarnih organizacij, Angele Kearney iz UNICEF-a in Xaviera Castellanos iz IFRC. Ti citati ponujajo neposreden, sočuten glas s terena, ki prenaša paniko, izčrpavajoče razmere in individualne izzive, s katerimi se soočajo žrtve in humanitarni delavci. To daje tudi občutek neposrednosti, realnosti.

3. Podroben opis pomoči: Avtor podaja kratek in jasen opis vsebine. Navaja na primer, da UNICEF zagotavlja nujno vodo in ponovno združuje družine, Rdeči polmesec pa ustanavlja krizne centre in razdeljuje materialno pomoč. Ta raven podrobnosti bralcem omogoča, da dobijo občutek, za kaj bodo namenjena njihova darovanja.

4. Posebne ranljivosti, na katere se nanaša: Članek razlikuje med razmerami v Turčiji in Siriji, pri čemer opozarja, da so se razmere v Siriji poslabšale zaradi desetletja trajajoče vojne. To ozadje, kot ga opisuje Mednarodni reševalni odbor, vključuje tudi to, kako pomembne so humanitarne potrebe v tej regiji, ki je že utrpela katastrofalno škodo na infrastrukturi. Ta zgodba je čisti izraz reševalnega novinarstva – bralcem ne le poroča o problemu, ampak jih tudi sprašuje, kaj lahko sami storijo, da bi pomagali pri njegovem reševanju. Povezava do članka: Pereira, I. (7. februar 2023).

Kako pomagati žrtvam potresa v Turčiji in Siriji. Povezava do članka: <https://abcnews.go.com/US/earthquake-victims-turkey-syria/story?id=96948818>

Članek CNN z naslovom „Boj proti času“ za iskanje preživelih potresa, medtem ko Japonska umika opozorila pred cunamijem in število žrtev narašča, poroča o neposrednih posledicah potresa z magnitudo 7,5, ki je 1. januarja 2024 prizadel japonski polotok Noto. Besedilo opisuje obsežno opustošenje, vključno z zrušenimi stavbami, požari in zemeljskimi plazovi. Osredotoča se na nujne reševalne ukrepe, izzive, s katerimi se soočajo reševalne službe, in naraščajoče število žrtev. Članek omenja tudi preklic opozoril pred cunamijem in podrobno opisuje težave pri dostopu do prizadetih območij zaradi poškodovanih cest.

Posebnosti poročanja o potresu

Pristop avtorjev k poročanju o tej naravni nesreči je jasen primer poročanja o krizah v realnem času, s poudarkom na vplivu na ljudi, uradnem odzivu in logističnih izzivih.

1. Poudarek na človeških žrtvah in nujnosti: Članek uporablja izraze, kot so „boj proti času“ in „reševalci so se podali na dirko za reševanje prebivalcev, ujetih v ruševinah“, da bi izrazil kritičnost situacije. Navaja konkretne številke in poroča, da je umrlo vsaj 57 ljudi, v mestu Wajima pa je bilo potrjeno 15 smrtnih žrtev. Ta poudarek na človeškem vplivu naredi nesrečo za bralca neposredno in osebno.

2. Poudarjanje logističnih in infrastrukturnih izzivov: Pomemben del poročanja je posvečen težavam pri zagotavljanju pomoči. Članek poudarja, da je „uničena cesta prekinila dostop“ do severnega dela polotoka in da je 500 ljudi obtičalo na letališču Noto. Omenja tudi, da je 45.700 gospodinjev v Ishikawi ostalo brez elektrike in da zdravniki zaradi poškodovanih cest niso mogli priti na delo. Ta pozornost do podrobnosti poudarja kompleksno, večplastno naravo odziva na nesrečo.

3. Uporaba uradnih in strokovnih komentarjev: Avtorji vključujejo neposredne citate japonskega premierja Fumia Kishide, ki poudarja nujnost reševalnih prizadevanj, in seizmologinje Susan Hough, ki opozarja na nadaljnjo nevarnost popotresnih sunkov. To bralcu zagotavlja verodostojne informacije in kontekst.

4. Primerjava s prejšnjimi nesrečami: Članek postavlja sedanji potres v zgodovinski kontekst s primerjavo s potresom z magnitudo 9,0 iz leta 2011. Ugotavlja, da je sedanja škoda „daleč od ravni uničenja, ki ga je povzročil potres iz leta 2011“, vendar ostaja pomemben in resen dogodek. Ta primerjava bralcem pomaga razumeti obseg sedanje nesreče, ne da bi zmanjšala njeno resnost.

Članek CNN je dober primer, kako medijski strokovnjaki poročajo o trenutni krizi, pri čemer združujejo ključne statistične podatke, uradne izjave in človeške zgodbe, da zagotovijo celovito in vplivno poročanje.

Povezava do članka: <https://edition.cnn.com/2024/01/02/asia/japan-earthquake-tsunami-warnings-tuesday-intl-hnk>

Članek CBS News z naslovom »Močan potres je prizadel jugozahodni del Japonske in sprožil začasno opozorilo pred cunamijem« poroča o potresu z magnitudo 6,6, ki je prizadel jugozahodni del Japonske. Članek se osredotoča na neposredne posledice, vključno z začasnim opozorilom pred cunamijem, ki ga je izdala Japonska meteorološka agencija (JMA) in ki je bilo pozne Članek poudarja minimalno škodo, eno lažjo poškodbo in začasno prekinitev železniškega prometa. Omenja tudi, da v bližnjih jedrskih elektrarnah ni bilo ugotovljenih nobenih težav. Poročilo ponuja širši kontekst s sklicevanjem na lego Japonske na »ognjenem obroču« in pretekle, bolj katastrofalne potrese, kot sta potres v Nankai Trough leta 1946 in uničujoči potres leta 2011.

Novinarski pristop v tem članku je odličen primer odgovornega, na dejstvih temelječega poročanja med potencialno krizo, ki daje prednost javni varnosti in preverjenim informacijam pred senzacionalizmom.

1. Prednost uradnim informacijam: Članek dosledno navaja uradne vire, kot so JMA, U.S. Geological Survey (USGS) in NHK TV. To kaže zavezanost k zagotavljanju natančnih, preverjenih informacij javnosti, kar je še posebej pomembno v hitro razvijajoči se situaciji. Članek omenja tudi lastno revizijo JMA glede jakosti potresa, kar kaže na preglednost agencije in medijev.

2. Poudarek na previdnosti in varnosti: Poročanje poudarja sprejete previdnostne ukrepe, kot so začasni evakuacijski ukazi in sporočilo JMA na družbenih omrežjih, v katerem ljudi poziva, naj se izogibajo obalnemu območju. To ima jasno javno funkcijo, saj krepi varnostne protokole za prebivalstvo, ki je navajeno na potrese.

3. Kontekstualizacija dogodka: Članek učinkovito umesti potres iz leta 2025 v širši kontekst seizmološke zgodovine Japonske. S sklicevanjem na pretekle, bolj uničujoče potrese, kot sta bila nesreča v Fukušimi leta 2011 in potres v Nankai Trough leta 1946, bralcem pomaga razumeti potencialna tveganja, ne da bi povzročal nepotrebno paniko. Ta kontekstualizacija tudi subtilno pojasnjuje, zakaj se oblasti in javnost odzivajo s tako previdnostjo.

4. Miren in nesenzacionalističen ton: V nasprotju z poročanjem o večjih nesrečah je ton članka miren in objektivni. Poroča, da »ni bilo takojšnjih poročil o škodi« in da električna energija še vedno deluje. Ta premišljen pristop preprečuje nastanek panike in namesto

tega zagotavlja pomirjujočo, utemeljeno perspektivo, kar je ključno etično vprašanje v novinarstvu o nesrečah.

Poročilo služi kot izobraževalno orodje za javnost o tem, kako se odzvati na potresne dogodke, hkrati pa prikazuje ključno vlogo medijev pri širjenju uradnih, življenjsko pomembnih informacij.

Povezava do članka: CBS/AP. (2025, 13. januar). Močan potres je prizadel jugozahodni del Japonske in sprožil začasne opozorila pred cunamijem. CBS News.

<https://www.cbsnews.com/news/japan-earthquake-tsunami-advisory-jan-13-2025/>

Analizirajte priložene materiale in oblikujte podobo nesreče za vsako državo posebej. Poskusite napovedati, zakaj se pri poročanju o nesreči v Turčiji uporablja bolj odprt opisni model, v katerem so predstavljeni posamezniki, poudarjeni so prizadevanja organizacij in služb ter vzpostavljen dolgoročni model odziva, vključno z obdobjem obnovitve po nesreči. Nasprotno pa poročila o nesreči na Japonskem in njenih posledicah kažejo bolj zaprt model, saj predstavljajo splošne informacije o številu prizadetih in uničenju, povzemajo tehnične podatke o intenzivnosti in pogostosti potresov ter omenjajo dodatne nevarne dejavnike, kot so cunamiji.

Na podlagi teh izkušenj oblikujte svoje zaključke o nujnosti priprave gradiva. Predvidite reakcijo na takšno gradivo, upoštevajoč mentaliteto prizadetega prebivalstva in vključenost mednarodne podpore in pomoči. Opredelite vlogo novinarjev pri poročanju o teh dogodkih, morda v obliki algoritma ali opisnega poročila. Ocenite učinkovitost njihovega dela z vidika nekoga, ki spremlja situacijo, in na podlagi teh izkušenj oblikujte zaključke glede svojega pristopa k objavam o kriznih situacijah.

Posebno pozornost je treba posvetiti obsegu katastrofe, zlasti v primeru izrednih razmer, ki imajo ali bi lahko imele globalne posledice. Dogodki, kot so pandemije (vključno s COVID-19, MERS in SARS), gozdni požari ali jedrski in kemični napadi, ki prinašajo večplastne grožnje, ki se lahko razširijo daleč preko neposrednega območja nesreče, zahtevajo visoko stopnjo hitrosti in objektivnosti pri poročanju. To velja zlasti za napovedi in zaključke strokovnjakov, znanstvenikov, specialistov in predstavnikov lokalnih in regionalnih ekip za odzivanje na nesreče.

Globalne katastrofe so edinstvene, ker lahko poleg neposredne škode in posledic sprožijo tudi druge posledice, kot so družbene katastrofe, in vplivajo na razvoj celotnih večdržavnih regij. V to kategorijo spadajo tudi družbeni konflikti, vključno z vojaškimi akcijami. Poleg neposrednih učinkov lahko povzročijo migracijske valove različne intenzivnosti, spremenijo gospodarske in družbene paradigme ter ustvarijo vrsto akutnih, lokaliziranih problemov.

Vloga novinarstva pri poročanju o teh katastrofah globalnega obsega ima poseben pomen in posledično povečuje zahteve po strokovni usposobljenosti in znanju. Brez globokega razumevanja edinstvenih značilnosti in zahtev za poročanje o takih nesrečah – in brez specializiranega usposabljanja in znanja o poklicu, kot je opisano v tem priročniku – novinar morda ne bo učinkovit. Njihove strokovne napake bi lahko milijone ljudi stale visoko ceno.

Priporočila

Tukaj je nekaj ključnih priporočil v zvezi z zgoraj predstavljenimi informacijami:

- Novinarstvo o nesrečah je edinstvena veja uveljavljenega novinarstva, ki od novinarjev zahteva specializirano znanje in veščine ter psihološko pripravljenost in odpornost. Zahteva sposobnost opravljanja dela pod pritiskom številnih zapletenih in težkih dejavnikov, od sočutja in sočustvovanja z žrtvami do ohranjanja lastne varnosti v območju nesreče. Zato morajo biti novinarji ustrezno pripravljeni, če pa se nameravajo specializirati za poročanje o nesrečah, morajo dobro poznati geografijo in tipologijo nesreč, učinke škodljivih dejavnikov za različne vrste nesreč, zakonodajo, ki ureja razmere v območjih nesreč v posameznih državah, in druge enako pomembne podrobnosti.
- Etika v sistemu novinarstva o nesrečah je poleg varnosti novinarjev ena najpomembnejših sestavin dejavnosti. To znanje zahteva nenehno posodabljanje in obnovo, preučevanje precedensov in izogibanje situacijam, ki bi lahko predstavljale dodatne grožnje za žrtve.
- Delovanje na kraju nesreče zahteva tehnično in tehnološko pripravljenost novinarja, zagotavljanje avtonomije za daljše časovno obdobje in sposobnost priprave gradiva v izjemnih razmerah. Ta značilnost postavlja visoke zahteve glede opreme in tehnoloških kompetenc novinarja.

V vsaki zapleteni situaciji morajo novinarji upoštevati, da so vir informacij za tisoče ljudi v območju nesreče in še več ljudem zunaj tega območja. Zato niso pomembni le dejstva in pričevanja, ampak tudi ocena situacije, zlasti ključne potrebe prizadetih, ocena nevarnih dejavnikov, slog in predstavitev gradiva ter uporaba zanesljivih virov in preverjenih strokovnjakov v lastnem gradivu.

2

Priprava na poročanje o nesrečah

2. Priprava na poročanje o nesrečah

Uvod

Namen tega poglavja je pripraviti novinarje na poročanje o izrednih razmerah. Vključuje priporočila, ki jih mi, avtorji tega priročnika, štejemo za bistvena. Na začetku te razprave je potrebno pomembno opozorilo: novinarstvo o nesrečah je posebna in specializirana vrsta poklicne dejavnosti. Zato specializacija na tem področju zahteva natančno in sistematično delo, da se proučijo posebnosti regij vaše države, zgodovina izrednih razmer in njihova morebitna ponovitev ter sredstva, ki pomagajo ublažiti posledice morebitnih groženj – od ukrepov lokalne skupnosti do varnostnih ukrepov na nacionalni ravni.

Nič manj pomembni so strokovno usposabljanje in osredotočenost, tehnične in tehnološke kompetence ter psihološka in fizična odpornost. Bivanje v območju nesreče je samo po sebi zahtevno obdobje v življenju, zato sposobnost učinkovitega dela tam zahteva dodatno prizadevanje.

Poudarjamo tudi nujnost proučevanja pravnih vidikov delovanja novinarja v območju nesreče, zlasti tistih, ki jih opredeljuje nacionalna zakonodaja. Ključnega pomena je ažurno znanje o strukturi odzivanja na izredne razmere v državi, zlasti o tem, katere agencije morajo prve odgovoriti na različne vrste kriznih situacij, njihovih uradnih komunikacijskih kanalih, tiskovnih predstavnikov in drugih informacijah, ki so bistvene za objektivno poročanje o nesrečah.

Pomembno je opozoriti, da je idealni scenarij za razvoj akcijskega načrta, da se ga pripravi dolgo pred nastankom izrednih razmer, ne pa v trenutku, ko se te pojavijo. Verjetno je priporočljivo razmisliti o dveh vrstah načrtov: strateškem načrtu, ki na splošno opisuje možne situacije, in taktičnem načrtu, ki je model odziva na izredne razmere. Taktični načrt mora imeti različice, odvisno od vrste nesreče ali krize, ki se je zgodila, saj vsaka vrsta narekuje svoj specifičen odziv in neposredne ukrepe.

Za oba načrta bo koristno imeti pomembne predmete, kot so vaša identifikacija za medije (nalepka „PRESS“ ali nalepke, ki jih lahko pritrdite na oblačila in nahrbtnik), pa tudi opremo za vašo osebno varnost in sposobnost dela (prva pomoč, voda, visokokalorična hrana in mobilna oprema za snemanje).

Razvoj strateškega načrta

Ta faza strateškega načrta je bistvena za razumevanje potencialnih izzivov in pripravo nanje. To velja predvsem za naravne nesreče in katastrofe na območjih z nestabilnimi naravnimi razmerami. Ta vrsta nesreč vključuje potrese, poplave, plazove, sezonsko aktivnost naravnih dejavnikov, kot so selitev kobilic ali drugih žuželk, in požare, vključno s tistimi naravnega izvora. Novinar ne sme zbrati le informacij o vrsti in značilnostih preteklih naravnih nesreč, ampak mora proučiti tudi ukrepe uprave regije ali države, varnostne ukrepe in funkcionalne parametre dejavnosti ustreznih nacionalnih struktur, vključno s kontaktnimi podatki za tiskovne službe ali oddelke za komuniciranje takih struktur.

Po izrednih dogodkih informacijski prostor prizadete države ali regije vsebuje znatno količino analiz in napovedi, poročil o preventivnih ukrepih in ocen učinkovitosti služb pri blaženju posledic. Vse to je treba preučiti in povzeti v uporabniku prijazni obliki. Tukaj je primerno razpravljati o sestavi seznama strokovnjakov za strateški načrt, ki lahko sodelujejo pri poročanju o izrednih razmerah. Ti strokovnjaki vključujejo ne le predstavnike ustreznih služb, ampak tudi znanstvenike, službe za spremljanje, javne aktiviste, izkušene novinarje itd.

Na tej stopnji je treba posebno pozornost nameniti proučevanju tehnoloških ali industrijskih značilnosti regije – industrije z nevarnimi snovmi, jedrske energije, mehanizmov za nadzor varnostne kakovosti v takih industrijah in njihove ranljivosti za zunanje dejavnike, kot so požari. Pandemija COVID-19 je pokazala, da je treba upoštevati možnost širjenja epidemioloških groženj, zlasti v gosto naseljenih območjih.

Nesreče socialne, vključno z vojaške narave, zahtevajo nekoliko drugačen pristop, saj imajo takšne konfliktno situacije latentna in očitna obdobja razvoja. Zato pripravljenost na takšne situacije vključuje proučevanje vektorjev socialnih napetosti v regiji ali lokalni skupnosti, ob upoštevanju poročil analitikov in strokovnjakov o povečanem številu vojakov (kot v primeru Ukrajine leta 2022) ali eskalaciji napetosti zaradi spopadov in konfliktov med političnimi nasprotniki, predstavniki nacionalnih manjšin itd.

Proučevanje strukture za preprečevanje nesreč

Ta element strateškega načrta usmerja naš interes na sistem preprečevanja nesreč in ukrepanja v primeru nesreč, ki je sprejet v določeni državi ali opredeljen v sporazumih med več državami. Novinarji bi se morali osredotočiti predvsem na ustrezne strukture, pri čemer svetujemo, da to storijo na podlagi tipologije nesreč. Posebnosti takšnega načrtovanja vključujejo določitev operativnih potekov komunikacijskih oddelkov ustreznih služb, oblikovanje seznama tiskovnih predstavnikov in potencialnih strokovnjakov izmed vodstva ali javnih predstavnikov posameznih oddelkov. Pri tem je pomembno, da ne pozabimo na zdravstvene strukture, saj se nesreče žal redko zgodijo brez žrtev. V ta del načrta bi bilo koristno dodati informacije o prostovoljskih organizacijah in pobudah v državi, saj so te vedno vključene v blažitev posledic in imajo tudi predstavnike za stike z javnostjo in strokovnjake, ki lahko služijo kot viri informacij. Nazadnje, a ne najmanj pomembno, bi morali novinarji poizvedovati o mednarodnih organizacijah in skladih, ki nudijo podporo v primeru nesreč.

Proučevanje zakonodaje o delovanju medijev v izrednih razmerah

Vsak potencialni izredni dogodek vedno sproži določene protokole ukrepanja za takšne krize. Ti protokoli so formalizirani na ravni regulativnih aktov in so obvezni za službe in institucije v državi. V zapletenih primerih se lahko razglasi izredno stanje ali vojaško stanje, ki lahko zajema določen del države ali se razširi na celotno ozemlje. Uvedba takšnih stanj ustvarja ločen pravni režim na ozemlju in uvaja dodatne omejitve in postopke, tudi za medijsko dejavnost. Strateško pomembno je razumeti in poznati ne le te omejitve, ampak tudi pravice in možnosti pridobitve uradnega statusa (akreditacije) za poročanje o dogodku. Pri tem lahko praviloma pomaga uredništvo, vendar lahko po nesreči znanje in kompetence novinarja, razpoložljivost potrebnih stikov in potrjena izkušnja (npr. potrdilo o usposabljanju iz taktične medicine) postanejo dejavniki uspeha, ki delujejo v vašo korist.

Splošna obdelava podatkov

Splošna uporaba podatkov ni zadnji, vendar pomemben element strateškega načrta. Priporočamo, da pripravite memorandum in druge materiale s podrobnimi podatki, po možnosti ne le v elektronski obliki, da jih bo mogoče uporabiti tudi v primeru

motenj v komunikaciji ali izpada električne energije. Če se novinar odpravlja na kraj nesreče, mu nekatere stvari, kot so podrobni zemljevid območja in kontakti lokalnih aktivistov in uradnih služb, zagotovo ne bodo odveč. Prav zaradi takih kontaktov je mogoče hitro preveriti točnost informacij, ugotoviti obseg dogodkov in se seznaniti z verjetnimi nevarnostmi.

Priprava taktičnega načrta

Načrtovanje potovanja v območje nesreče. V tej situaciji je lahko zelo koristno pripraviti seznam, v katerem so navedeni bistveni elementi, kot so:

- Potrebni dokumenti, vključno z dovoljenji.
- Zaščitna in varnostna oprema, kot so identifikacijski znaki „PRESS“, ki jih lahko pritrdite na oblačila in nahrbtnik.
- Minimalna, a zadostna zaloga zdravil, vode in visokokalorične hrane.
- Oprema in pripomočki.
- Informacije o regiji in njenih posebnostih.

Takšnih informacij ne moremo popolnoma zavrniti, vendar jim tudi ne smemo zaupati stoddostno. Predsodki in strahovi vodijo predvsem do izkrivljanja obsega dogodka, njegovega pomena, in ne le do pretiravanja posledic, saj lahko očitvidci poročajo le o majhnem delu dogodka, ki jim je dostopen.

Pri načrtovanju svojega dela mora novinar upoštevati posebnosti ali vrsto izrednega dogodka in spremljati spremembe, ki so nevarne ali ogrožajoče posebej za to vrsto nesreče.

V primeru naravnih nesreč so pomembni naslednji dejavniki: obseg dogodka, potencialno širjenje nesreče na sosednje lokacije in hitrost takšnega širjenja. Novinarji morajo pri tem uporabiti ne le izjave uradnih virov ali očitvidcev, ampak tudi podatke iz neodvisnih raziskav in tehnološke podatke – po možnosti informacije iz satelitov ali drugih odprtih virov, ki dopolnjujejo glavno poročilo. Posebno pozornost je treba posvetiti objektom v območju nesreče, ki bi lahko povzročili dodatne nevarne dejavnike, na primer bencinske črpalke v območju požara. Znanje o takih objektih ali situacijah bo omogočilo pravočasno in učinkovito delo v območju nesreče in v celoti odražalo prizadevanja ljudi, ki se borijo proti njenim posledicam.

Tehnogene nesreče, ki jih spremljajo ali lahko spremljajo emisije nevarnih snovi ali biološkega materiala, ki ogrožajo epidemije, zahtevajo posebno pozornost zaradi varnosti novinarjev, pa tudi zadostno raven znanja o naravi groženj in možnostih za odpravo njihovih posledic.

Nesreče, ki nastanejo zaradi požarov, imajo tudi svoje posebnosti; lahko so naravnega ali tehnogenskega izvora ali se obravnavajo kot ločen nevaren dejavnik v nesrečah. Požari ogrožajo sproščanje strupenih snovi, hitro širjenje teh snovi in znatno poslabšanje kakovosti zraka, kar je problem za mnoge ljudi. Med požari je priporočljivo zaupati uradnim podatkom o spremljanju kakovosti zraka, ki kažejo objektivne vrednosti, in upoštevati nasvete strokovnjakov in specialistov glede simptomatologije in lajšanja stanja med izpostavljenostjo dimu. Na splošno bi moral novinar načrtovati sodelovanje, vsaj tako, da pridobi informacije od medicinskih specialistov, in se pri pripravi gradiva strogo držati priporočil in smernic.

Socialne ali vojaške nesreče vključujejo nekoliko drugačen model zbiranja podatkov. Pomembno je predvideti in spremljati ključne grožnje, vrste in značilnosti uporabe orožja ter možnosti za zaščito pred njimi (na primer, balistična raketa preleti razdaljo v nekaj minutah, ki jo križarska raketa preleti v nekaj desetih minutah, zato se razlikujejo možnosti za doseg zatočišča in poveča se pomembnost poročil o naravi grožnje). Novinar mora imeti tudi podrobno razumevanje družbenih portretov udeležencev konflikta, njihove motivacije in smernic, da lahko zbere dovolj gradiva za objektivno poročanje o dogodku.

Ta kratek pregled priporočil za zbiranje informacij ni izčrpen; novinar v območju izrednih razmer oblikuje svoje modele in prednostne naloge za pridobivanje informacij. Treba je opozoriti, da morajo ti modeli nujno upoštevati vrsto nesreče, uradne vire in objektivne podatke o njenem poteku ter vključevati strokovnjake, ki imajo zadostno raven usposobljenosti in zastopajo različna področja odpravljanja posledic nesreče (od upravnih prizadevanj za zagotovitev evakuacije do zagotavljanja medicinske ali psihološke pomoči).

Nesreča prisili na stotine ali celo tisoče ljudi, da se osredotočijo na zagotavljanje pomoči in podpore; njihove dejavnosti usklajuje posebej ustanovljen štab. Poročanje o teh dejavnostih je ključni del

dela novinarja. Spodaj navajamo kratek seznam služb ali struktur, katerih dejavnosti je pomembno pokrivati za celovito obveščanje. Znotraj tega sistema običajno delujejo tiskovni predstavniki ali celo oddelki za komuniciranje, ki pripravljajo sporočila za javnost ali sporočila z verificiranimi informacijami. Čeprav družbeni mediji zagotavljajo informacije veliko hitreje, je bistveno, da se podatki pred objavo verificirajo in primerjajo z uradnimi viri ali da se vsaj navede, da ti viri ne vsebujejo komentarjev ali zaključkov glede situacije, o kateri se poroča na spletu.

Zbiranje informacij o različnih vrstah izrednih dogodkov

Najprej je pomembno opisati informacijsko polje, ki nastane kot posledica izrednega dogodka ali nesreče. Neposredni udeleženci dogodkov objavljajo ogromno količino gradiva in informacij na družbenih medijih in omrežjih, ki služijo kot dokaz nesreče. Dejansko ta poročila vedno predhodijo uradnim gradivom in imajo nesporno vrednost tako za kronologijo dogodkov kot za aktiviranje ustreznih služb. Vendar pa te informacije ne odražajo vedno natančno in v celoti obsega dogodka in njegovih potencialnih posledic, kar pomeni, da je uporaba takih informacij nujno potrebna preveritev. Zahteve po preverjanju informacij postanejo še posebej kritične med socialnimi in vojaškimi konflikti, kjer so takojšnje informacije lahko posledica strahu in tesnobe, širijo se govornice, nepreverjene napovedi in včasih celo posebej pripravljene dezinformacije, ki vplivajo na javno mnenje in reakcije.

Takšnih informacij ni mogoče v celoti zavrniti, vendar jim tudi ne smemo zaupati v celoti. Predsodki in strahovi vodijo predvsem do izkrivljanja obsega in pomena dogodka, ne pa le do povečanja posledic, saj lahko očitvidci pričajo le o majhnem delu dogodka, ki jim je dostopen.

Pri načrtovanju svojega dela morajo novinarji upoštevati posebnosti ali vrsto izrednega dogodka in spremljati spremembe, ki so nevarne ali ogrožajoče posebej za to vrsto nesreče.

V primeru naravnih nesreč so pomembni naslednji dejavniki: obseg dogodka, možna širitev nesreče na sosednje lokacije in hitrost takšne širitve. Novinarji naj pri tem uporabijo ne le pričevanja uradnih virov ali očitvidcev, ampak tudi podatke iz neodvisnih raziskav in tehnološke podatke – po možnosti informacije iz satelitov ali drugih odprtih virov, ki dopolnjujejo glavno poročilo.

Posebno pozornost je treba posvetiti objektom v območju naravne nesreče, ki bi lahko povzročili dodatne nevarne dejavnike, na primer bencinske črpalke v območju požara. Znanje o takih objektih ali situacijah bo omogočilo pravočasno in učinkovito delo v območju naravne nesreče in popolno odražanje prizadevanj ljudi, ki se borijo proti njenim posledicam. Kot primer lahko navedemo situacijo s poplavami na Poljskem leta 2024, ko je bilo objavljenih številnih publikacij o utrjevanju nasipov, kar je pomagalo privabiti veliko prostovoljcev za to dejavnost.

Tehnogene nesreče, ki jih spremlja ali bi jih lahko spremljalo izpust nevarnih snovi ali biološkega materiala, ki ogroža epidemije, zahtevajo poseben pristop k varnosti novinarjev, pa tudi zadostno raven znanja o naravi groženj in možnostih za ublažitev njihovih posledic.

Nesreče, ki so posledica požarov, imajo tudi svoje posebnosti; lahko so naravnega ali tehnogenega izvora ali se obravnavajo kot ločen nevaren dejavnik v drugih nesrečah. Požari ogrožajo sproščanje strupenih snovi, njihovo hitro širjenje in znatno poslabšanje kakovosti zraka, kar je problem za mnoge ljudi. Med požari je priporočljivo zaupati uradnim podatkom o spremljanju kakovosti zraka, ki kažejo objektivne vrednosti, in upoštevati nasvete strokovnjakov in specialistov glede simptomov in lajšanja stanja med izpostavljenostjo dimu. Na splošno bi morali novinarji načrtovati sodelovanje z zdravstvenimi strokovnjaki ali vsaj pridobiti informacije od njih ter se pri pripravi gradiva strogo držati priporočil in smernic. Kot primer lahko navedemo situacijo rusko-ukrajinske vojne, ko so zaradi širjenja napovedi o možnosti uporabe taktičnega jedrskega orožja in s tem povezanih komentarjev v družbenih medijih jodovi preparati praktično izginili iz lekarn. To je zahtevalo informacijsko kampanjo o nedopustnosti uporabe teh zdravil za preprečevanje ali »za vsak primer«.

Nesreče socialne ali vojaške narave vključujejo nekoliko drugačen model zbiranja podatkov. Pomembno je razumeti in spremljati ključne grožnje, vrste in posebnosti uporabe orožja ter možnosti zaščite pred njimi (na primer, balistična raketa preleti razdaljo v nekaj minutah, ki jo križarska raketa preleti v nekaj deset minutah, zato se razlikujejo možnosti za doseg zatočišča, poveča pa se tudi pomembnost poročil o naravi grožnje). Novinarji morajo imeti tudi podrobno razumevanje družbenih profilov udeležencev konflikta, njihovih motivacij in smernic za zbiranje materiala, ki je zadosten za objektivno poročanje o dogodkih.

Ta kratek pregled priporočil za zbiranje informacij ni izčrpen. Novinarji v območju izrednih razmer razvijejo svoje modele in prednostne naloge za pridobivanje informacij. Opozarjamo, da morajo ti modeli nujno upoštevati vrsto nesreče, uradne vire in objektivne podatke o njenem poteku. Vključevati morajo strokovnjake, ki imajo zadostno raven kompetenc in zastopajo različne smeri blaženja posledic nesreče (od upravnih prizadevanj za zagotovitev evakuacije do zagotavljanja medicinske ali psihološke pomoči).

Sodelovanje z drugimi službami (reševalci, vladne agencije, medicinske in prostovoljske organizacije)

Nesreča prisili na stotine ali celo tisoče ljudi, da se osredotočijo na zagotavljanje pomoči in podpore. Njihove dejavnosti usklajuje posebej ustanovljen štab, poročanje o teh dejavnostih pa je ključni del dela novinarja. Spodaj navajamo kratek seznam služb ali struktur, katerih dejavnosti je pomembno pokrivati za celovito poročanje. Ti sistemi praviloma vključujejo tiskovne predstavnike ali oddelke za komuniciranje, ki pripravljajo sporočila za javnost ali poročila z verificiranimi informacijami. Čeprav družbeni mediji zagotavljajo informacije veliko hitreje, je pomembno, da se podatki pred objavo verificirajo in primerjajo z uradnimi viri ali da se vsaj navede, da ti viri ne vsebujejo komentarjev ali zaključkov glede situacij, o katerih se razpravlja na spletu.

Strukture za odzivanje na izredne razmere (reševalci, gasilci itd.). V tem poglavju se bomo izogibali navajanju konkretnih imen agencij in enot, saj se lahko v posameznih državah razlikujejo. Hkrati pa so funkcije in vloge teh struktur podobne, zato v tem priločniku dopuščamo določene posplošitve. Sodelovanje s strukturami za odzivanje na izredne razmere se osredotoča na pridobivanje primarnih in splošnih informacij, ugotavljanje obsega nesreče, nevarnosti in načinov za njihovo preprečevanje v konkretni situaciji. Informacije iz teh struktur so pred objavo temeljito preverjene, pogosto vključujejo sklicevanja na strokovne izvedence in znanstvene ali druge vire ter uživajo visoko stopnjo zaupanja javnosti.

Policija in druge strukture notranje varnosti. Strokovnjaki na teh področjih so pogosto med prvimi, ki se soočajo z nevarnostjo in usklajujejo dejavnosti na kraju samem za ublažitev posledic ali evakuacijo. Predstavniki teh struktur na splošno ne potrebujejo potrditve svoje pristojnosti za ukrepanje v izrednih razmerah in

uživajo zaupanje javnosti; njihova priporočila in ukazi se sprejemajo kot danost. Edina opozorila v zvezi s temi službami se nanašajo na socialne konflikte, kjer vloga takih struktur morda ni v skladu s socialno situacijo ali pa so njihovi predstavniki na obeh straneh konflikta. V tem primeru morajo novinarji pretehtati trenutno socialno vlogo teh služb in si pri poročanju o dogodkih prizadevati za nepristranskost.

Vojska. Razporeditev vojaških enot ali pododdelkov v območje izrednih razmer za kakršen koli namen kaže, da oblasti ne morejo obvladati situacije z drugimi, običajnimi sredstvi. Vojska praviloma nima ločenih orodij za komuniciranje s prebivalstvom; njene dejavnosti so podrejene štabu za ublažitev posledic nesreč. Nekoliko drugače je v območjih konfliktov, kjer vojaške enote opravljajo naloge, povezane z obrambo države. Tu lahko delujejo kot subjekti informacijske dejavnosti; njihova struktura vključuje položaje tiskovnih predstavnikov, prek katerih se vzpostavlja komunikacija in organizira delo novinarjev (intervjuji z vojaki neposredno v enoti, snemanje ali poročanje z frontne črte, pridobivanje informacij o poteku sovražnosti v določenih sektorjih fronte ali na določenih lokacijah).

Zdravstvene službe. Zdravstveni delavci, ki delajo na kraju nesreče, morda ne morejo vedno deliti informacij ali imeti splošnega razumevanja situacije. Za takšne informacije je bolje stopiti v stik s komunikacijskimi oddelki zdravstvenih ustanov ali ministrstev, ki imajo celoten pregled nad nesrečo. Hkrati lahko novinar neposredno na kraju nesreče pridobi informacije o tipičnih poškodbah, načinih preprečevanja ali lajšanja simptomov, potrebi po medicinskih pripomočkih ali zaščitni opremi ter splošne informacije o stanju poškodovanih, zlasti če so bili predmet prejšnjih poročil. V tej situaciji ne smemo pričakovati podrobnih diagnoz, lahko pa upamo na informacije o tem, ali obstaja nevarnost za življenje ali zdravje.

Komunalne in druge službe, ki upravljajo zgradbe in inženirske mreže. Te službe praviloma veliko prispevajo k temu, da se nesreča ne poslabša z dodatnimi nevarnostnimi dejavniki, saj poleg neposrednih posledic pogosto pride do nesreč, povezanih z električnimi ali plinskimi omrežji, oskrbo z vodo in odvodnjavanjem ter uničenjem ali poškodovanjem zgradb.

Prostovoljske organizacije. Te strukture niso del državnega sistema, vendar aktivno sodelujejo pri blaženju posledic nesreč. Pogosto služijo kot središče za vključevanje lokalnih (in ne samo

lokalnih) prebivalcev v boj proti posledicam ali oblikovanje preventivnih ukrepov proti naravnim pojavom.

Zagotavljanje varnosti novinarjev

Prednostna obravnava vaše varnosti je ključni korak v pripravi novinarja na poročanje o nesrečah. Raziskava, izvedena v okviru projekta Erasmus+ „Disaster Journalism“ (Novinarstvo v primeru nesreč), je pokazala, da le 17,6 % novinarjev daje prednost lastni varnosti v območju nesreče. Vendar je 80,9 % anketiranih novinarjev poudarilo nujnost pridobitve znanja in veščin prve pomoči pri pripravi na delo v območju nesreče.

Zgoraj smo opisali posamezne točke v okviru strateškega in taktičnega načrtovanja. Tukaj se bomo osredotočili na organizacijske in varnostne vidike različnih vrst nesreč.

Novinar ne more prezreti pravil ravnanja v območju nesreče; akreditacija vsaj nakazuje, da se takšno ravnanje pričakuje. Pravila in predpisi, razviti za reševalce v nesrečah, jasno urejajo številne dejavnike, odvisno od narave nevarnosti. Nekaj tipičnih splošnih pravil, ki jih je treba upoštevati, vključuje vidike, kot so: trajanje bivanja na kraju dogodka; pravila za gibanje in označevanje vozil, oblačil in opreme; ravnanje med delom, zlasti izogibanje nevarnim dejavnikom in snovem; medicinska profilaksa (če je potrebna) in oprema (vsebina prve pomoči); uporaba zaščitne opreme na določenih mestih; in spremstvo ali stalna komunikacija s koordinativnim sedežem. Ta daleč od izčrpnega seznama kaže, da pravila za bivanje na kraju dogodka predstavljajo zapleten, a ključen sistem, katerega namen je ohraniti življenje in zdravje novinarja.

Med splošnimi dejavniki je pomembno upoštevati tudi zdravstveno stanje novinarja, saj lahko nekateri škodljivi dejavniki znatno vplivajo na sposobnost opravljanja aktivnih nalog. Zato je napotitev na kraj nesreče mogoča le, če takšnih omejitev ni. Enako velja za sposobnost samostojnega bivanja na kraju dogodka dalj časa, v razmerah, ki niso udobne in kjer so osnovne človeške potrebe (hrana, voda, počitek) omejene. K temu je treba dodati visoko stopnjo čustvene napetosti, ki se pogosto pojavlja med poročanjem o nesrečah.

Med naravnimi nesrečami morajo novinarji poskrbeti ne le za lastno varnost, ampak tudi za ohranitev svoje opreme, brez katere materialov ni mogoče objaviti (zaščita pred vodo, temperaturo,

udari strele itd.). Priporočljivo je tudi, da imajo za akutne situacije medicinske pripomočke in minimalno opremo za preživetje (voda, hrana). Nič manj pomembno je, da imamo sredstva za obveščanje reševalcev o težavah, če postane situacija izredno kritična. Med tehnogenimi nesrečami je treba poskrbeti za dodatno zaščito pred glavnimi škodljivimi dejavniki, pomembno pa je tudi upoštevati zdravstvena priporočila in nenehno spremljati svoje počutje.

V primerih vojaških ali družbenih konfliktov morajo novinarji jasno identificirati svoj poklic, da se zaščitijo pred posledicami spopadov. Po drugi strani pa lahko oznaka „PRESS“ predstavlja dodatno nevarnost, če ena stran v konfliktu krši pravila vojskovanja ali ima druge motive; število novinarjev, ki umrejo v konfliktih, je žalostno potrditev tega dejstva. Prav tako ne smemo zanemariti zaščitne opreme – čelade, neprebojnega jopiča – in spremstva odgovornega častnika ali predstavnika oddelka za komuniciranje vojaške enote. Praviloma so prisotnost medijev in poročanje o konfliktu pomembni za vse udeležence, zato novinarji prejmejo ustrezno podporo. Pri delu v vojaških konfliktnih situacijah je ključnega pomena zagotoviti varnost podatkov in izbrisati vse nepotrebne informacije iz telefona in prenosnega računalnika, ki jih nameravate uporabljati na terenu. Vsi podatki, celo vščeki na družbenih omrežjih, lahko postanejo dodatni razlog za omejitve in pristranskost s strani udeležencev konflikta (Institute of Mass Information, 2016, str. 137).

Nazadnje moramo poudariti potrebo po zanesljivem prevozu, ki lahko pomaga rešiti življenja ali evakuirati iz prizadetega območja med tehnogeno ali naravno nesrečo; vsaj takšne možnosti je treba raziskati in se nanje osredotočiti.

Načrti za odzivanje na nesreče (Kako lahko novinarji razvijejo načrt za odzivanje v primeru nesreč)

Postopki odzivanja na nesreče so določeni z zakonom in opredeljujejo ukrepe različnih struktur in služb v kriznih situacijah. Ti načrti so sistemski in namenjeni zmanjšanju posledic ali njihovemu izogibanju na najučinkovitejši možni način. Vendar vsaka izredna situacija prinaša izzive in grožnje, ki segajo daleč preko razvitih načrtov, in ublažitev posledic nesreče morda ni vedno optimalno učinkovita zaradi človeškega dejavnika ali pojava novih, nepredvidenih groženj. Novinarji lahko pomembno vplivajo na optimizacijo takih ukrepov v različnih fazah krizne situacije.

Najpomembneje je, da se osredotočimo na lokalne informacije in njihovo objektivno oceno za tiste lokacije ali regije, ki so izpostavljene nesrečam. Takšne informacije se lahko širijo prek družbenih omrežij, lokalnih medijev ali celo uradnih poročil lokalnih vladnih organov. To se običajno nanaša na situacije, ki bi lahko privedle do nesreče – prekomerne padavine, dvigovanje rečnih gladin, nevarnost požarov suhe trave ali šote –, ki so vse precedensi, ki kažejo na možnost izrednega dogodka. Praviloma se takšne situacije vsaj lokalno spremljajo ali pa organi izvajajo ukrepe, da se prepreči poslabšanje situacije.

Pozorno spremljanje zaostrovanja socialnih ali vojaških konfliktov ali nastanka pogojev za vojaški konflikt prav tako prispeva k preprečevanju nesreč ali lahko ublaži njihove posledice, opozori prebivalstvo in usmeri pozornost na potencialne nevarnosti. V novinarstvu, ki se ukvarja z nesrečami, je bolj običajno odzivanje na dogodke, ki so se že zgodili, ta uvod pa le poudarja sposobnosti novinarja pri napovedovanju razvoja dogodkov in usmerjanju družbene pozornosti.

Med nesrečami uradne informacije razkrivajo ključne kazalnike: obseg dogodka, dejanske izgube in žrtve, možne posledice in razvoj situacije. Hkrati se med ljudmi, ki so bili priča nesreči ali so jo utrpeli, širijo ilustrativne vsebine, poudarjajo se posebne potrebe in strahovi ter oblikujejo se družbena stališča, tudi do organov, ki morajo sprejeti ukrepe za odpravo posledic. Delo reševalcev, zdravnikov in prostovoljcev, ki delujejo v območju nesreče, postane tudi predmet novinarske pozornosti. Njihova dejanja, včasih celo junaška, redko pridejo v uradna poročila. Zato medijske publikacije ne le razkrivajo junaštvo teh posameznikov javnosti, ampak tudi pomagajo ustvarjati pozitivne družbene kontekste za zmanjšanje stopnje obupa, tesnobe in strahu, saj je vedno dobro upati na podporo strokovnjakov, ki so na svojem mestu.

Zadnja točka, ki jo je treba obravnavati v tem delu priročnika, je pozornost do podrobnosti, ki jih je treba razširjati kot primere, opozorila, potrditve itd. Razširjanje uradnih informacij s strani tiskovnih predstavnikov in predstavnikov sedeža za ublažitev posledic vodi do intenzivnejšega pretoka informacij, večjega števila komentarjev in objav. Razvoj situacije, povečanje ali zmanjšanje nevarnosti – tudi to vodi do večje intenzivnosti pretoka informacij. Hkrati pa ljudje ali okoliščine, ki so za razumevanje situacije enako pomembni kot uradne informacije, pogosto ostanejo zunaj javne pozornosti. V to kategorijo lahko spadajo tudi zgodbe očitve ali

prizadetih posameznikov, katerih zgodbe so bile povedane in katerih usoda zanima javnost.

Primeri

Predstavljeni sta vam dve modeli poročanja o požarih, ki sta zbrala veliko število odzivov in ogledov, zato ju je občinstvo ocenilo kot učinkoviti. Gradivo o požarih v Ameriki temelji na interaktivnih zemljevidih in posplošitvah izkušenj, pridobljenih iz očitnih analiz. Pomemben del tega gradiva poudarja povezavo med vzroki nesreč in političnimi ali družbenimi procesi. V nasprotju s tem ima informativno gradivo o požarih v Španiji nekoliko drugačen značaj; informacije so v prvi vrsti osredotočene na kronologijo dogodkov in groženj, pri čemer se znaten del vsebine nanaša na vzroke in posebne značilnosti izrednega dogodka.

V tem poglavju obravnavamo pripravo na poročanje o nesrečah. Gradivo iz ZDA kaže višjo stopnjo analitične globine, kar nakazuje bolj kompleksen model priprave na poročanje o dogodkih ali usmerjanje pozornosti novinarjev na vzročno-posledične odnose kot osnovo za model poročanja o nesrečah. Gradivo iz Evrope je usklajeno z odzivnim modelom, pri katerem dogodek narekuje posebnosti poročanja, vzročno-posledični odnosi pa služijo kot ilustrativni element, ki poveča vpliv publikacije.

Na podlagi primerjave pristopov novinarjev iz različnih delov sveta sestavite model za pripravo na poročanje o nesrečah, ki bi vključeval poznavanje regije in potencialnih groženj, analizo prejšnjih izrednih razmer tega tipa in manj poudarka na družbeno-političnih kontekstih. Bodite pozorni na to, kako očitno je sodelovanje med novinarji in službami za pomoč ob nesrečah ali drugimi sodelujočimi organizacijami v teh novicah. Ločeno razmislite o razlogih za pojavljanje politikov v ameriških novicah in izražanju njihovih stališč za ponazoritev situacije. Zakaj menite, da tak model ni relevanten za publikacije evropskih novinarjev? Zaključite, kako družbeno-politično okolje vpliva na delo medijev in določa sistematičen pristop k poročanju o izrednih dogodkih.

Požari v ZDA

Članek NBC News z naslovom »Nevarna kombinacija, ki podžiga požare v Los Angelesu: izjemna suša in močni vetrovi« poroča o glavnih vzrokih za nevarne gozdne požare v okolici Los Angelesa. Članek opredeljuje »trojno nesrečo« razmer: dolgotrajna suša, izjemno suha zima in močni vetrovi Santa Ana. Podrobno

opisuje obsežno uničenje, vključno s 16 smrtnimi žrtvami in več kot 12.000 uničenimi stavbami, ter navaja konkretne prizadete soseske. Najpomembneje je, da članek povezuje te konkretne požare z večjim problemom podnebnih sprememb in trdi, da bodo takšni uničujoči požari postali pogostejši, saj globalno segrevanje spreminja vzorce padavin in povečuje sušo. Poročilo vključuje komentarje strokovnjakov, ki podpirajo te trditve.

Ta material je iz več razlogov zelo učinkovit za poročanje o gozdnih požarih:

1. Pojasnjevanje »zakaj« za »kaj«: Članek ne navaja le dejstva, da so se zgodili požari. Ima pomembno izobraževalno vlogo, saj pojasnjuje znanstvene in meteorološke dejavnike, ki so pripeljali do nesreče. S pojasnjevanjem »nevarne kombinacije« suhega vremena in močnih vetrov bralcem omogoča globlje razumevanje dogodka. To je ključni vidik pojasnjevalnega novinarstva.

2. Povezovanje lokalnega dogodka z globalnim vprašanjem: Članek uspešno povezuje neposredno lokalno katastrofo (požari v Los Angelesu) z globalnim, dolgoročnim vprašanjem podnebnih sprememb. Ta povezava je ključna za ozaveščanje javnosti, saj pomaga ljudem videti oprijemljive, realne posledice podnebnih sprememb, s čimer postane abstrakten pojem globalnega segrevanja bolj konkreten in nujen.

3. Uporaba komentarjev strokovnjakov: Vključitev citatov strokovnjaka za gozdne požare Maxa Moritza in klimatologa Daniela Swaina dodaja poročanju verodostojnost in znanstveno avtoriteto. Njuno strokovno znanje potrjuje osrednjo tezo članka in pomaga javnosti zaupati informacijam.

4. Ravnotežje med podatki in človeškim elementom: Poročilo ponuja jednat povzetek človeških in materialnih žrtev – 16 smrtnih žrtev in več kot 12.000 uničenih objektov – brez pretiranega grafičnega prikazovanja. Ta spoštljiv pristop ohranja resnost dogodka, hkrati pa se osredotoča na širše, sistemske probleme, ki so v igri. Slika prebivalca, ki poskuša zaščititi svojo lastnino, učinkovito prenaša osebni boj proti naravnim silam.

5. Perspektiva za prihodnost: Članek se konča z opozorilom, da bodo takšni požari „še naprej ogrožali življenja in preživetje ljudi“, s čimer ponuja perspektivo za prihodnost. Nakazuje, da ne gre za osamljen incident, ampak za del nove realnosti, kar je močan poziv k ukrepanju za oblikovalce politik in javnost.

Članek je dober primer novinarstva, ki je informativno in družbeno odgovorno. Izobražuje javnost, krizo postavlja v kontekst in poudarja nujnost obravnave temeljnih vzrokov nesreče.

Povezava do gradiva: <https://www.nbcnews.com/weather/wildfires/what-fueled-la-fires-dry-conditions-wind-rcna186801>

Članek BBC News z naslovom »Kaj je najnovejše o požarih v Los Angelesu in kako so se začeli?« avtorja Jamesa FitzGeralda ponuja celovit pregled nad trenutnimi uničujočimi požari v Los Angelesu. Poroča, da je umrlo vsaj 25 ljudi, uničenih pa je bilo več kot 12.000 objektov. Članek podrobno opisuje stanje dveh glavnih požarov, Palisades in Eaton, in navaja, da sta delno obvladana, vendar jima grozi novo tveganje zaradi močnih vetrov Santa Ana. Članek se poglobi tudi v vzroke, izključi strelo, vendar poudari kombinacijo ekstremne suše, suhe vegetacije in močnih vetrov. Raziskuje politično razpravo o pripravljenosti mesta in zaključi s povezavo požarov s širšim, dolgoročnim vplivom podnebnih sprememb.

Ta material je izjemno učinkovit in služi kot model za celovito poročanje o krizah.

1. Večstransko poročanje: Članek se ne osredotoča le na en vidik nesreče. Obravnava širok spekter ključnih tem:

o Najnovejše novice: navaja konkretne številke o smrtnih žrtvah, uničenih objektih in odstotkih obvladovanja požara.

o Znanstvene vzroke: pojasnjuje vlogo vetrov Santa Ana, suše in izsušene vegetacije.

o Človeški vpliv: omenja žrtve in celo znane osebnosti, ki so izgubile svoje domove, kar omogoča boljšo predstavo o obsegu uničenja.

o Politični odziv: poudarjanje »političnega spora« glede pripravljenosti, vloge guvernerja in župana ter zmanjšanja proračuna. To uradnike postavlja v odgovornost in poročanju dodaja kritično, preiskovalno razsežnost.

o Širši kontekst: Pomembno je, da povezuje požare s podnebnimi spremembami, pri čemer navaja izjave strokovnjakov in vladne raziskave, da pokaže, da to niso osamljeni dogodki, ampak del širšega trenda.

2. Uporaba vizualnih elementov in oddelkov: Članek je dobro strukturiran, z jasnimi naslovi in video segmentom, kar bralcu omogoča lažje razumevanje zapletenih informacij in lažjo navigacijo. Uporaba podnaslovov, kot sta »Kaj so vetrovi Santa Ana?« in »Kaj je povzročilo požare?«, bralcu omogoča, da hitro najde odgovore na svoja konkretna vprašanja.

3. Izobraževalna vrednost: Gradivo presega zgolj poročanje, saj izobražuje javnost o tehničnih izrazih, kot je »omejevanje«, in pojasnjuje »whiplash« učinek podnebnih sprememb. To bralcu omogoča globlje razumevanje dogodka in njegovih dolgoročnih posledic.

Članek je odličen primer visokokakovostnega novinarstva v času nesreče. Je dejanski, kontekstualen in ima pomembno vlogo v javnem interesu, saj ne le obvešča, ampak tudi izobražuje in poziva k odgovornosti.

Povezava do gradiva: <https://www.bbc.com/news/articles/clyxypryrnko>

Požari v Španiji

Članek Euronews z naslovom „V Španiji se je začela era ‚mega gozdnih požarov‘. Ali je za to krivo podnebne spremembe?“ poroča o gozdnih požarih, ki so izbruhnili v španski regiji Valencia marca 2023, kar je neobičajno zgodaj za začetek požarne sezone. Članek navaja, da je bilo evakuiranih več kot 1500 ljudi, pogorelo pa je več kot 4000 hektarjev zemlje. Članek preiskuje domnevni vzrok požara (iskra iz stroja), vendar se osredotoča predvsem na dejavnike, ki so požar poslabšali: dolgotrajna suša, nenavadno suha zima () in visoke temperature. Članek te razmere neposredno povezuje s podnebnimi spremembami in vključuje komentarje strokovnjakov, ki trdijo, da „mega gozdni požari“ postajajo nova norma v Španiji. Obravnava tudi širše ekološke vplive teh požarov in predlaga možne strategije za zmanjšanje tveganja v prihodnosti.

Ta material je zelo učinkovit in odličen primer poglobljenega, rešitvam usmerjenega novinarstva.

1. Povezovanje lokalnega dogodka z globalnim trendom: Članek se odlikuje po tem, da presega posamezni dogodek in se dotakne širšega, bolj kritičnega vprašanja. Španski gozdni požar uporablja kot primer za raziskovanje širšega pojava nesreč, ki jih povzročajo podnebne spremembe. Ta pristop ponuja močan,

oprijemljiv primer abstraktnega pojma, zaradi česar se grožnja podnebnih sprememb zdi občinstvu bolj realna in neposredna.

2. Izobraževalni in pojasnjevalni poudarek: Članek odlično pojasnjuje znanstvene razloge za požare, kot so nizka vlažnost in suha površinska prst. Bralce tudi izobražuje o vlogi toplogrednih plinov, posledicah segrevanja podnebja (kot so povečano izhlapevanje in daljše požarne sezone) in ekološki škodi, ki jo povzročajo požari. To je ključna javna storitev.

3. Vključevanje različnih mnenj strokovnjakov: Članek vključuje komentarje iz različnih verodostojnih virov, med drugim predsednika vlade Pedra Sáncheza, vremenske agencije (AEMET), strokovnjaka za gozdne požare Pabla Martina Pinta in gozdnega čuvaja. To poročilo daje globino in več perspektiv, kar okrepi njegovo verodostojnost in celovitost.

4. Izvedljiv in napreden: Za razliko od člankov, ki poročajo le o nesreči, se ta članek zaključí z osredotočenostjo na rešitve. Predstavlja strokovno podprte strategije za zmanjšanje tveganja gozdnih požarov, kot so boljše gospodarjenje z gozdovi, ustvarjanje „mozaikastih pokrajin“ in povečanje sredstev za gasilce. Ta pristop ne le obvešča, ampak tudi opolnomoči občinstvo in oblikovalce politik s potencialnimi ukrepi, kar je značilnost odgovornega novinarstva.

Članek Euronews je uspešen novinarski prispevek, ker je dejanski, izobraževalni in kontekstualen. Uporablja konkreten dogodek, da osvetli globalno krizo, ponuja znanstvene razlage in predlaga pot naprej, s čimer dokazuje, da je novinarstvo lahko močna sila za spremembe.

Povezava do gradiva: <https://www.euronews.com/green/2023/03/27/the-era-of-mega-forest-fires-has-begun-in-spain-is-climate-change-to-blame>

Članek DW z naslovom „Španija: Tisoči ostali brez elektrike zaradi požara v Kataloniji“ poroča o velikem gozdnem požaru v severovzhodni španski regiji Kataloniji. Požar, ki je že uničil več kot 435 hektarjev, je povzročil evakuacijo skoraj 140 ljudi iz več vasi in kampa. Povzročil je tudi začasno prekinitev železniškega prometa, zaprtje cest in izpad elektrike, ki je prizadel približno 4000 ljudi. Članek navaja, da so močni vetrovi podžigali plamene in preprečevali vzlet letal za gašenje požarov z vodo, medtem ko je

zahtevna teren oteževal gašenje požara. Članek povezuje požar tudi s širšimi vprašanji podnebnih sprememb, suše in rekordnega števila gozdnih požarov v Španiji.

Ta material je zelo učinkovit zaradi jasnega, jedrnatega in izčrpnega poročanja o trenutni krizi.

1. Poudarek na neposrednih posledicah in logistiki: Članek odlično zagotavlja informacije v realnem času, na podlagi katerih je mogoče ukrepati. Poroča o številu evakuiranih ljudi, obsegu izpada električne energije in konkretnih zaporah cest in železniških prog. Ta poudarek na neposrednih logističnih podrobnostih je ključnega pomena za javnost, ki se sooča z razvijajočo se izredno situacijo. Poudarja tudi izzive, s katerimi se soočajo gasilci, kot so močan veter in težko dostopno območje, kar zagotavlja realističen pogled na reševalno akcijo.

2. Kontekstualizacija: Članek uspešno umesti požar v širši kontekst. Omeni, da se število gozdnih požarov v Španiji povečuje, in navaja podatke Evropskega informacijskega sistema za gozdne požare (Effis) o rekordnem številu požarov v preteklih letih. Požar tudi neposredno poveže s podnebnimi spremembami in hudo sušo v regiji, kar poročilo dvigne iz zgodbe o posameznem dogodku v zgodbo s sistemskim in nujnim sporočilom.

3. Človeški in tehnični elementi: Poročanje uravnoveša človeški element (evakuacije) s tehničnimi podrobnostmi (število gasilskih enot, pogoreli hektarji, hitrost vetra), ne da bi se a zapletlo v žargonu. Uporablja tudi zemljevid in ustrezno sliko, da bralcem pomaga vizualizirati prizadeto območje in razmere na terenu.

4. Usmerjenost v javno službo: Omemba „izrednega stanja zaradi suše“ in s tem povezanih omejitev porabe vode v Kataloniji v članku dodaja pomemben vidik javne službe. Obvešča javnost ne le o samem požaru, ampak tudi o osnovnih razmerah in odzivih politike na krizo.

Sklepno lahko rečemo, da je članek DW dober primer odgovornega novinarstva, ki združuje takojšnje, praktične informacije in širšo, kontekstualno analizo. Obvešča javnost o tem, kaj se dogaja, zakaj se dogaja in kaj to pomeni za prihodnost.

Povezava do članka: <https://p.dw.com/p/4UoTZ>

Priporočila

Priprava na poročanje o izrednih dogodkih je zapleten proces, ki vključuje zbiranje informacij, zbirajte stike, preučite zakonodajo in razumite posebnosti dela novinarja neposredno na prizadetem območju. Zgoraj smo opisali glavne pristope in možne scenarije, čeprav je seveda nemogoče upoštevati vse. Na koncu je še nekaj nasvetov, kako novic ne spremeniti v katastrofo.

Za učinkovito in profesionalno delo sta pomembna miselnost novinarja in njegova psihološka odpornost. Pomembno je, da se zavedamo že omenjenega ključnega načela: ne samo, da ne smemo škodovati, ampak moramo tudi pomagati. Da bi to dosegli, je treba pozorno spremljati podrobnosti in razumeti pomen javnih novic za žrtve, reševalce, zdravstveno osebje in predstavnike različnih služb, vključenih v reševanje na kraju nesreče. Njihov prispevek ne bo v celoti priznan, dokler o njem ne poročajo mediji.

Ne pozabite na načrte, zlasti bodite pozorni na tiste vidike, ki ne sodijo v uradna poročila, vendar odražajo bistvo dogodka in dosledno kažejo pripravljenost ljudi, da podpirajo in pomagajo, ne da bi opustili prizadevanja za reševanje in ublažitev posledic nesreč. V vsakem nujnem primeru se situacija izboljša zahvaljujoč posameznikom: ne le tistim, ki neposredno odstranjujejo ruševine ali nudijo medicinsko pomoč, ampak tudi tistim, ki usklajujejo dejavnosti, organizirajo evakuacije ali zagotavljajo pitno vodo. Vsi ti ljudje delajo za skupno dobro in pomembno je, da se vživimo v njihova prizadevanja. Gradivo za objavo je mogoče najti povsod, in od novinarja je odvisno, kako se bomo spominjali te zgodbe – kot zgodbe o podpori in premagovanju težav ali kot zgodbe o obupu in porazu.

Med nesrečami in izrednimi razmerami boste na družbenih omrežjih in lokalnih javnih straneh naleteli na veliko informacij in podatkov. Ne pozabite, da vse informacije na teh kanalih objavljajo posamezniki, ki lahko postanejo del vašega gradiva – z izjavami ali komentarji, potrjevanjem uradnih podatkov ali pripovedovanjem svoje zgodbe o preživetju. Hkrati pa veliko informacij iz takih virov ni mogoče šteti za dovolj objektivne, saj so njihovi avtorji v težkem čustvenem stanju, nagnjeni k tesnobi in skrbem, in lahko pretiravajo ali pa nasprotno, zmanjšujejo pomen dogodkov. Poleg tega takšni avtorji z objavo informacij želijo pomagati določenim ljudem – svojim najbližjim sosedom in okolici, da bi jih zaščitili pred nevarnostmi, tudi z vzbujanjem čustev ali strahov.

Želja, da bi bili prvi, ki bodo svetu povedali, kar so videli, je prisotna tudi med avtorji v družbenih medijih. Zato je treba k informacijam na lokalnih javnih straneh pristopati previdno in razlikovati med objektivnimi in čustvenimi informacijami: na primer, čas, ko se je tragedija začela, posnet s kamero telefona lokalnega prebivalca, je objektivna informacija, medtem ko je treba njihove vtise o možnih posledicah dogodka preveriti. Posebno pozornost je treba posvetiti informacijam o številu poškodovanih in mrtvih; vsaj takšne informacije je mogoče zlahka pojasniti z zdravstvenimi službami, ki nudijo pomoč ali spremljajo situacijo.

Zadnji nasvet v tem poglavju je priporočilo, da se kritično pomembna orodja in materiali, kadar je to mogoče, podvajajo. V nesrečah lahko oprema odpove ali se zaradi stresa in čustev kaj poškoduje – od strganega traku kamere do naključno razbitega objektiva. Še bolj frustrirajoče bi bilo, če bi posneti material izginil zaradi izgube fizičnega nosilca informacij iz kakršnega koli razloga, vi pa niste poskrbeli za kopijo. 86,2 % anketiranih novinarjev je komunikacijska orodja uvrstilo na prvo mesto med stvarmi, ki jih vzamejo s seboj v območje nesreče, 57,6 % je uvrstilo prve pomoči, le 36,4 % pa zaščitno opremo. Skrb za varnost pomeni, da milijonom gledalcev omogočite, da si ogledajo vaš material, se seznanijo s situacijo in morda prispevajo k podpori prizadetim. Zato je zanemarjanje varnosti izredno neprevidno in neprofesionalno.

3

Poročanje o nesrečah na kraju samem

WED IN UND...
orters who join these
ver where they go, and
ude a bar on speaking to
, the Guardian reports. The
ng the genocide has fallen to
alists, who have been
eted.

CLAIMING HE WAS IN
TERRORIST CELL, BUT HAS PR
EVIDENCE TO SUPPORT THAT
married to Bayan Khalid. He h
daughter, Sham, and a one-ye

**JOURNALISM
IS NOT A CRIME**

Poročanje o nesrečah na kraju samem

Uvod

ANovinar na kraju nesreče lahko postane preobremenjen s situacijo, reagira čustveno in se ne more takoj vključiti v proces. Strokovne veščine in pripravljenost so sestavni deli uspeha, ki jih bo obravnavalo to poglavje. Opisali bomo vprašanja, kot so: Kako se izogniti zmedenosti in začeti delati? Na kaj morate biti pozorni in kakšne korake morate sprejeti? Kako zbrati in pripraviti gradivo, hkrati pa se spomniti pomembnih tem? Daleč smo od ponujanja univerzalnega algoritma; raje bomo obravnavali splošne vzorce, ki bodo zagotovo koristni.

Anketa, izvedena v okviru projekta Erasmus+ Disaster Journalism (Novinarstvo o nesrečah), je pokazala, da sta najpomembnejši zahtevi za novinarsko gradivo zmožnost zanesljivega posredovanja dejstev in zmožnost izogibanja manipulaciji ter spoštovanje načel človečnosti. Na tretjem mestu med rezultati je bilo spoštovanje etičnih načel, zlasti pri delu z osebami, ki so bile prizadete. Ti sklepi strokovnjakov in novinarjev v praksi poudarjajo pomen usposabljanja medijskih strokovnjakov.

Poročanje o nesrečah pritegne pozornost mnogih novinarjev. Če zamudite trenutek, je zelo verjetno, da ga bodo pokrili vaši kolegi, vendar to ne bo nič manj obžalovanja vredno, še posebej če so ti trenutki pomembni in pomembni, njihova pozornost pa je bila predvidena v vašem splošnem akcijskem načrtu na kraju nesreče. Zato je notranji pregled vaših dejanj in primerjava rezultatov z vnaprej dogovorjenim načrtom ali preprostim seznamom idej dobro orodje za samokontrolo, ki bo zagotovo koristno. Vendar pa so mnoge previdnostne ukrepe in posebnosti dela določene z izkušnjami, zato nikoli ne smete zanemariti priporočil bolj izkušenih kolegov, tako iz vaše uredništva kot tistih, ki jih srečate na kraju dogodka. Prav tako je pametno upoštevati nasvete ljudi, ki bolje poznajo varnostne razmere in se zavedajo, kako se izogniti nevarnim dejavnikom. Gradivo, ki ga zberete, dejstva, ki jih zabeležite, komentarji in intervjuji, ki jih posnamete, so nedvomno pomembni za oblikovanje informativne slike razmer, vendar le, če so posredovani uredništvu in objavljeni. Zato ne pozabite poskrbeti za varnost in tehnične pripomočke, potrebne za vaše delo.

Še nekaj opozoril, ki vam bodo pomagala zagotoviti pripravljenost za delo: skenirajte in naložite vse pomembne

dokumente v oblačne storitve, vključno z osebnim dokumentom, novinarsko izkaznico in akreditacijo, da boste v primeru izgube ali kritičnih situacij lahko potrdili svoj status. Po potrebi razmislite o najemu prevajalca ali uporabi sodobnih naprav z umetno inteligenco, ki omogočajo prevajanje brez internetne povezave. Natančnost takšne naprave je lahko zadostna za razumevanje situacije in pomoč pri komunikaciji z lokalnim prebivalstvom.

Prvi koraki na kraju dogodka

Po podatkih Inštituta za množično informiranje v Ukrajini se pogosto pojavljajo situacije, v katerih novinarjem zavrnejo dostop do krajev nesreč (Safarov, 2019), čeprav zakonodaja države zagotavlja prost dostop. Takšne situacije je mogoče predvideti, zato je vedno priporočljivo zagotoviti akreditacijo in imeti dokumente, ki potrjujejo vašo sposobnost za delo na določenem zahtevanem kraju. Prvi koraki novinarja na kraju dogodka morajo vključevati sodelovanje s sedežem za ublažitev posledic nesreče, saj je takšno sodelovanje nujno in pomembno za novinarja samega (legalizacija njegove prisotnosti, dostop do uradnih informacij) in za strukture, ki se ukvarjajo s posledicami nesreče (možnost razširjanja potrebnih informacij, dodatni vir informacij iz določenih lokacij, potrditev poročil z vizualnim gradivom itd.

Štab za ublažitev posledic ni odgovoren le za spoštovanje pravic novinarjev do informacij, ampak v določeni meri tudi za njihovo delo, zlasti v območjih konfliktov. Kadar je mogoče, je priporočljivo vzpostaviti produktivno sodelovanje, izmenjavo informacij in stikov ter v vseh možnih primerih posodabljati potrebe žrtev.

Sarah Knight v svojem priročniku o preverjanju podatkov opredeljuje tri ključne vloge, ki jih lahko novinar igra pri pripravi gradiva na kraju nesreče: „zagotavljanje informacij, ki jih ljudje potrebujejo za odziv na dogodek ... pošteno razširjanje kritično pomembnih informacij, brez sočustvovanja ali predsodkov“. Raziskovalka tretjo vlogo opredeljuje kot ustvarjanje filtra za informacije iz družbenih omrežij in lokalnih javnih strani, ki so precej obsežne, vendar zahtevajo preverjanje in pojasnjevanje, kar je dolžnost novinarja ali uredništva (Knight, 2016).

V skladu z avtorico je treba poudariti, da mora biti prva vloga – zagotavljanje koristnih informacij – jasno usklajena z informacijami iz sedeža za ublažitev posledic ali posebnih služb, odgovornih

za situacijo na kraju nesreče: policije, gasilcev, reševalcev itd. Ker takšne informacije določajo načine preprečevanja nevarnih dejavnikov, morajo biti strogo usklajene z uradnimi izjavami, zagotovljene takoj in navajati vire priporočil.

Prvi koraki na kraju dogodka morajo vključevati tudi delo novinarja pri pojasnjevanju splošne situacije, prepoznavanju ključnih nevarnosti, izbiri kontaktov očividcev in strokovnjakov, pripravi seznama lokacij, ki so lahko zanimive ali pomembne, in razvoju logistike. Koristno bo spoznati informacijske dejavnosti sedeža za blažitev posledic nesreč, kot so novinarske konference ali izjave za javnost, možnost pridobivanja komentarjev o situaciji in ustvarjanje drugih vsebin na podlagi uradnih podatkov. Med nesrečo se takšne informacije redno razširjajo, zato je vredno poizvedeti o urniku in zagotoviti stike za prejemanje uradnih sporočil za javnost, če uredništvo tega ni že uredilo pred vašim prihodom na prizorišče.

Zbiranje dejstev in intervjuji

Proces zbiranja podatkov za objave vključuje razumevanje strukture organizacij in služb, njihovih odgovornosti za posamezna področja, pa tudi upoštevanje priporočenih virov in strokovnih ocen. Najprej morate pridobiti uradne informacije, če vam jih niso posredovali že pred potovanjem, in spremljati razvoj dogodkov prek uradnih komunikacijskih kanalov in izjav tiskovnih predstavnikov. Vključevanje strokovnjakov mora biti prav tako urejeno in upoštevati njihovo raven dostopa do informacij, njihove izkušnje in njihovo trenutno vlogo v situaciji. Na primer, ocene znanstvenikov o posledicah ali potencialnih posledicah tehnogene nesreče lahko vsebujejo različne scenarije, ki morda ne odražajo v celoti situacije, zato je priporočljivo, da po možnosti uporabite več virov.

Uradni podatki se redno posodablajo, vsebujejo informacije, ki so pomembne za javnost, in so namenjeni obvladovanju krize. Zato takih podatkov ni mogoče prezreti, tudi če ne ustrezajo v celoti pričevanjem očividcev. V takih situacijah je pomembno navajati vire informacij in preverjati pričevanja in ocene, kot je navedeno zgoraj. Ločeno je vredno obravnavati uradne ocene strokovnjakov – med nesrečo ni vedno mogoče objektivno proučiti situacije, zato se v komentarjih strokovnjakov lahko poudarijo verjetni scenariji in perspektive.

Lokalni strokovnjaki in očitvidci proizvajajo znatno količino informacij, običajno v najbolj dostopni medijski obliki, tj. razširjajo

jih na družbenih omrežjih in lokalnih javnih straneh. Novinarji morajo upoštevati posebnosti širjenja takih informacij, čustveno stanje udeležencev dogodka, zato morajo preveriti podatke in upoštevati druge postopke preverjanja podatkov. „Pri poskusu ocenjevanja informacij – ne glede na to, ali gre za sliko, tvit, video ali drugo vrsto vsebine – je treba preveriti vir in samo vsebino,“ trdita Craig Silverman in Rina Subaki v poglavju svojega priročnika o preverjanju podatkov (Silverman & Subak, 2016). Poleg tega je priporočljivo uporabljati sodobna orodja za preverjanje podatkov, ki temeljijo na tehnologijah za ocenjevanje tehničnih parametrov fotografskega in video gradiva, vključno z metapodatki.

Posebno pozornost je treba posvetiti gradivu lokalnih prebivalcev v primeru socialnih ali vojaških nesreč. Ne pozabite na morebitno dezinformacijo ali pristranskost katere koli strani v konfliktu ali uporabo informacij kot elementa hibridne vojne, sredstva za ustvarjanje zelenih socialnih učinkov (panike, strahu, tesnobe itd.). Razširjanje takšnih informacij znatno poslabša situacijo, saj mediji uživajo večje zaupanje kot družbena omrežja, pomemben pa je tudi obseg dosega občinstva.

Vendar ne smete popolnoma prezreti informacij iz lokalnih virov. Zelo pogosto se posamezne teme in sporočila, fotografije in video materiali lahko ponavljajo z manjšimi spremembami (kot, osvetlitev, čas zajema itd.). To lahko ponudi dodatne možnosti za preverjanje podatkov s primerjavo podobnih materialov in ugotavljanjem poteka dejanskih dogodkov. Iskanje informacij v lokalnih virih je po naravi dokumentarno delo in zahteva analitičen pristop, značilen za novinarske preiskave.

Pri zbiranju gradiva je pomembno, da se držite vnaprej oblikovanega načrta in ne pozabite vključiti dejstev udeležencev dogodka, ki pogosto ostanejo izven kamere, na primer zdravstvenih delavcev ali prostovoljcev. Dejstva je primerno razlikovati po področjih in temah, ki lahko zagotovijo vpogled v ublažitev posledic nesreče na različnih področjih odgovornosti: zdravje ljudi in evakuacija, zagotavljanje osnovnih potreb in prostovoljske dejavnosti, dodatni nevarni dejavniki in opozorila o nevarnostih. Statistični podatki in statistične informacije so še ena pomembna smer za izbor dejstev. Takšne informacije praviloma razširjajo uradni viri, vsebujejo pomembne informacije in omogočajo objektivno predstavitev informacij. Statistične podatke lahko zbirajo tudi

prostovoljske organizacije in centri, medicinske službe in lokalne oblasti. Pri objavi gradiva je pomembno jasno navesti vir, obdobje in obseg dejanske podlage, na kateri so bili statistični podatki oblikovani, ter morebitne napake v raziskavi, ki so določene v njeni metodologiji in navedene med objavo.

Intervjuji in komentarji imajo posebno vlogo v delu novinarja na terenu. Ni nujno, da se objavi ves posneti material, vendar splošno pravilo pravi, da več takšnega materiala ima novinar v skladu z vsebino uredniškega naloga, bolj lahko izpolni ta nalog. Krog intervjuvancev vključuje predstavnike uradnih struktur, strokovnjake, tiskovne predstavnike, očitivce, lokalne strokovnjake in aktiviste ter prizadete posameznike. Vsebina vprašanj in posebnosti končnega gradiva so odvisne od tega, kako kompetenten in obveščen je strokovnjak in kako se lahko njegov komentar ali intervju vključi v splošno strukturo novinarskega gradiva.

Na tej stopnji dejavnosti moramo poudariti posebnosti dela z ranljivimi skupinami prebivalstva. Najbolj ranljiva skupina, ki zahteva neizrekljivo spoštovanje etike, so otroci in mladostniki. Avtorji priročnika »Novinar in (ne)varnost« navajajo: »Interesi in varnost otrok in mladostnikov morajo imeti prednost pred vsemi uredniškimi zahtevami« (Institute of Mass Information, 2016, str. 168). Otrok lahko nastopi pred kamero le s soglasjem otroka samega, staršev ali skrbnikov. Najbolje je, da se takšno soglasje pridobi v pisni obliki. Če takšnega soglasja ni mogoče pridobiti, situacija pa zahteva posredovanje (na primer, če je treba hitro najti sorodnike otroka, za kar se priporoča uporaba potenciala medijev), je priporočljivo takšne možnosti uskladiti z uredništvom in ustreznimi službami centra za ublažitev posledic nesreč.

Osebe, ki jih je prizadela nesreča, so pogosto v posebnem psihološkem stanju, zato je za delo z njimi potrebna določena občutljivost; ljudi ne smete siliti, da ponovno doživijo težke trenutke, če niso pripravljeni o tem govoriti. Poleg tega je treba informacije preveriti in primerjati. Na primer, otroci in mladostniki lahko fantazirajo (Inštitut za množično informiranje, 2016, str. 169), dodajajo „dejstva“, ki se v resnici niso zgodila ali katerih interpretacija se lahko v drugih virih znatno razlikuje, ali pa ocenjujejo situacijo iz nepričakovanega zornega kota prav zaradi plastičnosti svoje psihe in razvojnih značilnosti (Inštitut za množično informiranje, 2016, str. 168).

Travmatično novinarstvo in intervjuji v kriznih razmerah

Področje »travmatičnega novinarstva« je trenutno hitro razvijajoče se področje usposabljanja, ki se predstavlja prek številnih posebnih tečajev, delavnic, spletnih seminarjev, smernic in priročnikov. Za vsakega novinarja, ki dela v območju izrednih razmer, je zelo priporočljivo, da opravi takšen tečaj, da si pridobi specializirana znanja.

Ključno načelo intervjujev z žrtvami je, da se jim ne sme vsiljevati ponovno doživljanje negativnih čustev, zlasti če od nesreče ni minilo veliko časa. Na primer, zdravstveni delavec, ki zdravi žrtev, lahko poda objektivnejši opis poškodb in splošno sliko situacije, medtem ko žrtev lahko ne le poudari čustveno realnost, ampak je tudi prisiljena ponovno doživeti travmo.

Poleg tega bo narava intervjuja odvisna od dejavnikov, kot so starost žrtve, kulturne tradicije ali verska pripadnost in socialni status. Enako pomembno je, da ima novinar vsaj osnovna psihološka in komunikacijska znanja, da lahko prepozna nervozno stisko ali poslabšanje psihofiziološkega stanja osebe in bodisi spremeni temo bodisi konča intervju.

Posebno pozornost je treba posvetiti sposobnosti navigacije po kontekstih, prehodu med intervjujem od osebnih vtisov k širšim ocenam in od preteklosti (v kateri so žrtve preživele in našle varnost) k prihodnosti (v kateri bodo premagale posledice nesreče). Med intervjujem morata tako novinar kot intervjuvanec upoštevati, da lahko gradivo vidijo milijoni ljudi po vsem svetu. Takšna priljubljenost lahko ima za žrtev tako pozitivne kot negativne posledice, saj ji lahko ponudi pomoč skrbnih posameznikov, vendar lahko po intervjuju povzroči tudi socialne probleme v njeni lokalni skupnosti.

Pri intervjuju z osebami, ki so doživele travmo, mora vaš pristop temeljiti na empatiji in jasnem razumevanju njihovega psihološkega stanja. Tukaj je nekaj ključnih tehnik, ki jih morate upoštevati:

1. Ustvarite varno in nadzorovano okolje

- **Izberite pravo lokacijo:** Intervju opravite v zasebnem, mirnem prostoru, kjer se oseba počuti varno in kjer je ne bo nihče motil. Izogibajte se javnim ali hrupnim prostorom, ki bi lahko povečali njen stres.

- Spoštujte njihov čas in prostor: vedno prosite za njihovo soglasje za intervju in jasno povejte, da lahko kadarkoli prekinejo. Jasno in jedrnato navedite namen intervjuja.

2. Uporabite nevtralen, sočuten ton

- Več poslušajte kot govorite: posamezniku dajte čas in prostor za pogovor. Izogibajte se prekinjanju ali zapolnjevanju tišine. Vaša vloga je biti poslušalec, ne spodbujevalec.

- Uporabljajte odprta vprašanja: začnite s splošnimi, nespecifičnimi vprašanji, da jim omogočite, da povedo tisto, kar jim je prijetno. Vprašanja, kot so „Mi lahko poveste, kaj se je zgodilo?“ ali „Kaj se spominjate tistega dne?“, so boljše kot „Kako ste se počutili, ko ste videli...“, ki je lahko preveč neposredno.

- Izogibajte se sugestivnim vprašanjem: Ne oblikujte vprašanj na način, ki nakazuje določen odgovor ali čustvo. To lahko vpliva na njihove besede in ogrozi integriteto njihovega pričevanja.

3. Obravnavajte čustveno vsebino previdno

- Preidite od splošnega k specifičnemu: Intervju začnite s splošnimi dejstvi (npr. čas dogodka, kraj), preden preidete k bolj čustveno nabitim podrobnostim. To pomaga posamezniku, da se počuti, da ima nadzor.

- Osredotočite se na opazna dejstva, ne le na občutke: čeprav so občutki pomembni, je pričevanje očividcev pogosto najbolj dragoceno, ko se osredotoča na objektivne podrobnosti. Vprašajte, kaj so videli, slišali ali vonjali. To lahko tudi zmanjša tveganje ponovne travmatizacije, saj jih ne silite, da se zadržujejo pri čustveni bolečini.

- Bodite pozorni na njihovo čustveno stanje: Bodite pozorni na verbalne in neverbalne znake. Če kažejo znake stiske – kot so jok, tresenje ali vidna razburjenost –, je morda čas, da spremenite temo ali vljudno končate intervju.

4. Upoštevajte širši kontekst

- Upravljajte pričakovanja: opozorite osebo, da je njena zgodba dragocena, vendar bodite tudi odkriti glede potencialnega dosega medijev. To jim pomaga razumeti posledice javnega deljenja njihove zgodbe.

● Ponudite vire: če je primerno, pripravite informacije o lokalnih podpornih storitvah, kot so svetovalne ali pomočne organizacije. S tem pokažete, da vam je mar za njihovo dobrobit tudi izven okvira intervjuja.

Za intervjuvanje ljudi, ki so preživeli nesrečo, morajo novinarji dobro razumeti etične standarde in biti psihološko občutljivi. Glavni cilj je pridobiti informacije, ne da bi pri tem povzročili škodo. Na splošno je učinkovito intervjuvanje žrtev ravnovesje med poklicno dolžnostjo obveščanja javnosti in etično dolžnostjo zaščite vira informacij. To zahteva posebne veščine, ki presegajo tradicionalno novinarstvo.

Uporaba različnih formatov (besedilo, fotografije, videoposnetki)

Besedilo, avdio, video in fotografije so sredstva, s katerimi predstavljamo informacije o nesreči. Uredniška ekipa lahko doda vizualno oblikovanje in uporabi dodatne učinke, vendar kakovost in popolnost gradiva zagotavlja novinar. Živimo v dobi konvergentnih medijev, kjer morajo strokovne kvalifikacije vključevati sposobnost priprave različnih materialov, od kratke beležke do podkasta, od fotografije do video poročila. Novinar mora biti pripravljen na takšno delo, tako v smislu obvladovanja žanrskih orodij za prikaz dogodka kot tudi v tehnološkem smislu – to pomeni uporabo različnih orodij za celovito predstavitev dogodkov na vseh platformah, ki jih podpira uredništvo.

Delo s tekstom ima nekaj posebnosti, ki zahtevajo pozornost: natančnost in popolnost predstavitve, zlasti pravilno pisanje lastnih imen, izogibanje nejasnim kraticam in pojasnjevanje tehnične ali znanstvene terminologije – to so najpomembnejše zahteve za tekst. Slog predstavitve, zlasti za novinarska poročila, ne sme vsebovati komentarjev ali ocen novinarjev, zlasti v zvezi z izražanjem osebnih čustev, da se ustvari nepristranska slika dogodkov. Posebno pozornost je treba posvetiti izogibanju sovražnemu govoru in pravilni rabi specifične terminologije – na primer razlikovanju med pojmom begunec in notranje razseljena oseba ter upoštevanju zahtev za označevanje strani v socialnih ali vojaških konfliktih.

Pri ustvarjanju avdio besedil je pomembna zvočna kulisa dogodka, pa tudi dodatni učinki, ki lahko zahtevajo komentar (poslušalec mora razumeti, kaj se dogaja). Prav tako je treba

upoštevati, da dodatni elementi ustvarjajo napetost pri poslušalcu (npr. zvoki siren ali eksplozij), zato je treba takšne zvoke identificirati v kontekstu dogodka. Za vsak tip sporočila, zlasti avdiovizualnega, je pomembno upoštevati platformo, na kateri bodo informacije razširjene, saj imajo različne platforme različne zahteve glede predstavitve informacij – od trajanja do sloga predstavitve.

Fotografije, ki jih je ustvaril novinar ali ki se uporabljajo za ilustracijo gradiva, morajo vedno vsebovati navedbo avtorstva. V mnogih primerih se takšne fotografije lahko pridobijo iz fotobank ali razširjajo iz uradnih virov. Kakovost fotografij je pomembna, zato si je treba prizadevati za zadostno raven vizualne vsebine in pomembnosti. Novinarji pa lahko uporabijo tudi fotografije in videoposnetke iz družbenih omrežij in drugih lokalnih virov, ki morda niso vedno visoke kakovosti, vendar natančno prikazujejo dogodek. V takih primerih o objavi fotografije odloča tudi uredniška ekipa.

Video dokumentacija nesreče je vedno ustrezna. Navzočnost novinarja na kraju dogodka je v večini primerov usmerjena v ustvarjanje video vsebin, zlasti v digitalni dobi. Video mora odražati dinamiko dogodkov, prikazati spremembe v situacijah, predstaviti udeležence dogodka in žrtve ter biti prilagojen za razširjanje na platformah, ki jih podpira uredništvo. Opozarjamo, da je v mnogih primerih potrebna dodatna osvetlitev. Izkušnje ukrajinskih novinarjev, ki so delali v območju protiteroristične operacije pred obsežno invazijo, potrjujejo, da je za izboljšanje kakovosti posnetega gradiva potrebno imeti s seboj svetilko ali celo več svetilk (Institute of Mass Information, 2016, str. 21). V območjih vojaških konfliktov je priporočljivo imeti s seboj svetilko ali rdeče LED-lučiče, da se ohrani kamuflaža.

Danes smo priča aktivni uporabi dronov in drugih brezpilotnih sistemov. Ta orodja se pogosto uporabljajo, kadar strokovnjak potrebuje zbrati informacije, ne da bi pri tem tvegali svoje življenje – od snemanja požara do poročanja o vojaških operacijah. Široka uporaba brezpilotnih sistemov v vojskovanju je že pripeljala do hitrega razvoja tega področja in ustvarjanja različnih tehnoloških in infrastrukturnih zmogljivosti, do te mere, da imajo nekatere vojske zdaj namenske enote dronov.

Uporaba brezpilotnih sistemov in posnetki, ki jih zajamejo, imajo svoje specifične tehnične značilnosti. Te vključujejo samo

opremo, kakovost materiala, kote kamere, hitrost posnetkov in zanesljivost podatkov. Obstajajo tudi posebne okoliščine, povezane s kompetenco operaterja ter zmogljivostmi in pravilno uporabo opreme. Vsem novinarjem, ki nameravajo delati v območju nesreče, se zelo priporoča, da opravijo specializirani tečaj za operaterje dronov. To jim bo omogočilo ne le samostojno uporabo dronov, ampak tudi razumevanje prednosti, morebitnih pristranskosti in pomanjkljivosti pri uporabi posnetkov, ki so jih posneli drugi.

Novinarske zmogljivosti in prednosti

Uporaba dronov novinarjem ponuja edinstvene prednosti, ki znatno izboljšajo kakovost njihovega poročanja. Droni omogočajo posnetke, ki jih z zemlje ni mogoče posneti. To so lahko velike panorame uničenih mest, pogledi na poplavljenе reke ali posnetki iz ptičje perspektive, ki pomagajo oceniti obseg uničenja. Varnost novinarjev je najpomembnejša prednost. Droni omogočajo snemanje v nevarnih območjih, kot so požari, zemeljski plazovi ali območja aktivnih konfliktov, ne da bi novinarje izpostavljali nevarnosti. Brezpilotna letala lahko hitro dosežejo težko dostopna mesta, kar novinarjem omogoča hitrejše pridobivanje posnetkov kot s tradicionalnimi metodami.

Hkrati pa uporaba dronov v novinarstvu, zlasti v območjih nesreč, sproža vrsto etičnih in pravnih vprašanj, ki jih je pomembno upoštevati.

- Zasebnost in vdor v prostor: Snemanje iz zraka omogoča dronom, da posnamejo kraje in dogodke, ki so običajno zasebni. Novinarji morajo pretehtati, ali javni interes prevlada nad pravico posameznika do zasebnosti, zlasti pri snemanju žrtev, njihovih domov ali osebnih tragedij.

- Letalska pravila: Glede na državo in lokacijo obstajajo stroga pravila za upravljanje brezpilotnih letal (UAV). Ta vključujejo omejitve višine, prepovedane cone (npr. v bližini letališč, vladnih stavb ali vojaških objektov) in potrebo po dovoljenjih. Novinarji morajo poznati in upoštevati ta pravila, da se izognejo pravnim posledicam.

- Varnost: Nepravilna uporaba drona lahko ogrozi ljudi na tleh, druga letala ter reševalne in iskalne ekipe. Novinarji se morajo zavedati, da njihovi droni ne smejo ovirati dela reševalnih služb.

Kljub pomembnim prednostim ima uporaba dronov v novinarstvu tudi svoje izzive. Droni so lahko neučinkoviti v ekstremnih vremenskih razmerah, kot so močan veter, dež, zmrzal ali megla. To omejuje njihovo uporabo. Tehnične težave, kot so izpraznjena baterija, izguba signala ali okvara kamere, lahko povzročijo izgubo drona ali slabo kakovost posnetkov. Nepravilno izbrani kot ali merilo lahko ustvarita zavajajoč vtis o situaciji. Novinar mora biti iskren in objektiven, da ne zavaja občinstva.

Na splošno so droni močno orodje za sodobno novinarstvo o nesrečah, vendar njihova uporaba zahteva ne le tehnične spretnosti, ampak tudi globoko razumevanje etičnih, pravnih in strokovnih vidikov.

Pri poročanju o nesrečah lahko novinarji uporabijo gradivo svojih kolegov ali agencij, najpogosteje fotografsko gradivo in sporočila za javnost. Pomembno je upoštevati avtorske in sorodne pravice, navesti vir ali uporabiti drug model za pridržanje teh pravic. Enak nasvet velja za uporabo informacij iz lokalnih informacijskih virov na družbenih medijih. Posebno pozornost je treba posvetiti točnosti navajanja virov in izogibanju situacijam, v katerih je citat predstavljen izven svojega prvotnega konteksta. Takšna dejanja so dokaz kršitve novinarskih standardov in poklicne etike.

Neposredni prenosi

Med nesrečami nacionalne in regionalne televizijske hiše uvedejo in izvajajo posebne postopke oddajanja, pogosto v neprekinjenem načinu, kot teleton ali v drugi obliki, ki omogoča 24-urno obveščanje o poteku dogodkov. Pomemben del oddaje sestavljajo neposredna poročila s terena, ki jih zagotavljajo novinarji na kraju samem. Iz teh gradiv milijoni gledalcev pridobijo razumevanje obsega in posledic nesreče, zato so zahteve za taka gradiva precej visoke.

Priprava na neposredni prenos vključuje več obveznih korakov, ki so tradicionalni za novinarstvo. Prvi korak je izbira ustrezne lokacije, ki odraža naravo dogodka. Naslednji korak je časovno načrtovanje. V primeru nesreč imamo vsaj dve omejitvi: trajanje oddaje ne sme biti predolgo in novinar mora imeti najnovejšo informacije, vključno z uradnimi podatki, ki jih razširja lokalni ali regionalni center za odzivanje na nesreče. Naslednji korak je načrtovanje predstavitve. Izkušeni novinarji vedo, da pripravljen in temeljito vaja tekst med neposrednim prenosom morda ne bo

deloval, saj bi gledalci lahko dobili vtis, da berejo iz scenarija. Zato je bolje razumeti strukturo in zaporedje sporočila, ključna dejstva in imena, da lahko med oddajo prilagodite poročanje. Zadnji korak je preverjanje pripravljenosti opreme in kakovosti povezave. Pogosto se ta končna preveritev opravi med samo oddajo, ko studio preveri sprejem signala – to je pogosta situacija, zlasti glede na nujnost in morebitne prekinitve oddajanja.

Novinar lahko v živo oddajo povabi strokovnjake ali predstavnike služb za blažitev posledic nesreč. Tudi takšne vključitve zahtevajo pripravo: strokovnjak mora razumeti, o čem bo govoril, biti pripravljen na vprašanja in imeti vse potrebne informacije ali vsaj dovolj informacij. Pomembno je tudi, da ne pozabite na kote in osvetlitev ter okoljski hrup (intersound); vsi ti dejavniki ustvarjajo skupni učinek in vplivajo na dožemanje izrednih razmer. Novinar mora poskrbeti za lastno varnost in varnost operaterja, zato je treba skrbno premisliti o izbiri lokacije in upoštevati varnostne norme med neposrednim prenosom. Ta problem je še posebej pereč v območjih spopadov ali na frontni črti, kjer obstaja nevarnost, da vas zadenejo strelji iz skritih položajev. Tu je ključnega pomena, da strogo upoštevate priporočila tiskovnih predstavnikov in drugih predstavnikov vojaškega poveljstva. Novinarji morajo upoštevati, da so v območju vojaškega spopada lahko deli ozemlja tarča napadov ali minirani, nadzorovani s strani ostrostrelcev ali dronov, danes pa je lahko vrst orožja veliko več kot še pred nekaj leti, saj se poleg minometnega ognja aktivno uporabljajo tudi FPV droni in drugi brezpilotni sistemi. Napis »PRESS« na opremi vas morda ne bo vedno rešil, v nekaterih situacijah pa, kot dokazuje izkušnja rusko-ukrajinske vojne, lahko sproži dodatni ogenj.

Podoba novinarja na zaslonu mora biti v skladu s stilom televizijskega kanala in upoštevati notranje standarde oddajanja. Med nesrečami novinarji ne morejo vedno nadzorovati svojih čustev, kar velja tako za novinarje na terenu kot za voditelje v studiu. Gledalci so praviloma razumevajoči do takih situacij in ne upoštevajo premorov ali drugih pomanjkljivosti, kot so tresoči glas ali nejasna govornica. Vendar morajo novinarji razumeti, da je njihova ključna naloga posredovanje informacij ne glede na lastno stanje in čustva, da objavijo pomembna dejstva, saj je od tega lahko odvisno življenje ali varnost mnogih ljudi. Če med pripravo na neposredni prenos ni mogoče doseči brezčustvenega posredovanja, je še vedno priporočljivo posneti glavna dejstva in vsebino, da se prenos lahko izvede v celoti in se posredujejo najpomembnejše informacije.

Sodelovanje z drugimi novinarji

Na kraju nesreče običajno sodeluje ekipa novinarjev, ki zastopajo različne medijske strukture. V tem odstavku bomo opisali nekatera področja sodelovanja, ki lahko povečajo učinkovitost vašega gradiva. Najprej in predvsem ima vsak novinar svoje izkušnje z delom na prizoriščih nesreč, zato se ne splača omejiti le na teorijo; vedno je priporočljivo poiskati in prisluhniti nasvetom in priporočilom. Podobno je verjetno, da so vaši kolegi na prizorišču že dlje časa in imajo več informacij o lokalnih pravilih in okoliščinah, dejavnostih služb in posebnostih strokovnjakov, zato lahko znatno poenostavijo vaša prizadevanja pri pripravi materiala. Pomembna bodo tudi varnostna priporočila, ki jih je treba upoštevati.

Varnostni priročnik za novinarje, ki ga podpira UNESCO, poudarja, da agencija AFP (Agence France-Presse) poskuša zagotoviti, da novinarje spremljajo lokalni kolegi ali drugi novinarji, da vedno delajo v ekipi (UNESCO, 2017, str. 87) in tako zagotovijo, da medijski delavci niso prepuščeni sami sebi. Ta pristop je posledica različnih situacij, zlasti v vojaških in socialnih konfliktnih območjih, ki lahko vodijo do tragičnih posledic.

Novinarji lahko izkoristijo tudi prednosti svojih kolegov. Če na primer na kraju dogodka dela profesionalni fotoreporter, lahko njegove fotografije uporabite z ustreznim navedbo vira na podlagi neposrednih dogovorov ali prek platforme, na kateri je vsebina gostovana. V izrednih razmerah in nesrečah se pojavi veliko priložnosti za sodelovanje. Medijski strokovnjaki izpolnjujejo skupno poslanstvo: zagotavljajo informacije, ki bodo pomagale mnogim ljudem ohraniti življenje in zdravje, poleg tega pa nudijo potrebno podporo, pomagajo pri zadovoljevanju osnovnih potreb in oblikujejo razumevanje situacije in možnosti odziva.

Vsi vaši sogovorniki ne bodo govorili pred kamero, pokazali svojih obrazov ali posredovali podatkov, po katerih bi jih bilo mogoče identificirati. V takih situacijah je pomembno uporabiti metode priprave gradiva, ki zagotavljajo varnost sogovornika. To bo pomagalo zagotoviti odprtost in zaupanje vira.

Primeri

Leta 2023 je Slovenijo prizadela poplava. Informacijske agencije in mediji po vsej Evropi so širili informacije o tej krizi in podajali precej objektivne ocene in zaključke o posledicah poplav.

Lokalni mediji so analizirali potrebe po zaščiti pred to naravno nesrečo in objavljali informacije o vplivu situacije na gospodarstvo ter potrebi po naložbah v obnovo in preprečevanje podobnih groženj v prihodnosti.

Članek DW z naslovom »Poplave v Sloveniji in Avstriji terjale tri življenja« poroča o hudih poplavah in zemeljskih plazovih, ki so prizadeli Slovenijo in južno Avstrijo, potem ko je v samo 24 urah padlo toliko dežja kot v celem mesecu. Nesreča je terjala tri življenja. Poročilo podrobno opisuje obsežno škodo, vključno s poplavljenimi mesti, neprehodnimi cestami in zaprtimi železniškimi progami. Omenja, da je bilo več vasi odrezanih, tisoče gospodinjstev je ostalo brez elektrike, reševalci pa so se trudili priti do prizadetih območij. Članek ponuja tudi vpogled v reševalne ukrepe, v okviru katerih so vojska, gasilci in ekipe civilne zaščite reševali prebivalce in odstranjevali ruševine. Na koncu omenja, da se ekstremne vremenske razmere najverjetneje razširijo na Hrvaško in Bosno, strokovnjaki pa te dogodke povezujejo s podnebnimi spremembami.

Ta material je zelo učinkovit, ker jasno, jedrnato in izčrpno poroča o naravni nesreči, ki se odvija.

1. Neposredno in dejansko poročanje: Članek se začne z najbolj kritičnimi informacijami – številom žrtev in vzrokom nesreče – nato pa navaja ključna dejstva o obsegu škode. S količinsko opredelitvijo dežja („količina dežja za en mesec v 24 urah“) in številom prizadetih gospodinjstev (16 000 prekinitev električne energije) poročilo daje oprijemljivo predstavo o resnosti dogodka.

2. Poudarek na logistiki in izzivih: Poročilo podrobno opisuje logistično nočno moro, ki so jo povzročile poplave, kot so zaprte avtoceste, zaprte železniške proge in nedostopne vasi. Poudarja izzive, s katerimi se soočajo reševalne službe, vključno s potrebo po čolnih in težavami pri komunikaciji. Ta poudarek na „kako“ odzivu na nesrečo ponuja dragocen vpogled v realnost na terenu.

3. Vključitev uradnih izjav: Uporaba citatov uradnikov, kot sta minister za obrambo in vodja civilne zaščite, poročilu dodaja avtoriteto in nujnost. Njihove izjave potrjujejo resnost situacije in obseg reševalnih prizadevanj.

4. Širši kontekst: Podobno kot drugi učinkoviti članki tudi to poročilo povezuje lokalne poplave s širšim vprašanjem podnebnih sprememb. Navaja mnenja strokovnjakov in omenja druge nedavne

ekstremne vremenske pojave v Evropi, kot so vročinski vali v Grčiji in Španiji. Ta povezava bralcem pomaga razumeti, da ne gre za osamljene incidente, ampak za del širšega, razvijajočega se vzorca.

Članek izjemno dobro izpolnjuje svoj namen. Prinaša kritične, preverjene informacije o izrednem dogodku, hkrati pa zagotavlja potrebni kontekst za razumevanje njegovih vzrokov in morebitnih dolgoročnih posledic.

Več o poplavah v Sloveniji lahko najdete na tej povezavi: <https://www.dw.com/en/slovenia-austria-floods-leave-3-dead/a-66443381>

Objavljeno kot naslov mednarodne novice »Poplave v Sloveniji in Avstriji terjale tri življenja« poroča o hudih poplavah in zemeljskih plazovih, ki so prizadeli Slovenijo in južno Avstrijo, potem ko je v samo 24 urah padlo toliko dežja, kot ga običajno pade v enem mesecu. Nesreča je terjala tri življenja. Poročilo podrobno opisuje obsežno škodo, vključno s poplavljenimi mesti, neprehodnimi cestami in zaprtimi železniškimi progami. Omenja, da je bilo več vasi odrezanih od sveta, tisoče gospodinjstev je ostalo brez elektrike, reševalci pa so se trudili priti do prizadetih območij. Članek ponuja tudi vpogled v reševalne ukrepe, v okviru katerih so vojska, gasilci in ekipe civilne zaščite reševali prebivalce in odstranjevali ruševine. Na koncu omenja, da se ekstremne vremenske razmere najverjetneje razširijo tudi na Hrvaško in Bosno, strokovnjaki pa te dogodke povezujejo s podnebnimi spremembami.

Ta material je zelo učinkovit, ker jasno, jedrnat in izčrpno poroča o naravni nesreči, ki se odvija.

1. Neposredno in dejansko poročanje: Članek se začne z najbolj kritičnimi informacijami – številom žrtev in vzrokom nesreče – nato pa navaja ključna dejstva o obsegu škode. S količinsko opredelitvijo dežja („količina dežja za en mesec v 24 urah“) in števila prizadetih gospodinjstev (16.000 prekinitev električne energije) poročilo daje oprijemljivo sliko resnosti dogodka.

2. Poudarek na logistiki in izzivih: Poročilo podrobno opisuje logistično nočno moro, ki so jo povzročile poplave, kot so zaprte avtoceste, zaprte železniške proge in nedostopne vasi. Poudarja izzive, s katerimi se soočajo reševalne službe, vključno s potrebo po čolnih in težavami pri komunikaciji. Ta poudarek na „kako“ odzivu na nesrečo ponuja dragocen vpogled v realnost na terenu.

3. Vključitev uradnih izjav: Uporaba citatov uradnikov, kot sta minister za obrambo in vodja civilne zaščite, poročilo dodaja avtoriteto in nujnost. Njihove izjave potrjujejo resnost situacije in obseg reševalnih prizadevanj.

4. Širši kontekst: Podobno kot drugi učinkoviti članki tudi to poročilo povezuje lokalne poplave s širšim vprašanjem podnebnih sprememb. Navaja mnenja strokovnjakov in omenja druge nedavne ekstremne vremenske pojave v Evropi, kot so vročinski vali v Grčiji in Španiji. Ta povezava bralcem pomaga razumeti, da ne gre za osamljene incidente, ampak za del širšega, razvijajočega se vzorca.

Članek izjemno dobro izpolnjuje svoj namen. Prinaša kritične, preverjene informacije o izrednem dogodku, hkrati pa zagotavlja potrebni kontekst za razumevanje njegovih vzrokov in morebitnih dolgoročnih posledic.

Povezava do gradiva: <https://edition.cnn.com/2023/08/07/europe/slovenia-floods-intl>

Začetek jeseni 2024 je ponovno prinesel poplave v Evropo; prizadete so bile Italija, Avstrija, Romunija, Madžarska, Češka, Slovaška in Poljska. V jugozahodni Poljski so bila evakuirana in poplavljena cela mesta.

Članek BBC News z naslovom „Poljsko mesto pozvano k evakuaciji zaradi poplav, ki so prizadele srednjo Evropo“ poroča o hudih poplavah, ki jih je povzročila nevihta Boris in so prizadele več držav v srednji Evropi, med drugim Poljsko, Češko, Romunijo, Avstrijo in Madžarsko. Število žrtev se je povzpelo na vsaj 16 ljudi. Poročilo poudarja izredne ukrepe, ki so bili sprejeti, kot je evakuacija poljskega mesta Nysa, kjer je župan opozoril na potencialno uničujočo poplavno valovno iz bližnjega jezera. Članek podrobno opisuje konkretne posledice za vsako državo, vključno z izpadi električne energije, zaprtimi cestami in železniškimi progami ter razporeditvijo oboroženih sil. Obenem ugotavlja, da se razmere v nekaterih območjih stabilizirajo, medtem ko se druga še vedno pripravljajo na dvig vodostaja. Članek se zaključi s povezavo rekordnih padavin z „popolno nevihto“ vremenskih razmer, ki jih še poslabšujejo podnebne spremembe.

Ta material je zelo učinkovit in služi kot dober primer odgovornega in celovitega mednarodnega poročanja o krizah.

1. Vseevropska perspektiva: Članek uspešno pokriva regionalno nesrečo, saj navaja konkretne podrobnosti iz več držav. Ne osredotoča se izključno na eno lokacijo, ampak ponuja širok, medsebojno povezan pogled na to, kako en sam nevihtni sistem vpliva na celotno regijo. Ta pristop pomaga bralcem razumeti resnično razsežnost dogodka.

2. Poudarek na javni varnosti in uradnem odzivu: Poročilo je vzor javnega novinarstva. Uvodoma navaja ukaz poljskega župana o evakuaciji, ki je vprašanje življenja in smrti, ter vključuje podrobnosti o vladnih razglasitvah naravne nesreče, obljubah finančne pomoči (iz Poljske in Avstrije) ter razporeditvi reševalnih služb in vojske. Ta poudarek na uradnih ukrepih in javni varnosti naredi informacije uporabne in relevantne za ljudi v prizadetih območjih.

3. Humanizacija nesreče: Članek vključuje močne človeške elemente, kot je županova prošnja prebivalcem, naj »evakuirajo svoje stvari, sebe in svoje ljubljene«, ter citat romunskega župana, ki opisuje uničujoče posledice za svojo skupnost. Omemba rešenih prebivalcev in njihovih hišnih ljubljencev doda članku pridih sočutja in empatije.

4. Znanstveno in kontekstualno pojasnilo: Članek presega preprosto poročanje in pojasnjuje meteorološke vzroke poplav. Omenja »popolno nevihto«, v kateri se je hladni arktični zrak srečal s toplim sredozemskim zrakom, zastoj v vremenskih razmerah in vlogo podnebnih sprememb. Konkretna podrobnost, da »atmosfera lahko zadrži približno 7 % več vlage« za vsak 1 °C dviga globalne temperature, daje jasen, znanstveno podprt razlog za rekordne padavine.

Sklepno lahko rečemo, da je ta članek BBC-ja zelo učinkovit primer novinarstva. Je izčrpen, dejanski in globoko človeški, hkrati pa opravlja pomembno javno vlogo, saj katastrofo postavlja v kontekst in poudarja sistemske vzroke, ki so jo povzročili.

Povezava do gradiva: <https://www.bbc.com/news/articles/c5yjjqyv84eo>

Članek Euronews z naslovom „Poljska razglasila stanje naravne nesreče na območjih, ki so jih prizadele hude poplave“ poroča o uradnem odzivu na uničujoče poplave, ki so pustošile po Srednji Evropi. Glavni poudarek je na razglasitvi stanja naravne nesreče s

strani poljske vlade, ki jo je premier Donald Tusk napovedal, da bi „olajšal evakuacijske in reševalne operacije ter pospešil finančno podporo žrtvam“. Članek navaja, da je Poljska za pomoč namenila milijardo zlotov in da bo zaprosila za dodatna sredstva EU. Poročilo prinaša tudi najnovejše informacije o razmerah v drugih prizadetih državah, vključno s Češko, Avstrijo in Romunijo, ter poudarja, da se Madžarska pripravlja na to, kar župan napoveduje kot »največjo poplavo desetletja«, saj se dviga gladina Donave.

Ta material je zelo učinkovit in je odličen primer osredotočenega, na uradne odzive usmerjenega novinarstva v času krize.

1. Neposredno in avtoritativno poročanje: Glavna prednost članka je osredotočenost na uradni odziv vlade. Z uvodom, v katerem premier razglasi „stanje naravne nesreče“, takoj prikaže resnost situacije. Ta pristop bralcem omogoča jasno razumevanje ukrepov na najvišji ravni, ki se sprejemajo za reševanje krize.

2. Osredotočenost na javne storitve in pomirjanje: Članek poudarja neposredne koristi razglasitve naravne nesreče, kot so hitrejša evakuacije in finančna pomoč. Zagotovilo predsednika vlade Tuska, da »ne bo primanjkovalo sredstev«, in omemba dodeljenih sredstev (milijarda zlotov) sta ključnega pomena za pomirjanje prizadetega prebivalstva.

3. Regionalni kontekst: Poročilo učinkovito kaže, da gre za obsežno katastrofo, ki je prizadela več držav. S kratkimi novicami iz Češke, Romunije in Madžarske prikazuje obseg dogodka v srednji Evropi. Omemba konkretnih posledic, kot so poplave reke Oder v Ostravu in pripravljenost 12 000 madžarskih vojakov, daje jasno sliko razmer v različnih območjih.

4. Kratek in jasen: Članek je kratek in jedrnat. Izogiba se dolgim opisom in namesto tega navaja ključne dejstva in številke, tako da so informacije dostopne in lahko razumljive za tiste, ki iščejo hitre novice o situaciji.

Sklepno lahko rečemo, da je ta članek Euronews zelo uspešen primer novinarstva, saj jasno in jedrnato poroča o uradnem odzivu vlade na regionalno nesrečo. Opravlja pomembno javno službo, saj pojasnjuje pomen „stanja naravne nesreče“ in javnost pomirja, da se mobilizirajo viri.

Povezava do gradiva: <https://www.euronews.com/my-europe/2024/09/17/poland-declares-state-of-natural-disaster-in-areas-of-flooding>

Ko se je vodostaj normaliziral in je družba lahko ocenila posledice te nesreče, so se pojavile publikacije, ki so pozivale k usmerjanju vladnih programov in pobud v smeri blaženja učinkov podnebnih sprememb in ohranjanja javnega zdravja z normalizacijo ali izboljšanjem vplivov podnebnih sprememb. Tako so analize in ocene po poplavah leta 2024 v primerjavi s situacijo v Sloveniji dobile bolj globalni značaj.

Ti dve nesreči, ki sta se zgodili v zelo kratkem časovnem obdobju, postavljata dve vprašanji, ki sta ključni za razumevanje novinarstva o nesrečah:

1. Se vam zdi pravilno, da publikacije o poplavah v Sloveniji v glavnem niso obravnavale vseevropskega konteksta in so bile bolj usmerjene na domače občinstvo, kar je pripeljalo do tega, da so poplave leta 2024 povzročile znatno škodo? Morda bi močna informacijska kampanja o posledicah nesreče v Sloveniji in možnih načinih boja proti naraščanju vodostaja in poplavam v Evropi postala spodbuda za preventivne ukrepe in zmanjšanje tveganj?

2. Ali je primerno sprožiti vprašanje globalnega konteksta nadzora poplav s postopki za ohranjanje podnebja, kot se je zgodilo po poplavah leta 2024, in s tem ustvariti vseevropski kontekst za situacijo, namesto da se osredotočimo na obnovo in notranje vire, kot je bilo poudarjeno v Sloveniji leta 2023?

Priporočila

Na kraju nesreče novinar običajno nima dovolj časa za obsežno načrtovanje in sistematizacijo. Treba je hitro ukrepati in pripraviti vsebino, poročati o situaciji in ponuditi mikrofon za mnenja in poglede drugih – uradnih predstavnikov kriznega štaba, strokovnjakov in prizadetih posameznikov. Zato sta za učinkovito delo bistvena temeljito načrtovanje pred potovanjem in pripravljenost na različne situacije in težave.

Vaša kamera lahko odpove v najbolj ključnem trenutku; vaša pomnilniška kartica se lahko zapolni ravno takrat, ko posnamete odličen posnetek; posneti material lahko izgine, ko odstranite pomnilniško kartico, da bi kopirali podatke na prenosni računalnik

– ta opozorila v slogu Murphyjevega zakona se lahko resnično uresničijo, če imate resnično smolo. Priporočamo pa drugačen pristop: predvidite takšne situacije in se pred njimi zaščitite, izkoristite zmogljivosti sodobne opreme in tehnologij.

Pri pripravi avdiovizualnih vsebin ne pozabite, da bodo informacije, ki jih ne spremljajo vizualni ali slušni znaki dogodka, imele nižjo stopnjo zaupanja občinstva. Takšni znaki lahko vključujejo ozadje, posledice ali znake nesreče, zvočno kuliso nujnega primera, okoljski hrup in vizualne podobe strokovnjakov, prostovoljcev ali žrtev – vse, kar ustvarja splošni vtis o dogodku.

Ne pozabite, da vaše informacije niso edine v informacijskem prostoru, vendar so ključne za vaše občinstvo. Zato si zlasti med neposrednimi prenosi prizadevajte za jasnost in izraznost sebe, povabljenih strokovnjakov in intervjuvancev. Vaši kolegi v studiu ohranjajo družbeno pozornost na tem dogodku, vaš material pa mora podpirati ritem in slog predstavitve, ki javnosti pomaga razumeti obseg in nevarnosti izrednega dogodka.

Izmenjujte stike in informacije s svojimi viri in kolegi. Zelo verjetno je, da boste imeli priložnost, da nekaterim prvi poročate o objavi, druge pa spoznate v delovnem okolju. Odprtost in podpora sta učinkoviti komunikacijski orodji, ki vam bosta pomagali pridobiti resnično dragocene informacije. Prav tako ne pozabite, da so vaše strokovne veščine in sposobnosti lahko potrebne in koristne za tiste, ki jih je prizadela izredna situacija. Zelo pogosto se te potrebe osredotočajo na pritegnitev pozornosti oblasti ali vključujejo potrebo po iskanju sorodnikov ali bližnjih in informacij o njih. To je enako pomembno za premagovanje posledic nesreče in je del našega poklica.

4

Poročanje o nesrečah

Poročanje o nesrečah

Uvod

TPoročila o nesrečah so vedno nepričakovana, tako kot same nesreče. Povzročajo zaskrbljenost in poskuse razumevanja, kaj se je zgodilo, kakšen je obseg nesreče, ali obstaja neposredna nevarnost in kakšna je njena oblika. Odgovore na vsa ta vprašanja iščemo v novinarskih prispevkih, spremljamo novice in poročila v družbenih medijih ter oblikujemo lastne modele odziva na situacijo. V začetnem obdobju poročanja o nesrečah je treba jasno poudariti referenčne točke in obseg nesreče, da razumemo, kakšen bo naš svet naslednji dan ali mesec.

Nesreča poveča zahteve po novinarskih gradivih. V takšni situaciji se vsako poročilo šteje za pomembno ali izredno pomembno, zaupanje v gradiva pa se poveča, včasih neupravičeno, zlasti pri porabi informacij iz družbenih omrežij. Po nekaj časa, ko so znani obseg dogodkov in ključne grožnje, družba išče načine za zagotavljanje pomoči in podpore žrtvam, ublažitev posledic in groženj ter vključitev mednarodne skupnosti. Nato pride čas za razmislek o vzrokih in posledicah, razvoj metod in načinov za izogibanje podobnim situacijam ter oceno dejavnosti ljudi in služb, ki so delovali na kraju nesreče. Še kasneje se pojavijo materiali in publikacije, ki nesrečo vtisnejo v človeški spomin kot dogodek, ki ga je družba preživela, kot zgodovinski pridobitek s svojim junaštvom, zmagami in izgubami, predanostjo stvari in sočustvovanjem.

Tudi delo novinarjev je deležno ustreznih ocen, katerih cilj je razumeti dejavnosti, ki so pomagale preprečiti paniko in širjenje nezanesljivih podatkov, koristi, ki so jih medijska poročila prinesla žrtvam, in profesionalnost novinarjev. Zato je vredno razpravljati o zahtevah za ključne vrste gradiva, iz katerih se učimo o nesreči, njihovih značilnostih in tehnologijah za pripravo novic v nesrečnih situacijah.

Struktura novinarskih gradiv

Novinarski materiali spadajo v informativni žanr novinarstva; so najbolj operativni in najbolj regulirani s strokovnimi standardi in novinarsko etiko. Ključne značilnosti materialov v teh žanrih so nepristranskost novinarja, izogibanje čustvom in ocenjevanju, da si lahko občinstvo ustvari lastno mnenje o razvoju situacije. Novinarski materiali so osredotočeni na predstavitev dejstev, ki jih

lahko spremljajo komentarji ustreznih uradnikov ali strokovnjakov. Pomembna zahteva standardov novinarske dejavnosti je ločevanje dejstev od komentarjev in ocen, kar je ponovno pogojeno s potrebo po zagotavljanju objektivnih in zanesljivih informacij.

Na ravni posameznega gradiva se struktura poročil o nesrečah ne razlikuje od tipične novinarske novice ali drugega informativnega gradiva in je sestavljena iz naslova, uvodnega dela, slik, glavnega dela poročila, komentarjev uradnih predstavnikov ali strokovnjakov in ozadja.

Naslov je ključni del sporočila, na podlagi katerega bralec odloči, ali si bo ogledal vsebino, in določi svojo stopnjo zanimanja za dogodek. Za posredovanje informacij in dejstev o nesrečah je primerno uporabiti stil naslova novice: vrsto naslova, ki vsebuje glavne informacije o dogodku. V nesrečah ali izrednih razmerah je ta pristop izredno pomemben, saj mnogi viri objavljajo poročila o istih dejstvih.

Zahteve za naslov v najbolj splošnem smislu lahko oblikujemo takole: ne sme biti predolg (ta kazalnik je odvisen od jezika, običajno do 10 besed) in mora vsebovati le preverjena dejstva. Novinarji se morajo izogibati čustvom, tudi ko poročajo o senzacionalnih ali izjemnih dogodkih. Lokacija, čas in kraj dogodka so vedno pomembni podatki v poročilu, vsaj lokacija pa mora biti navedena v naslovu, zlasti ker omogoča takojšnje razumevanje, o katerih dogodkih se poroča. V primeru vojaških konfliktov so takšne informacije še pomembnejše in lahko vključujejo datum, zlasti če se grožnje ponavljajo redno ali večkrat v določenem obdobju v območju spopadov ali na mestih obstreljevanja; tako se bralec lahko natančneje orientira v situaciji.

Poročila o nesrečah pogosto spremljajo vizualni elementi, fotografije s kraja dogodka. Zato je pomembno zagotoviti, da se med fotografijo in naslovom vzpostavi semantična povezava, da se razume, kateri dogodki so prikazani. Podpis pod fotografijo ne bo odveč, tudi če je lokacija ali javna osebnost dobro znana – informacije se lahko razširjajo med občinstvom, predvsem mednarodnim, ki morda ni povsem seznanjeno s temi podatki.

Uvod razširja vsebino naslova in jo podrobno opisuje. Ta strukturni del sporočila je umeščen takoj za naslovom in navaja glavno idejo sporočila. Obseg uvodnega dela () ne presega 30–40 besed, v informativnih sporočilih pa je lahko krajši. Posebnost

percepcije uvodnega dela je, da se v besedilnem sporočilu bere po naslovu, medtem ko se v video sporočilu (npr. poročilu) izgovori po naslovu, v prvi frazi.

Tretji element, ki pritegne pozornost občinstva, je slika, pri čemer se lahko zaporedje teh elementov v procesu zaznave spreminja, saj slika lahko pritegne pozornost še pred tem, ko se novice porabijo. Objava slik je urejena z več zahtevami, od katerih je najpomembnejša navedba vira slik. Pri tem ne gre le za zagotavljanje avtorskih pravic, čeprav je ta vidik zakonsko urejena obveznost uredništva, ampak tudi za preprečevanje manipulacij in nezanesljivih podatkov. Zlasti ilustrativne slike lahko vsebujejo informacije ali podatke, ki ne ustrezajo navedenim dejstvom in kažejo na pomanjkanje profesionalnosti avtorjev. Primer takšne napake je lahko neskladje med imenom vojaške opreme v naslovu ali uvodnem odstavku in tistim, kar je prikazano. Enako velja za posameznike ali lokacije, kar na splošno negativno vpliva na zaupanje občinstva v gradivo in uredništvo, ki ga je objavilo. Ilustrativne fotografije lahko spremljajo sporočila, vendar je treba to posebej navesti.

Med vojaškimi ali družbenimi konflikti je treba biti posebno previden pri objavljanju slik ljudi, ranljivih skupin posameznikov, saj lahko razširjanje informacij o njihovih osebnih podatkih povzroči škodo in ima tragične posledice. Novinarstvo kot sistem za razširjanje družbenih informacij je razvilo jasna pravila za objavljanje vizualnih vsebin te narave: fotografije mladoletnikov se lahko objavijo le z njihovim soglasjem in soglasjem njihovih staršev ali skrbnikov, in kot je navedeno zgoraj, je najbolje, da se takšno soglasje pridobi v pisni obliki. V nekaterih situacijah se podobne fotografije uporabljajo za potrditev kršitev pravil in običajev vojskovanja, zlasti med obstreljevanjem civilistov, kar ne izključuje pridobitve soglasja.

V nekaterih primerih novinarji uporabijo posebna sredstva za zameglitev obrazov osumljenih storilcev kaznivih dejanj, policistov ali drugega osebja, da ne bi škodovali njihovemu zasebnemu življenju, vsaj v primerih, ko kazniva dejanja niso dokazana in preiskave še potekajo, novice pa se nanašajo na dejstvo domnevnih aretacij. Če novinar mora posodobiti takšne informacije, priporočamo, da se seznanijo z navodili BBC, nacionalno zakonodajo ali mednarodnimi sporazumi in konvencijami, ki urejajo poklicne standarde in novinarsko etiko.

Posebne zahteve veljajo za slike med vojaškimi operacijami in družbenimi konflikti. Poleg etičnih norm in zahtev za nepristranske objave lahko veljajo zakoni in vladni odloki, ki omejujejo prenos vizualnih informacij. Takšne omejitve vključujejo podatke o lokaciji vojaških enot, lokaciji sistemov in sredstev zračne obrambe, mestih udarcev med raketnimi napadi ali napadi z droni ter druge informacije, ki pomagajo ugotoviti lokacijo pomembnih objektov in jih napasti.

Med rusko-ukrajinsko vojno so bili večkrat zabeleženi primeri, ko so informacije o mestih udarcev raket, razširjene na lokalnih javnih straneh, omogočile prilagoditev podatkov in izvedbo natančnejših ponovnih udarcev. Še bolj tragične so bile situacije, ko je razširjanje takih informacij povzročilo smrt ali poškodbe prostovoljcev, reševalcev in predstavnikov policije zaradi ponovnega udarca ruskih raket na istem mestu med blaženjem posledic prejšnjega napada.

Glavni del poročila vključuje objavo dejstev, komentarjev in drugih informacij o dogodku. Struktura teh informacij običajno sledi načelu obrnjene piramide, pri katerem so glavne informacije, ki so pomembnejše za razumevanje situacije, predstavljene na začetku poročila, manj pomembne informacije pa sledijo kasneje v besedilu (Dovzhenko, 2018). Ta načela so značilna za vse vrste informativnih žanrov, saj dojemanje informacij na začetku poročila zagotavlja, da bralec ohrani zanimanje za poročano in prebere (ali pogleda) gradivo do konca.

V glavnem delu so predstavljeni tudi komentarji in mnenja strokovnjakov. Novinar jih mora jasno ločiti od lastnega besedila, jih oblikovati kot neposredni govor ali posredno sklicevanje z navedbo identitete strokovnjaka ali uporabiti drugo oznako, če oseba ni imenovana, na primer z navedbo „iz lastnih virov“.

Izbira strokovnjakov in virov dodatnih informacij temelji na naslednjih dejavnikih:

- Vir je kompetenten in ima potrebne informacije zaradi svojega statusa, dostopa do informacij ali položaja (npr. predstavnik za zmanjševanje posledic nesreč, vodja ali kompetenten zaposleni v ustreznih strukturah (vodja regionalne zdravstvene službe), predstavnik ali vodja prostovoljske organizacije, predstavnik podjetja (v primerih tehnogenih nesreč), ki razume tehnologije in materiale, uporabljene v proizvodnji, itd.

- Vir je priča ali očividec nujnega primera (upoštevati je treba psihološke značilnosti in stanje takšnega strokovnjaka).

- Vir je dovolj znan ali pa je preprosto strokovnjak za raziskovanje vprašanj, povezanih z dogodkom.

- Vir je predstavnik vlade, pooblaščen za razvoj in/ali izvajanje strategije za ublažitev posledic nesreče.

Ozadje je zaključni del novinarskega poročila, v katerem so predstavljena znana dejstva, podrobno opisano potek dogodkov in opozorjeno na prejšnje medijske objave o izbrani temi. Potreba po ozadju v novinarstvu o nesrečah je ključnega pomena iz več razlogov:

- Občinstvo se lahko hitro seznaniti z bistvom in vzroki izrednega dogodka, potekom dogodkov, nevarnostmi in posledicami.

- Ta tekstovni element omogoča urejanje zaporedja, v katerem občinstvo dojema dogodek.

- Informacije ali povezave, navedene v ozadju, bralcu pomagajo hitro najti potrebna dejstva, imena in naslove, s čimer prihrani čas, ki je v nesrečah ključnega pomena.

- Poleg tega ta element novinarskega besedila kaže dosleden pristop medijev k poročanju o dogodku in kaže, koliko pozornosti je namenjene obveščanju občinstva o nesreči.

Novinarji in medijski raziskovalci (Dovzhenko, 2018) trdijo, da ozadje ni vedno nujno prebrati, in razpravljajo o nujnosti njegove vključitve, saj ni obvezen element poročila. Po našem mnenju pa tak element pri poročanju o nesrečah in izrednih razmerah znatno pomaga pri razumevanju situacije.

Pri pripravi novinarskih prispevkov novinarji uporabljajo tradicionalne tehnike, ki jim v prvi vrsti omogočajo, da se izognejo napakam v strukturi poročanih informacij in oblikujejo zadostno raven ozaveščenosti občinstva. Te tehnike zagotavljajo skladnost s standardi informacijske dejavnosti, etičnimi normami in zahtevami. Preučimo glavne informacijske žanre: novice, poročila, intervjuji, reportaže, pa tudi podžanre: fotoreportaže in fotokolaže, videokronike, ki imajo vsak svoje dodatne posebnosti pri pripravi in zahtevajo posebne novinarske pristope k zbiranju in obdelavi gradiva.

Novinarski žanri

Novice, opomba ali poročilo so različice informacijskega žanra, katerih cilj je predstaviti popolne, zanesljive in nepristranske informacije o dogodku. V primeru nesreč je pomembno upoštevati, da je treba v novinarskem besedilu izogibati čustvenosti, saj je dogodek sam po sebi že čustveno nabit, dodajanje čustev novinarja pa bi lahko vplivalo na reakcije občinstva. Standardi za pripravo novic so oblikovani na podlagi zahtev po nepristranskosti in kakovosti predstavitve dogodka v medijskem prostoru. Standardi BBC (uredniške smernice) so se v medijski praksi zelo razširili in uveljavili. Poleg standardov morajo novinarji upoštevati nacionalne in mednarodne etične kodekse, katerih spoštovanje v prvi vrsti ščiti novinarja, tudi pred ustvarjanjem situacij, ki ogrožajo življenje ali zdravje oseb, o katerih poročajo.

Delovanje z dejstvi pri pripravi novic temelji na zgoraj omenjenem načelu obrnjene piramide. Novinar sam izbere dejstva, zlasti če je na kraju dogodka ali uporablja dejstva iz odprtih virov. Pomembna faza pri delu z materiali informativnih žanrov je preverjanje dejstev, ugotavljanje njihove zanesljivosti in uporaba uradnih virov. Če so informacije predstavljene iz neuradnih virov, kot so družbena omrežja, se uporabijo dodatni modeli preverjanja – komunikacija s pričami, primerjava različnih poročil o isti temi ali vprašanju ter tehnične metode preverjanja za vsebino slik ali videov.

Vsaka izredna situacija se kaže v številnih dejstvih, od katerih so mnoga pomembna za razumevanje situacije. Vendar jih je nemogoče vseh upoštevati v kratkem sporočilu ali celo v širšem kontekstu podaljšane informacijske podpore za dogodek. Zato novinarji pri izbiri dejstev upoštevajo tiste značilnosti dejanskega gradiva, ki so pomembne za ustvarjanje novic: to so dejstva, ki kažejo na obseg dogodka, možne grožnje in posledice, razvoj situacije, število prizadetih posameznikov, sredstva za ohranjanje življenja ali zdravja, evakuacijske poti in metode ter organizacijske ukrepe za podporo prebivalstvu. Med dolgotrajnim poročanjem o nesreči je pomembno poročati tudi o dejanskih rezultatih ublažitve posledic, dejstvih o vrnitvi prebivalcev v normalno življenje, potreb a v območju nesreče, če evakuacija ni potekala, dejavnostih organov, javnih organizacij in prostovoljcev, sodelovanju mednarodnih skladov in struktur ter filantropov – torej objavljati informacije, ki bodo prispevale k normalizaciji razmer.

Struktura novic daje odgovore na vprašanja „Kaj?“ („Kdo?“), „Kje?“ in „Kdaj?“. Včasih se temu seznamu doda še odgovor na vprašanje „Zakaj?“. Pri poročanju o nesrečah lahko natančni in objektivni odgovori na ta vprašanja vplivajo na ohranjanje človeškega življenja in zdravja, kar ponovno postavlja vprašanje preverjanja virov informacij. Glede na sistematično spremljanje poteka izrednega dogodka, zlasti če gre za teleton ali drugo obliko 24-urnega poročanja o nesreči, morda ni potrebno izrecno navajati časovnih značilnosti dogodkov. Vendar pa je treba take podatke vključiti v novinarsko ozadje, kjer je zaporedje razvoja situacije pomembno za tisti del občinstva, ki ne more sinhrono spremljati situacije.

Pri pripravi novic je pomembno upoštevati tudi, da uradni viri informacij ne razširjajo vedno takoj. Nekatera dejstva so lahko izključena ali niso objavljena. Takšni postopki se izvajajo, da se prepreči panika ali zaskrbljenost med prebivalstvom, ohrani nadzor nad situacijo in zagotovi zaupanje oblasti, da se situacija ne bo izvila izpod nadzora. Novinarji nimajo podobnih omejitev in lahko upoštevajo dejstva, ki niso objavljena v uradnih sporočilih za javnost. To pa postavlja še večje zahteve glede preverjanja virov informacij.

Reportaža je enako priljubljena kot novica in je po strukturi in zahtevah pri pripravi precej podobna prejšnjemu žanru. Načela predstavitve informacij, izbire dejstev, točnosti, popolnosti in zanesljivosti informacij, upoštevanja etičnih norm in novinarske nepristranskosti so značilna za reportažo, tako kot za novice.

Posebnost reportaže je v ustvarjanju vtisa, da se nahajamo na kraju dogodka, in odražanju atmosfere ter razvoja situacije na kraju nesreče. Pri pripravi reportaže mora novinar zagotoviti sistem dejstev in vzpostaviti krog strokovnjakov ali očitvidcev, katerih vtisi in ocene bodo uporabljeni. Pomembno je upoštevati, da med reportažo odgovorov ali komentarjev ni mogoče vedno predvideti, zato mora novinar biti dovolj kompetenten na temo razprave in imeti dobre komunikacijske sposobnosti, da ostane v okviru teme reportaže.

Dobra reportaža, po mnenju poljskega novinarja R. Kapuścińskiego, nastane, ko novinar temeljito prouči svoje teme; šele takrat je mogoče pripraviti gradivo, »da bodo presenečeni tudi tisti, ki temo poznajo do potankosti« (Tarasiuk, 2022, str. 17). To ponovno potrjuje tezo, da je v središču reportaže človek s svojimi

perspektivami in potrebami, ki so še posebej izrazite v kriznih situacijah in nujnih primerih.

Za popolno upodobitev katastrofalne situacije v reportaži mora novinar uporabiti učinke, ki gledalcu omogočajo, da začuti atmosfero situacije: ustrezne kote in panorame, premišljeno zvočno spremljavo, podobe tematike in strokovnjakov na zaslonu ter morda opremo in sredstva za boj proti posledicam katastrofe. Ustreznost vsakega elementa se določi na kraju samem. Če pa novinar ne uspe prenesti atmosfere situacije, reportaža ne bo uspešna.

Poročilo kot informativni žanr pomeni sistematičen opis pojava. Temelji na uradnih gradivih in sporočilih za javnost ter vsebuje vsa dejstva, ki so pomembna za opis dogodka. Priprava poročila v primeru nesreč poteka v fazi, ko so možne določene generalizacije, ko se je situacija popolnoma ali delno stabilizirala in ko so na voljo uradne statistike in resne strokovne ugotovitve o vzrokih in posledicah dogodkov. Za pripravo poročila, ki v medijskem diskurzu ni zelo priljubljeno, lahko novinar vključi tudi lastna gradiva in uredniška gradiva, da v celoti odraža kronologijo dogodkov in poudari pomen posameznih dejstev. Treba je omeniti, da je treba uradna poročila o situaciji spremljati in hraniti, zlasti če je načrtovana dokumentarna publikacija ali film o nesreči.

Žanr intervjuja spada v skupino informativnih žanrov in se lahko uporabi za poročanje o nesreči in njenih posledicah. Podobno kot drugi žanri uporablja uvod, ki bralca ali gledalca seznani s situacijo, predstavi gosta in lahko vključuje tudi ozadje. Za ta žanr je ključen sistem vprašanj, ki lahko razkrije raven znanja intervjuvancev, s čimer zadovolji zanimanje in potrebe po informacijah občinstva.

Za vizualno predstavitev posledic nesreče ali njihovega poteka se uporabljajo fotoreportaže in fotokolaži. Te različice poročil vključujejo izbor in razporeditev vizualnih dejstev, ujetih na posameznih fotografijah. Novinar mora delo organizirati tako, da prikaže situacijo kot celoto ali njen del, povezano s temo in vsebino. Včasih se uporabi format fotoreportaže, kjer fotografije ne prenašajo le sistema ključnih dejstev, ampak tvorijo tudi zaporedje dogodkov.

Zadnja vrsta novinarskega gradiva v skupini informativnih žanrov je video kronika. Strukturalno je podobna reportaži, saj v celoti pokriva dogodek in vključuje vsa pomembna dejstva. Priprava takšnega gradiva zahteva stalno prisotnost na kraju dogodka in snemanje znatne količine posnetkov. V nekaterih situacijah, zlasti

kadar se video kronika spremeni v dokumentarni film, se lahko vključijo gradiva drugih avtorjev, vključno z neprofesionalnimi novinarji, pa tudi videoposnetki iz odprtih virov in uradnih dogodkov. Videokronika omogoča vizualni povzetek situacije, ki je predstavljena v pregledni obliki, vendar s poudarkom na ključnih dogodkih, dejstvih in osebah, vpletenih v boj proti posledicam nesreče.

Razširjanje informacij prek različnih kanalov

Sodobno novinarstvo se osredotoča na konvergentne modele priprave informacij, ki jih v prvi vrsti poganjajo potrebe in želje občinstva, da na udoben način prejema novice in druge vsebine. Tehnični razvoj, dostopnost naprav in izboljšana kakovost interneta so prav tako ključni za konvergentno novinarstvo. Pri poročanju o nesrečah se novinarji osredotočajo predvsem na platforme in tehnologije, ki jih njihova uredništva uporabljajo za oddajanje. Danes verjetno ni več medijskih virov, ki delujejo izključno kot tiskani ali avdiovizualni mediji. Vsaka uredništva ima kanale na družbenih omrežjih, intenzivnost pretoka informacij na njih pa je pogosto enaka ali celo presega intenzivnost tradicionalnega oddajanja.

Za razliko od družbenih projektov, ki nimajo formalne medijske komponente, je posebnost uredništva, ki deluje na družbenih omrežjih, v tem, da zagotavlja preverjene in zanesljive informacije ter na splošno uspešno konkurira, saj daje prednost operativni hitrosti pri obveščanju.

Zato morajo novinarji pripraviti gradivo v znanih formatih, vendar ob upoštevanju zahtev družbenih omrežij. Na primer, omejitve števila znakov ali dolgi nizi za »X«, vizualne podobe nesreče za Instagram, kratki videi za TikTok itd.

Poleg priprave gradiva za lastno uredništvo lahko novinarji na podlagi različnih sporazumov sodelujejo z drugimi mediji, tudi mednarodnimi. V takih primerih je treba izogibati se konfliktom med uredništvi glede informacijskih potreb, dogovoriti se o prednosti objave na določenih virih in povračilu potnih stroškov, stroškov opreme, zdravstvenega zavarovanja itd. V nekaterih primerih je le del pripravljenega gradiva namenjen objavi v drugih medijih ali agencijah, na primer fotografije ali video gradivo, kar mora biti izrecno navedeno v sporazumih.

Poleg navedenih situacij lahko novinar vzdržuje svoj blog ali račun zunaj uredniškega informacijskega prostora. Priprava gradiva za takšne vire mora biti prav tako posebej dogovorjena in urejena, da se izogne nesporazumom in neprijetnostim.

Sodelovanje z uredniško ekipo

Uredniška podpora novinarju na kraju nesreče je večplastni in zapleten pojav z več značilnostmi, ki zahtevajo pozornost že med pripravo na službeno potovanje. Prvi in najpomembnejši vidik v tej fazi je pridobitev akreditacije in delovnih dovoljenj za zadevno območje. Novinarju se lahko dodatno zahteva, da se udeleži varnostnih sestankov in usposabljanj, lahko pa tudi uradno prejme priporočila glede opreme in osebnih stvari (vključno z zaščitno opremo, ustrezno obleko in obutvijo – glej »Novinar in (ne)varnost: Priročnik za novinarje, ki delajo v nevarnih razmerah« (Institute of Mass Information, 2016, str. 18–69). Uredniška ekipa odobri tudi seznam opreme, njeno zavarovanje (če to ni bilo storjeno že prej) in zagotovi komunikacijska sredstva. Če novinar dela kot samostojni sodelavec ali pod podobnimi pogoji, mora te in naslednje faze opraviti samostojno.

Podpora novinarju med bivanjem v območju nesreče vključuje sistematično komunikacijo, obveščanje o napredku naloge, pošiljanje gradiva in poročil, pojasnjevanje delovnih načrtov itd. Ključni pogoji v tej fazi so učinkovitost opreme in kakovost komunikacije. Za neposredne prenose iz območja nesreče, pripravo poročil in fotografskega gradiva ter objavo novic je potreben zanesljiv komunikacijski kanal, ki ga lahko zagotovi uredniška ekipa. Poleg tega lahko novinar izkoristi zmogljivosti sedeža za ublažitev posledic nesreče, podporo javnih ali prostovoljskih organizacij ali druge infrastrukture. Pomembno je vedeti, da so v območjih spopadov ali na lokacijah blizu črte spopadov komunikacijske zmogljivosti strogo regulirane, vojaške uprave pa lahko iz varnostnih razlogov uvedejo omejitve.

Usklajevanje programov oddajanja je še en vidik sodelovanja z uredniško ekipo, ki določa urnik za pripravo gradiva in iskanje stabilne povezave za izvedbo urnika.

Zbiranje informacij za potrebe kanala je še ena smer dela z uredniško ekipo. Te dodatne naloge so odvisne od zanimanja

občinstva za temo, problem ali ljudi, ki jih v gradivu predstavlja uredništvo novinarja ali drugi medijski strokovnjaki. Zahteve občinstva je mogoče enostavno spremljati prek povratnih informacij v družbenih medijih ali dosega občinstva po objavi gradiva. Iskanje relevantnih tem se lahko zgodi med nalogo, ali pa se naloga podaljša ali prenese na drugo območje, zlasti kadar novinar sodeluje z določeno osebo (ali enoto, na primer gasilsko službo) in spremlja njihovo delo v območju nesreče.

Zadnje področje, ki ga bomo obravnavali v tem poglavju, je dokumentiranje naloge in gradiva, ki ga pripravijo novinarji. Že smo obravnavali potrebo po podvajanju tehničnih sredstev in zmogljivosti za ohranjanje informacij. Tukaj poudarjamo nujnost dokumentiranja dejavnosti novinarja v območjih nesreč, oblikovanja arhiva dejstev (osebnega ali uredniškega) na podlagi rezultatov naloge ter ohranjanja dejstev in dokumentov, ki se sčasoma lahko odstranijo ali spremenijo. Za to lahko naredite posnetke zaslona ali fotografije in podatke shranite v zanesljivih storitvah v oblaku na osebem ali uredniškem računu.

Dolgoročno poročanje o posledicah

Dolgoročno poročanje o posledicah nesreč mora temeljiti na strateškem delovnem načrtu, kot je obravnavano v drugem poglavju. Ta načrt se seveda uskladi z uredništvom in je odvisen od mnogih dejavnikov, predvsem od vrste in posebnih značilnosti same nesreče. Poleg čisto organizacijskih pogojev (število in trajanje nalog, logistika in namestitvev, obseg poročanja) je ključnega pomena globoko razumevanje procesov blaženja nesreč in ohranjanje zanimanja občinstva za situacijo.

Dolgoročno poročanje o posledicah nesreče vključuje proučevanje tem, kot so:

- Načrtovanje na državni ravni za ublažitev posledic: ukrepi, viri, zmogljivosti in pričakovani rezultati.
- Sodelovanje domačih in mednarodnih filantropov, fundacij in organizacij, ki nudijo podporo žrtvam in sodelujejo pri obnovi.
- Dejavnosti in osredotočenost prostovoljskih organizacij.
- Stanje lokalnega prebivalstva, zlasti v primerih evakuacije, pogoji za vrnitev (ali nastanitev znotraj in zunaj države, če vrnitev ni mogoča).

- Nevarnost humanitarne katastrofe v prizadetem območju in protiukrepi.

- Raziskave in statistike o vzrokih in posledicah nesreč.

- Poročanje uradnih in neuradnih organizacij o njihovih dejavnostih, izjave o načrtih in namerah.

- Dejanski primeri obnovitve, njihova skladnost z izjavami in namerami.

- Žrtve nesreč in njihova usoda.

- Reševalci in njihova prizadevanja za ublažitev posledic.

Med delom v območju nesreče in ves čas njenega trajanja bi moral novinar, ki načrtuje dolgoročno poročanje, sestaviti seznam tem in vprašanj, po možnosti povezanih s konkretnimi lokacijami in stiki, ki bodo v prihodnje v središču njegove pozornosti. Koristno bo tudi sestaviti seznam strokovnjakov in specialistov, ki lahko zagotovijo znanstvene, statistične in referenčne informacije v zvezi z vzroki in posledicami nesreče, ekološko situacijo po akutni fazi in možnimi smernicami za ozemeljsko obnovo ali ublažitev posledic. Ta seznam strokovnjakov in tem naj bo precej obsežen.

Obnova ozemlja po nesreči ne poteka kaotično, ampak v skladu s strategijo, odobreno na državni ravni, ki lahko vključuje sodelovanje mednarodnih partnerjev. Takšne strategije predvidevajo ciljno dodeljevanje sredstev in njihovo uporabo za opredeljene potrebe. Nato se oblikujejo izvajalske in pogodbene ekipe, ki so odgovorne za posamezna področja ublažitve posledic nesreče. Vsaka taka faza je dokumentirana. Da bi novinar popolnoma razumel te procese, mora spremljati takšne strategije in njihovo financiranje, nadzorovati učinkovitost porabe sredstev za načrtovane rezultate in s tem izpolnjevati vlogo kritike in nadzora, ki je lastna medijem.

Usmerjanje publikacij v teme, ki so zanimive za mednarodno skupnost, in razširjanje ustreznih gradiv tujim bralcem je dober primer mednarodne diplomacije. Pomembno je vedeti, da lahko takšne publikacije postanejo spodbuda za krepitev vezi med nevladnimi organizacijami in aktivisti v območju nesreče ter ljudmi in strukturami, ki so zagotovili podporo iz tujine.

Analiza lastnega dela in skrb za lastno dobrobit novinarjev

Vrhunec dela novinarja bi morala biti analiza lastne učinkovitosti pri poročanju o nesreči in njenih posledicah. Ta proces je ključen za poklicno rast in razvoj, saj vam pomaga prepoznati napake in izluščiti zaključke za podobne situacije v prihodnosti. Končni rezultat tega dela bi morala biti ugotovitev vaše pripravljenosti za delo v območjih nesreč, če bi takšna potreba nastala. Predlagamo več področij in vidikov, ki jih je vredno objektivno oceniti in morda celo oblikovati nove algoritme za ukrepanje v podobnih situacijah.

Najprej se morate osredotočiti na svojo osebno in profesionalno pripravljenost za nalogo. Začnite z analizo morebitnih napak ali spregledov, ki so se pojavili med pripravo na potovanje v območje nesreče:

- Ali je bila vaša oprema zadostna in ali je bilo z njo udobno delati (oblačila in obutev, prva pomoč in zdravila, hrana in voda, dodatna oprema in njena enostavnost uporabe (nahrbtniki, svetilke, večnamenska orodja, drugi predmeti, potrebni med nalogo))?

- Ali je bila vaša osebna in strokovna tehnična oprema, komunikacijska orodja in tehnologije, dokumenti in podporni materiali ustrezni?

- Kako učinkovito je bilo načrtovanje potovanja in logistika?

- Kakšno je bilo vaše fizično in psihično stanje med nalogo?

Pomembno je, da zabeležite vse ugotovljene potrebe ali posebne okoliščine za prihodnje podobne naloge.

Uspešnost med nalogo

Naslednja komponenta naj bo analiza vašega dela med nalogo:

- Ali je bilo vaše strokovno usposabljanje zadostno in ali potrebujete dodatno strokovno znanje in veščine (npr. tehnične narave)?

- Ali je bil seznam strokovnjakov in specialistov, na katere ste se lahko obrnili za komentarje, reference in znanstvene informacije o naravi nesreče, ustrezen?

- Ali ste upoštevali strokovne standarde in etiko in kakšne težave so se v zvezi s tem pojavile?

- Ali ste morali ovreči prej objavljene informacije? Če da, kakšni so bili razlogi za razširjanje takih informacij?

- Kako popolno in zanesljivo ste uspeli posredovati situacijo in vzdušje v območju nesreče in ali je to zahtevalo dodatno prizadevanje?

Kvantitativni in kvalitativni rezultati

Tretje področje analize vključuje več kvantitativnih meritev, vendar ni nič manj pomembno za povzetek podatkov:

- Koliko gradiva je bilo pripravljenega in objavljenega med nalogo in v določenem zadostnem obdobju po njej?

- Koliko gradiva je bilo ustvarjenega za vaš osebni arhiv?

- Ali so bile kakšne teme, ki bi vas še vedno zanimale? Koliko takih tem ste zabeležili ali imate gradivo, da bi začeli delati na njih?

- Koliko novih stikov ste pridobili? S koliko ljudmi ste komunicirali? Ohranjate te stike ali so se izgubili (če se je to zgodilo, razmislite, katere priložnosti ste morda izgubili s temi stiki)?

- Ali lahko poleg izkušenj navedete še druge koristi tega dela? (Tukaj vključite vse, kar je za vas pomembno, od višine honorarja do novih stikov v mednarodnih medijskih hišah).

Pravočasna obveščanja (kako in kdaj hitro razširjati informacije)

V tem poglavju bomo opisali dve vrsti obveščanja, ki sta ključni za poročanje o nesrečah. Prva so tradicionalna obveščanja, ki jih izvajajo predstavniki organov, odgovornih za ublažitev posledic nesreč. Običajno jih je več, na primer:

- Prva poročanja so zelo akutna in intenzivna. Opredeljujejo razumevanje situacije in modele takojšnjega odziva v najširšem smislu – od evakuacije prebivalstva do logistike uporabe specializirane opreme.

- Nadaljnja poročanja se izvajajo za poročanje o napredku v izrednih razmerah in učinkovitosti prizadevanj za ublažitev posledic.

- Nazadnje, ko se situacija stabilizira in se odgovornost za ublažitev posledic lahko prenese na lokalne organe ali ustrezne regionalne strukture, se izvede končna informacijska konferenca. Ta povzema in analizira dejavnosti med nesrečo in po njej.

Te dogodke spremlja razširjanje sporočil za javnost, ki vsebujejo pomembne podatke in statistike, jasno opredeljujejo obseg dogodka in njegove posledice ter služijo kot uradni dokumenti, ki se lahko uporabijo za pripravo gradiva in nadaljnje delo na temo.

Poročanje

Druga vrsta poročanja se imenuje poročanje. Njegov namen je analizirati učinkovitost naloge in kako učinkovito je novinar delal pri izpolnjevanju uredniške naloge. Avtorji „Varnostnega priročnika za novinarje“ (UNESCO, 2017) poudarjajo naslednje značilnosti njegovega izvajanja:

"Poročanje po vrnitvi z naloge omogoča ugotavljanje, kaj je bilo med nalogo uspešno in kaj ne, ter izvleče zaključke za pripravo prihodnjih misij. Omogoča tudi višjemu uredniškemu vodstvu, da okrepi razumevanje lastne odgovornosti, ko tisti, ki se vrnejo z naloge, delijo svoje izkušnje. V France Médias Monde se poročanja udeležujejo višji uredniki novic in vsi člani ekipe, pa tudi predstavniki tehnične skupine (zvok, oddajanje). Njihov cilj je povzeti ugotovljene probleme, ki so se pojavili med nalogo, s poudarkom na treh vidikih: uredniškem (Ali pripravljena poročila izpolnjujejo zastavljeni cilj?); tehničnem (Ali je oprema in komunikacija delovala zadovoljivo?); človeškem (Kakšna je bila raven medsebojnega razumevanja znotraj ekipe in med izmenjavo informacij z uredništvom?)" (UNESCO, 2017, str. 87).

Avtorji nadalje navajajo izkušnje poročanja na BBC, kjer je določena ločena naloga: »povzeti pridobljene izkušnje novinarjev in urednikov ter vključiti aktualne nasvete in nove informacije, ki bodo pomagale bolje se pripraviti na morebitne prihodnje nevarnosti in narediti njihovo delo varnejše« (UNESCO, 2017, str. 88). Kot lahko vidimo, pozornost do rezultatov dela novinarja ali ekipe v območju nesreče pomaga povečati učinkovitost ne le osebnih veščin in kompetenc, ampak vpliva tudi na splošno učinkovitost uredništva.

Tematski študiji

Raziskave o poročanju o nesrečah v novicah se v glavnem osredotočajo na posebnosti dela novinarja v težkih razmerah. Takšne raziskave vsebujejo informacije o opremi, pripravi, preverjanju podatkov in etičnih vidikih v zahtevnih situacijah. Ta dela so navedena v našem priročniku in vključena v bibliografijo (Institute of Mass Information, 2016; UNESCO, 2017). V naslednjem poglavju

se bomo posvetili virom, ki bodo v pomoč pri uporabi sodobnih digitalnih tehnologij.

Ločen sklop del obsega raziskave in priporočila v zvezi z žanrskim sistemom in pripravo gradiva znotraj opredeljenih žanrov. Ta dela upoštevajo strokovne standarde in temeljijo na priporočilih strokovnjakov, splošnih izkušnjah in analizi morebitnih težav. Omeniti je treba, da se sistem priročnikov, ki opisujejo žanrsko ali tehnološko naravo priprave gradiva, ne posodablja pogosto, približno enkrat na 10–15 let. Razlog za to je pojav novih izzivov iz medijske realnosti, ki zahtevajo znanstveno ali metodološko interpretacijo.

Za boljše razumevanje posebnosti priprave gradiva priporočamo učbenik Z. Weischenberga (2011) o novicah ter študije nacionalnih teoretikov novinarstva, ki to vprašanje temeljito obravnavajo. Svoje strani lahko priporočamo priročnike Raisa Radchuk (2015 in 2019), Volodymyr Pavliv (2015) in Volodymyr Tarasiuk (2022) ter priročnik za novinarje v konfliktnih območjih (Buromensky et al., 2016).

V času pisanja tega priročnika živimo v obdobju, ko tradicionalni pristopi ne vključujejo v celoti modelov medijske dejavnosti. Izkušnje z uporabo družbenih medijev še niso dovolj obsežne, da bi oblikovali temeljit teoretični model. Zato strokovnjaki uporabljajo le delna priporočila, da bi razumeli pravila za ustvarjanje vsebin za družbene medije. Da bi povečali svojo strokovno učinkovitost, lahko uporabite programe in delavnice strokovnjakov, znanih blogerjev ali se udeležite specializiranih tečajev za delo v družbenih medijih. Predvidevamo, da se bo v naslednjih 5 letih pojavila teorija dela z družbenimi mediji kot pristnim sredstvom komuniciranja z velikim, množičnim občinstvom. Na podlagi te teorije se bo razvil nov profesionalni profil novinarskih kompetenc.

Priporočila

Na tem področju lahko oblikujemo ključni nasvet v treh smereh.

Prvič, bistveno je, da se osredotočimo na razumevanje teorije in izkušenj kolegov, ki so delali v območjih izrednih razmer ali nesreč. Te izkušnje lahko spremljamo v njihovih publikacijah in gradivih ali pridobimo z osebnim komuniciranjem. Pred nalogo je priporočljivo osvežiti spomin na pravila in zahteve etičnih kodeksov in norm, da se izognete težkim situacijam v območju nesreče. Če

ima vaša uredništvo posebna uredniška navodila, ki opredeljujejo politiko za problematične situacije, ne bo odveč, če se o tej temi posvetujete.

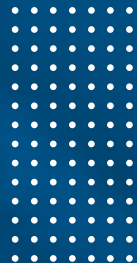
Drugi nasvet se nanaša na oblikovanje osebnega arhiva. Ta arhiv naj bo nekoliko širši od vašega portfelja in naj vsebuje gradivo in ideje, ki niso bile vključene v objavljene članke ali poročila. Verjetno boste morali pozneje pojasniti podatke ali ponovno oceniti te dogodke. Uporabite kateri koli primeren sistem za organizacijo informacij, gradiva, fotografij in video vsebin. Prav tako morate ustvariti ločen seznam stikov, ki vključuje lokacije in kratek zgodovinski pregled komunikacije. Običajni seznam stikov v vašem telefonu morda ne bo zadosten, saj ne omogoča beleženja vseh pomembnih situacij in posebnih podrobnosti.

Tretjič, nasvet se nanaša na temeljito analizo situacije, ki naj bi odgovorila na preprosto vprašanje: Ali ste pripravljeni na takšne naloge in sposobni spopasti se s poklicnimi in osebnimi izzivi, ki se pojavijo med tovrstnim delom? Odgovor na to vprašanje bo pomembno vplival na vašo poklicno kariero, nekateri sklepi pa bodo morda pomembni ne le za naloge v območjih nesreč, ampak tudi za drugo delo. In kar je najpomembneje, ta analiza bo pokazala, kaj ste se naučili med nalogo, in potrdila vašo pripravljenost za poklicni in osebni razvoj.

5

Poročanje o nesrečah v digitalni dobi

Poročanje o nesrečah v digitalni dobi

Uvod

BRazvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij je temeljito spremenil življenje milijonov ljudi. Danes resnično živimo v informacijski dobi, kot je bilo napovedano že konec 20. stoletja. Sodobno digitalno dobo zaznamuje visoka stopnja mediatizacije (vključevanje posameznikov kot subjektov v procese širjenja lastnih pogledov in namer široki javnosti, kar je značilno za medije) in vse večji pomen informacij, vsebin, ki jih vsako leto porabimo več in več. Lahko bi rekli, da informacijske podobe stvari in pojavov niso nujno pomembnejše od resničnih, vendar so nam morda „bližje“. Potreba po novem mobilnem telefonu ali sončnem kremu nas pripelje do njegove informacijske podobe na internetu; seveda bomo dobili tudi resnični izdelek, vendar še vedno začnemo z informacijsko podobo.

Industrija proizvodnje informacij, njena orodja za razširjanje in pripomočki za njeno upravljanje kažejo na hiter razvoj tehnologij, povečanje intenzivnosti pretoka informacij in znižanje praga dostopnosti za te zmogljivosti. Rastoče zanimanje za praktično uporabo umetne inteligence za vsakodnevne potrebe in tehnološki razvoj nevronske mreže nekaterih strokovnjakov vodi do domneve, da bodo nekatere poklice sčasoma izginile, druge pa bodo prevzele nove oblike. Ti procesi so nepovratni in se kažejo na vseh področjih našega življenja, s čimer vplivajo na novinarstvo, povečujejo priložnosti in od medijskih strokovnjakov zahtevajo novo znanje in kompetence.

Leta 2012 so avtorji tega priročnika in njihovi kolegi med usposabljanjem iz novinarskih veščin na inštitutu FOJO (Kalmar, Švedska) spoznali tehnologijo, ki je bila takrat priljubljena v uredništvih švedskih lokalnih medijev. Novinar, ki je odšel na teren, je prejel mobilni nahrbtnik s pametnim telefonom, stojalom, mikrofonom in napajalnikom. Čeprav natančni podatki o ojačevalniku za prenos podatkov ali dodatnih priključkih za boljše kakovost videa niso navedeni, je bila tehnologija funkcionalna in precej učinkovita za uporabo v lokalnih medijih. V sedanji fazi razvoja tehnologije so se te zmogljivosti povečale, velikost nahrbtnika pa zmanjšala.

Za poročanje o nesrečah je razvoj informacijskih tehnologij postal dejavnik, ki je znatno povečal hitrost obveščanja o nesrečah ali njihovih posledicah in popolnoma spremenil razmere v zvezi z informacijsko podporo v nujnih primerih. Po našem mnenju se te spremembe kažejo v naslednjih značilnostih:

- Zmožnost objavljanja in prenašanja informacij na družbenih medijih se je znatno povečala, tako lokalno kot globalno – nesreče so postale bližje.

- Število medijev se je povečalo, s tem pa tudi količina netočnih, nepopolnih in včasih nezanesljivih informacij.

- Poraba informacij prek družbenih medijev je zmanjšala pozornost do tradicionalnih medijev, zlasti zaradi hitrosti predstavitve dokazov o nesreči.

- Kakovost fotografij in videov, ki jih ustvarjajo in širijo očividci ali udeleženci v izrednih razmerah, se je izboljšala.

- Pojavili so se prosto dostopni načini snemanja in spremljanja (od stacionarnih nadzornih kamer do satelitskih sistemov), ki omogočajo pridobivanje dodatnih pomembnih informacij in njihovo uporabo za potrjevanje ali ovrekanje informacij.

Novinarstvo v primeru nesreč v digitalni dobi (lažne novice, družabna omrežja, preverjanje informacij, umetna inteligenca)

Naraščajoči obseg informacij, ki nastajajo med nesrečami, je posledica dostopnosti komunikacijskih orodij in obstoja družbenih omrežij, ki služijo kot odprti komunikacijski kanali. Poleg tehničnih predpisov in zahtev glede vsebine, oblike in obsega sporočil (npr. besedilna, vizualna ali avdio sporočila, njihov obseg ali trajanje) ti komunikacijski kanali pogosto ne postavljajo zahtev glede kakovosti in popolnosti predstavitve dogodka. Nimajo etičnih zahtev, razen tistih, ki sovpadajo z zakonodajo, in ne omejujejo možnosti ponarejanja ali dezinformiranja. Po našem mnenju bi bila hipoteza, da družbeni mediji odražajo raven medijske pismenosti družbe, izvedljiva, če ti komunikacijski kanali ne bi bili namerno uporabljeni za manipulacijo in dezinformacije za doseganje določenih političnih ali ideoloških ciljev, včasih pa tudi za komercializacijo določenih procesov. Kljub temu družabna omrežja zagotavljajo veliko dodatnih in pogosto precej zanesljivih informacij, zato si ne moremo privoščiti, da jih ne bi uporabili pri pripravi gradiva o nesrečah.

V izrednih razmerah ljudje zelo pogosto precenjujejo vpliv določenih dejavnikov ali nepravilno ocenjujejo obseg dogodka. Danes na primer novice o požarih pogosto vključujejo površino požara, izmerjeno v kvadratnih metrih ali hektarjih. Prej so se uporabljale kvalitativne ocene – „velik požar“ ali kakšna druga ocenjevalna komponenta. Pojav lažnih novic, ki temeljijo na oceni

pojava, njegovih značilnostih ali meritvah, kaže na neprofesionalnost. To je zato, ker se napake lahko odkrijejo s preverjanjem informacij. Če takšno preverjanje ni bilo v celoti opravljeno in je novinar verjel očividcu, obstaja vsak razlog za dvom v profesionalnost novinarja ali uredništva.

Druga vrsta lažnih novic je objava nezanesljivih informacij za določen namen. Nekoč je obstajal celo izraz »novinarski raca«, čeprav se ni nanašal na »lažno« v sedanjem pomenu. Širjenje lažnih novic ima za cilj dezinformiranje ali destabilizacijo situacije. Takšna sporočila zadevajo akutne družbenopolitične, gospodarske ali vojaške probleme, vsebujejo komponente, ki izzivajo čustvene odzive, in ustvarjajo situacijo negotovosti in pesimizma. Lažne novice te vrste se širijo med družbenimi in vojaškimi konflikti. Sistemska dejavnost v tej smeri se lahko opredeli kot hibridna vojna, kjer širjenje lažnih novic skupaj z drugimi sredstvi manipulacije vodi do opaznih družbenih sprememb ali znatno poveča raven družbene napetosti.

Družbena omrežja zahtevajo poseben pristop z vidika preverjanja informacij. Zahteve glede zanesljivosti, popolnosti in točnosti poročenih podatkov niso obvezne. Glede izzivov in groženj pri uporabi informacij iz tega vira moramo oblikovati več pogojev in pristopov, ki jih predlagamo opredeliti kot »oviro objektivnosti«. V nadaljevanju bomo pod »oviro objektivnosti« razumeli niz tipičnih kršitev objektivnosti, ki lahko nastanejo zaradi posebnosti komunikacijskega kanala in vrste nesreč, o katerih se informacije širijo.

Primerno je razlikovati med dvema vrstama nesreč, ki imajo lahko različne modele izkrivljanja realnosti med razpravo v družbenih medijih in zato zahtevajo različne orodje ali pristope za preverjanje takih informacij.

1. Prva vrsta vključuje naravne nesreče in nesreče, ki jih povzroči človek. Rezultat teh izrednih razmer so pojavi, ki nimajo izrazite družbene narave; natančneje, njihove posledice ne pomenijo družbene stratifikacije ali delitve na podpornike in nasprotnike, saj vsi enako trpijo zaradi posledic in ni nasprotujočih si strani, ki bi jih bilo treba podpreti ali ne.

2. Druga vrsta nesreč, ki povzroča drugačen val lažnih informacij in netočnosti, so družbeni in vojaški konflikti. Ti imajo izrazito družbeno delitev, vključujejo družbeno pozicioniranje idej

in konceptov za prihodnje življenje. Usmerjeni so med drugim v privabljanje podpornikov ali pojasnjevanje stališč v skladu z določenim nizom pravil, zakonov, pojmov, norm ali morale.

Pri prvi vrsti nesreč je pri uporabi informacij iz družbenih medijev pomembno, da se pri delu upoštevajo možnosti preverjanja informacij prek komunikacije z primarnim virom sporočila (če je mogoče), primerjave informacij z drugimi sporočili, po možnosti z drugih javnih strani, in primerjave avdio, foto in video vsebin. Na algoritmični ravni lahko to situacijo opisamo takole: poišči vir, poišči okvir, poišči resnico. Če na primer informacije o izrednem požaru niso spremljene z vizualnim gradivom, verjetno niso povsem skladne z resničnostjo. Če je takšno gradivo iz enega samega vira, je vredno preveriti tehnične lastnosti videa ali fotografije, zlasti metapodatke. Če primarnega vira ni mogoče ugotoviti ali ni mogoče pridobiti intervjuja v zvezi z razširjenimi informacijami, drugi udeleženci komunikacije pa niso očitvidci, je treba take informacije obravnavati z previdnostjo. Če prejmete več fotografij istega dogodka iz različnih virov, lahko vedno primerjate kot, razmerja med dimenzijami in čas objave ali nastanka sporočila: ta površna analiza vam bo omogočila, da zastavite prava vprašanja. Zadnja stvar, ki jo lahko storite za preverjanje podatkov, je sledenje informacij iz neodvisnih virov, na primer iz vesolja prek satelitskih posnetkov, od raziskovalcev OSINT ali prek podatkov nadzornih kamer, če so na voljo v območju nesreče.

Za drugi tip nesreč, tiste z jasno socialno delitvijo med udeleženci, je treba pristop k preverjanju informacij dopolniti z dodatnimi tehnikami, da se ugotovi, kaj se resnično dogaja. Takšne dodatne kontrole morajo biti osredotočene na identifikacijo pošiljatelja sporočila: ali je resnično živa oseba? Ta identifikacija ne sme temeljiti le na osebnih podatkih in zgodovini računa (formalna identifikacija), ampak tudi na analizi kazalnikov vsebine. To vključuje oceno povezanosti vira z eno od sprtih strani, vsebino in semantično jasnost prejšnjih objav, in odzive na prejšnje akutne konfliktno dogodke. Ti in drugi kazalniki bodo pomagali ugotoviti, kako dosledno in natančno vir sporočila opisuje situacije. Prav tako je primerno primerjati vsebino objave o določenem delu konflikta ali situacije s procesi, ki potekajo v konfliktni coni, da se predvidi informacijski cilj vira – ali gre le za poročanje o dejstvih ali za način, kako usmeriti družbeno pozornost k zelenemu razumevanju celotne situacije.

Razmislimo o primeru operacije ukrajinskih sil v ruski regiji Kursk. Cilj te operacije je bil prisiliti rusko vojaško poveljstvo, da prerazporedi enote z drugih frontnih linij, s čimer bi se vsaj po uradnih virih razbremenila situacija na bojni liniji v Ukrajini. Med to operacijo so ukrajinski družbeni mediji objavili informacije o ruskih silah, ki so uporabile težko orožje, vključno z letalskimi bombami velikega kalibra, za napad na regijo Kursk, kar je povzročilo uničenje domov in infrastrukture, kar je prizadelo predvsem lokalne ruske prebivalce. Ruski družbeni mediji pa so širili informacije o domnevnih vojnih zločinah ukrajinskih oboroženih sil, ki so bili usmerjeni posebej proti lokalnemu prebivalstvu (nebojevnikom).

Prva poročila so bila opremljena s fotografskimi in video dokazi o udarcih ruskih letalskih bomb in drugega težkega orožja. Pomembno je, da so ta poročila prihajala iz različnih virov, kar je omogočalo preverjanje zanesljivosti informacij. V drugem primeru so ruske javne strani objavile intervjuje ali pričevanja posameznikov, ki so trdili, da so bili očitvidci določenih situacij. Vendar pa niso bili uporabljeni nobeni video ali foto dokazi ali kakršni koli drugi dejanski dokazi razen besed intervjuvancev.

Že bežen pregled tega informacijskega modela logično kaže, da se informacije, potrjene s fotografskimi in video dokazi iz različnih virov, lahko širijo, tudi s povezovanjem na stabilne vire družbenih medijev. Drugi kontekst, znan le iz besed potencialnega očitvidca in zabeležen s strani vojaškega dopisnika ali blogerja, se zdi vprašljiv in zahteva dodatno preverjanje. Povsem razumno je domnevati, da so bili ti posnetki umetno ustvarjeni z določenim namenom: obtožiti eno stran v konfliktu kršitve pravil in običajev vojne.

Prepoznavanje ponarejenih videoposnetkov vključuje obsežno analitično raziskavo, od ocene metapodatkov videoposnetka do primerjave in analize posnetkov, ki so jih posneli drugi uporabniki na kraju nesreče in jih delili na družbenih medijih. Te metode zahtevajo znatno prizadevanje in so časovno zahtevne. Značilnost današnjega medijskega prostora je uporaba umetne inteligence za opravljanje natančnega, predvsem mehanskega dela, ki zahteva osredotočenost, obdelavo velikih podatkovnih nizov in odkrivanje korelacij v zapletenih in raznolikih informacijskih okoljih.

Uporaba umetne inteligence ne le poenostavlja delo medijskih strokovnjakov in prihrani čas, kar je v izrednih razmerah, ko sta nepristranskost in hitrost bistvenega pomena, izredno pomembno, ampak tudi zagotavlja visoko raven objektivnosti in analitične

jasnosti pri prepoznavanju lažnih poročil. Umetna inteligenca lahko upošteva vsa dejstva na podlagi analitičnega modela, ki ga uporablja, in tako zagotovi celovito preverjanje.

Kot vsako orodje tudi umetna inteligenca zahteva posebna znanja in veščine za učinkovito uporabo, vključno z razumevanjem posebnih značilnosti različnih nevronskih mrež in poznavanjem vrst nalog in analiz, za katere so zasnovane, ter njihovih tehničnih parametrov za natančnost in zanesljivost. To pa zahteva specializirano strokovno usposabljanje ali vključitev strokovnjakov s tega področja. Novinarski uredništvi bi na primer lahko ustvarili specializirana orodja za analizo lažnih poročil na podlagi besedilnih, video ali avdio formatov, saj vsak od njih zahteva lasten tehnološki model preverjanja.

Že zdaj lahko napovemo, da bo naslednjih pet let v medijskem sektorju zaznamovala vse bolj obsežna uporaba tehnologij umetne inteligence. Vrednost umetne inteligence ne leži toliko v njeni sposobnosti ustvarjanja novic na podlagi algoritmov za ocenjevanje podatkov, temveč bolj v njeni sposobnosti sistematične, objektivne analize in ocene verjetnosti korelacij med podatki v različnih pogojih.

Sodobna novinarska redakcija potrebuje strokovnjake, ki znajo delati z nevronskimi mrežami. Ne gre le za IT sektor, ampak za medijski kontekst, saj bi bilo brez globokega razumevanja, kako nastajajo in se širijo informacije ter kakšna je narava in razlogi za širjenje lažnih poročil, težko ustrezno oblikovati algoritme za analizo medijskega diskurza.

Skratka, ključnega pomena je upoštevati vrsto nesreče in na podlagi te tipologije oblikovati algoritme za preverjanje podatkov. Poleg tega je potrebna natančnejša študija situacije, da bi razumeli motivacije in razloge, ki ljudi spodbujajo k širjenju določenih informacij. Poleg tega je pomembno uporabljati orodja za preverjanje podatkov, ki temeljijo na tehničnih kazalnikih. Nobena novica iz območja nesreče ni ustvarjena v študijskih pogojih, razen če gre za namerno manipulacijo. Zato lahko številni kazalniki kažejo na lažno naravo sporočila.

Priporočamo, da se udeležite specializiranega tečaja o tehnični preverjanju podatkov ali uporabite vire, ki pomagajo oceniti zanesljivost vsebine na podlagi tehničnih parametrov. Med takšnimi viri menimo, da je „Verification Handbook“ (2016)

sistematičen in izčrpen. Podrobno opisuje možnosti za tehnično preverjanje zanesljivosti podatkov, vključno z vsebino bralcev, slikami, spletnimi stranmi in video gradivom. Avtorji navajajo dovolj primerov in priporočil za uporabo teh nasvetov v konkretnih primerih preverjanja vsebine.

Pravni vidiki novinarstva v primeru nesreč

Novinarstvo v primeru nesreč vključuje medijske strokovnjake, ki delajo v zapletenih situacijah in pogojih, ki lahko ogrožajo življenje in zdravje. Mednarodna skupnost je razvila sistem zakonodajnih pobud, ki so bile vključene v posebne pravne akte, ki opredeljujejo pravice novinarjev v območjih nesreč, urejajo dostop do informacij in določajo nedotakljivost novinarjev za udeležence v konfliktu.

Pravni okvir za delovanje novinarjev v kriznih območjih je tema, ki si zasluži ločeno, temeljito obravnavo. Vendar je vredno navesti glavne dokumente, ki jih novinarji lahko uporabijo za jasno razumevanje svojih pravic do poklicnega delovanja v kriznih območjih. Ta seznam vključuje:

- Deklaracijo Odbora ministrov Sveta Evrope „O zaščiti novinarjev v konfliktnih in napetih razmerah“ (sprejeta na 98. zasedanju Odbora ministrov 3. maja 1996).

- Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope št. R (96) 4 »O zaščiti novinarjev v konfliktnih in napetih razmerah« (sprejeto na 98. zasedanju Odbora ministrov 3. maja 1996).

- Priporočilo Parlamentarne skupščine Sveta Evrope št. 1706 (2005) „Mediji in terorizem“.

- Resolucija Parlamentarne skupščine Sveta Evrope št. 1438 (2005) „Svoboda tiska in delovne razmere novinarjev v območjih konfliktov“.

- Priporočila Odbora ministrov Sveta Evrope „O zaščiti svobode izražanja in obveščanja v kriznih časih“ (sprejeta na 1005. zasedanju Odbora ministrov 26. septembra 2007).

- Deklaracija Odbora ministrov „O zaščiti in spodbujanju preiskovalnega novinarstva“ (sprejeta na 1005. zasedanju namestnikov ministrov Odbora ministrov 26. septembra 2007).

- Deklaracija Odbora ministrov Sveta Evrope „O zaščiti

novinarstva in varnosti novinarjev ter drugih medijskih akterjev“ (sprejeta na 1198. zasedanju namestnikov ministrov Odbora ministrov 30. aprila 2014).

- Resolucija Parlamentarne skupščine Sveta Evrope št. 2035 (2015) „Zaščita varnosti novinarjev in svobode medijev v Evropi“.

- Priporočilo CM/Rec (2016) 4 Odbora ministrov Sveta Evrope državam članicam „O zaščiti novinarstva in varnosti novinarjev ter drugih medijskih delavcev“ (sprejeto na 1253. zasedanju namestnikov ministrov Odbora ministrov 13. aprila 2016) (Svet Evrope, 2016, str. 6–49).

Med oboroženimi spopadi se lahko uvedejo dodatna pravila in priporočila za ohranitev življenja in zdravja novinarjev v kriznih območjih. Seznam takih priporočil je sestavljen na podlagi študije in splošnih izkušenj iz konkretnih vojaških konfliktov ter pričevanj in povratnih informacij novinarjev, ki so delali v teh razmerah (Buromensky et al., 2016). Ta priporočila so ključna za posodobitev zakonodaje in razvoj sodobnih pristopov k zaščiti medijskih delavcev.

Posamezniki, ki so jih prizadele nesreče, imajo pravico do zaščite in podpore. Zakonodajni akti, ki opredeljujejo takšne možnosti in usmerjajo prizadevanja posameznih držav ali mednarodne skupnosti, izhajajo iz Evropske konvencije o človekovih pravicah. Takšni pravni akti opredeljujejo pravice beguncev, načela in pogoje za zagotavljanje začasne zaščite, raven in obseg materialne podpore itd. Po obsežni invaziji Rusije na Ukrajino je Svet Evropske unije na zasedanju v Bruslju 4. marca 2022 glasoval za uporabo Direktive št. 2001/55/ES o minimalnih standardih za dodelitev začasne zaščite v primeru množičnega pritoka razseljenih oseb in o ukrepih za spodbujanje ravnovesja med prizadevanji držav članic pri sprejemanju takih oseb in nositvi njihovih posledic. Rezultat posodobitve te direktive je bil, da je več kot 4 milijone Ukrajincev prejelo status začasne zaščite v EU, dostop do zdravstvenih storitev, izobraževanja in trga dela.

Poleg tega lahko nesreče ali konflikti sprožijo notranje migracijske procese, kar vodi k sprejetju in izvajanju zakonov, ki opredeljujejo pravni status in podporo za te osebe (od možnosti za zagotavljanje začasnega nastanitvenega prostora do socialnih prejemkov in ugodnosti). V Ukrajini status notranje razseljenih oseb (IDP) ureja Zakon št. 1706 z dne 20. oktobra 2014 „O zagotavljanju pravic in svoboščin notranje razseljenih oseb“, ki opredeljuje pravice

in ugodnosti za te osebe od začetka konflikta (aneksija Krimskega polotoka leta 2014).

Žrtve in osebe, ki so jih prizadele krizne razmere in nesreče, pogosto postanejo predmet novinarskih prispevkov. Prav z njihovimi zgodbami se namreč seznanimo z globoko tragedijo situacije. Da bi novinar lahko v celoti odražal situacijo, mora imeti poglobljeno razumevanje zakonodaje, ki ureja pravice te kategorije ljudi. Brez tega je nemogoče uporabiti merila za oceno situacije kot celote in potrditi obstoj problemov in perspektiv v določeni regiji ali državi.

Psihološka priprava novinarjev

Psihološka priprava novinarjev vključuje razvoj kompetenc in veščin za delo v kriznih situacijah. Danes je narava stresa dobro proučena in obstajajo različni načini za premagovanje njegovih posledic. Poleg tega vsakdanje življenje v digitalni dobi, polno izzivov in potrebe po hitrem odzivanju na različne situacije in informacijske kontekste, še dodatno zaostre vprašanje stresa v socialni dimenziji. To vodi k razvoju priporočil, ustvarjanju usposabljanj in proučevanju situacij v resnih znanstvenih okoljih, ki združujejo psihologijo, medicino, nevrobiologijo in druge sorodne discipline.

Avtorji „Varnostnega priročnika za novinarje“ obravnavajo delo uredništev z novinarji po vrnitvi iz kriznih območij (UNESCO, 2017, str. 89). Bistvo takšnega dela je ublažiti učinke postravmatske stresne motnje in zaposlenega prilagoditi normalnemu ritmu rutinskega dela. Poleg prakse preventivne komunikacije to vključuje tudi pozornost do kolektivne podpore, priporočila za družine in ljubljene ter ustvarjanje udobnih pogojev za to obdobje.

Vprašanje psihološke odpornosti med novinarji se zaostri med socialnimi ali vojaškimi konflikti. Na primer, v Ukrajini so na pobudo Nacionalne zveze novinarjev že maja 2022, le tri mesece po začetku ruske invazije v polnem obsegu, organizirali usposabljanja z naslovom »Psihološka varnost za novinarje, ki poročajo o vojni v Ukrajini«. Poleg tega so bili na podlagi aktualnih podatkov posodobljeni priročniki o varnosti za novinarje in izvedena druga dela, namenjena spodbujanju psihološke odpornosti (Psihološka varnost novinarjev med vojno, 2022).

Nekateri na videz preprosti nasveti lahko imajo znaten pozitiven učinek, saj pomagajo novinarju preusmeriti pozornost s spominov na delo v krizni coni nazaj na vsakdanje življenje. Valeriia

Palii, predsednica Nacionalnega psihološkega združenja, je takšna priporočila delila z novinarko Yelyzaveto Zhabsko:

- Jejte redno in vzdržujte enakomeren spalni ritem.
- Zagotovite si dovolj telesne aktivnosti, ki pomagata pri sintezi nevrotransmiterjev, odgovornih za dobro razpoloženje.
- Po stresni izkušnji lahko nekaj sladkega postane »nevrohormon veselja«.
- Delajte v svojem običajnem delovnem prostoru, kar okrepi občutek delovnega vzdušja.
- Pri delu z gradivom, ki je lahko psihološko travmatično (gledanje posnetkov, ki vsebujejo težka pričevanja, elemente nasilja, poškodbe itd.), določite časovno omejitev in se je držite.
- Pred ogledom težkih posnetkov, kot so prizori nasilja na zaslonu, je priporočljivo, da si jih ogledate v majhnem oknu ali pa se pomikate po posnetku in si ogledate posamezne okvirje – to bo pripravilo možgane na zaznavanje.
- Med prvim ogledom čustveno zahtevnih vizualnih vsebin zmanjšajte svetlost zaslona in zvok. Če tehnologija to omogoča, vklopite črno-belo gledanje ali sepiast način – to zmanjša občutek prisotnosti in pomaga preprečiti posredno travmo. (Zhabska, 2022)

Psiholog svetuje, da med delom v konfliktnem območju uporabite naslednje načine podpore in ohranjanja duševnega zdravja:

- Imejte na voljo zaupanja vrednega psihologa, ki vam bo svetoval ali nudil podporo, da boste zmanjšali stres s pogovorom (posvetovanjem) s strokovnjakom, ki razume situacijo in pozna vas ter vaše posebnosti.
- Ustvarite in vzdržujte skupinski klepet s kolegi iz medijev, ki delajo v konfliktnem območju.
- Pred nalogo se udeležite usposabljanja za psihološko odpornost in usposabljanja za prvo psihološko pomoč. Med vojaškimi konflikti lahko to pomaga preprečiti psihološko travmo zaradi bojev tako za novinarje kot za ljudi v njihovi okolici. (Zhabska, 2022)

Strah in tesnoba sta normalna človeška čustva in stanja, ki v telesu sprožijo biološke mehanizme odpornosti in mobilizirajo potrebne vire. Kot vsa druga čustva in duševna stanja jih je mogoče

obvladovati ali vsaj razumeti njihovo naravo in načine izhoda iz teh stanj, tudi s spremembo dejavnosti. Delo novinarja, in to ne le v območjih nesreč, zahteva poseben pristop k kompetencam duševne odpornosti. Zato priporočamo, da temu posvetite dovolj pozornosti in sodelujete s profesionalnimi trenerji ali strokovnjaki, da ustvarite svoj lasten nabor orodij za premagovanje težkih duševnih stanj.

Delo novinarja v kriznih območjih zahteva visoko stopnjo psihološke pripravljenosti, vključno s posebnimi kompetencami in spretnostmi za spopadanje z zahtevnimi situacijami. Stres je dobro raziskana tema in obstajajo različne metode za premagovanje njegovih učinkov. Zahteve vsakdanjega življenja v digitalni dobi, z nenehnim pretokom informacij in potrebo po hitrih odzivih, še dodatno zaostrejujejo problem stresa v družbi. To je pripeljalo do razvoja priporočil, specializiranih usposabljanj in poglobljenih znanstvenih študij, ki združujejo spoznanja iz psihologije, medicine, nevrobiologije in drugih sorodnih področij.

Uredniki se zavedajo pomembnosti podpore novinarjem, ki se vračajo iz kriznih območij. V Varnostnem priročniku za novinarje: Priročnik za poročevalce v okoljih z visokim tveganjem (UNESCO, 2017, str. 89) je poudarjena potreba po ublažitvi učinkov postravmatske stresne motnje (PTSD) in pomoči zaposlenim pri ponovni prilagoditvi na njihovo rutinsko delo. Ta podpora presega preventivno komunikacijo in vključuje spodbujanje kolektivne podpore, ponujanje priporočil za družine in bližnje ter ustvarjanje prijetnega okolja v tem prilagoditvenem obdobju.

Pomoč žrtvam nesreč

Novinarji obveščajo, identificirajo in izpostavljajo pereče probleme. Ustvarjajo sporočila, ki oblikujejo javno mnenje o nesreči, njenih potrebah in smernicah za podporo, pogosto v širšem globalnem kontekstu. Ta vidik pomoči žrtvam nesreč je težko preceniti, zlasti če upoštevamo, da novinarji v sistemu izmenjave informacij ne delajo sami. Kritična masa publikacij spodbuja aktivnost in hitrost pri zagotavljanju pomoči, tako da je ta sorazmerna z izzivi, ki jih predstavlja nesreča.

Pomoč žrtvam poteka na več ravneh. Običajno vključuje državno pomoč, pomoč mednarodnih organizacij in drugih držav ter neposredno pomoč na kraju samem s strani različnih služb, organizacij in prostovoljcev (od zdravnikov do logistov). Vključuje tudi dolgoročno pomoč po akutni fazi nesreče, namenjeno okrevanju

in premagovanju travm. Ključni sestavni del pomoči na vseh ravneh v primeru nesreče je podpora in oskrba, ki se kaže v ustvarjanju občutka, da ljudje v svoji nesreči niso sami.

V primeru nesreče morajo biti novinarji pripravljene na srečanje z ljudmi na kraju nesreče, ki so poškodovani ali v slabem fizičnem stanju in potrebujejo medicinsko pomoč. Takšne situacije niso redke in zahtevajo pravilno ukrepanje. Oseba, ki nima medicinske izobrazbe ali posebnega medicinskega usposabljanja (npr. potrdila o opravljenem tečaju prve pomoči ali taktične medicine), ne sme nuditi takšne pomoči. V nekaterih situacijah lahko to vodi do upravne ali kazenske odgovornosti, predvsem pa do izgube zdravja ali življenja.

Druga situacija, s katero se lahko novinar sooči, je pomoč žrtvam med premorom v pripravi gradiva ali ko je reševanje življenj resnično pomembnejše od tega, da za nekaj časa odloži mikrofona in kamero. V takšni situaciji svetujemo, da se obrnete na krizni štab, ki usklajuje dejavnosti prostovoljcev. Zelo verjetno je, da v tistem trenutku ni potrebna dodatna pomoč pri odstranjevanju ruševin, ampak voznik, ki lahko prepelje otroke ali dostavi zdravnika na potrebno mesto. Vaša pobuda in skrb na kraju nesreče sta vedno potrebni, vendar so usklajena prizadevanja reševalcev nič manj pomembna.

Posebej moramo omeniti pripravo na nudenje pomoči na kraju nesreče: obstajajo številni nacionalni ali mednarodni programi, ki se osredotočajo na usposabljanje prostovoljcev in razvoj praktičnih veščin, potrebnih za pomoč žrtvam. Program Erasmus+ izvaja tudi podobne pobude (Evropska izvajalska agencija za izobraževanje in kulturo, 2023). Poleg tega lahko prek projektov Erasmus+ postanete del mednarodne ekipe, pridobite več znanja in prispevate več prizadevanj, saj sodobne digitalne tehnologije odpirajo možnosti za združevanje pobud in prizadevanj za boljše rezultate.

Strategije za delo z družbenimi omrežji (vloga družabnih omrežij med nesrečami in metode za njihovo učinkovito uporabo)

Strateški model za uporabo družabnih omrežij pri poročanju o nesrečah temelji na edinstvenih značilnostih tega pojava. Medtem ko taktična raven dela z podatki iz družbenih medijev vključuje preverjanje informacij, pojasnjevanje in primerjanje podatkov ter identificiranje in delo s primarnimi viri (kot je bilo obravnavano prej), se strateška razsežnost uporabe družbenih omrežij med nesrečami uresničuje na naslednje načine:

- Analiza intenzivnosti sporočil in družbenih reakcij na določena sporočila ali dejstva v družbenih medijih z namenom iskanja tem in vprašanj.

- V istem kontekstu objavljanje lastnih vsebin v skrajšani ali segmentirani obliki, da se oceni predhodne reakcije, na primer prek platforme X (prej Twitter), ki omogoča kratka sporočila.

- Ustvarjanje posebnih tem ali skupin za zbiranje informacij in oblikovanje konteksta za dolgoročno proučevanje teme.

- Sodelovanje s strokovnjaki in specialisti na podlagi reakcij množičnega občinstva na njihove ocene in napovedi v družbenih medijih.

- Uporaba družbenih omrežij za spodbujanje materialne ali moralne podpore v določenih situacijah.

- Sledenje dinamiki javnega mnenja o določenih temah in problemih na podlagi odzivov v družbenih medijih – povečanje ali zmanjšanje določenih vrst odzivov v opaznem obdobju (ta model je koristen pri odražanju poteka vojaških ali družbenih konfliktov).

Zgornji seznam ni izčrpen, vendar prikazuje smernice strateške uporabe družbenih medijev. Novinarji morajo razumeti, da je morda treba pridobljene podatke in opazovanja po preverjanju medsebojno povezati, zlasti ob upoštevanju pojavov, kot so tovarne botov (bot farms), ki vključujejo širjenje informacij ali odzivov velikega števila ljudi, ki uporabljajo umetno ustvarjene račune, običajno za določeno ceno na objavo ali odziv.

V mnogih primerih strateške uporabe družbenih omrežij se novinarji ukvarjajo z analizo velikih količin podatkov. Med nesrečo in celo po vrnitvi s kraja dogodka je lahko primerjava in analiza velikih podatkovnih nizov zahtevna. V takih primerih je mogoče uporabiti orodja nevronske mreže za pravilno razlago naloge in pridobitev predhodnih zaključkov ali posplošitev, ki jih je mogoče nadalje izpopolniti. Da bi bilo to delo učinkovito in rezultati veljavni, je priporočljivo opraviti usposabljanje ali se udeležiti spletnega seminarja o priporočilih za delo z umetno inteligenco.

Tematski študiji

Študija delovanja novinarstva v digitalni dobi je v zadnjih 5–10 letih doživela pomembne spremembe. Raziskovalci se vse bolj osredotočajo na nevronske mreže in potencial umetne inteligence

(AI). Danes je AI v ospredju raziskav zaradi svojih potencialnih uporab na različnih področjih znanosti, proizvodnje, zabave, vsakdanjih potreb in celo ustvarjalnosti. Vendar pa novinarji ne morejo brez raziskav o vprašanjih, ki so bila pomembna pred tem obdobjem – znanstvenih in praktičnih priročnikov in monografij o preverjanju podatkov in tehnoloških rešitvah za ugotavljanje digitalne resnice. Prej smo se sklicevali na »Priročnik za preverjanje« (2016) in ga toplo priporočamo kot izčrpno mednarodno študijo. Uporabite lahko tudi katere koli druge zanesljive vire, ki pomagajo preverjati slike ali sporočila v družbenih medijih na vašem pametnem telefonu.

Vrnimo se k umetni inteligenci. Študija tega pojava ima dve različni smeri: prva je filozofija človeškega obstoja v svetu nevronske mreže in umetne inteligence, druga pa so posebnosti uporabe umetne inteligence za posebne potrebe. Prva smer nas seznanja z vsemi napovedmi, strahovi in priporočili, ki lahko izhajajo iz razvoja tehnologij umetne inteligence (da, avtorji poznajo tudi koncept »Vzpon strojev«). Med takšnimi deli lahko omenimo monografijo *Total Automation: How Computer Algorithms Are Changing the World* (Steiner, 2018). Dejansko je bilo na to temo opravljenih veliko resnih in relevantnih študij, filozofski konteksti nekaterih od teh publikacij pa dajejo podlago za ponovno ovrednotenje realnosti.

Drugo smer predstavljajo novejšje publikacije, kar je smiselno glede na relativno kratko obdobje, v katerem se umetna inteligenca uporablja za zadovoljevanje dejanskih potreb. Te publikacije so bolj osredotočene n ne nasvete in priporočila, vsebujejo algoritme za delo z umetno inteligenco ali druge relevantne oblike interakcije in se osredotočajo na trende v razvoju tega pojava. Publikacije v drugi smeri ponujajo široko paleto možnosti za spremljanje prihodnjih tehnoloških sprememb in možnosti za njihovo uporabo. Med publikacijami na tem področju bomo navedli dve študiji: *The Creativity Code: How AI Learns to Write, Draw, and Think* (Saitou, 2023) in *Artificial Intelligence in Media* (Krainikova, Voldolazka, Ryzhko, & Sytnyk, 2025).

Perspektive za nadaljnji razvoj vprašanj digitalne dobe se trenutno osredotočajo na razvojne perspektive zmogljivosti umetne inteligence ter na odgovor na vprašanje: Ali predstavljajo grožnjo človeštvu? Zlasti je lažje preveriti vizualne podatke, ki jih ustvari umetna inteligenca, kot ugotoviti, da je avtor besedila umetna inteligenca. Sčasoma bi to lahko postalo problem, saj se v nekaterih situacijah nevronske mreže že uporabljajo za ustvarjanje

ne le novic, ampak tudi voditeljev, ki jih glasno izražajo. Vendar umetna inteligenca še ni sposobna za uporabo v kriznih območjih, zato še vedno obstaja velika potreba po medijskih strokovnjakih, ki razumejo novinarstvo v primeru nesreč.

Priporočila

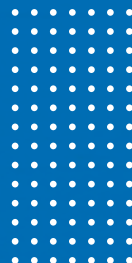
Digitalne tehnologije so danes prednostna naloga za razvoj strokovnih znanj in kompetenc. Zato je prvi nasvet povezan s prizadevanji, ki jih morate vložiti v osvojitev teh tehnologij. Čeprav se ta prizadevanja zdijo znatna, so merljiva: preverjanje podatkov, sposobnost uporabe odprtih virov (vključno s satelitskimi podatki), uporaba orodij za preverjanje dejstev in druga koristna znanja s področja informacijske tehnologije bodo vaše gradivo naredila natančnejše in prepričljivejše.

Kot vsaka človeška iznajdba lahko tudi umetna inteligenca znatno pomaga pri strokovnih nalogah, hkrati pa omejuje razvoj, ker prevzema resnično zapleteno delo. Od izuma kolesa je minilo na tisoče let, vendar še vedno lahko enako enostavno hodimo ali uporabljamo kolesa. Podobno vam svetujemo, da potencial umetne inteligence uporabljate premišljeno: monotono, ponavljajoče se in obsežno delo prepustite umetni inteligenci, kreativnost in slog pa naj ostanejo domena novinarja. Ne prezrite zmogljivosti umetne inteligence za analizo podatkov, zbiranje informacij in organizacijo urnika – vsaj dokler ne prenehate razumeti intelektualnega mehanizma, ki stoji za rezultati, ki jih zagotavlja umetna inteligenca. Ko pride ta trenutek, se naučite novih metod dela s podatki, če le zato, da boste kakovostno držali korak z umetno inteligenco in ji še naprej prepustili dolgočasne, monotone operacije.

Razvijte svoje lastne strategije. Vsakdanje življenje in rutinske naloge lahko ovirajo naš razvoj, saj odlagajo dolgoročne cilje in ideje na »kasneje«, kar se morda nikoli ne bo zgodilo. Če ste bili v območju nesreče in ste zbrali gradivo, če vas je tema pritegnila in če vaš zvezek vsebuje veliko misli in stikov, razmislite o pisanju dokumentarne knjige ali montaži filma, ustvarjanju interaktivnega podatkovnega središča ali organizaciji festivala enotnosti na obnovljeni lokaciji, da bi združili ljudi, ki so bili tam v težkih časih. Morda bodo, ko bo ta priročnik zastarel, avtorji naslednje študije o novinarstvu v primeru nesreč citirali vaše novinarsko delo.

SLOVARČEK VODNIKA

SLOVARČEK VODNIKA

Spodaj navedeni izrazi in njihove pomene so splošni in so navedeni za lažje razumevanje vsebine priročnika. Priporočamo vam, da pazite na to, kako so ti pojavi opredeljeni v zakonodaji vaše države in kako se vsebina razlaga ter kako ta zakonodaja ureja ravnanje novinarjev v izrednih razmerah. To je pomembno, ker lahko obstajajo precej različni pristopi k razumevanju terminologije in vsebine pojavov ter s tem tudi k možnim profesionalnim ukrepom v izrednih razmerah.

- **Nesreča:** nevaren dogodek, ki ga povzroči človek in ogroža življenje in zdravje prebivalstva na določenem območju, povzroča uničenje stanovanj, stavb in prevoznih sredstev ter vključuje nevarne emisije ali druge škodljive učinke na okolje.
- **Katastrofa:** izredni dogodek ali nesreča, ki ima hude ali nepopravljive posledice.
- **Civilna zaščita:** državna funkcija, ki obsega oblikovanje sredstev za zaščito prebivalstva in okolja.
- Sredstva civilne zaščite – posebna oprema, stroji, medicinska in farmacevtska oprema, kolektivna in individualna zaščitna oprema, ki se uporablja v izrednih razmerah in nesrečah za ohranjanje življenja in zdravja prebivalstva ter za odpravo posledic izrednih razmer.
- **Zmanjševanje posledic:** sklop ukrepov in sredstev, namenjenih obnovitvi sistemov in omrežij za podporo življenja na območju, kjer je prišlo do katastrofe ali druge izredne situacije. Ureja ga zakonodaja posameznih držav, ki je običajno usmerjena v zadovoljevanje osnovnih potreb (hrana, voda, zdravje, varnost itd.), in si prizadeva obnoviti funkcionalne zmogljivosti regije za zadovoljevanje potreb prebivalstva in zagotavljanje varnih življenjskih pogojev. V ublažitev posledic nesreč so vključene nacionalne in mednarodne organizacije, podjetja, fundacije in prostovoljci, ki jih usklajuje posebej ustanovljen državni organ ali organi. Proces vključuje oblikovanje faz za ublažitev posledic in opredeljuje cilj vsake take faze v skladu z normami in pristopi, določenimi v zakonodaji.
- **Štab za ublažitev posledic:** posebej organizirane državne strukture, ki usklajujejo dejavnosti za ublažitev posledic nesreč in nudijo podporo žrtvam. Dejavnosti takih struktur

lahko urejajo zakonodaja ali drugi normativni akti. Ena od funkcij teh struktur je zagotavljanje uradne akreditacije novinarjem in širjenje zanesljivih (uradnih) informacij o katastrofi ali njenih posledicah. Tipologija takih struktur se lahko razlikuje glede na naravo katastrofe; te strukture se ustanovljajo v okviru ministrstev za izredne razmere, policijskih struktur ali vojaških organov, odvisno od vrste in narave izrednega dogodka.

- **Nevarni dogodek:** vsak dogodek, ki ogroža življenje in zdravje ljudi ali lahko povzroči materialno škodo.
- **Nevaren dejavnik:** sestavni del nevarnega dogodka, ki se kaže v ustvarjanju nevarnosti kemičnih, bioloških, radioloških ali drugih emisij, požara, nesreče, udarca orožja ali posledic njegove uporabe, ki ogrožajo življenje in zdravje ljudi. Ko so nevarni dejavniki identificirani, ustrezne strukture določijo ali bi morale določiti in navesti vzroke takih pojavov, ki spadajo med nevarne dogodke in imajo širši kontekst vpliva na življenje ozemlja ali regije. Nevaren dejavnik ne obstaja ločeno od izrednega ali nevarnega dogodka.
- **Novinarstvo o nesrečah:** posebna vrsta novinarstva, ki se osredotoča na poročanje o nesrečah in njihovih posledicah, pri čemer je potrebna posebna pozornost objektivnosti in hitrosti poročanja, upoštevanju etičnih norm in načel novinarskega dela. Zaradi posebnosti poročanja o nesrečah je novinarstvo o nesrečah spremljajo zapleteni pravni ukrepi in posebne zahteve glede varnosti novinarjev.
- **Žrtve nesreč:** posameznik ali skupina ljudi, ki so utrpeli poškodbo (poškodbe) zaradi nevarnih dejavnikov izrednega pojava. Med žrtve spadajo tudi posamezniki ali skupine ljudi, ki so doživeli kolektivno travmo.
- **Evakuacija:** niz ukrepov, namenjenih organizirani odstranitvi prebivalstva, dragocenosti in opreme v primeru izrednega dogodka ali nesreče, da se ohranijo človeška življenja ali zaščitijo pred posledicami izrednega dogodka ter da se ohranijo dragocenosti in pomembna oprema.
- **Preprečevanje izrednih razmer:** niz ukrepov, namenjenih ublažitvi posledic potencialne nevarnosti, ki vključujejo pravne, politične, socialne, gospodarske, organizacijske, tehnične in sanitarno-higienske dejavnike, ki zagotavljajo spremljanje, raziskave in napovedi v zvezi z možnimi

grožnjami ter ublažitev njihovih posledic za preprečevanje izrednih razmer.

- ***Izredni dogodek:*** situacija na določenem območju ali objektu, za katero je značilno motenje normalnih pogojev delovanja tega območja ali objekta. Vzrok za izredni dogodek je lahko nesreča, naravna nesreča, epidemija, požar, uporaba orožja ali drug izredni dogodek, ki je že povzročil ali lahko povzroči ogrožanje življenja in zdravja prebivalstva.
- ***Mednarodna pomoč v primeru nesreč:*** dejavnosti držav in nevladnih organizacij, namenjene reševanju problemov in zadovoljevanju potreb žrtev. Mednarodna pomoč se zagotavlja tudi med dolgoročnimi prizadevanji za ublažitev posledic.
- ***Omejitve in opozorila za poročanje med nesrečami:*** Med socialnimi ali vojaškimi izrednimi razmerami morajo novinarji zavedati, da lahko njihovo poročanje nehote postane vir informacij za stranke, vpletene v konflikt, in tako potencialno vpliva na izid situacije. Da ne bi zaostriili napetosti ali povzročili nadaljnjih izgub, morajo novinarji skrbno preučiti zahteve glede razkritja informacij in upoštevati tako situacijske kot stalne prepovedi razširjanja določenih vrst informacij. To vključuje: Izogibanje razkritju natančnih lokacij dogodkov. Zaščito anonimnosti vpletenih oseb. Število in naravo žrtev, ki so posledica nevarnih dejavnikov. Na primer, med rusko-ukrajinsko vojno velja za družbene in tradicionalne medije prepoved razširjanja informacij o natančni lokaciji raketnih ali drugih napadov ali snemanja in razširjanja posnetkov prestreženih raket ali dronov. Te omejitve so uvedene, da se skrijejo lokacije sistemov zračne obrambe in se prepreči njihovo uničenje med poznejšimi napadi. Takšne informacije se lahko razširjajo šele po uradni objavi prek kanalov Ministrstva za obrambo ali drugih reguliranih kanalov (npr. po izjavah tiskovnih predstavnikov).
- ***Vojaška izredna situacija:*** motnja v življenjskih in delovnih pogojih prebivalstva na določenem ozemlju zaradi uporabe konvencionalnega orožja ali orožja za množično uničevanje, ki povzroči dodatne dejavnike, ki omejujejo normalno delovanje vladnih in družbenih struktur ter sprožijo druge izredne dejavnike, kot so požari, onesnaženje ozemlja itd.

- ***Izredne razmere, ki jih povzroči človek:*** motnja v življenjskih in delovnih pogojih prebivalstva na določenem območju zaradi nesreče v prometu, podjetjih, energetskih omrežjih, omrežjih za oskrbo z vodo in kanalizacijo ter drugih pomembnih objektih v obliki požara, eksplozije, nesreče z izpustom ali brez izpusta škodljivih kemičnih ali bioloških snovi, ki lahko v kombinaciji povzročijo žrtve med prebivalstvom ali znatno omejijo možnosti normalnega življenja na območju izrednih razmer in sosednjih lokacijah.
- ***Naravna nesreča:*** motnja v življenjskih in delovnih pogojih prebivalstva na določenem območju zaradi nevarnega geološkega, geofizikalnega ali meteorološkega pojava, ki se kaže v obliki potresov, zemeljskih plazov ali premikov tal, poplav, plazov v gorskih območjih, požarov, povzročenih z naravnimi dejavniki, množične smrti divjih ali domačih živali zaradi epidemij ali poškodbe ali uničenja kmetijskih rastlin zaradi škodljivcev ali nalezljivih bolezni.
- ***Socialna izredna situacija:*** motnja življenjskih pogojev in pogojev za delovanje prebivalstva na določenem območju zaradi nezakonitih ali neustavnih dejanj, ki vodijo do konfliktov in protestov, vključno z uporabo orožja, ugrabitvami ali poškodovanjem ljudi. Za razliko od vojaške izredne situacije ne vključuje vojaških operacij ali razporeditve vojaških enot iz drugih držav za ustvarjanje in ohranjanje konflikta.
- ***Vrste katastrof:*** glede na njihovo stopnjo in obseg razlikujemo med naslednjimi vrstami katastrof: kozmične, tektonske, hidrosferske, biosferske, socialne (vključno z vojno), povzročene s strani človeka, prometne, industrijske in osebne (slednje niso predmet katastrofalnega novinarstva).
- ***Travma:*** prisotnost neposrednih groženj za človeško življenje in zdravje ali delovanje dejavnikov izrednih razmer in katastrof, zaradi katerih oseba utрпи škodo za zdravje ali stres in se ne more ustrezno odzvati na dogodke in živeti normalno. Rezultat izrednih razmer je lahko kolektivna travma – psihološka travma velike skupine ljudi, včasih celotne družbe, kot posledica katastrofe ali izrednih razmer ali kriminalnih dejanj političnih ali drugih družbenih subjektov.

- **Novinarska etika pri poročanju o nesrečah:** kompleks pristopov in zahtev, ki opredeljujejo naravo novinarskih dejavnosti med nesrečo in urejajo možnost objavljanja gradiva, ki lahko vpliva na osebno življenje žrtev nesreče.
- **Žrtev:** med izrednimi razmerami ali katastrofo oseba ali skupina ljudi, ki so utrpeli škodo ali umrli zaradi nevarnih dejavnikov, ki so nastali zaradi katastrofe.
- **Prostovoljci in prostovoljske organizacije:** ljudje in strukture, ki sodelujejo pri blaženju posledic nesreč, olajšujejo zagotavljanje medicinske ali druge pomoči in sodelujejo pri organizaciji evakuacij in drugih ukrepov. Prostovoljske dejavnosti med nesrečami kažejo podporo žrtvam, tudi s strani mednarodne skupnosti. Prostovoljske organizacije zagotavljajo usposabljanje svojih članov – od psihološke odpornosti do taktične medicine. Sedeži za blaženje posledic usklajujejo dejavnosti prostovoljcev, vključno s prostovoljci iz prebivalstva države, ki je prizadeta zaradi nesreč.

LITERATURA IN VIRI:

LITERATURA IN VIRI

BBC News. (8. februar 2023). *Potres v Turčiji: satelitske slike prikazujejo obseg uničenja*. <https://www.bbc.com/news/science-environment-64540696>

Buromensky, M., Shturhetsky, S., Bilz, E., Betz, M., Schuepp, C., & Kazanji, Z. (2016). *Journalizm u konfliktu: Naykraschi praktyky ta rekomendatsiyi*. [Novinarstvo v konfliktu: Najboljše prakse in priporočila: Priročnik za medijske delavce] (D. Danylenko, H. Ivanchenko, O. Ivkina, O. Rykhlo, & O. Prostack, prev.). VAITE Company.

CBS/AP. (2025, 13. januar). *Močan potres je prizadel jugozahodni del Japonske in sprožil začasne opozorila pred cunami*. CBS News. <https://www.cbsnews.com/news/japan-earthquake-tsunami-advisory-jan-13-2025/>

Chow, D. (9. januar 2025). *Nevarna kombinacija, ki podžiga požare v Los Angelesu: izjemna suša in močni vetrovi*. NBC News. <https://www.nbcnews.com/weather/wildfires/what-fueled-la-fires-dry-conditions-wind-rcna186801>

Svet Evrope. (2016). *Zbirka dokumentov Sveta Evrope »Varnost novinarjev«*. <https://rm.coe.int/16806b5970>

Dovzhenko, O. (15. julij 2018). *Yak pysaty novyny [Kako pisati novice]*. Medialab. Pridobljeno iz <https://medialab.online/news/novyny1/>

DW. (4. avgust 2023). *Poplave v Sloveniji in Avstriji terjale 3 življenja*. DW. <https://www.dw.com/en/slovenia-austria-floods-leave-3-dead/a-66443381>

DW. (5. avgust 2023). *Španija: Tisoči ostali brez elektrike zaradi požara v Kataloniji*. DW. <https://p.dw.com/p/4UoTZ>

Uredniška navodila BBC 2025. (2025). <https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/guidelines>

Izredne razmere: Slovar izrazov. (b.d.). V *Praktyka upravlinnia zakladom osvity [Praksa upravljanja izobraževalne ustanove]*. Tsyfrove vydavnytstvo MCFR [MCFR Digital Publishing].

Pridobljeno 15. julija 2025 iz <https://edirshkoly.expertus.com.ua/storage/import/62e0d5ac2b9e27204.pdf>

Evropska izvajalska agencija za izobraževanje in kulturo. (2023). Vodnik Evropske solidarnostne enote 2023. Evropska unija.

Euronews. (17. september 2024). Poljska razglasi stanje naravne nesreče na območjih, ki so jih prizadele hude poplave. <https://www.euronews.com/my-europe/2024/09/17/poland-declares-state-of-natural-disaster-in-areas-of-flooding>

Euronews. (17. september 2024). Poljski premier poziva EU k pomoči, saj je na tisoče ljudi prisiljenih evakuirati. Euronews. <https://www.euronews.com/my-europe/2024/09/17/polish-pm-calls-for-eu-relief-funding-as-thousands-forced-to-evacuate>

Evropski solidarnostni korpus. Trenutne spremembe v programu za leto 2023. (b.d.). Pridobljeno 15. julija 2025 iz <https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/european-solidarity-corps-2023-2024.pdf>

Gaffrey, M., Winson, M., Shapiro, E., Pereira, I., Deliso, M., El-Bawab, N., & Shakvwy, K. (15. februar 2023). Najnovejše novice o potresu v Turčiji in Siriji: Število žrtev se je povzpelo na več kot 41.000. ABC News. <https://abcnews.go.com/International/live-updates/turkey-earthquake/?id=96913081>

Ghosh, P. (10. februar 2023). Potres v Turčiji: Kje je prizadel in zakaj je bil tako smrtonosen? BBC News. <https://www.bbc.com/news/science-environment-64540696>

Gozzi, L., Thorpe, N., Easton, A., & Cameron, R. (17. september 2024). Poljsko mesto pozvano k evakuaciji zaradi poplav, ki so prizadele srednjo Evropo. BBC News. <https://www.bbc.com/news/articles/c5yjjqyv84eo>

Inštitut za množično informiranje. (2016). Novinarji in (ne) varnost: Priročnik za novinarje, ki delajo v nevarnih razmerah. Inštitut za množično informiranje. <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Zhurnalistski-i-nebezpeka.pdf>

Novinarski standardi: Referenčne informacije. (b.d.). Inštitut za množično informiranje. Pridobljeno 15. julija 2025 iz <https://imi.org.ua/monitorings/jurnalistski-standarti-informatsiynadovidka-i28623>

Konrad-Adenauer-Stiftung. (2017). Mediji v primeru nesreč in konfliktov: Priročnik za novinarje. Avtor.

Knigh, S. (2016). Priprava na poročanje o nesrečah. V A. Silverman & S. Subak (ur.), *Priročnik za preverjanje: Končni vodnik za preverjanje digitalnih vsebin za poročanje v izrednih razmerah*. <https://verificationhandbook.com/>

Krainikova, T., Voldolazka, S., Ryzhko, O., & Sytnyk, O. (2025). *Umetna inteligenca v medijih. Morpheus*.

Maslow, A. H. (1943). Teorija človeške motivacije. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.

Mendonca, D. (7. avgust 2023). *Poplave v Sloveniji so terjale življenja vsaj šestih ljudi v »najhujši naravni nesreči, ki je kdaj koli prizadela« državo, pravi premier*. CNN. <https://edition.cnn.com/2023/08/07/europe/slovenia-floods-intl>

Pavliv, V. (2015). *Reportazh: Mizh faktamy ta emotsiyamy [Poročanje: med dejstvi in čustvi]. Praktychnyy posibnyk dlya zhurnalistiv. Vydavnytstvo Ukrayinskoho Katolytskoho Universytetu*.

Pereira, I. (7. februar 2023). *Kako pomagati žrtvam potresa v Turčiji in Siriji*. ABC News. <https://abcnews.go.com/US/earthquake-victims-turkey-syria/story?id=96948818>

Psihološka varnost novinarjev med vojno. (2022). Nacionalna zveza novinarjev Ukrajine. Pridobljeno 15. julija 2025 iz <https://nsju.org/anonsy/psychologichna-bezpeka-zhurnalistiv-pid-chas-vijny-anons-treningu/>

Radchyk, R. (2019). *Analitychni zhanry [Analitični žanri]. Dnipro*.

Radchyk, R. V. (2015). *Zhurnalistska profesiiia: Informatsiini zhanry [Novinarski poklic: informacijski žanri]. Univerza v Kijevu*.

Regan, H., Akbarzai, S., Kobayashi, C., & Maruyama, M. (2. januar 2024). „Boj proti času“ za iskanje preživelih potresa, medtem ko Japonska umakne opozorila pred cunamijem in število žrtev narašča. CNN. <https://edition.cnn.com/2024/01/02/asia/japan-earthquake-tsunami-warnings-tuesday-intl-hnk>

Safarov, A. (2019). *Zhurnalisty na mistsi katastrofy [Novinarji na kraju nesreče]*. <https://j-mama.imi.org.mua/article/zhurnalisty-na-mistsi-katastrofy-i83>

Saitou de, M. (2023). *Koda ustvarjalnosti: Umetnost in inovativnost v dobi umetne inteligence*. ArtHuss.

Silverman, C. (ur.). (2014). *Priročnik za preverjanje: Končni vodnik za preverjanje digitalnih vsebin za poročanje o izrednih dogodkih*. Evropski center za novinarstvo. <https://verificationhandbook.com/>

Silverman, C., & Subak, R. (2016). *Ko opozorila o nevarnosti odpovejo*. V *Priročnik za preverjanje: Končni vodnik za preverjanje digitalnih vsebin za poročanje o izrednih dogodkih*. <https://verificationhandbook.com/>

Steiner, C. (2018). *Avtomatizirajte to: Kako so algoritmi prevzeli naše trge, naša delovna mesta in svet*. Nash Format.

Symons, A. (27. marec 2023). *V Španiji se je začela era „mega gozdnih požarov“*. Ali je za to krivo podnebno spreminjanje? Euronews. <https://www.euronews.com/green/2023/03/27/the-era-of-mega-forest-fires-has-begun-in-spain-is-climate-change-to-blame>

Orodja in nasveti za ustvarjanje poročil. MediaDev Fundraising Guide v ukrajiniščini. (n.d.). MediaDev Fundraising Guide v ukrajiniščini. <https://ua-fundraising.gfmd.info/crisis-emergencies/resursy/porady-dlia-reportazhiv>

Posebni center za hitro odzivanje Državne službe za izredne razmere Ukrajine. (4. februar 2021). *Travma (psihološka travma)*. Pridobljeno iz <https://2scshr.dsns.gov.ua/uk/news/ostanni-novini/405>

UNESCO. (2017). *Varnostni priročnik za novinarje: Priročnik za novinarje v okoljih z visokim tveganjem*. Digitalna knjižnica UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000259837>

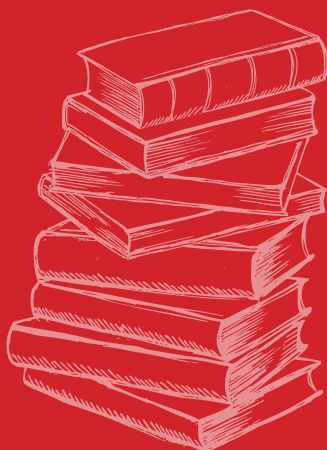
„Vse bomo obnovili in ponovno zgradili. Toda sovraštvo bo živelo stoletja“: V Kijevu in Dnipru so po napadih čez noč popravili cesto. (2022, 11. oktober). Dzerkalo Tyzhnia (ZN.UA). <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/vse-vidnovimo-i-vse-vidbudujemo-ale-nenavist-zhitime-stolittjami-u-kijevi-ta-dnipri-za-nich-vidremontuvali-dorohu-pislja-prilotiv-.html>

Weischenberg, S. (2011). Novynna zhurnalistyka: Navchalnyy posibnyk [Novinarstvo: študijski priročnik] (V. F. Ivanov, ur.). Akademiya ukrajinskoyi presy [Akademija ukrajinske tiska].

„Ranjena univerza.“ Rektor Volodymyr Buhroy govori o škodi, ki je bila povzročena Nacionalni univerzi Tarasa Ševčenka. (b. d.). Suspilne.Media. Pridobljeno 15. julija 2025 iz <https://suspilne.media/culture/292372-poranenij-universitet-pro-uskodzenna-knu-imeni-tarasa-sevcenka-rozpovidae-rektor-volodimir-bugrov/>

Zhabska, Y. (2022). Yak zhurnalistkam pidtrymuvaty svoye emotsiyne zdorovya v umovakh viyny [Kako lahko novinarji ohranijo svoje čustveno zdravje med vojno]. <https://tj.org.ua/yak-zhurnalistkam-pidtrymuvaty-svoye-emoczijne-zdorovya-v-umovah-vijny/>

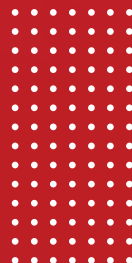
2. POGLAVJE
VARNOSTNI PRIROČNIK
ZA NOVINARJE

1

Osnovni principi novinarstva o nesrečah

Osnovni principi novinarstva o nesrečah

Uvod

Novinarstvo v primeru nesreč na splošno zajema vse novinarske dejavnosti, ki se izvajajo med katastrofalnim dogodkom na terenu. Takšne dejavnosti lahko vključujejo vse od poročanja do vizualnega dela, če je njihov glavni cilj resnično obveščanje o dogodku. Novinar, ki poroča o nesreči, ne poroča le: kaos pretvarja v razumevanje, daje glas prizadetim in predstavlja dejstva družbi, da ji pomaga pri orientaciji v kriznih časih. V takih okoliščinah vloga novinarstva v primeru nesreč presega zgolj poročanje o dejstvih; vključuje odgovorno ravnanje, zdravo presojo in občutljivost. Poročanje med nesrečo predstavlja izziv za vse vpletene strani, zato je bistveno upoštevati psihološke, fizične in sociološke vidike okoliščin, v katerih se nesreča zgodi.

Odgovornost in varnost novinarjev pri opravljanju svojih nalog v takih situacijah zahtevata predhodno poznavanje najosnovnejših vidikov poklica v takih okoljih. To poglavje služi kot uvod v priročnik, v katerem se raziskuje vloga novinarstva v scenarijih nesreč, posebnosti okolja ter etični, čustveni in logistični izzivi, povezani s poročanjem iz epicentra izrednega dogodka. Razumevanje te vloge je prvi korak k varnemu, natančnemu in humanitarnemu poročanju.

Vloga novinarjev v izrednih razmerah

V izrednih razmerah, ki jih povzročijo nesreče, morajo novinarji delovati kot most med informacijami in prebivalstvom. Reševalne službe so na voljo družbi za usklajevanje in zaščito javnosti med takšnimi dogodki; prav tako so novinarji del sistema civilne zaščite, ki v sodelovanju z reševalnimi službami deli dolžnost in odgovornost za zaščito prebivalstva. Med takšnimi dogodki javnost potrebuje zanesljive informacije o obsegu škode, prizadetih območjih, uradnih priporočilih in razpoložljivih kanalih pomoči.

Naravne nesreče ali nesreče, ki jih povzroči človek, nenadoma motijo vsakdanje življenje, povzročajo kaos, izgube in veliko negotovost. V takih scenarijih novinar igra bistveno vlogo kot prenašalec zanesljivih informacij, družbeni vodnik in aktiven priča dogodkov. Eden od ključnih elementov novinarstva v primeru nesreč je zagotavljanje koristnih in preverljivih informacij v

realnem času. Ta vrsta poročanja zahteva strog pristop, saj lahko širjenje netočnih podatkov poveča tveganje, povzroči zmedo ali ovira delo služb za nujne primere. Zato morajo novinarji upoštevati stroge standarde točnosti, preverjanja virov in jasnosti pisanja ter dati prednost vsebinam, ki prispevajo k ublažitvi vpliva dogodka na prebivalstvo. Poleg tega je pri obravnavanju informacij treba upoštevati potencialni čustveni vpliv na občinstvo.

Novinar lahko igra tudi vlogo kritičnega opazovalca delovanja javnih organov in organizacij, vključenih v odzivanje na nesrečo. Poročanje lahko vključuje oceno sprejetih ukrepov, učinkovitost protokolov za nujne primere, preglednost institucionalne komunikacije in pozornost, namenjeno ranljivim skupinam prebivalstva. Ta nadzor ne sme biti razumljen kot konfrontacijski pristop, ampak kot strokovno delo, usmerjeno v javni interes. Zbiranje informacij iz različnih zornih kotov omogoča bolj celovito razumevanje, kako se dogodek obvladuje, vedno v mejah pooblaščenega dostopa in v skladu z veljavnimi zakoni in predpisi države ali lokalne uprave, kjer se dogodek odvija.

Novinarsko delo v primeru nesreč prinaša fizična, čustvena in logistična tveganja. Prisotnost v nestabilnih ali nevarnih območjih zahteva posebno znanje o osebni varnosti, prvi pomoči, komunikacijskih protokolih v sovražnih okoljih in strategijah samozaščite. Pomembno je tudi upoštevati psihološki vpliv, ki lahko nastane zaradi daljše izpostavljenosti izrednim razmeram, smrti ali travmi. Glede na podatke, pridobljene iz analiziranega vprašalnika, velika večina strokovnjakov zazna pomanjkljivosti v smislu usposabljanja, tehničnih virov in čustvene podpore za ustrezno poročanje o takih dogodkih. Ta situacija poudarja potrebo po okrepitevi načrtov usposabljanja, izboljšanju dostopa do nujne opreme in spodbujanju institucionalnih politik, ki ščitijo integriteto medijskih strokovnjakov. Strokovna praksa novinarstva v razmerah nesreč izpolnjuje tehnično, informativno in družbeno vlogo, ki zahteva specializirano pripravo, zato je krepitev kompetenc novinarjev na tem področju bistvena za zagotavljanje učinkovitega in spoštljivega poročanja, usklajenega s strokovnimi standardi sektorja v razmerah visokega tveganja.

1.2 Vrste nesreč: splošno razširjanje in posebni izzivi

S splošnega vidika se nesreče lahko razvrstijo po tipologiji, ki razlikuje med naravnimi nesrečami in nesrečami, ki jih povzročijo človeške dejavnosti. Ta razvrstitev omogoča prilagajanje poročanja

o dogodkih posebnim značilnostim dogodka, sprejemanje varnih odločitev na terenu in zagotavljanje koristnih in kontekstualiziranih informacij občinstvu. Čeprav ni enotne tipologije, saj so nesreče lahko naravnega izvora, človeškega izvora ali kombinacija obeh, je njihov vpliv v veliki meri odvisen od ranljivosti prebivalstva in institucionalne zmogljivosti odziva.

Nesreče pa imajo glede na svojo tipologijo posebnosti, ki vplivajo na novinarsko delo, tako operativno kot etično. Razumevanje teh izzivov omogoča načrtovanje ustreznega poročanja, zmanjševanje tveganj in zagotavljanje kakovosti informacij. V tem smislu vrsta nesreče močno vpliva na pogoje novinarskega dela. Prepoznavanje teh izzivov je ključnega pomena za sprejemanje informiranih odločitev, zaščito delovne ekipe in zagotavljanje etičnega in učinkovitega poročanja.

Naravne nesreče

To so dogodki, ki jih povzročajo fizikalni ali biološki pojavi brez neposrednega posredovanja človeka. Mednje spadajo:

- Geofizične: potresi, cunamiji, vulkanski izbruhi.
- Meteorološke: orkani, nevihte, tornadi, vročinski vali ali hladni vali.
- Hidrološke: poplave, suše, zemeljski plazovi.
- Biološke: epidemije, pandemije, kuge.

Nekateri izzivi, ki jih je treba upoštevati v tej kategoriji, so:

- Logistični izzivi: omejen dostop zaradi uničenja infrastrukture, prekinitve komunikacij ali omejene mobilnosti.
- Fizična tveganja: potresi, nenadne poplave ali izpostavljenost ekstremnim vremenskim razmeram.
- Informacijski izzivi: pomanjkanje takojšnjih uradnih podatkov, potreba po preverjanju v kaotičnih razmerah.

Čeprav so naravnega izvora, njihov vpliv pogojujejo človeški dejavniki, kot so urbanizacija ali upravljanje zemljišč.

Nesreče človeškega izvora

Te nastanejo zaradi človeških dejanj, bodisi namernih bodisi naključnih. Razdelijo se na:

- Tehnološke/industrijske: kemijske nesreče, jedrske nesreče,

eksplozije, strukturne okvare.

- Kibernetski in digitalni: kibernetski napadi, motnje v kritični infrastrukturi.

- Konflikti/spopadi: vojne, terorizem, prisilna preselitev.

Na podlagi te klasifikacije lahko opredelimo tudi tveganja, kot so:

- Pravne in politične omejitve: omejen dostop do industrijskih con ali območij pod vojaškim ali policijskim nadzorom.

- Varnostna tveganja: izpostavljenost nevarnim snovem, napadi, aretacije ali nadzor.

- Manipulacija z informacijami: korporativni interesi, cenzura ali pritisk oblasti.

Ti dogodki so pogosto povezani s tehničnimi okvarami, malomarnostjo ali organiziranim nasiljem, kar ima pomembne socialne in okoljske posledice.

Kompleksne nesreče

Poleg tega kompleksne nesreče vključujejo medsebojno delovanje naravnih in človeških vzrokov. Primeri segajo od poplav, ki jih poslabša slabo urbanistično načrtovanje, jedrske nesreče, ki jo povzroči potres, do epidemij v vojnih območjih in skrajne revščine. Izzivi v teh primerih so podobni tistim iz prvih dveh vrst:

- Nestabilno okolje: kombinacija humanitarnih kriz, negotovosti, izbruhov bolezni ali napačnih informacij.

- Etične dileme: poročanje o žrtvah v konfliktu, zaščita identitete, odločitve o objavi občutljivih slik.

- Čustvena preobremenjenost: dolgotrajna izpostavljenost človeškemu trpljenju in propadu institucij.

Ta vrsta nesreč zahteva multidisciplinarne pristope in priznava, da socialni in politični dejavniki povečajo učinke groženj. Pravilna identifikacija vrste nesreče omogoča natančnejše in varnejše poročanje. Bistveno je upoštevati:

- Izvor in razvoj dogodka.
- Zanesljive vire glede na kontekst.
- Socialne, okoljske in politične razsežnosti dogodka.

Idealni profil novinarja za poročanje o izrednih dogodkih

V strokovnem smislu novinarstvo v primeru nesreč zahteva ne le poklicne spretnosti, temveč tudi čustveno in psihološko sposobnost. Novinarsko delo v visoko tveganih okoliščinah presega splošne kompetence tega poklica. Dejavniki, kot so izpostavljenost nevarnim situacijam, potreba po delovanju pod pritiskom in družbena odgovornost pri poročanju, novinarje, ki poročajo o nesrečah, uvrščajo med specializirane strokovnjake. Novinar, ki poroča o nesrečah, ima v primerjavi s tradicionalnim vojnim dopisnikom vrsto podobnosti v smislu poklicnega odnosa in sposobnosti. Na splošno mora profil novinarja, ki poroča o nesrečah, upoštevati vrsto predhodnih dejavnikov in odnosov:

Tehnično znanje in kompetence

Novinarji morajo imeti predhodno znanje na različnih področjih, povezanih z varnostjo in kontekstom novic, o katerih poročajo. Zlasti pomembne so naslednje kompetence:

- Usposabljanje za poročanje v kriznih razmerah: osnovno znanje o obvladovanju tveganj, prvi pomoči, komunikaciji v nujnih primerih in informacijski etiki.
- Sposobnost hitre preverjanja: sposobnost preverjanja virov v realnem času in razlikovanja zanesljivih informacij v okoljih z visoko stopnjo negotovosti.
- Pravilna uporaba tehnoloških orodij: znanje uporabe mobilne opreme, aplikacij za geolokacijo in drugih tehnologij, kot so droni ali radarji, varne prenose in protokoli za digitalno varnostno kopiranje.

Osebnostne lastnosti in profesionalen odnos

Novinar mora imeti bistvene socialne in psihološke sposobnosti za učinkovito opravljanje svojega poklica, pa tudi močan občutek za etiko in nepristranskost. Na splošno izstopajo naslednje lastnosti:

- Čustvena odpornost: toleranca na stres, samokontrola in sposobnost ohranjanja kritične presoje v primeru trpljenja ali zunanjega pritiska.

- Etična zavest: občutljivost do žrtev, spoštovanje človeškega dostojanstva in zavračanje senzacionalizma.
- Prilagodljivost: pripravljenost za delo v spreminjajočih se pogojih, z omejenimi viri in v okviru logističnih ali regulativnih omejitev.

Timsko delo in koordinacija

Sposobnost novinarja za delo v dinamičnih, spreminjajočih se timih je bistvena za nemoteno delovanje v razmerah nesreč. Poklicna dejavnost je pogosto odvisna od komunikacije med različnimi člani novinarskega tima, pa tudi z drugimi ključnimi akterji v razmerah nesreč (civilisti, reševalne ekipe, vojaško osebje, medicinsko osebje). Hkrati je enako pomembna tudi sposobnost samostojnega dela.

- Učinkovita komunikacija s kolegi, civilisti in reševalnimi ekipami: nemoteno sodelovanje v multidisciplinarnih okoljih in spoštovanje kolektivnih varnostnih norm.
- Samostojno obvladovanje tveganj: sposobnost hitrega odločanja, ocene osebne varnosti in ukrepanja brez ogrožanja celovitosti ekipe.

2

Osebna varnost in zaščita na terenu

Osebnostna varnost in zaščita na terenu

Uvod

To poglavje je osrednja os vodnika in je namenjeno predvsem obveščanju in poučevanju bralcev o bistvenih ukrepih in vidikih, povezanih z osebno varnostjo novinarskih strokovnjakov, ki delujejo v katastrofah ali okoljih z visokim tveganjem. Varnost novinarjev temelji na uporabi aktivnih in pasivnih načel. Prva se nanašajo na ukrepe, ki se neposredno uporabljajo za posameznika, druga pa vključujejo vse preventivne varnostne ukrepe, ki jih morajo strokovnjaki sprejeti, da zmanjšajo tveganje med katastrofo, ob upoštevanju različnih dejavnikov, ki lahko vplivajo na njihovo strokovno delo

Pomembno je zavedati se, da mora novinar, ki dela v tveganjih razmerah, imeti drugačne lastnosti kot povprečni novinar, kot je opisano v prvem poglavju. Poleg tega bi moral novinar opraviti dodatno usposabljanje iz prve pomoči in pridobiti znanje o postopkih v sili, ki jih uporabljajo nacionalne službe za nujne primere. Stalno usposabljanje na področju preprečevanja tveganj in osebne varnosti bo vedno dragoceno.

Preden se lotite kakršnega koli novinarskega dela, ki lahko vključuje tveganje, je ključnega pomena, da upoštevate strokovne cilje naloge, saj se varnostni ukrepi razlikujejo glede na to, ali poročanje zadeva območje konflikta ali naravno nesrečo. Ta priročnik je zasnovan tako, da poudarja bistvene varnostne ukrepe, ki jih je treba sprejeti, ter ključne vidike za protokole ukrepanja v posebnih situacijah, pri čemer je pozornost namenjena tako aktivnim kot pasivnim varnostnim dejavnikom.

Na splošno je mogoče razliko med aktivno in pasivno varnostjo pojasniti takole:

- **Aktivna varnost:** Tesno povezana s preprečevanjem incidentov in zgodnjim odkrivanjem tveganj. Nanaša se na ukrepe, sprejete za preprečevanje nastanka problemov, in neposredne ukrepe za zmanjšanje tveganj med dogodki.

- Pasivna varnost: povezana je z zmanjševanjem škode, obnovo in odzivanjem na tveganja.

Predhodna priprava novinarjev

Faza načrtovanja pred poročanjem o nesreči je bistvena za zmanjšanje osebnih in operativnih tveganj ter za zagotovitev varnega in učinkovitega novinarskega posredovanja.

Tako novinarji, ki delajo kot samostojni sodelavci, kot tudi medijske organizacije morajo sprejeti vrsto preventivnih ukrepov, preden se odpravijo na prizadeto območje. Kot prvi korak je treba opraviti predhodno oceno okolja, v katerem bo potekalo poročanje. Pred odhodom na teren je ključnega pomena podrobno proučiti kontekst in lokacijo. To oceno je mogoče opraviti s pomočjo stikov z lokalnimi novinarji in mediji, poročil humanitarnih organizacij ali uradnih virov ter najnovejših kart tveganj.

Ta proces mora vključevati:

- Opredelitev vrste nesreče in njenih posebnih značilnosti: trajanje, povezana tveganja (povratni sunki, poplave, nasilje), stopnja dostopnosti.

- Varnostne razmere na območju: kratka raziskava o političnih razmerah, prisotnosti oboroženih sil ali skupin, morebitnih civilnih nemirih ali plenjenju.

- Zdravstvene in okoljske razmere: obstoječe bolezni, kakovost vode, ravnanje z odpadki ali izpostavljenost strupenim snovem.

- Stanje infrastrukture: razpoložljivost prevoza, telekomunikacij, električne energije, bolnišnic ali evakuacijskih centrov.

- Lokalna zmogljivost odziva: prisotnost organov, nevladnih organizacij, mednarodnih organizacij ali mrež civilne zaščite.

Po drugi strani je za zagotovitev odgovornega in varnega poročanja treba opraviti predhodne birokratske in administrativne priprave, vključno z vso dokumentacijo, potrebno za pravno in zdravstveno zaščito. Zato je bistveno pridobiti uradno novinarsko akreditacijo, izdano na nacionalni ali mednarodni ravni, odvisno od lokacije nesreče. Uradna novinarska akreditacija zagotavlja verodostojnost, varnost in profesionalnost tako za novinarja kot za medije.

Poleg tega mora novinar pred vstopom v omejena ali nadzorovana območja poskrbeti za ustrezno dokumentacijo, ki zagotavlja njegovo varnost. To vključuje:

- Dovoljenja za dostop: lokalna dovoljenja za vstop v območja nesreče, zlasti tam, kjer je prisotna vojska ali obstaja tveganje za okužbo.
- Potrebne vizume in cepljenja: potrebni za mednarodno poročanje ali delo v endemičnih območjih.
- Varnostne kopije vseh relevantnih dokumentov v fizični in digitalni obliki.
- Recepti in zdravila: ključnega pomena je, da imate kopijo recepta z mednarodnim imenom zdravila, prav tako pa morate imeti s seboj zadostno količino zdravila v skladu s carinskimi predpisi posamezne države.

Končno je zelo pomembno, da imate zaščito prek zavarovalnic. Nakup mednarodnega zdravstvenega zavarovanja, ki krije evakuacijo, nalezljive bolezni in nesreče, je v nekaterih situacijah neprecenljiv, prav tako pa je pomembno imeti življenjsko zavarovanje in zavarovanje za pomoč na potovanju. V primeru samostojnih novinarjev ali sodelavcev brez institucionalne podpore je priporočljivo poiskati pomoč pri organizacijah, ki ponujajo zavarovanje in specializirano svetovanje za poročanje z visokim tveganjem, kot so Reporters Without Borders, Rory Peck Trust ali Committee to Protect Journalists (CPJ).

Izogibanje občutljivim osebnim podatkom je še en ključni vidik, ki ga je treba poudariti. Nošenje osebnih elektronskih naprav, kot so zasebni mobilni telefon, USB-ključi z občutljivimi podatki ali fotografije družinskih članov, lahko v nekaterih situacijah, ko je novinar lahko izpostavljen izsiljevanju ali izsiljevanju, predstavlja tveganje. V takih primerih je priporočljivo, da v konfliktna območja potujete s praznimi digitalnimi napravami (brez prejšnje vsebine) in da ne nosite s seboj opreme, ki vsebuje osebne podatke, razen nujnih poklicnih informacij, potrebnih za opravljanje naloge. Predhodna priprava je ključnega pomena pri poročanju o nesrečah. Predvidevanje tveganj, ustrezna dokumentacija in zagotavljanje pravne in zdravstvene zaščite ne le ščitijo novinarja, ampak tudi krepijo kakovost in kontinuiteto njegovega dela v neugodnih razmerah.

Aktivna varnost:

Če nadaljujemo z začetno klasifikacijo, se aktivna varnost nanaša na ukrepe, sprejete za preprečevanje nastanka problemov, ter neposredne ukrepe za preprečevanje in zmanjševanje tveganj med kritičnimi dogodki. Ta poglavje se osredotoča na ukrepe, ki so v prvi vrsti povezani z osebno fizično varnostjo novinarja.

Minimalna priporočena oprema: varnostni nahrbtnik

Osebna oprema je ključni element varnosti novinarjev. Dobro pripravljen varnostni nahrbtnik omogoča strokovnjakom, da delujejo samostojno v sovražnih okoljih, ohranjajo operativno zmogljivost in se odzivajo na nepričakovane zdravstvene, tehnične ali logistične težave. Ta oprema mora biti kompaktna, funkcionalna, trajna in prilagojena predvideni trajanosti poročanja. Nahrbtnik je najprimernejši način za prenašanje nujnih varnostnih predmetov. Pri izbiri je treba upoštevati velikost, razporeditev in druge lastnosti, kot so:

- Dober oprijem in ergonomsko oblikovanje
- Material, primeren za neugodne razmere, kot so požar ali močan dež

- Primerna razporeditev žepov in zadrž

Čeprav se vsebina lahko razlikuje glede na vrsto nesreče (kot je pojasnjeno v naslednjem poglavju), obstajajo bistveni skupni elementi:

Dokumentacija in osnovne komunikacijske naprave

- Potni list, novinarska izkaznica in dovoljenja za dostop
- Fizične in digitalne kopije kontaktnih podatkov za nujne primere in izkaznic

• Službeni mobilni telefon (ne osebni) z polnilnikom, powerbanko in lokalno SIM-kartico

- Naprava GPS ali aplikacija za geolokacijo, kompas
- Prenosni radio ali walkie-talkie (za območja brez mobilnega signala)

Zdravje in prva pomoč

• Osnovna prva pomoč: rokavice, obliži, antiseptiki, protibolečinska zdravila, antihistaminiki, tablete za prečiščevanje vode

- FFP2/FFP3 maske in razkužilo za roke

- Dovolj zaloga osebnih zdravil za več dni
- Vlažne krpice, sončna krema, repelent proti insektom
- Pitna voda (vsaj 1,5 l) in zasilna hrana (nepokvarljiva živila)
- Osebna zaščita
 - Čelada z overjenim certifikatom kakovosti (v potresnih/konfliktnih območjih ali nestabilnih strukturah)
 - Odsevni varnostni jopič in/ali neprebojni jopič z identifikacijo novinarja, odvisno od okoliščin
 - Vremensko odporna oblačila (neprepustna, toplotna, lahka – prilagojena lokalnim razmeram)
 - Zaščitna očala in rokavice
 - Varnostna obutev ali trpežni škornji
 - Tehnična delovna oprema
 - Nepremočljiv zvezek in trpežna pisala
 - Fotoaparati ali avdio/video snemalniki, odvisno od poročanja
 - Prazne pomnilniške kartice, adapterji, varno shranjevanje (šifrirani USB-ji, zunanji trdi diski)
 - Kabli, polnilniki, univerzalni adapterji in zaščitniki pred prenapetostjo
 - Vodotesne ali prahu odporne torbe za elektronsko opremo

Drugi priporočeni predmeti

- Čelna svetilka z rezervnimi baterijami
- Nujna toplotna odeja
- Večnamenski lepilni trak, vrv in večnamenski nož
- Gotovina v lokalni valuti
- Alternativna kreditna/predplačniška kartica z zasilnimi sredstvi
 - Natisnjene kopije zemljevidov ali evakuacijskih poti

Pravilna oprema ne le izboljša operativno zmogljivost novinarja na terenu, ampak je tudi temeljni ukrep za samozaščito. Dobro pripravljen varnostni nahrbtnik naj bi novinarju omogočil samostojno delovanje vsaj 72 ur, zlasti v primerih, ko so osnovne storitve preobremenjene ali nedostopne. Poudariti je treba, da mora biti vsebina nahrbtnika prilagojena vsaki posamezni situaciji, upoštevajoč vrsto nesreče, podnebje, geografsko lego, trajanje poročanja in dostop do zunanjih virov. Priprava ne sme biti omejena le na zbiranje materialov, ampak mora vključevati tudi znanje o

njihovi pravilni uporabi in vzdrževanju v dobrem stanju.

Poleg tega so medijske organizacije in novinarske institucije odgovorne za zagotavljanje logistične podpore in posebnega usposabljanja za uporabo te opreme, zlasti za poročanje v visoko tveganih razmerah. Vlaganje v zaščito in pripravljenost ne ščiti le življenj, ampak tudi zagotavlja kontinuiteto in kakovost novinarskega dela. Varnostni nahrbtnik ne sme biti obravnavan kot neobvezna oprema, ampak kot nujno orodje, ki je sestavni del profesionalnega novinarskega dela v izrednih razmerah.

Zdravstveni ukrepi

Pri potovanju je bistveno, da se jasno zavedate svojega trenutnega zdravstvenega stanja. Pod nobenim pogojem ni priporočljivo potovati, če imate bolezen ali stanje, ki vam preprečuje ohranjanje ustreznega delovnega ritma v okolju z visokim tveganjem. Zlasti kritična so naslednja stanja:

- Srčno-žilne bolezni ali srčne težave
- Onkološke bolezni
- Sladkorna bolezen ali sorodne bolezni
- Akutne senzorične motnje
- Težave z mobilnostjo
- Nosečnost

Pred potovanjem v tvegano območje je zelo priporočljivo opraviti zdravstvene preglede, da se potrdi zdravstveno stanje novinarja. Zelo koristno je tudi poznati svojo krvno skupino, kot zadnji korak pa je treba razmisliti tudi o zobozdravstvenem pregledu. Kot je bilo že poudarjeno, je ključnega pomena, da imate s seboj recepte z mednarodnimi oznakami in zadostno zalogo zdravil, ki so na voljo v nujnih primerih.

Pred vstopom v območja z visokim tveganjem morajo novinarji posodobiti svoj program cepljenja z osnovnimi cepivi, vključno z difterijo, tetanusom, otroško paralizo, oslovskim kašljem, ošpicami, mumpsom in rdečkami. Glede na destinacijo so lahko potrebna dodatna cepiva, specifična za potovanje, zato je priporočljivo, da se posvetujete z aktualnimi viri, kot je Institut Pasteur (www.pasteur.fr). V tropskih regijah, zlasti v podsaharski Afriki, malarija predstavlja resno grožnjo, saj vsako leto povzroči več sto tisoč smrtnih žrtev. Preprečevanje vključuje uporabo repelentov, mrež proti komarjem, profilaktičnih zdravil pred, med in po potovanju ter hitro diagnostiko

vsakega pojava zvišane telesne temperature, da se lahko takoj začne ustrezno zdravljenje.

Osnovno znanje prve pomoči

Med poročanjem o nesrečah se lahko strokovnjaki znajdejo v situacijah, ko je njihovo življenje neposredno ogroženo in je potrebno ukrepati brez ustrezne medicinske opreme. Osnovno znanje prve pomoči je lahko ključnega pomena – v območjih z visokim tveganjem lahko pomembno vpliva na razliko med življenjem in smrtjo. Čeprav te veščine ne morejo nadomestiti strokovne medicinske oskrbe, omogočajo takojšnje in učinkovito ukrepanje v nujnih primerih.

Glavni cilji prve pomoči so ublažitev neposredne nevarnosti, ko ta nastopi. Glavni cilj je ohraniti življenje, olajšati okrevanje do prihoda medicinske pomoči in zaščititi poškodovano osebo in ljudi v njeni bližini med posredovanjem. V kriznih ali nevarnih trenutkih se lahko novinar sooči s scenariji, ki zahtevajo prvo pomoč. V nadaljevanju je naveden seznam pogostih fizičnih nujnih primerov med poročanjem o nesrečah in ustreznih ukrepov prve pomoči:

- Rane in krvavitve: ustavite krvavitev z neposrednim pritiskom s čisto gazo ali kosom oblačila; po možnosti dvignite poškodovano okončino.

- Zlomi ali zvini: poškodovano mesto imobilizirajte, ne poskušajte premakniti kosti; po potrebi uporabite improvizirane opornice.

- Izguba zavesti ali omedlevica: preverite dihanje in utrip, osebo položite v stabilni stranski položaj in spremljajte vitalne znake.

- Srčni zastoj: če oseba ne diha, začnite s srčno-pljučno oživljanjem (CPR), če ste za to usposobljeni in seznanjeni s pravilnim postopkom.

- Oparitve: Prizadeto mesto nekaj minut hladite s čisto vodo, prekrijte s sterilnim obližem in ne uporabljajte domačih zdravil.

- Šok: Prepoznavte znake (bledost, znojenje, šibek utrip, zmeda); osebo pustite ležati in jo ogrevajte, dokler ne pride pomoč.

Novinarji, ki nudijo prvo pomoč, morajo vedno dati prednost lastni varnosti in se izogibati posredovanju v nevarnih situacijah, kot so nestabilne strukture, požari ali izpostavljenost strupenim snovem. Pri zdravljenju ran je nujno uporabljati rokavice ali zaščitne pregrade,

da se prepreči okužba ali kontaminacija. Medicinsko pomoč je treba čim prej zagotoviti z uporabo vseh razpoložljivih komunikacijskih sredstev.

Prav tako je priporočljivo imeti dostop do dobro opremljene in posodobljene prve pomoči, prilagojene vrsti poročanja in okolju, v katerem poteka novinarsko delo. V idealnem primeru bi morali novinarji, ki delujejo v območjih izrednih razmer, opraviti vsaj en tečaj osnovne prve pomoči, kot so tisti, ki jih ponujajo Rdeči križ, Rdeči polmesec ali specializirane organizacije v sovražnih okoljih. Nekatere situacije lahko zahtevajo napredno usposabljanje v predbolnišnični oskrbi ali taktični prvi pomoči, zlasti v območjih konfliktov ali oddaljenih krajih.

Praktično znanje prve pomoči je del osnovnih veščin novinarjev v primeru nesreč. Znanje, kako ravnati v prvih nekaj minutah, lahko reši življenje, zaščiti telesno integriteto in zagotovi varnejši, bolj profesionalen odziv, dokler niso na voljo medicinske storitve.

Pasivna varnost

Vstop v področje pasivne varnosti

Pasivna varnost zajema vse elemente in ukrepe, ki so namenjeni predvsem zmanjšanju škode, ko se tveganje uresniči. V tem smislu vključuje takojšen odziv na nevarnost in kratkoročno fazo okrevanja po nevarni situaciji. Čeprav je priprava ključna v vseh fazah obvladovanja tveganj, ima pasivna varnost posebno pomembno vlogo v fazi priprave. Zato je bistveno, da novinarji temeljito razumejo pripravo pred odhodom v visoko tvegana okolja. Mnogi dejavniki, ki pomagajo zaščititi fizično integriteto novinarja in njegovih delovnih orodij, so neposredno povezani s pasivnimi varnostnimi ukrepi. V to kategorijo sodi več ključnih komponent, ki jih morajo upoštevati vsi novinarji in medijske organizacije:

Protokoli za delovanje v sovražnih območjih

V zgodnjih fazah načrtovanja napotitve je ključnega pomena, da se pozorno upoštevajo protokoli ravnanja v območjih z visokim tveganjem. Ta vidik je tesno povezan z geografskim in strateškim načrtovanjem, zlasti v smislu lokacije in logistike na terenu, vključno z vsemi ključnimi točkami interesa – od namestitve do prevoza.

Pri delu v sovražnih okoljih, kot so območja konfliktov,

območja, prizadeta zaradi hudih nesreč, ali regije, ki se soočajo z družbenimi nemiri, je varnost novinarja v veliki meri odvisna od njegovega ravnanja, načrtovanja in prilagodljivosti. Spoštovanje nekaj osnovnih varnostnih normativov lahko znatno zmanjša potencialna tveganja. Vsi ti vidiki vplivajo na to, kako se novinarsko delo izvaja na terenu.

Namestitev

Varno namestitev je najbolj zasebni in varni prostor, ki je na voljo novinarju in njegovi ekipi, zato je izredno pomembna. Služi kot baza za delovanje in prostor za počitek, kjer je mogoče varno organizirati opremo in načrtovati delo. Ključni dejavniki, ki jih je treba upoštevati, so:

- Dajte prednost znanim in preverjenim nastanitvam, ki jih priporočajo lokalni viri, nevladne organizacije ali kolegi novinarji. Izogibajte se oddaljenim objektom ali mestom z omejenimi evakuacijskimi potmi. Hoteli ali namenske nastanitve za novinarje so ponavadi najvarnejša možnost.

- Prijava v izbrani nastanitveni objekt je bistvena za potrditev prisotnosti novinarja na kraju samem in za obveščanje podpornih mrež o njegovi natančni lokaciji.

- Na terenu se vedite neopazno – izogibajte se razkazovanju drage opreme. Vidne novinarske izkaznice uporabljajte le, če je to nujno potrebno, osebnih podatkov pa ne delite z neznanci.

- Seznanite se z evakuacijskimi načrti in poiščite vse zasilne izhode v stavbi.

- Občutljive dokumente in opremo shranite na varnem in dostopnem mestu, da jih boste lahko hitro evakuirali, če bo to potrebno.

Prevoz

Prevoz v konfliktnih območjih je del vsakdanjika novinarjev. Tudi v tem primeru je varnost glavni dejavnik, ki določa, kako naj se prevoz izvaja. Potovanja običajno potekajo med nastanitvenimi mesti in delovnimi območji z visokim tveganjem, zato je nujno vnaprej načrtovati pot, kar vključuje analizo poti, ki jih je treba prevoziti, ter opredelitev ključnih točk, kot so počivališča, parkirišča, supermarketi in naselja.

Ključni dejavniki, ki jih je treba upoštevati:

- Uporabljajte zanesljiv, diskreten in po možnosti lokalni prevoz, izogibajte se vozilom z logotipi medijev, če to povečuje tveganje. Po potrebi je lahko dovolj vidna oznaka za medije na karoseriji vozila. Zelo priporočljivo je, da imate svoje vozilo. V nekaterih situacijah je med potovanjem lahko potrebna spremljevalna vozila služb za nujne primere.

- V mnogih primerih javni prevoz ni priporočljiv v območjih z visokim tveganjem, čeprav se zdi, da deluje normalno. Če ga je treba uporabiti, so uradne železniške storitve bolj zaželen ne od cestnega prevoza. Če se odločite za avtobus, izberite nacionalno ali mednarodno priznano podjetje, namesto neformalnih ali lokalnih prevoznikov.

- Kadar je mogoče, potujte z drugimi in se izogibajte nočnim potovanjem ali poti, ki jih ne poznate dobro.

- Potovalne poti načrtujte vnaprej, izogibajte se območjem z visokim tveganjem in potovalni načrt delite s svojo ekipo ali varnostnimi stiki.

- Vedno imejte s seboj napolnjen telefon, natisnjene zemljevide in številke za nujne primere ter poskrbite za dovolj goriva in rezervnih virov za nepričakovane situacije.

- Nosite varnostni pas in bodite pozorni na cestne zapore, kontrolne točke ali nenavadne dejavnosti na poti.

- Poskrbite, da ima vozilo rezervne pnevmatike, signalne luči za nujne primere, svetilke in dodatne posode za gorivo.

- S seboj imejte vse veljavne dovoljenja za vozilo in zavarovanje, ki so potrebna za vsako državo, ter vizume in/ali potne liste, ki so takoj dostopni.

Kontrolne točke

V mnogih tveganih in konfliktnih območjih je običajno, da naletite na kontrolne točke, kjer organi pregledujejo vozila in potnike. Te kontrolne točke so zelo pogoste v vojnih območjih ali območjih, ki so jih prizadele večje naravne nesreče. Prehod kontrolnih točk je eden najbolj občutljivih trenutkov med poročanjem v sovražnih okoljih. Pri interakciji z oboroženimi silami, milicami, varnostnim osebjem ali ne-državnimi skupinami je potrebno nevtralnno, sodelujoče in spoštljivo ravnanje.

Med temi postopki je priporočljivo ostati miren, izogibati se vsakršnemu vedenju, ki bi se lahko razumelo kot konfrontacijsko, in omejiti komunikacijo na nujno potrebno. Strokovna dokumentacija mora biti na voljo in posodobljena; priporočljivo je predložiti le tisto, kar je zahtevano, brez dodatnih informacij, ki niso bile zahtevane. Snemanje ali fotografiranje na kontrolnih točkah ni dovoljeno brez izrecnega dovoljenja, saj ga lahko odgovorni razumejo kot kršitev ali grožnjo. Poleg tega je treba občutljive materiale, kot so posnetki, novinarske datoteke ali podatkovne zbirke, zaščititi s šifriranjem, varnostnimi kopijami ali varno shranjevanjem v pričakovanju morebitnih inšpekcij. Pod nobenim pogojem se ne smejo deliti osebni podatki virov, podrobni itinerarji ali zaupne informacije, razen če to iz varnostnih razlogov upravičujejo legitimne oblasti. Diskretnost in nevtralnost morata vedno voditi ravnanje.

Ohranjanje novinarskega gradiva

V primeru nesreč ali v sovražnih območjih je zaščita novinarskega gradiva, bodisi v fizični ali digitalni obliki, temeljni del poročanja. Celovitost zbranih podatkov ne zagotavlja le kontinuitete novinarskega dela, ampak je lahko tudi ključni dejavnik za varnost virov, novinarjev samih in ekip, ki sodelujejo pri poročanju. Glede na te tri akterje, vpletene v varnost novinarskega gradiva, lahko opredelimo naslednje značilnosti:

Varnost digitalnih informacij

Ves zbrani digitalni material (fotografije, videi, intervjuji, dokumenti, lokacije, baze podatkov itd.) mora biti varno shranjen in varnostno kopiran. V ta namen se priporoča:

- Uporabljati šifrirane trde diske in z geslom zaščitene USB-ključe.
- Redno izdelujete varnostne kopije, tako fizične kot v oblaku, z uporabo platform, ki zagotavljajo šifriranje od začetka do konca.
- Izogibanje shranjevanju občutljivih datotek na skupnih napravah ali napravah, ki so izpostavljene kraji, izgubi ali nepooblaščenemu pregledu
- Uporabljajte programsko opremo za šifriranje map ali shranjevalnih enot in dostop omejite samo na pooblaščen osebje

Pri prenosu datotek se je treba izogibati uporabi javnih ali nezavarovanih omrežij Wi-Fi, zlasti če vsebujejo neobjavljeno ali zaupno gradivo.

Zaščita fizičnega gradiva

Ko je gradivo shranjeno v fizični obliki, kot so zvezki, tiskani dokumenti, analogne fotografije ali snemalniki, je bistveno, da ga zaščitite pred poškodbami, krajo ali zaplembo. Za to upoštevajte naslednja navodila:

- Uporabljajte vodotesne in trpežne ovitke za opremo in dokumente.
- Fizične medije shranjujte na varnih mestih, po možnosti ločeno od glavnih naprav.
- Pomembne kopije prevažajte ločeno od izvirnega gradiva, da se izognete izgubi ali zasegu.

V primeru evakuacije ali neposredne nevarnosti je treba imeti strategijo za zaščito, skritje ali selektivno uničenje občutljivih informacij, katerih razkritje bi lahko ogrozilo tretje osebe ali integriteto ekipe.

Zaščita virov in občutljivih podatkov

Zaupnost virov je treba ohraniti z uporabo sistemov anonimiziranja, kodiranja ali psevdonimiziranja v zapiskih in datotekah. Intervjuji ali pričevanja, ki vsebujejo občutljive informacije, se ne smejo deliti prek nezavarovanih kanalov, vsa komunikacija z viri pa mora potekati, kadar je to mogoče, prek šifriranih in preverjenih platform.

Postopki evakuacije in varne cone

V primeru nesreč, konfliktov ali izpada osnovnih storitev je načrtovanje evakuacijskih poti in poznavanje varnih območij bistveno za zagotovitev varnosti novinarja in njegove ekipe. Evakuacijo je treba razumeti kot del preventivnega protokola, ne le kot nujni ukrep, in jo je treba upoštevati že od začetka poročanja v okoljih z visokim tveganjem.

Načrtovanje pred poročanjem

Pred odhodom na lokacijo je bistveno, da se opredeli naslednje:

- Alternativne izhodne poti, ki so bile predhodno ocenjene s strani lokalnega osebja ali na podlagi najnovejših zemljevidov.

- Varnostne cone, ki jih vzpostavijo organi oblasti, humanitarne organizacije ali veleposlaništva, kjer je zagotovljena minimalna zaščita in dostop do pomoči.

- Varne točke srečanja, dogovorjene z ekipo v primeru ločitve ali izgube komunikacije.

- Razpoložljiva prevozna sredstva za hiter odhod, ob upoštevanju omejitev goriva, zaprtja cest ali vojaških kontrolnih točk.

Priporočljivo je, da imate pisni evakuacijski načrt in ga posredujete ekipi ter nadzornikom medijev ali zunanjim podpornim mrežam.

Ukrepi med evakuacijo

Če se sproži evakuacijski postopek, je treba upoštevati naslednja navodila:

- Ostanite mirni in ohranjajte stalno komunikacijo z ekipo ali zunanjo kontaktno točko.

- Uporabite najvarnejšo pot, ki ni nujno najkrajša, in se izogibajte konfliktnim območjem, zemeljskim plazovom, požarom ali drugim aktivnim nevarnostim.

- S seboj nosite le nujno opremo, dokumentacijo, komunikacijske naprave in prvo pomoč.

- Obvestite lokalne oblasti, nevladne organizacije ali službe za nujne primere, če potrebujete pomoč med potjo.

Za daljše obdobje ali na območjih brez prisotnosti države je priporočljivo izvesti interne evakuacijske vaje, da se okrepi pripravljenost ekipe.

Bivanje v varnih območjih

Ko dosežete varno območje, je treba vzpostaviti osnovne protokole za bivanje na njem:

- Potrdite vstop pri odgovornih organih in obvestite podporno mrežo, da ste varno prispeli.

- Ocenite možnost preselitve ali evakuacije, če se varnostne razmere v razumnem časovnem okviru ne izboljšajo.

- Omejite javno izpostavljenost, zlasti na družbenih omrežjih ali digitalnih platformah, da ne bi ogrozili lokacije ekipe.
- Uskladite varen prenos novinarskega gradiva, če razmere to dopuščajo.

Varni in načrtovani postopki evakuacije niso znak operativne neuspešnosti, ampak profesionalna praksa, ki ohranja življenje in kontinuiteto novinarskega dela. Vključitev teh postopkov v načrt poročanja zagotavlja večjo sposobnost odzivanja na kritične situacije in krepi kulturo varnosti v novinarstvu v primeru nesreč.

Kot je analizirano v poglavju 5, je pridobivanje znanja o prvi pomoči in drugih bistvenih praksah osebne varnosti zelo pomembno za zagotavljanje varnosti novinarja in njegovega profesionalnega dela. Nenehno usposabljanje in redne vaje so bistvene zaradi nepredvidljive, spremenljive in zahtevne narave teh scenarijev. Poročanje o nesrečah izpostavlja strokovnjake okoljem, v katerih je treba odločitve sprejemati hitro, pod pritiskom in v razmerah visoke fizične in čustvene ranljivosti. V zvezi s tem nenehno usposabljanje ne le posodablja tehnično znanje, ampak tudi krepi bistvene mehke veščine, kot so obvladovanje stresa, sprejemanje odločitev pod pritiskom in učinkovita komunikacija v kritičnih situacijah.

Posebna navodila za ženske v nesrečah

Ta dodatni razdelek se pogloblja v vidike za ženske, ki se ukvarjajo z novinarstvom v določenih visoko tveganih kontekstih, saj se lahko soočajo z različnimi tveganji, povezanimi s spolnimi dejavniki, tako v smislu fizične varnosti kot izpostavljenosti posebnim družbenim dinamikom. V nekaterih regijah ali scenarijih lahko dejstvo, da so ženske, vpliva na to, kako jih obravnavajo organi, varnostne sile, oborožene skupine ali lokalne skupnosti. Zato je bistveno, da poročanje, ki ga opravljajo ženske, vključuje posebne vidike v zvezi z lastno zaščito in načrtovanjem.

V nekaterih okoliščinah so novinarke lahko še posebej izpostavljene nadlegovanju, zalezovanju, spolnemu nasilju ali omejitvam dostopa zaradi kulturnih norm ali patriarhalnih struktur, ki so prisotne v nekaterih območjih, prizadetih od nesreč. Za zmanjšanje teh tveganj se priporoča:

- Predhodno analizirati kulturni in socialni kontekst ter oceniti lokalne prakse v zvezi z vlogo žensk in svobodo gibanja.
- Nositi oblačila, ki so primerna za družbeno-kulturno okolje, zlasti v regijah, kjer lokalni zakoni ali običaji nalagajo posebna pravila glede oblačenja.
- Seznaniti se z razpoložljivimi viri v primerih nasilja na podlagi spola, vključno s centri za podporo, organizacijami za zaščito ter lokalnimi in mednarodnimi telefonskimi številkami za nujne primere.
- vzpostaviti neposredne komunikacijske kanale z zaupanja vrednimi osebami in se čim bolj izogibati samostojnemu potovanju v nevarnih urah ali na osamljenih območjih
- Razmislite o spremstvu lokalnega osebja ali ženskih tolmačk v situacijah, kjer bi prisotnost moškega lahko omejila dostop do občutljivih pričevanj.

Obstajajo mednarodne organizacije, ki nudijo posebno podporo novinarkam v območjih z visokim tveganjem ali območjih nesreč, kot sta Mednarodna fundacija za ženske v medijih (IWMF) ali sekcija Ženske v novicah Svetovnega združenja založnikov novic (WAN-IFRA). Te organizacije lahko nudijo vse od preventivnih nasvetov do pravne ali psihološke pomoči v nujnih primerih.

3

Učinkovita komunikacija in upravljanje informacij

Učinkovita komunikacija in upravljanje informacij

Uvod

Za opravljanje strokovnega dela v informacijskem sektorju so potrebna znanja in odgovornosti, ki jih je treba pridobiti in upoštevati, zlasti v tveganih okoliščinah, ki so značilne za novinarstvo v primeru nesreč. Odgovorno upravljanje informacij v primeru nesreče je bistveno orodje tako za zaščito prizadetih ljudi kot za učinkovitost socialnega in institucionalnega odziva. V takih scenarijih, kjer so pogosti negotovost, kaos in obilje podatkov, vloga novinarja zahteva strogo preverjanje, jasnost pri posredovanju dejstev in občutljivost za socialne posledice svojih sporočil.

Na podlagi vprašalnika projekta je poudarjena pomembnost učinkovite komunikacije na tem področju, pri čemer je ena najpomembnejših tem preverjanje virov ter močan občutek za poklicno etiko. V zvezi s tem je več kot 70 % anketirancev navedlo, da nimajo zadostnih virov za etično komuniciranje in prenos informacij. To poglavje obravnava temeljna načela učinkovite komunikacije v izrednih razmerah, s poudarkom na različnih vidikih, ki lahko novinarjem pomagajo izboljšati komunikacijo v tveganih razmerah in etično ravnanje z vsebinami. Vse to je namenjeno okrepitvi verodostojnosti novinarjev in njihovega poklica v zelo občutljivih scenarijih, da bi njihovo delo koristno, spoštljivo in strogo prispevalo k razumevanju dogodkov.

3.1 Poročanje brez povzročanja panike ali tesnobe

Obveščanje je glavni cilj novinarja, vendar lahko v razmerah nesreče številni dejavniki vplivajo na odziv javnosti. Med tveganim dogodkom je ključnega pomena, da se pozornost posveča tako sporočilu kot njegovim sestavnim delom, da se zagotovi, da so informacije, ki pridejo do javnosti, ne le točne, ampak tudi objektivne in ne povzročajo družbene panike.

Panika je lahko v primeru nesreč zelo nevaren sovražnik, novinarsko delo pa je koristno orodje za njeno obvladovanje. Da

bi obveščali brez povzročanja panike, je priporočljivo uporabljati konstruktivna sporočila, ki se osredotočajo na to, kar lahko stori občinstvo, namesto da poudarjajo nevarnost. Prednost je treba dati jasni strukturi vsebine, ki jasno ločuje preverjene informacije od možnih prihodnjih ali špekulativnih scenarijev. Poleg tega uporaba uradnih in lokalnih virov povečuje verodostojnost in zmanjšuje občutek negotovosti.

V primerih nesreč ali izrednih razmer novinarsko delo neposredno vpliva na dojemanje tveganja s strani javnosti. Zato je bistveno, da so razširjene informacije resnične in koristne, pa tudi sorazmerne. Na splošno so nekatere priporočene dobre prakse naslednje:

- Izogibajte se alarmističnemu ali senzacionalističnemu jeziku: uporabljajte nevtralne izraze in se izogibajte izrazom, kot so „neizbežna katastrofa“ ali „popolna katastrofa“, razen če jih podpirajo pristojni organi.

- Podatke postavite v kontekst: predstavite številke ali dejstva skupaj z jasnimi pojasnili (npr. razmerja, primerjave ali časovni razvoj), da zmanjšate občutek kaosa.

- Dajte prednost uradnim in preverjenim virom: poročajte samo s preverjenimi podatki priznanih organizacij (Rdeči polmesec, Rdeči križ, ZN, lokalne vlade itd.), da se izognete širjenju govoric.

- Vključite sporočila, usmerjena v ukrepanje: informacije o tveganju združite z jasnimi in izvedljivimi priporočili za občinstvo (kako ravnati, kam iti, česa se izogibati).

- Vsebino jasno strukturirajte: uporabite natančne naslove, dostopen jezik in logični red, da olajšate razumevanje sporočila, zlasti v kontekstih, nasičenih z informacijami.

- Upoštevajte čas in kanale razširjanja: prilagodite ton in raven podrobnosti glede na medij (tiskani mediji, radio, družbeni mediji), da ne boste preobremenili javnosti z nepotrebni ali napačno razumljenimi informacijami.

- Poskrbite za vizualno obdelavo slik: izogibajte se nenehnemu ponavljanju čustveno intenzivnih prizorov ali vidnih žrtev, zlasti brez soglasja.

- Opozorite na možne psihološke reakcije: kadar je primerno, vključite sporočila o duševnem zdravju: kako prepoznati znake stresa ali tesnobe in kje poiskati pomoč.

Poleg tega je bistveno, da se izogibate širjenju neutemeljenih hipotez, se vzdržite špekulacij, osebnih napovedi ali nepotrjenih informacij, ki bi lahko povzročile neutemeljen strah med prebivalstvom. Hkrati mora novinar ohraniti profesionalen in empatski odnos, pokazati spoštovanje do prizadetih ljudi in splošne javnosti, se izogibati pretirani dramatizaciji in trivializaciji dogodkov ter vedno dajati prednost komunikaciji, ki temelji na odgovornosti, preudarnosti in občutljivosti.

3.2 Poklicna etika v zelo občutljivih situacijah

Drug pomemben vidik, ki ga je treba upoštevati, je etični čut novinarstva v primeru nesreč. Poročanje o tveganem dogodku ne sme spregledati človeških in etičnih odgovornosti, ki jih morajo spoštovati vsi, vpleteni v nesrečo. Čeprav novinar v tveganem položaju ni del reševalne ekipe, imajo njegova vloga in delo pomemben vpliv na ravnanje prebivalstva in lahko neposredno vplivata na delovanje reševalnih služb. V situacijah, ko so ogrožena življenja in je prebivalstvo ranljivo, način zbiranja, obdelave in razširjanja informacij neposredno vpliva na vpletene osebe in družbeno dožemanje dogodka. Zato morajo vsako uredniško odločitev voditi spoštovanje človeškega dostojanstva, zaščita virov in odgovornost pri predstavljanju dejstev.

Eno od ključnih načel je zaščita žrtev, zlasti ko gre za mladoletnike, poškodovane osebe, razseljene osebe ali osebe v psihosocialni ranljivosti. Izogibati se je treba prikazovanju eksplicitnih podob trpljenja ali izvajanju intervjujev v trenutkih šoka ali globoke bolečine, razen če obstaja jasno utemeljen javni interes in je pridobljeno prostovoljno soglasje. Medijska izpostavljenost ne sme poslabšati čustvene škode ali spremeniti bolečine drugih v spektakel. Organizacije, kot je Reporters Without Borders, priporočajo, da se v takih primerih ravna previdno, občutljivo in zadržano.

Prav tako je posebej pomembno načelo resničnosti. V okoljih, kjer krožijo govornice, napačne informacije ali nepreverjene različice, je odgovornost novinarja, da pred objavo strogo preveri vsako dejstvo. Pritisk za takojšnjo objavo ali konkurenca med

mediji ne sme biti razlog za širjenje nepopolnih ali potencialno napačnih informacij, ki bi lahko imele resne posledice za prizadeto prebivalstvo.

Drug temeljni etični vidik je zaščita virov. V primerih nesreč mnogi ljudje delijo svoje izjave v čustveno ranljivem stanju ali pod grožnjo. Novinar mora zagotoviti anonimnost virov, ki so lahko ogroženi, in se vzdržati objave izjav, pridobljenih pod pritiskom, strahom ali napačnimi informacijami. Končno je treba preprečiti vsako obliko instrumentalizacije nesreče za namene, ki niso v javnem interesu. To vključuje uporabo poročanja za promocijo komercialnih, strankarskih ali osebnih interesov, pa tudi manipulacijo pripovedi za senzacionalistične ali ideološke namene. Objektivnost, uravnoteženost in družbena odgovornost morajo prevladati nad vsemi drugimi motivacijami.

Uporaba etične odgovornosti v novinarstvu ni sekundarni element v kriznih razmerah, ampak ključni pogoj za zagotovitev spoštljivega, odgovornega in koristnega poročanja za družbo. Zaupanje v medije in blaginja prizadetih ljudi sta v veliki meri odvisna od etičnega ravnanja strokovnjakov, ki poročajo s terena.

3.3 Dostojno in humano ravnanje z žrtvami

Pri vseh tveganih dejavnostih, v katere so vključene žrtve, je treba posebno pozornost posvetiti temu, kako se z njimi ravna. V profesionalnem novinarstvu imajo žrtve zelo pomembno vlogo, saj so pogosto neposredni ali posredni protagonisti poročanja. Obravnavanje žrtev v kontekstu nesreč mora temeljiti na spoštovanju človeškega dostojanstva, občutljivosti do trpljenja in priznavanju pravice prizadetih posameznikov, da niso ponovno žrtve zaradi javne izpostavljenosti. Novinarji imajo ne le strokovno, temveč tudi etično in družbeno odgovornost pri tem, kako pristopajo k izkušnji človeškega trpljenja, jo predstavljajo in opisujejo.

Da bi lahko opravljali ustrezno profesionalno delo v etičnem in moralnem smislu, je treba pri obravnavanju žrtev med poročanjem o nesrečah upoštevati nekaj splošnih smernic:

- Spoštovanje mora imeti prednost pred novinarsko vrednostjo: dostojanstvo osebe mora prevladati nad informativno vrednostjo. Ni treba objaviti vseh informacij, ki jih je mogoče pridobiti.

- Izogibajte se instrumentalizaciji trpljenja: žrtev se ne sme uporabljati kot vizualni ali pripovedni vir za dramatizacijo poročanja ali pritegnitev pozornosti občinstva.

- Zagotovite soglasje: pred snemanjem ali zbiranjem pričevanj je treba osebo obvestiti o tem, kako bo vsebina uporabljena, in pridobiti njeno soglasje. Če je oseba v šoku, zmedena ali izjemno ranljiva, se je treba izogibati kakršnemu koli intervjuju ali neposredni izpostavljenosti.

- Zaščitite identiteto ranljivih posameznikov: v primeru mladoletnikov, razseljenih oseb, hudo poškodovanih oseb, žrtev nasilja ali oseb, ki jim grozi stigmatizacija, je priporočljivo ohraniti njihovo anonimnost in se izogibati podrobnostim, ki omogočajo neposredno ali posredno identifikacijo.

- Izogibajte se neprijetnim ali vsiljivim vprašanjem: Intervjuje je treba izvajati občutljivo, pri čemer se je treba izogibati vprašanjem, ki oživljajo travmo ali izpostavljajo žrtev moralnemu sodbi, odgovornosti ali dodatnemu čustvenemu pr

- Spoštujte osebni prostor in žalovanje: ljudi ne smete motiti ali motiti med pogrebi, iskanjem sorodnikov, molitvami ali v trenutkih očitnega čustvenega zloma.

- Ne objavljajte grafičnih podob brez jasne etične utemeljitve: izogibajte se podobam trupel, poškodovanih ljudi, obsežnega uničenja ali krvavih prizorov, razen če je njihovo razširjanje upravičeno z javnim interesom in se z njimi ravna z izredno uredniško previdnostjo (na primer s predhodnimi opozorili in brez senzacionalizma).

- Preverite pričevanja pred razširjanjem: V izrednih razmerah mnogi ljudje delijo nepopolne, zmedene ali na zaznavanju temelječe različice. Preden razširite zgodbo, je treba preveriti dodatne vire, da se izognete nesporazumom ali govoricam.

- Sprejmite humanitarno perspektivo: Novinarstvo v primeru nesreč ne sme samo informirati, ampak mora tudi prispevati k razumevanju vzrokov, posledic in potreb žrtev. Vključevanje informacij o kanalih pomoči, socialnem kontekstu ali mrežah pomoči prispeva k bolj empatskemu in konstruktivnemu poročanju.

Žrtve so v središču mnogih nesreč, način poročanja o človeškem trpljenju pa lahko pozitivno ali negativno vpliva na čustveno okrevanje, družbeni odziv in javno mnenje o dogodku.

3.4 Upravljanje virov

Kot je bilo omenjeno v prejšnjih poglavjih, je upravljanje virov ključnega pomena pri zbiranju zanesljivih informacij v okviru nesreče. Gre za proces, ki mora prevladovati v vseh fazah novinarskega dela, vendar postane še pomembnejši v fazi organizacije pred poročanjem o zgodbi in odhodom na teren. V scenarijih, za katere so značilne napačne informacije, razdrobljeni podatki in nujno poročanje, postane ustrezna izbira, preverjanje in zaščita virov osrednja odgovornost novinarja. Vsaka vrsta vira, bodisi uradni, anonimni ali državljanski, ima svoje prednosti, omejitve in previdnostne ukrepe, ki jih je treba upoštevati s strokovno presojo.

Etično in strogo upravljanje virov informacij je ključni steber novinarskega dela v primerih nesreč, kjer hitrost poročanja o dejstvih ne sme ogroziti zanesljivosti ali odgovornosti pri ravnanju z informacijami. V takih primerih se novinarji pogosto zanašajo na različne vrste virov: uradne, anonimne in državljanske, ki imajo vsaka svoje značilnosti, prednosti in omejitve.

- **Uradni viri:** Uradni viri, kot so agencije za civilno zaščito, varnostne sile, zdravstveni organi, lokalne vlade ali mednarodne organizacije, zagotavljajo strukturirane podatke in institucionalna sporočila, ki pomagajo kontekstualizirati obseg nesreče, njene posledice in ukrepe odziva, ki so v teku. Čeprav imajo ti viri na splošno večjo legitimnost, je treba kritično pristopiti k morebitnim napakam, opustitvam ali skritim političnim interesom, zlasti v situacijah, kjer lahko pride do nepreglednosti ali cenzure informacij. Zato je priporočljivo preveriti doslednost sporočil, primerjati informacije različnih organov in njihove izjave dopolniti z neodvisnimi mnenji ali pričevanji očividcev s terena.

- **Anonimni viri:** Hkrati lahko anonimni viri igrajo ključno vlogo pri dostopu do občutljivih ali omejenih informacij, kot so poročila o nepravilnostih pri obvladovanju nesreč, pričevanja uradnikov, ki se bojijo maščevanja, ali pripovedi žrtev, ki želijo zaščititi svojo identiteto. Vendar pa uporaba tovrstnih virov zahteva visoko stopnjo poklicne odgovornosti: novinar mora potrditi resničnost informacij, oceniti motivacijo vira in uporabiti ustrezne protokole za anonimizacijo, da zagotovi njihovo zaščito. To vključuje ukrepe, kot so odstranjevanje osebnih podatkov, uporaba

psevdonimov, urejanje slik ali posnetkov in varno shranjevanje zbranega gradiva.

- Državlanski viri: Državljeni, kot neposredni priče ali osebe, ki jih je prizadela nesreča, so pogosto primarni vir dragocenih informacij, zlasti v prvih urah po dogodku, ko je dostop institucij še omejen. Prek družbenih omrežij, sporočil, fotografij ali videoposnetkov lahko ti akterji dokumentirajo novičarske dogodke, ki jih mediji še niso pokrili. Vendar pa obilica vsebin, ki jih ustvarjajo uporabniki, predstavlja velike izzive za preverjanje, kontekstualizacijo in etiko objave. Pred razširjanjem tovrstnega gradiva je nujno potrditi njegovo avtentičnost, geografski izvor, čas nastanka in morebitno urejanje ali manipulacijo. Prav tako je treba spoštovati pravico do zasebnosti oseb, ki se pojavljajo na posnetkih, in po možnosti pridobiti njihovo predhodno soglasje, kot je bilo obravnavano v prejšnjem pododstavku, zlasti če so osebe poškodovane, umrle ali v ranljivem položaju.

Strokovno upravljanje virov v izrednih razmerah zahteva združevanje hitrosti z natančnostjo ter občutljivosti s strogostjo. Vsi viri niso enako zanesljivi, prav tako pa se vse informacije ne smejo objaviti brez predhodne analize njihovih posledic. Novinar mora delovati z zmožnostjo razlikovanja in dokumentiranja vsakega podatka, hkrati pa zaščititi identiteto tistih, ki to zahtevajo, in zagotoviti zadosten kontekst, da so posredovane informacije koristne, razumljive in družbeno odgovorne. V zelo občutljivih scenarijih je kakovost poročanja o informacijah neposredno povezana z etiko, s katero se upravlja z besedami drugih.

4

Duševno zdravje in psihološka podpora

Duševno zdravje in psihološka podpora

Uvod

DNovinarstvo v svoji bistvu zahteva iskanje resnice in spoštovanje poklicne etike v odnosu do družbe. Novinarji so posredniki med situacijami, ki so lahko šokantne, in preostalo družbo. To pomeni, da so novinarji, fotografi in kamermani izpostavljeni dogodkom, ki jih zaznamuje človeško trpljenje. K temu se doda pritisk, ki ga povzroča takojšnost novic, in nenehna samonaložena zahteva, da izpolnijo nalogo, ki jim je bila dodeljena, v skladu z merili in etiko. To predstavlja ne le fizično, ampak tudi duševno izčrpanost, ki postane psihološki izziv za novinarje.

Tradicionalno so novinarsko izobraževanje in strokovna navodila objektivnost in nepristranskost razglasili za nujna sredstva, da se izognejo kakršni koli vmešavanju poročevalca. To je v nasprotju z notranjo človečnostjo novinarja in potrebo po sočustvovanju, da se poveže z zgodbami žrtev.

Strokovnjaki govorijo o kontekstu, ki se giblje med novinarstvom in duševnim zdravjem, saj so ponavljajoča izpostavljenost trenutkom ekstremnega pritiska, uničenja, bolečine in celo izgube človeških življenj dejavniki, ki na koncu vplivajo na novinarje tako poklicno kot osebno. Stres in anksiozne motnje, skupaj z drugimi duševnimi težavami, obremenjujejo novinarje s strahovi, stisko, paniko, depresijo, nihanji razpoloženja, motnjami spanja, težavami s spominom in odvisnostmi, kar na koncu poslabša njihovo kakovost življenja in osebne odnose z družino in prijatelji.

4.1 Čustveni vpliv poročanja o nesrečah

Novinarstvo je poklic, ki vključuje številne izzive, eden največjih pa je vzdržljivost in odpornost, ki jo morajo novinarji razviti, da lahko opravljajo svoje delo. To še posebej velja, ko novinarji poročajo o naravnih nesrečah ali nesrečah, ki jih povzroči človek. V takšnem kontekstu lahko čustveno stanje žrtev kot posameznikov in skupnosti, ki jo je prizadela nesreča, vpliva na poklicno in osebno dinamiko novinarjev. Čeprav se na univerzah in v priročnikih za novinarstvo razpravlja o vlogi novinarjev in njihovi

neopaznosti, njihovi nevmešavanosti v dogodke, o katerih poročajo, njihovem spoštovanju etičnega kodeksa, da ne smejo manipulirati z realnostjo ali žrtvami za namene novic, in da ne smejo dajati prednosti človeškim povezavam ali odnosom, ki nastanejo med poročanjem o dogodkih in novicah, morajo novinarji imeti tudi visoko stopnjo občutljivosti in empatije.

Ta zahteva je nujna in pomembna, vendar to ne pomeni, da jo je enostavno izpolniti in da za novinarja ne prinaša izzivov, ne le poklicnih, ampak tudi osebnih, saj nikoli ne smemo pozabiti, da so novinarji tudi ljudje s čustvi. Novinarji, fotografi in kamermani niso imuni na nenehno izpostavljenost dramatičnim situacijam in človeškim tragedijam, k čemur se dodaja še pritisk zaradi rokov za oddajo prispevkov za njihove medije in samonaložena zahteva, da svoje delo opravljajo na etičen način, z ustreznim spoštovanjem žrtev in občinstva.

Znamenit primer je primer južnoafriškega fotografa Kevina Carterja. Leta 1993 je odpotoval v Sudan, da bi svetu pokazal eno najhujših lakot v Afriki v 20. stoletju, ki jo je povzročila vojna in prihod na oblast radikalne skupine. Posnel je fotografijo, ki je postala znana kot fotografija „Dekle in jastreb“, ki jo je objavil The New York Times in mu prinesla Pulitzerjevo nagrado. Na fotografiji je videti jastreb, ki preži na podhranjeno dekle, čeprav se je leta kasneje izkazalo, da je bil to podhranjen deček. Tri mesece po razglasitvi nagrajencev je Carter naredil samomor.

Tragična usoda fotografa je bila zaznamovana z desetletji poročanja o nasilju in smrti med hudo lakoto v Južni Afriki, socialno in politično krizo v 80. in 90. letih 20. stoletja ter koncem apartheida. Carterjev objektiv je dolga leta videl najhujše strani človeštva. Nenehna napetost in pritisk sta našla izhod v samouničevalnih mehanizmih, kot so uživanje alkohola in drog, pa tudi depresija, utrujenost in izguba koncentracije. To je vplivalo tudi na Carterjevo osebno in družinsko življenje ter škodovalo njegovemu odnosu s partnerico.

Fotografija, za katero je prejel Pulitzerjevo nagrado, ni bila dobro sprejeta med celotnim zahodnim občinstvom, saj so kritiki iz javnosti in medijev poudarili, da bi Carter lahko rešil dekle pred jastrebom. Toda zgodba za fotografijo je drugačna in je bila razkrite šele leta kasneje.

Leta 2011 je španski časopis El Mundo objavil posebno poročilo in novinarja poslal v Ayod (Sudan), kjer je Carter posnel fotografijo. Ni bilo deklet, ampak fant, ki je kot najstnik umrl za malarijo. Ta fant je bil v humanitarnem taborišču ZN in so zanj skrbeli. Jastrebi so bili sicer pogost pojav v tej pokrajini, vendar ne jedo otrok iz a, ampak mrhovino. Carter je preprosto opravil svojo dolžnost, da je fotografiral in svetu pokazal, kaj se dogaja v Sudanu v zvezi z lakoto in podhranjenostjo otrok.

In kot da to še ni bilo dovolj, je nekaj mesecev pred samomorom eden od Kevinovih kolegov in prijateljev, Ken Oosterbroek, ki je prav tako poročal o krizi v Južni Afriki, umrl med opravljanjem naloge. Takrat se še ni veliko govorilo o duševnem zdravju, skrbi zase in podporni terapiji za novinarje in fotoreporterje. Vse te težke dogodke pa so preobremenile Carterjevo sposobnost nadaljevati z vsakdanjim življenjem. Julija 1994, star 33 let, je Kevin Carter storil samomor in zapustil svojo šestletno hčerko. Iz odlomka iz zapiske, ki jo je Carter pustil za seboj, je razvidno, da to ni igra in da je delo novinarja v takšnem kontekstu lahko izčrpavajoče in obremenjujoče.

Septembra 1994 je novinar Scott Macleod iz revije Time napisal o Carterjevi smrti in citiral odlomek iz pisma, ki ga je pustil fotograf. Te besede kažejo, da delo novinarja v takšnem kontekstu ni igra in da je lahko izčrpavajoče in obremenjujoče:

Depresiven ... brez telefona ... denarja za najemnino ... denarja za preživnino ... denarja za dolgove ... denarja!!! ... Pregarjajo me žive spomine na umore in trupla, jezo in bolečino ... na stradajoče ali ranjene otroke, na norce, ki radi streljajo, pogosto policiste, na morilske rablje ... ” In potem še to: „Če bom imel srečo, se bom pridružil Kenu.

Poklicne, socialne in čustvene zahteve, ki veljajo za tiste, ki poročajo o katastrofalnih dogodkih in človeških tragedijah, so zelo visoke in včasih nimajo nobene zveze s tem, s čimer se morajo novinarji soočati na terenu. Za razliko od drugih poklicev, ki so izpostavljeni nesrečam, kot so med drugim zdravniki in reševalci, novinarji prejmejo le malo psihološkega usposabljanja o tem, kako ravnati s tovrstnim poročanjem. Zato se morajo novinarji zavedati pomembnosti in skrbi, ki jo zahteva njihovo duševno zdravje, kar zahteva enako pozornost kot novinarska etika in telesna integriteta.

4.2 Motnje in reakcije, ki lahko nastanejo zaradi nesreče

Nesreče, bodisi naravne ali povzročene s strani človeka, novinarjem predstavljajo izzive, ki presegajo iskanje zanesljivih in pravočasnih informacij, preverjanje različnih virov, razumevanje konteksta, zagotavljanje odgovorov in držanje se dejstev. Prizori opustošenja, negotovosti, človeškega trpljenja, nasilja in celo smrti povzročajo intenziven fizični in psihološki stres. Novinarji se morajo spoprijeti tudi s tem. Stik z žrtvami, ki so lahko travmatizirane glede na obseg nesreče, je prednostna naloga za zbiranje informacij, ki bodo posredovane javnosti. Enako velja za pritisk, da je treba opraviti nalogo ob upoštevanju novinarskih standardov in rokov, ki jih določajo mediji. Noben novinar, ki poroča o nesreči, ni izvzet iz tega. To se kaže v rutini, ki lahko postane tiho, a škodljivo snežno kepo. Brez da bi vedeli kdaj in kako, lahko breme, ki ga nosi novinar, postane preveliko in vpliva na njegovo duševno in telesno zdravje. Trije dejavniki, ki lahko najbolj vplivajo na novinarja, so: akutni in dolgotrajni stres, izpostavljenost travmi ter čustvena in telesna utrujenost.

4.2.1 Stres

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) navaja, da stres ni motnja, vendar lahko dolgoročno vodi do duševnih težav. Natančneje, gre za »stanje duševne zaskrbljenosti ali napetosti, ki ga povzroča težka situacija ... Je naravni odziv na grožnje in druge dražljaje« (WHO, 2023). Obstajajo različne vrste stresa. V primeru novinarjev, ki poročajo o nesrečah, so najpogostejše akutni stres, kronični stres in stres, povezan z delom. Ameriško psihološko združenje (APA) navaja, da je razlika med akutnim in kroničnim stresom v tem, da je akutni stres krajši in da so njegovi simptomi manj izraziti. Stres, povezan z delom, pa se razlikuje po kontekstu, v katerem nastane. Kratek pregled vrst stresa bo novinarjem zagotovil informacije, ki jim bodo v veliko pomoč pri soočanju s stresom, s katerim se bodo srečali med nesrečami in po njih. To so:

- Akutni stres: To je najpogostejša vrsta stresa, ki nastane zaradi pritiskov in zahtev iz nedavne preteklosti ali bližnje prihodnosti. V določenih situacijah lahko ta prva faza stresa prinese majhno čustveno breme, vendar je problem v tem, da se sčasoma izpostavljanje stresu

lahko izčrpa. Akutni stres običajno prepozna oseba, ki je prizadeta, in ker je to kratkotrajna faza, ne kaže simptomov trajnega stresa v daljšem časovnem obdobju (American Psychological Association ali American Psychiatric Association, 2010).

- **Kronični stres:** V tem primeru ni prostora za manjše čustvene obremenitve; gre za stalni, vsakodnevni in dolgotrajen stres, ki izčrpava tiste, ki ga trpijo. Za tiste, ki ga doživljajo, je neskončen, do te mere, da se utrdi, ko ga oseba dojema kot nekaj, iz česar ni izhoda, in ta pomanjkanje upanja vodi do nezmožnosti iskanja rešitev (Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje 2010).

„Kronični stres uničuje telo, um in življenje. Kronični stres ubija s samomori, nasiljem, srčnim napadom, možgansko kapjo in celo rakom. Ljudje se izčrpajo, dokler ne pridejo do končnega in usodnega živčnega zloma“ (Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje, 2010).

V družbenih konfliktih, ki vodijo v katastrofo, ali tistih, ki nastanejo zaradi naravne nesreče, prebivalci prizadetih območij pogosto trpijo zaradi te vrste stresa, kar je pravzaprav kontekst, ki ga morajo pokrivati novinarji, fotografi in kamermani. Realnost, v katero se mora poročevalec potopiti kljub psihološkim tveganjem, ki jih to prinaša.

- **Izgorelost:** Ta sindrom je znan tudi kot „izčrpanost“ in je opredeljen v enajsti različici Mednarodne klasifikacije bolezni (ICD-11) Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) (2019). Za to organizacijo je to pojav, ki je posledica negativnega ali slabo upravljanega delovnega okolja, bodisi s strani osebe, ki trpi zaradi stresa, bodisi s strani njenih sodelavcev in nadrejenih. Obstajajo tri dimenzije, ki odražajo to stanje: občutek pomanjkanja energije ali izčrpanosti; popolna odtujenost od dela in negativna ali cinična čustva do njega; ter občutek slabe poklicne uspešnosti in pomanjkanja izpolnitve.

4.2.2 Travma

Travma je čustven in psihološki odziv na ekstremne ali moteče situacije, ki lahko osebo preobremenijo. Dogodki, ki sprožijo travmo, so lahko resnična ali zaznana grožnja tako za osebo, ki jo

doživlja, kot za druge. Izpostavljenost ekstremnim situacijam, ki lahko vključujejo prizore obupa, bolečine, nasilja, poškodovanih ali mrtvih oseb, je sprožilec, vendar ni sama travma. Travma je odziv osebe na ta dogodek, škodljiv odziv, ki vodi do duševnih in telesnih težav (Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje, 2010).

- Akutna stresna motnja (ASD): To je travma, ki lahko traja od treh dni do enega meseca po izpostavljenosti dogodku, kot je smrt, huda poškodba ali spolno nasilje. Ta dogodek se je lahko zgodil ali pa je lahko grožnja za prizadeto osebo ali tretje osebe, s katerimi ima neposreden ali posreden stik. Simptomi se lahko kažejo kot vsiljive misli () (ponavljajoče se in mučne sanje ali spomini); negativno razpoloženje; disociativni simptomi (spremenjen občutek za realnost ali izguba spomina v zvezi z dogodki); izogibanje spominom; in simptomi budnosti (Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje 2010).

- Posttravmatska stresna motnja (PTSD): To je ena najpogostejših vrst travme. PTSD ima večino simptomov, opisanih v ASD, vendar je ena od glavnih razlik v času pojava simptomov in njihovem trajanju. Simptomi se običajno pojavijo v prvih treh mesecih po travmatičnem dogodku, čeprav se lahko pojavijo tudi z zamudo nekaj mesecev ali let. Okrevanje lahko traja tudi mesece ali leta. Medicinska literatura navaja enega od vzrokov, ki je najtesneje povezan z novinarji in poročanjem o nesrečah v zvezi s to travmo. Nanaša se na ponavljajočo izpostavljenost podrobnostim travmatičnega dogodka, nalogi, ki se ji novinarji, ki poročajo s kraja dogodka, ne morejo izogniti. Vsiljivi, izogibni, razpoloženski (negativne spremembe) in reaktivni simptomi ostanejo, vendar je poudarjeno, da je v tem primeru trajanje spremenjenih stanj daljše od enega meseca (Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje, 2010).

- Sekundarna ali posredna travma: Travma nastane zaradi neprekinjene in ponavljajoče se empatije do trpljenja in travme drugih. To se lahko zgodi, ne da bi bila prizadeta oseba v nevarnosti, simptomi pa so podobni simptomom PTSD (Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje, 2010). Je odziv na veliko človeško trpljenje in se lahko pojavi, ne da bi bil novinar v nevarnosti, saj se čustvena obremenitev ne pojavi le pri neposrednem

stiku, ampak tudi pri poslušanju avdio posnetkov intervjujev ali ogledu fotografij in videoposnetkov, polnih trpljenja tistih, ki so nesrečo doživeli na lastni koži. Vendar pa prenehanje sočustvovanja iz strahu pred to travmo ni rešitev. Eden od stebrov, ki lahko vpliva na novinarsko poročanje o nesreči, je empatija do žrtev, ki se bo odrazila v bolj človeških in kontekstualno koherentnih informacijah. Izziv je v vzpostavitvi meje med empatijo in profesionalno distanco, da se izogne čustveni vezanosti, ki bi lahko vplivala na duševno zdravje poročevalca. To je težka naloga, ki jo je mogoče rešiti le z delom na terenu; ni tako preprosta. Odločitev za vzpostavitev skrajne pregrade lahko novinarja otopi do dogodka in človeške drame, ki jo trpijo žrtve.

4.2.3 Tesnoba

Kot je pojasnjeno zgoraj, poročanje o nesreči od novinarjev zahteva duševno in čustveno napor, ki jih lahko preobremeni. Dejansko so te zahteve tako velike, da postanejo določene reakcije pred motnjo običajne in normalne, kot so določena stopnja stresa, tesnobe in celo depresije. Utrujenost, žalost, nihanje razpoloženja in težave s spanjem so med drugim naravne reakcije po nesreči. Problem nastane, ko se ti simptomi s časom ne zmanjšajo, ampak se ponavljajo in postajajo vse hujši.

Anksioznost se pogosto obravnava, kot da gre za eno samo stanje, vendar obstajajo različne anksiozne motnje, v tem priločniku pa bomo omenili najpogostejše po nesrečah. Različne anksiozne motnje imajo skupno strah in anksioznost, vendar v pretirani obliki. Čeprav se pogosto pojavljata skupaj, je treba razlikovati med tema dvema dejavnikoma. Strah je čustven odziv na resnično ali domišljijisko grožnjo; je naraven obrambni mehanizem proti neposredni nevarnosti, vendar se lahko sproži tudi pretirano. Tesnoba pa je povezana s stalno pazljivostjo ali budnostjo do misli o prihodnjih nevarnostih, kar lahko vodi do izogibanja in mišične napetosti (American Psychological Association ali American Psychiatric Association, 2010).

- Generalizirana anksiozna motnja (GAD): GAD je značilna pretirana zaskrbljenost, osredotočena na enega ali več dogodkov, in splošna tesnoba. Značilna je tudi njena vztrajnost v času, ki traja

najmanj nekaj mesecev. Simptomi vključujejo nervozo, motorično nemirnost, motnje spanja in mišično napetost (WHO, 2019).

- **Panična motnja:** Izpostavljenost travmatičnim dogodkom, kot so nesreče, lahko pusti trajne posledice, kot so panični napadi. To so nepričakovani, ponavljajoči se in intenzivni epizodi strahu, ki lahko trajajo nekaj minut. Simptomi vključujejo palpitacije, hitro bitje srca, občutek dušenja, omotico, strah pred izgubo nadzora in celo občutek, da bi lahko v tistem trenutku umrli. Ob teh simptomih je skrb, da se bodo pojavili novi napadi, resnična (Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje, 2010).

- **Specifična fobija:** to je nenehen in pretiran strah ali tesnoba pred predmeti ali situacijami, ki so na nek način povezani s travmatičnim dogodkom. Posledica tega je izogibanje vsakršnemu stiku s tem predmetom ali dogodkom, in čeprav oseba ni v resnični nevarnosti ali ogrožena, je strah in tesnoba, ki ju čuti, intenzivna. Specifična fobija traja vsaj nekaj mesecev, njeni simptomi pa lahko povzročajo težave v osebni, družinskih in delovnih odnosih (WHO, 2019).

4.2.4 Depresija

Izraz »depresija« se pogosto uporablja in se povezuje z žalostjo in obupom, ki sta sicer del depresivnega stanja, vendar nista edina. Podobno kot pri anksioznosti obstaja več vrst depresije. Depresivne motnje se odražajo v negativnem razpoloženju osebe, poleg žalosti in obupa pa se pojavljajo tudi razdražljivost, izguba veselja, občutek praznine, izguba spomina in pomanjkanje koncentracije, kar lahko vpliva na fizično zdravje in socialne odnose tistih, ki imajo to motnjo. Vsi ti dejavniki skupaj spreminjajo in ovirajo delovanje depresivne osebe (American Psychological Association ali American Psychiatric Association, 2018). To je tihi sovražnik, s katerim lahko novinarji, ki poročajo o nesrečah, zavestno ali nezavestno živijo leta in leta.

- **Huda depresivna motnja (MDD):** po travmatičnem dogodku lahko oseba postane čustveno nestabilna. V takih primerih je MDD najhujša stopnja depresije. Diagnostični in statistični priročnik duševnih motenj, peta izdaja (DSM-5), določa devet simptomov, ki jih je treba oceniti, zlasti če se pet ali več simptomov pojavlja skoraj vsak dan. Ti simptomi se kažejo intenzivno in morajo biti prisotni vsaj dva tedna (Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje, 2014). Ti simptomi so:

- Depresivno razpoloženje večino dneva, skoraj vsak dan
- Znatno zmanjšanje zanimanja ali užitka pri vseh ali skoraj vseh dejavnostih.
 - Znatna izguba ali pridobitev telesne teže in apetita
 - nespečnost ali hipersomnija (prekomerno spanje)
 - Psihomotorična nemirnost ali upočasnjenost skoraj vsak dan
 - Utrujenost ali izguba energije večino dni
 - Občutek ničvrednosti ali pretirane krivde
 - Zmanjšana sposobnost razmišljanja ali koncentracije ali sprejemanja odločitev skoraj vsak dan
 - Ponavljajoče se misli o smrti (ne le strah pred smrtjo) in samomorilne misli brez konkretnega načrta, poskusa samomora ali konkretnega načrta za njegovo izvedbo.

• Vztrajna depresivna motnja (distimija): Ta motnja se pojavlja večino dneva v obliki depresivnega razpoloženja vsaj dve leti. Od MDD se razlikuje po trajanju in intenzivnosti; v tem primeru je trajanje daljše, vendar so simptomi, čeprav se pojavljajo skoraj vsak dan, manj intenzivni. Zato, če simptomi sovpadajo z MDD dve leti, vendar z manjšo intenzivnostjo, je treba osebi diagnosticirati vztrajno depresivno motnjo (Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje, 2014).

• Mešana depresija in anksiozna motnja: To je mešana motnja s simptomi depresije in anksioznosti, ki trajajo več kot dve tedni. Noben tip simptomov ne prevladuje nad drugim. Pri ločeni oceni noben niz simptomov ni dovolj resen, da bi lahko diagnosticirali depresivno motnjo ali anksiozno motnjo. Pomanjkanje zanimanja za vsakodnevne aktivnosti in obup sta v teh primerih najpogostejša depresivna simptoma, medtem ko so simptomi anksioznosti bolj raznoliki in segajo od nervoze, pomanjkanja nadzora nad skrbmi, strahov in mišične napetosti, med drugim (WHO, 2019).

4.3 Kazalniki

Da bi natančno ponazorili težave, s katerimi se novinarji lahko soočajo v zvezi z duševnim zdravjem med svojo poklicno prakso, lahko navedemo številne primere, ki odražajo pomembnost te teme. V mnogih primerih se ti dogodki lahko pretvorijo v statistiko, kar nam omogoča, da kvantitativno vidimo obseg te teme. Kazalniki so

zelo pomemben dejavnik za merjenje v novinarstvu.

V članku Dart Center for Journalism and Trauma z naslovom »Covering Trauma: Impact on Journalists« (Poročanje o travmatičnih dogodkih: vpliv na novinarje) so avtorji pregledali literaturo, povezano z vplivom poročanja o travmatičnih dogodkih na novinarje. Ugotovili so, da je bilo med 80 % in 100 % novinarjev zaradi svojega dela izpostavljenih travmatičnim dogodkom in da je 92 % novinarjev poročalo, da so doživeli vsaj štiri travmatične situacije (Smith, R., Newman, E., Drevo, S., & Slaughter, A., 2015).

Ti podatki kažejo, da niso le novinarji na kraju dogodka izpostavljeni katastrofalnim situacijam, ampak tudi novinarji v uredništvu ali na posebnih nalogah, ki so enako prizadeti v smislu duševnega zdravja. Kot je že bilo pojasnjeno, lahko neprekinjena izpostavljenost avdio posnetkom intervjujev, avdiovizualnim posnetkom in fotografijam, posnetim na območjih katastrof, povzroči travmo pri novinarjih, pri čemer ni nujno, da so za to prisotni na kraju dogodka.

Druga študija (Feinstein, A., Owen, J., & Blair, N, 2002), ki jo navaja ameriški Nacionalni center za PTSD, je ocenila simptome psihične stiske pri 140 novinarjih, ki so poročali o vsaj eni vojni, in 107 novinarjih, ki niso poročali o vojni. Vojni novinarji so poročali o višji porabi alkohola in višji stopnji depresije in PTSD. Prevalenca depresije in PTSD med vojnimi dopisniki je bila višja od povprečja prebivalstva, pri čemer je PTSD znašal 28,6 % in depresija 21,4 %.

V raziskavi, izvedeni za projekt Disaster Journalism Project, je 63,3 % novinarjev izjavilo, da potrebujejo pomoč pri soočanju s stresom in travmami med delom na območjih nesreč. To pomeni, da se novinarji zavedajo tveganj za svoje duševno zdravje pri poročanju o nesrečah. Vendar pa se poraja eno veliko vprašanje: ali je mogoče izogniti se psihološki travmi? Odgovor je ne. Tudi izkušeni in veterani med novinarji lahko v najbolj nepričakovanem trenutku utrpijo travmo med poročanjem o manjši nesreči, kljub temu da so v preteklosti poročali o zahtevnejših in večjih nesrečah.

Po drugi strani pa tudi napačne informacije igrajo pomembno vlogo v profesionalnem novinarstvu in lahko resno škodijo ugledu novinarja, posredno vplivajo na njegovo duševno zdravje in škodijo tudi tretjim osebam. Včasih lahko lažne novice dosežejo vlado države, kot v primeru Slovenije, kjer so nekateri domači in tuji mediji

širili lažne novice o pošiljki 155-milimetrskih indijskih granat v Ukrajino, po navedbah Ministrstva za obrambo Republike Slovenije (2024), z namenom škodovati Republiki Sloveniji in diskreditirati njeno mednarodno vlogo kot nestalnega člana Varnostnega sveta Združenih narodov.

Napačne informacije lahko vplivajo ne le na posameznike ali skupine, ampak tudi na celotno prebivalstvo v regijah ali državah. Primer tega smo videli v Turčiji po potresih 6. februarja 2023 v regiji Kahramanmaraş, ko je na družbenih omrežjih krožila lažna govorica, da je v Hatayu počil jez. Ta govorica je povzročila, da je več iskalnih in reševalnih ekip, vključno z nimi prostovoljci, prekinilo svoje delo in se preselilo v območja, ki so veljala za nevarna, s čimer so izgubili tri ure in pol učinkovitega posredovanja. Lažna novica ni povzročila le zamud pri reševalnih prizadevanjih, ampak je tudi povzročila kolektivno paniko in preobremenila reševalne ekipe, zaradi česar je bilo tistim, ki so resnično potrebovali pomoč, težko dobiti pomoč. (Doğan & Şenol, 2023).

Še en primer napačnih informacij, ki so povzročile precej razburjenja v Španiji Med uničujočim mrazom, ki je oktobra 2024 prizadel Valencijo, so po družbenih medijih krožile številne lažne novice, mnoge med njimi povezane z podzemno garažo v nakupovalnem centru Bonaire. Med njimi je bila najbolj razširjena tista, ki je trdila, da tisti dan na parkirišču „ni bilo izdanih 700 kart“, kar bi pomenilo, da je bilo ujetih več sto avtomobilov (in s tem tudi ljudi), kar je nakazovalo na morebitne skrite ali prezrte žrtve. To sporočilo je bilo široko razširjeno, kar je povzročilo zaskrbljenost in špekulacije.

V resnici parkirišče Bonaire ne uporablja parkirnih listkov, saj je brezplačno parkirišče brez sistema za nadzor izhoda. To dejstvo je mogoče preveriti na uradni spletni strani nakupovalnega centra, kjer je jasno navedeno, da ima 5700 brezplačnih parkirnih mest brez časovne omejitve.

Splošna narativa teh lažnih novic kaže na poskus diskreditiranja odgovornih institucij in ustvarjanja nezaupanja javnosti. Ta dinamika lahko oslabi odziv javnosti, zavira solidarnost in ovira krizno upravljanje, zlasti kadar se lažne vsebine širijo v izrednih razmerah. Ta primer jasno ponazarja, kako se lahko lažna govorica, ki temelji na napačni predpostavki, hitro širi in ima resne posledice,

celo v humanitarnih krizah. Oprošča ključni pomen preverjanja pred širjenjem in kako lahko odgovorno novinarstvo zaščiti tako resnico kot socialno blaginjo. VerificaRTVE. (2024, 4. november).

4.4 Preventivni ukrepi

Čeprav ni zanesljivega recepta za izogibanje stresu in anksioznim motnjam ter drugim čustvenim in psihološkim stanjem, se lahko novinarji zavedajo, da jih lahko kadarkoli, zlasti če pogosto poročajo o nesrečah, prizadenejo duševne motnje. Niso imuni na to možnost. Podcenjevanje tovrstnih motenj je lahko prva napaka, saj je nelagodje, ki se pravočasno obravnava, lahko le začasna in manjša motnja, ki jo, kot navaja medicinska literatura, oseba običajno lahko premaga v kratkem času. To je prvi preventivni ukrep.

Drug pomemben element preprečevanja je samoocenjevanje in odprta komunikacija z uredniki in sodelavci pred in med poročanjem. Če novinar iz kakršnega koli razloga, osebnega ali zunanjega, ne čuti, da je sposoben opraviti dodeljeno nalogo, mora biti iskren in to sporočiti svojim nadrejenim. To velja v pripravljalni fazi, pa tudi med samim poročanjem. V slednjem primeru se lahko poleg pogovora s svojimi nadrejenimi za podporo obrne tudi na svoje kolege. Da bi to omogočili, morajo glavni uredniki, direktorji in lastniki medijev spodbujati odkrito in odprto komunikacijo tudi znotraj organizacije (Reporters Without Borders, 2017).

Raziskovanje in spoznavanje zgodovine, kulture in družbeno-ekonomskega položaja območja, na katero se selite, je koristno, saj je bolje imeti realistično razumevanje konteksta, s katerim se boste soočili. Podobno je v primeru kakršnih koli nepredvidenih dogodkov koristno vzpostaviti stike z organi, novinarji in organizacijami, ki so prisotni na kraju nesreče ali so povezani s tem kontekstom. Med poročanjem bo koristno tudi skrbeti zase. Prvi korak je previdnost v primeru nesreč, saj lahko podcenjevanje okoliščin vodi do nevarnih posledic. Drugič, pogosto je dobro, da si vzamete čas in ocenite, ali imate bolj vidne in pogoste simptome, kot so strah, žalost, jeza, utrujenost, razdražljivost, motnje spanja, občutki stiske in dušenja (težko dihanje), nemir, napadi panike, nenadna potreba po begu ali izogibanju realnosti, nasilno vedenje in ponavljajoča se uporaba alkohola, tobaka ali drugih substanc. Obstajajo pa tudi bolj

subtilni simptomi, ki lahko ostanejo neopaženi, kot so med drugim nezanimanje za teme in dejavnosti, ki so bile prej pomembne, občutek ničvrednosti ali pretirane krivde, težave s koncentracijo in sprejemanjem odločitev, pretirana zaskrbljenost zaradi malo verjetnih prihodnjih dogodkov, ki ne predstavljajo resničnega tveganja. Prepoznavanje več teh simptomov in pogovor z bolj izkušenimi novinarji, ki so poročali o podobnih zgodbah, saj so verjetno doživeli podobne situacije, ter pogovor z uredniško ekipo in ostalimi člani ekipe na terenu, je dober korak.

Tudi med poročanjem o zgodbi si vzemite čas za telesno aktivnost, ki je lahko preprosta rutina raztezanja mišic, globokega dihanja ali hoje; vaše telo vam bo za to vedno hvaležno. To je trenutek odklopa. Najti čas in prostor za komunikacijo z družino in prijatelji je bistveno, da vas ne prevzamejo samo zahteve novinarskega dela. Na tej točki je, čeprav bi to bila predhodna naloga, dragocena odločitev, da se izogibate poročanju o nesreči, medtem ko doma ostajajo nerešeni konflikti ali problematične situacije. Glede na travmatične dogodke, ki jih je mogoče videti v nesreči, in nepričakovane elemente realnosti v takšnih okoliščinah, je delo v takšnih scenarijih, medtem ko se ukvarjate z nerešenimi družinskimi problemi, izčrpavajoče in celo nevarno za duševno zdravje.

Po drugi strani pa je stalna, pristrčna in zdrava komunikacija z družino v prostem času v veliko pomoč novinarjem, ki poročajo o nesrečah. To je mogoče, če se v družinskem okolju zavedajo fizičnih in psiholoških tveganj, s katerimi se sooča novinar, tako da lahko sodelujejo s komunikacijo, ki spodbuja mirno dušo in naklonjenost. To je nekaj, kar bo vsak novinar cenil med delom v napetih in stresnih razmerah nesreče.

4.5 Nadaljnje varstvo

Eden od rezultatov ankete, izvedene v okviru projekta Disaster Journalism med novinarji, je bil, da je 41,6 % anketirancev priporočilo, da bi morali biti novinarji, ki poročajo o nesrečah, pripravljene na psihološko rehabilitacijo. Z drugimi besedami, znatno število novinarjev meni, da je psihološka rehabilitacija resnična možnost. Vendar pa realnost kaže, da v medijih ni običajno, da imajo novinarji dostop do psihološke terapije zaradi izpostavljenosti poročanju o nesrečah.

Center za novinarstvo in travme Dart in Oddelek za psihologijo Univerze v Tulsi (Sachs, E., Newman, E., Porterfield, K., Hockensmith, K., & Shapiro, B., 2025) spodbujata program Mreža za podporo novinarjem s travmami (JTSN), ki se s to situacijo v Združenih državah Amerike ukvarja od leta 2021. Psihologi, ki so nudili pomoč v okviru JTSN, so navedli, da so bili najpogostejši duševni zdravstveni problemi med sodelujočimi novinarji sekundarna ali posredna travma (najpogostejša), posttravmatska stresna motnja (PTSD), huda depresija, klinično pomembna anksioznost, stres, povezan z delom (izgorelost), občutki institucionalnega izdajanja, krivda ali moralna poškodba, povezana z delom, žalost ali izguba, zloraba substanc in samomorilske misli (13 % udeležencev).

Kljub tej diagnozi pa so novinarji poročali, da obstajajo ovire, ki jim otežujejo dostop do pomoči. Ena od teh ovir je prepričanje, da psihologi nimajo veliko znanja o delovni kulturi novinarjev in tveganjih, povezanih s tem poklicem, ki zahteva bolj specializirano vrsto terapije. Druge pomembne ovire vključujejo pomanjkanje programov, ki nudijo pomoč vsem novinarjem, ki jo potrebujejo, odsotnost jasnega protokola za napotitev na terapijo v medijih in institucijah, ki podpirajo novinarstvo, ter visoki stroški terapije za samostojne novinarje.

Kljub tej situaciji je psihološka oskrba pomembna in prinaša pozitivne rezultate, kot kaže sam program JTSN. Z modelom 20 sej v šestih mesecih so rezultati ponovno potrdili pozitivne učinke terapije. Na začetku je 60 % novinarjev pokazalo klinično pomembno stisko, po posredovanju terapevtov pa se je ta številka znižala na 23 %. Med 53 % in 72 % novinarjev je pokazalo statistično zanesljivo izboljšanje simptomov PTSD, depresije, anksioznosti in stresa. Petintrideset odstotkov novinarjev je poročalo o povečanju subjektivnega počutja. Pet novinarjev, ki so na začetku terapije poročali o samomorilskih mislih, je ob koncu terapije poročalo, da teh misli nimajo več (Sachs, E. et al., 2025).

Čeprav na novinarski ravni ni mednarodnega soglasja ali protokola za spodbujanje psihološke rehabilitacije, je glede na rezultate, kot so tisti JTSN, nujno, da novinarji vedo, da je iskanje terapije, ko se pojavijo jasni simptomi ali ko se počutijo preobremenjeni zaradi tega, kar so doživeli v novinarski zgodbi ali zaradi stresne dinamike novinarstva, najboljša odločitev. To je tudi del samopomoči strokovnjaka.

In čeprav lahko psihološka oskrba pomaga, je pomemben dejavnik, na katerega se novinarji instinktivno zatečejo, da se spopadejo s travmatičnimi situacijami, in ki ga morajo nadaljevati razvijati ne le pri poročanju o nesrečah, ampak tudi v svojem osebnem življenju, odpornost.

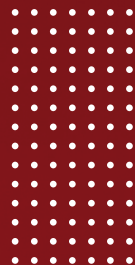
Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje (2011) opredeljuje odpornost kot proces dobrega prilagajanja travmatičnim dogodkom, grožnjam ali nasprotjem. Pomembno je, da je odpornost nekaj običajnega, ne izjemnega; ljudje pogosto kažejo odpornost. Biti odporen ne pomeni, da oseba ni izpostavljena stiski, bolečini ali čustvenim težavam. Vsi ljudje trpijo zaradi teh bolezni, vendar imamo tudi sposobnost, da smo odporni.

Za gradnjo in razvoj odpornosti Ameriško psihološko združenje ali Ameriško psihiatrično združenje (2011) naslednja priporočila: vzpostavite dobre družinske in socialne odnose, ne glejte kriz kot nepremostljive ovire, sprejmite, da so spremembe del življenja, zastavite si cilje in si prizadevajte za njihovo uresničenje, sprejemajte pomembne odločitve v neugodnih situacijah in ne ignorirajte problema, ki je pripeljal do te situacije, izkoristite težke trenutke, da odkrijete ali ponovno odkrijete sebe, imejte pozitiven pogled na sebe in zaupajte v svojo sposobnost, da rešite zaplete, ki se pojavijo. Kljub bolečini ali stiski poskušajte ohraniti razum in stvari postaviti v pravo perspektivo, ne izgubite upanja in skrbite zase.

5

Nadaljnje izobraževanje in osnovna priporočila za poročanje o nesrečah

A silhouette of a person, likely a journalist or photographer, stands against a dramatic sunset sky. The person is wearing a helmet and holding a camera in their right hand. A blue rectangular box with the word "PRESS" in white, bold, sans-serif capital letters is overlaid on the person's chest. The sky transitions from a deep blue at the top to a bright orange and yellow near the horizon, with scattered clouds catching the low light. The person's shadow is cast on the ground in the foreground.

PRESS

Nadaljnje izobraževanje in osnovna priporočila za poročanje o nesrečah

Uvod

Scenariji nesreč se spreminjajo in so zelo zapleteni: nove tehnologije preverjanja, dinamika digitalne dezinformacije in protokoli civilne zaščite se hitro razvijajo. Zato je nadaljnje izobraževanje bistveno za tiste, ki se ukvarjajo z novinarstvom na tem področju. Začetno usposabljanje ni dovolj; treba je nenehno posodabljanje znanje na področju etičnega poročanja, osebne varnosti, ravnanja z uradnimi viri, uporabe digitalnih orodij in odgovornih komunikacijskih strategij. Na ta način lahko novinarji strogo in učinkovito izpolnjujejo svojo družbeno vlogo in pomagajo zagotoviti, da imajo državljani v kritičnih trenutkih točne in koristne informacije.

Novinarsko poročanje o potresih, požarih, cunamijih, vojnah, terorističnih dejanjih, eksplozijah kritične infrastrukture, ki vključuje kemikalije, škodljive za ljudi, in drugih nesrečah so dogodki izrednega pomena za medije, družbo in vlade. Vendar pa se prednost, ki se daje tem dogodkom, ne odraža v pripravi medijskih strokovnjakov (novinarjev, fotografov in kameramanov) na takšne negotove in tvegane scenarije. Anketa, ki spremlja ta priročnik, je pokazala, da 95,6 % anketirancev meni, da bi moral biti del usposabljanja novinarjev namenjen pripravi na ravnanje v različnih vrstah nesreč. Hkrati je 92,2 % anketirancev navedlo, da nimajo dovolj informacij o dejavnostih, ki jih je treba izvesti pri poročanju o nesreči. Dejansko je 85,1 % novinarjev, ki so sodelovali v anketi, odgovorilo, da praktične vaje ali simulacije niso vključene v usposabljanje za ravnanje v primeru nesreč.

Dejstvo je, da vsi mediji svojim zaposlenim ne zagotavljajo predhodnega in stalnega usposabljanja o poročanju o nesrečah. Pri samostojnih novinarjih je situacija še slabša, saj nimajo podpore medijev. Čeprav je to najpogostejši scenarij, je glede na številne izzive in stresne in nevarne situacije, s katerimi se morajo novinarji spoprijeti pri poročanju o nesrečah, ponujanje tovrstnega usposabljanja v medijih obveznost, prav tako pa je lahko dragocena poklicna in osebna odločitev, da se teh tečajev udeležite na lastno

pobudo. Ne pozabimo: izpostavljen je novinar, ki je iz mesa in krvi, zato mora biti to usposabljanje prednostna naloga in celovito.

5.1 Treningi in praktične vaje

Čeprav je res, da realnost vedno presega fikcijo, so simulacije in vaje na terenu izredno dragocene. Ponovitev stresa in negotovosti, ki ju doživljamo med poročanjem, je težka. Nikoli ne bo popolnoma enaka. Vendar se učenje v nadzorovanih situacijah lahko izkaže za potrebno v najbolj nepričakovanem trenutku med dejanskim delom, znanje, kako ravnati, pa lahko odločilno vpliva na izid. Organizacije, kot sta Odbor za zaščito novinarjev (CPJ) in Mednarodni inštitut za varnost novinarjev (INSI), podpirajo tovrstno usposabljanje. Vodnik CPJ za varnost novinarjev (Smyth, F., Lowenthal, T., & O'Brien, D. 2012) poudarja, da je prvi korak, ki ga ne smemo spregledati ali podcenjevati, da se novinarji seznanijo z osebno zaščitno opremo in načrti za izredne razmere, kar je mogoče doseči le s prakso. Vendar je 70,5 % anketiranih strokovnjakov jasno navedlo, da sploh ne vedo, kakšno opremo bi morali nositi s seboj za vsak tip nesreče.

Simulacije in vaje pripravljenosti bi se morale osredotočiti na naslednje dejavnike: obvladovanje tveganj, hitro sprejemanje odločitev, obvladovanje pritiska in tehnike prve pomoči. Enako pomembno je, da novinarji prejmejo osebno povratno informacijo od izobraževalcev. Strokovnjaki bi morali oceniti čustvene in psihološke odzive udeležencev, jih deliti z njimi in po potrebi ponuditi vaje za izboljšanje. Po drugi strani je pomembna tudi ocena teh tečajev s strani novinarjev, ne le za merjenje njihove stopnje zadovoljstva, ampak tudi za ugotavljanje, katere vaje je treba izboljšati ali dodati v usposabljanje.

Nekatere osnovne pomembne vaje in usposabljanja, ki lahko novinarjem pomagajo pri opravljanju njihovih poklicnih dejavnosti na območjih z visokim tveganjem, vključujejo naslednje:

- Usposabljanje za delo v sovražnem okolju in prvo pomoč (HEFAT / HEAT)

Tečaji z bivanjem (3–6 dni), ki zajemajo ugrabitve, prečkanje meja, vaje za primer aktivnega strelca, zasede, komunikacije, oceno tveganja in nujno prvo pomoč pri hudih poškodbah (kot so

amputacije). BBC zahteva to usposabljanje za novinarje, ki delujejo v sovražnih okoljih.

- Vaje z ognjem, igralci in posebnimi učinki

Programi, kot je *Reporters Instructed in Saving Colleagues (RISC)*, ponovno ustvarjajo poškodbe v vojnih območjih z umetno krvjo, dimom in simuliranim streljanjem, da novinarje usposobijo za nujno medicinsko pomoč.

- Delavnice v visoko stresnih sovražnih okoljih

Vaje, ki vključujejo povijanje lažnih ran, prehod skozi simulirane kontrolne točke, presenečenja in celo demonstracije z živim orožjem, da se pokaže, da avto ni varno zavetje. Zasnovane so za povzročanje stresa in ocenjevanje reakcij.

- Usposabljanje z virtualno realnostjo (VR)

VR ponovno ustvarja okolja, kot so protesti, vojna območja ali naravne nesreče, in v varnem okolju sproža pristne čustvene odzive. Koristno za pripravo novinarjev na soočanje s travmami brez resnične nevarnosti.

- Napredni simulatorji za obvladovanje nesreč (ADMS)

Platforme za simulacijo, ki jih poganja umetna inteligenca in so zasnovane za usposabljanje odločanja v velikih izrednih razmerah, kot so požari, množične nesreče ali katastrofe v mestih.

- Usposabljanje za zavedanje o situaciji in varnostno opremo

Nenehne vaje za oceno tveganja, pravilno uporabo zaščitne opreme (jopiči, čelade, maske), tehnike za umirjanje situacij in načrtovanje osebne varnosti.

- Ocenjevanje tveganj, higiena in logistika

Učenje raziskovanja narave nesreč (orkani, potresi, razlitja kemikalij), sklenitev zavarovanja, ohranjanje samozadostnosti, izogibanje oviranju reševalnih ekip in redno obveščanje novinarjev o lokaciji in stanju.

- Usposabljanje za obveščanje in zmanjševanje tveganj

Delavnice o novinarstvu na področju zmanjševanja tveganja nesreč (DRR), s poudarkom na konstruktivnem poročanju, odpornosti skupnosti in trajnostnem razvoju.

- Praktični priročniki z vajami in študijami primerov

Priročniki, kot je *IWPR Crisis Area Guide*, vsebujejo vaje na terenu, standarde poročanja in varnostne protokole, prilagojene konfliktnim in nesrečnim razmeram.

- Simulacije kriznih situacij z igralci

Vaje z usposobljenimi igralci, ki simulirajo žrtve, se uporabljajo v usklajenih vajah za primer izrednih razmer, da se poveča realizem in preizkusi komunikacijske sposobnosti.

- Tečajji o vojnih zločinih in poročanju o konfliktih

Spletno usposabljanje, kot je For the Record: Covering War and Conflict, novinarje uči, kako dokumentirati, arhivirati in poročati o grozodejstvih z občutljivostjo in natančnostjo.

Vsaka izredna situacija je nepredvidljiva in jo oblikujejo edinstvene politične, družbene in okoljske razmere. Novinar, ki ni ustrezno usposobljen, tvega ne le lastno varnost, ampak tudi natančnost, pravočasnost in etično kakovost svojega poročanja. V kriznih situacijah se lahko napačne informacije širijo tako hitro kot sama nesreča, nepripravljeni novinarji pa lahko nehote še povečajo laži ali ovirajo nujne operacije.

Z udeležbo v realističnih simulacijah, medicinskih vajah, scenarijih VR in usposabljanju za zavedanje o situaciji novinarji pridobijo sposobnost, da pod izjemnim pritiskom sprejemajo mirne in premišljene odločitve. Poleg fizičnega preživetja te vaje gradijo odpornost, izboljšujejo timsko delo z reševalnimi službami in krepijo sposobnost odgovornega komuniciranja z prizadetimi skupnostmi. Te vaje in prakse novinarjem omogočajo, da izpolnjujejo svojo vlogo zanesljivih prič in komunikatorjev v najtemnejših urah človeštva. Zagotavljajo, da zgodbe, ki jih pripovedujejo, ne le obveščajo javnost, ampak tudi prispevajo k varnosti, odgovornosti in okrevanju po krizi.

5.2 Načrt za predhodno kritje

Bistveno je, da imate vnaprej pripravljen protokol za izredne razmere, da ste z njim seznanjeni in da ga upoštevate. Najpomembnejše je zagotoviti in ohraniti življenja novinarjev in drugih medijskih delavcev. Priporočljivo je tudi, da se pred prihodom seznanite s pogoji na kraju samem; vzdržujte vnaprej določen mehanizem komunikacije tako z ekipo na kraju samem kot s ključnimi stiki v novinarski redakciji in zunaj nje (med drugim z oblastmi, zagovorniki človekovih pravic, predstavniki organizacij,

povezanih z novinarstvom); glede na dogodke, ki se zgodijo, oceniti potencialno tveganje; imeti pri sebi prvo pomoč (51,7 % anketirancev je navedlo, da imajo pri sebi prvo pomoč, vendar podatki kažejo, da 48,3 % je ne nosi s seboj); majhna, lahka hrana, ki zagotavlja energijo, in voda; power banka in polnilec za mobilni telefon; vnaprej preverite zemljevide in ob prihodu poiščite izhodne točke ali poti za morebitno evakuacijo; vsi drugi varnostni ukrepi, skupaj z zdravo pametjo in previdnostjo, bodo v veliko pomoč (Smyth, F., Lowenthal, T., & O'Brien, D. 2012; INSI, n.d.).

Na podlagi pregledane literature in v skladu z njenim vsebino (Reporters Without Borders, 2017 ACOS Alliance, n.d.; Doc Society, 2020; Shelton, M. & King, G., 2017) je lahko v pomoč naslednji seznam:

Upravljanje tveganj:

- Prepoznavajte in ocenite tveganja pred in med poročanjem
- Imejte jasen akcijski načrt za zmanjšanje tveganj in odzivanje na nujne primere
- Dajte prednost osebni varnosti in sprejemanju odločitev, ki jo zagotavljajo

- Nenehno spremljajte in ocenjujte sprejete varnostne ukrepe
- Bodite skromni in spoštljivi na terenu.

Prva pomoč in hrana:

- Znanje osnovnih tehnik
- Sposobnost ocenjevanja nujnih situacij
- Sposobnost zagotavljanja takojšnje pomoči, če je to potrebno

• Majhna, lahka hrana, ki zagotavlja energijo (konzervirana hrana, beljakovinske ali energijske tablice, sadje, oreščki, bonboni (za nizek krvni sladkor)

- Voda (hidracija)

Obvladovanje stresa in negativnih čustev:

- Vadba obvladovanja čustev in skrbi zase
- Prepričljive in argumentativne strategije za reševanje konfliktov

- Tehnike sproščanja in nadzora v kritičnih situacijah

Takojšnja in učinkovita komunikacija:

- Imejte vnaprej pripravljen komunikacijski načrt
- Bodite jasni glede tega, kdo je ključna oseba za komunikacijo v ekstremnih situacijah ali situacijah resničnega tveganja

- Ključna kontaktna oseba mora vedeti, kaj storiti v primeru izgube komunikacije
 - Takoj sporočite situacijo, lokacijo in, če je mogoče, potrebe
 - Bodite jasni in natančni pri posredovanju informacij
 - Na terenu poslušajte učinkovito in s sočustvovanjem
- Zaščita informacij in dokumentacije o incidentu:
- Upravljanje in uporaba gesel za ohranjanje vsebine in drugih informacij (1Password)
 - Šifriranje komunikacij (ProtonMail, Signal ali One Time Secret)
 - Varnostno kopiranje vsega gradiva in njegovo šifriranje (VeraCrypt)
 - Varno deljenje datotek (SpiderOak ShareRooms)
 - Varno brskanje po internetu (Tor)
 - Dokumentiranje vseh incidentov z najpomembnejšimi podrobnostmi, če je to varno

5.3 Sodelovanje z organi, nevladnimi organizacijami (NVO) in reševalnimi ekipami

Sodelovanje z organi in reševalnimi ekipami med nesrečo je ključnega pomena tako za varnost novinarjev kot tudi za previdnostne ukrepe, ki jih je treba sprejeti v zvezi z oškodovanimi in javnim mnenjem. Prav tako morajo organi zagotoviti fizično varnost medijskih delavcev, čeprav to glede na politični kontekst in samo nesrečo ni vedno mogoče. Poleg te operativne vloge so državne institucije in njihovi predstavniki glavni viri informacij. Njihove izjave je treba skrbno zabeležiti kot uradni vir. Vendar uradni vir ne pomeni nujno, da je nepogrešljiv in popolnoma zanesljiv. V primeru nesreč in situacij, ki so za novinarje sovražne, lahko organi odgovorijo tudi na politične, strankarske in gospodarske interese, njihovi podatki pa so lahko točni ali pa tudi ne.

Tudi ko imajo opravka z uradnim virom, morajo novinarji preveriti informacije, ki jih posredujejo organi, in jasno navesti vir, kadar podatki izhajajo iz uradnega vira, pri čemer navedejo ime institucije, če pa gre za predstavnika, pa tudi njegovo ime in priimek ter položaj. Če so informacije novinarju ponujene pod geslom „neuradno“, jih je treba še temeljiteje preveriti in podrobno analizirati ustreznost njihovega razširjanja, da se prepreči širjenje

govoric in lažnih informacij, ki bi lahko vznemirile prebivalstvo. Če se objavijo, jih je treba navesti kot „neuradne“ informacije.

Na tej točki se pojavi eno najpomembnejših sodelovanj med tiskom in nevladnimi organizacijami. V teoriji, ob uporabi metodičnega dvoma, ki bi moral prevladovati v novinarski praksi, so te organizacije nasprotje interesom, ki bi lahko vodile oblasti k ponujanju informacij, ki niso pregledne ali kažejo znake manipulacije.

Nevladne organizacije so združenja, ki nastanejo kot neodvisne entitete, ki podpirajo družbo in njene različne pravice. Delujejo kot protiutež politični, gospodarski, sodni, vojaški in policijski moči državne uprave (vključno z vladarji, opozicijskimi osebnostmi na javnih položajih in celotno strukturo javnih uslužbencev). Zato so lahko neodvisen vir informacij o vprašanih, povezanih z nesrečami, kot so humanitarne potrebe, vplivi na ranljive skupnosti, upravljanje sredstev, namenjenih za odzivanje na nesreče ali njihovo preprečevanje, med drugim. Te informacije so lahko zelo dragocene za obveščanje družbe.

Druga neposredna povezava, ki bi morala obstajati med novinarji in nevladnimi organizacijami, je, da obstajajo organizacije, ki se posvečajo zaščiti novinarjev in njihovih temeljnih pravic, vključno s svobodnim opravljanjem njihovega dela, svobodo tiska in izražanja ter pravico do življenja in nekriminalizacijo iz političnih razlogov. Zato je pri načrtovanju poročanja pomembno, da ostajate v stiku z mednarodnimi nevladnimi organizacijami in tistimi v državi, kjer se je zgodila nesreča, ali da vsaj imate njihove kontaktne podatke. Te organizacije vam lahko pomagajo zbrati informacije pred in med poročanjem ter preprečiti tveganja. Delujejo tudi kot kanal za poročanje o morebitnih napadih ali nadlegovanju med in po delu na terenu. Pogosto nudijo tudi pravno podporo in dostop do psihološke terapije (Horsley, W., Stone, M., & Mijatovic, D, 2014).

Viri in literatura

Viri in literatura

- ACOS Alliance. (n.d.). *The News Organizations Safety Self-Assessment*. <https://www.acosalliance.org> (Varnostni priročnik za novinarje). Pridobljeno 29. julija 2025 iz https://www.acosalliance.org/_files/ugd/c1a6a6_86a36f8820dc47fc82f451440ac77e69.pdf
- Ameriško psihiatrično združenje. (2014). *Diagnostični in statistični priročnik duševnih motenj. (DSM-5)*
- Ameriško psihološko združenje. (2011). *Pot do odpornosti*. <https://www.apa.org>. Pridobljeno 29. julija 2025 iz <https://www.apa.org/topics/resilience/camino>
- Ameriško psihološko združenje. (2018). *APA slovar psihologije*. <https://www.apa.org>. Pridobljeno 20. julija 2025 iz <https://dictionary.apa.org/vicarious-traumatization>
- Doc Society. (2020). *Priročnik za varnost in zaščito*. <https://safeandsecure.film>. Pridobljeno 28. julija 2025 iz <https://safeandsecure.film/static/core/files/S+S-Handbook-May20-ES.pdf>
- Feinstein, A., Owen, J., & Blair, N. (2002). *Nevaren poklic: vojna, novinarji in psihopatologija*. *American Journal of Psychiatry*, 159(9), 1570–1575.
- Horsley, W., Stone, M., & Mijatovic, D. (2014). *Varnost novinarjev – Priročnik*. Mednarodna federacija novinarjev.
- Mednarodni inštitut za varnost novinarjev. (b.d.). *Varnostni kodeks INSI*. <https://newssafety.org>. Pridobljeno 29. julija 2025 iz <https://newssafety.org/insi-safety-code/>
- Macleod, S. (1994). *Življenje in smrt Kevina Carterja*. <https://time.com>. Pridobljeno 20. julija 2025 iz <https://time.com/archive/6725984/the-life-and-death-of-kevin-carter/>
- Odziv Ministrstva za obrambo na lažne novice o pošiljki indijskih granat v Ukrajino. GOV.SI. (2024, 5. marec). <https://www.gov.si/en/news/2024-03-05-ministry-of-defence-reaction-to-the-fake-news-about-indian-grenades-being-sent-to-ukraine/>
- Doğan, B., & Şenol, R. (2023, 22. februar). *Yalan haber can aldi: „Baraj patladi“ dezenformasyonu üç buçuk saat kaybettirdi*. *Yeni Şafak*. <https://www.yenisafak.com/gundem/yalan-haber-can-aldi-baraj-patladi-dezenformasyonu-uc-bucuk-saat-kaybettirdi-4509822>
- Reporterji brez meja in UNESCO. (2017). *Varnostni priročnik za novinarje: Praktični vodnik za novinarje na tveganih območjih*.

Pariz: Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo. Pridobljeno iz <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243988>

- Sachs, E., Newman, E., Porterfield, K., Hockensmith, K., & Shapiro, B. (2025). Mreža za podporo novinarjem, ki so doživeli travmo: inovativen program usposabljanja za podporo duševnemu zdravju novinarjev [Bela knjiga]. https://dartcenter.org/sites/default/files/jtsn_white_paper_may_2025.pdf

- Shelton, M., & King, G. (2017). Kako se lahko novinarji zaščitijo med poročanjem o protestih. <https://freedom.press>. Pridobljeno 25. julija 2025 iz <https://freedom.press/digisec/blog/how-journalists-can-protect-themselves-while-covering-protests/>

- Smith, R., Newman, E., Drevo, S., & Slaughter, A. (2015). Poročanje o travmah: vpliv na novinarje. Dart Center for Journalism and Trauma. <https://dartcenter.org>. Pridobljeno 23. julija 2025 iz <https://dartcenter.org/content/covering-trauma-impact-on-journalists>

- Smyth, F., Lowenthal, T., & O'Brien, D. (2012). CPJ journalist security guide. Odbor za zaščito novinarjev.

- Različne vrste stresa. <https://www.apa.org>. Pridobljeno 25. julija 2025 iz <https://www.apa.org/topics/stress/tipos>

- VerificaRTVE. (2025b, 25. avgust). DANA Valencia | Od laži o parkirišču Bonaire do lažne novice o minuti tišine v Evropskem parlamentu. RTVE.es. <https://www.rtve.es/noticias/20241104/dana-valencia-bulo-aparcamiento-bonaire-creaciones-digitales-presentadas-como-reales/16315322.shtml>

- WHO (Svetovna zdravstvena organizacija). (2019). Mednarodna klasifikacija bolezni, 11. revizija. <https://icd.who.int>. Pridobljeno 24. julija 2025 iz <https://icd.who.int/browse/2025-01/mms/en>

- WHO (Svetovna zdravstvena organizacija). (2023). Stres. <https://icd.who.int>. Pridobljeno 25. julija 2025 iz <https://www.who.int/es/news-room/questions-and-answers/item/stress>

Viri in literatura za dodatne informacije:

- Arenas, J. P. (21. februar 2011). *Kevin Carter – fotografija, ki je bila laž [Video]*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=xM5-c52-ArE>
- Bolton, E. (b. d.). *Novinarji in PTSD*. <https://www.ptsd.va.gov>. Pridobljeno 29. julija 2025 iz https://www.ptsd.va.gov/professional/treat/care/journalists_ptsd.asp
- *Komplet za preživetje v sili*. (b.d.). NSW Rural Fire Service. <https://www.rfs.nsw.gov.au/plan-and-prepare/prepare-your-family/emergency-survival-kit>
- Hunt, A. (1997). »Moralna panika« in moralni jezik v medijih. *The British Journal of Sociology*, 48(4), 629–648. Wiley-Blackwell v imenu Londonske šole za ekonomijo in politične vede. <http://www.jstor.org/stable/591600>
- *Institute for War & Peace Reporting (IWPR)*. (n.d.). *Priročnik za lokalne novinarje v kriznih območjih*. Pridobljeno 10. septembra 2025 iz https://iwpr.net/sites/default/files/download/publication/iwpr_training_manual_english_0.pdf
- *Mednarodna organizacija dela*. (2022). *Priročnik o varnosti in zdravju pri delu za novinarje in delavce televizijskih medijev*. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40asia/%40ro-bangkok/%40ilo-jakarta/documents/publication/wcms_854032.pdf
- Kutri, M. (2023). *Varno novinarstvo v spletnem svetu*. <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2025/04/Manual-for-the-safety-of-journalists-on-the-Internet-HND.pdf>
- *Nieman Lab*. (2024, februar). *Ta neprofitna organizacija uporablja virtualno realnost za usposabljanje ukrajinskih novinarjev, da lahko varno poročajo o vojni*. Pridobljeno 10. septembra 2025 iz <https://www.niemanlab.org/2024/02/this-nonprofit-is-using-virtual-reality-to-train-ukrainian-journalists-to-cover-the-war-safely>
- *Radio Television Digital News Association (RTDNA)*. (b.d.). *Usposabljanje in viri za varno delo novinarjev*. Pridobljeno 10. septembra 2025 iz <https://www.rtdna.org/safe-journalist-training-and-resources>
- Rojas, A. (18. junij 2018). *Jastrebi ne jedo otrok*. Zenda: avtorji, knjige in družba. <https://www.zendalibros.com/los-buitres-no-comen-ninos/>

- Squires, A. (2023). *Katera so tveganja na delovnem mestu, ki vplivajo na zagotavljanje prve pomoči?* Pridobljeno iz <https://www.redcrossfirstaidtraining.co.uk/first-aid-blogs/what-are-the-hazards-in-the-workplace-that-affect-first-aid-provision/>

- Pomen etike v novinarstvu. (4. julij 2025). *St. Bonaventure University Online*. <https://online.sbu.edu/blog/importance-ethics-journalism>

- UNESCO. (2016). *Varnostni priročnik za novinarje: Priročnik za poročanje v visoko tveganih okoliščinah*. Pariz: Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo. Pridobljeno iz <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000234891>

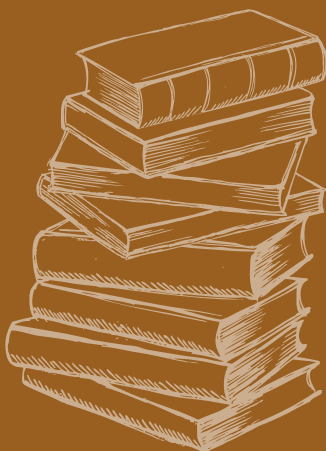
- UNICEF. (b.d.). *Zmanjševanje tveganja nesreč in obnovo*. Pridobljeno iz <https://www.unicef.org/disaster-risk-reduction-and-recovery>

- Urad Združenih narodov za zmanjševanje tveganja nesreč (UNDRR). (2023, 20. oktober). *Usposabljanje za novinarje, ki poročajo o vprašanih zmanjševanja tveganja nesreč*. Pridobljeno 10. septembra 2025 iz <https://www.undrr.org/event/training-journalists-reporting-disaster-risk-reduction-issues>

- *Washingtonian*. (12. december 2023). *Kako se novinarji danes usposabljuje za nevarne naloge*. Pridobljeno 10. septembra 2025 iz <https://www.washingtonian.com/2023/12/12/how-reporters-now-train-for-dangerous-assignments>

- *Wired*. (22. oktober 2012). *V notranjosti RISC, bootcampa, ki usposablja vojne novinarje za reševanje življenj*. Pridobljeno 10. septembra 2025 iz <https://www.wired.com/2012/10/risc-training-bronx-documentary-center>

3. BÖLÜM
ETIČNI PRIROČNIK
NEW

1

Kaj je etika v novinarstvu?

1. Kaj je etika v novinarstvu?

Uvod

6. februar 2023, 4:17 Močan podzemni potres je pretresel južno Turčijo. V nekaj minutah so družbena omrežja eksplodirala s protislovnimi poročili: »magnituda 7,8«, »na tisoče mrtvih«, »uničena mesta«. Novinarji lokalnih medijev so se soočili z izbiro: počakati na uradno potrditev ali poročati o tem, kar so videli s svojimi očmi?

Turški fotoreporter je bil prvi, ki je objavil fotografijo: posnetek ruševin brez komentarja. Pet minut kasneje je to sliko ponovno objavilo dvajset mednarodnih agencij. Čez eno uro je postala simbol tragedije. Kaj pa, če ta posnetek ni iz epicentra potresa, ampak iz arhiva lanskoletne nesreče? Kaj, če je novinar naredil napako pri geografski lokaciji?

Etika v novinarstvu ob nesrečah je umetnost ravnotežja na tanki meji med hitrostjo in natančnostjo, med pravico do obveščeniosti in pravico do zasebnosti, med obveščanjem in zaščito. Medtem ko redno novinarstvo pogosto deluje z dnevi ali meseci za preverjanje dejstev, novinarstvo ob nesrečah deluje v minutah. Medtem ko redni novinarji imajo luksuz, da se lahko jutri vrnejo k temi, novinarji v epicentru nesreče razumejo, da bo jutri morda prepozno.

Glede na našo raziskavo je 92,2 % novinarjev priznalo pomanjkanje znanja o posebnostih dela v različnih nesrečah. To je paradoks tega poklica – leta se pripravljamo na poročanje o politiki, gospodarstvu in kulturi, vendar ostajamo nemočni v obliki resničnega kaosa. Prav tega kaosa, ki zahteva največjo profesionalno odličnost.

Osnovna načela in vrednote novinarske etike

Arhitektura zaupanja

Etika poročanja o nesrečah temelji na sedmih temeljih. Oblikovana je bila na podlagi desetletij strokovne prakse in bolečih napak kot niz moralnih načel in strokovnih norm, ki jih morajo

novinarji upoštevati pri poročanju o nesrečah. Takšne nesreče vključujejo naravne nesreče (potresi, poplave, požari), nesreče, ki jih povzroči človek, teroristične napade, vojne in druge množične tragedije.

Resničnost je aktivno prizadevanje za točnost. V kontekstu nesreč postane resničnost ključnega pomena. Netočne informacije o evakuaciji lahko stanejo življenja. Po mnenju Billa Kovacha in Toma Rosenstiela v knjigi »The Elements of Journalism« (Kovach & Rosenstiel, 2001) je »prva dolžnost novinarstva resnica«. Toda kaj je resnica, ko si dejstva nasprotujejo in ni časa za preverjanje?

Neodvisnost v novinarstvu o nesrečah pogosto pomeni upiranje pritisku oblasti, ki skušajo zmanjšati obseg tragedije. Hkrati neodvisnost ne pomeni ignoriranja uradnih virov. Prava neodvisnost je v sposobnosti kritičnega ocenjevanja vseh virov informacij, ne da bi se pustili manipulirati.

Pravičnost od novinarja zahteva, da predstavlja vse strani konflikta. V primeru nesreče „strani“ niso le žrtve in reševalci, ampak tudi tisti, ki so odgovorni za tragedijo. Pravičnost pomeni, da se ne prikriva krivcev niti ne lažno obtožuje nedolžnih.

Odgovornost je pripravljenost novinarja, da prevzame odgovornost za svoje objave. V primeru nesreč ima to načelo poseben pomen: napake lahko imajo usodne posledice. Odgovornost pomeni tudi pripravljenost, da se napake hitro popravijo in javno priznajo.

Človečnost je morda najtežje načelo za uporabo v praksi. Glede na našo raziskavo so novinarji sposobnost izogibanja manipulaciji in ohranjanja človečnosti ocenili s povprečno oceno 4,43 od 5. Ta visoka ocena je v nasprotju z dejansko prakso, kjer se človečnost pogosto žrtvuje za senzacionalizem.

Človečnost ne pomeni zamolčanja bolečih dejstev. Nasprotno, zahteva predstavitev informacij na način, ki spoštuje dostojanstvo žrtev, ne povzroča dodatne škode in služi javnemu dobremu. Je umetnost prikazovanja tragedije, ne da bi jo spremenili v spektakel.

Spoštovanje zasebnosti postane v primeru nesreč še posebej težka naloga. Žalost ima javno razsežnost – družba ima pravico vedeti, kakšen je obseg tragedije. A žalost ima tudi zasebno razsežnost – trpljenje posameznikov. Novinarska etika zahteva iskanje ravnovesja med tema dvema razsežnostma.

Objektivnost je morda najbolj kontroverzno načelo novinarske etike. Popolna objektivnost je nemogoča: vsak novinar ima svoje izkušnje, vrednote in pristranskosti. Toda to ne pomeni, da se zanjo ne bi smeli truditi.

Problem je, da nesreče redko dopuščajo razkošje hladnokrvne analize. Ko vladajo panika, trpljenje in kaos, se čustvena nevtralnost lahko zdi cinizem. Tukaj objektivnost dobi nov pomen: ne kot brezbržnost, ampak kot profesionalna sposobnost ohranjanja jasnosti misli tudi v ekstremnih razmerah.

Časovni paradoks: ko je čas sovražnik natančnosti

Tradicionalno novinarstvo si lahko privošči razkošje časa. Novinar lahko dni, tedne ali celo mesece preživlja z raziskovanjem določene teme. Lahko se vrne k virom, preveri dejstva in se posvetuje z izvedenci. Novinarstvo v primeru nesreč neusmiljeno uniči to razkošje – hitreje kot objavite, večja je verjetnost napake. Dalj časa potrebujete za preverjanje, manjša je korist za javnost.

Glede na našo raziskavo 76,9 % novinarjev čuti pomanjkanje etičnih smernic za delo med nesrečami. Ta številka odraža edinstvene izzive, s katerimi se sooča ta poklic. Standardni etični kodeksi, ustvarjeni za »normalne« čase, se izkažejo za nezadostne v ekstremnih situacijah.

Čustvena intenzivnost: presečišče profesionalnosti in človečnosti

Običajno novinarstvo redko postavi novinarja v situacijo, v

kateri je ogroženo njegovo življenje. Tudi poročanje o konfliktnih omogoča določeno čustveno distanco. Novinarstvo v primeru nesreč to distanco uniči.

Čustvena intenzivnost nesreč ustvarja etične dileme, ki so v običajnem novinarstvu neznane. Novinar včasih ni le opazovalec, ampak potencialna žrtev tragedije. To zahteva ponovno ovrednotenje klasičnih načel profesionalne distance in objektivnosti.

Večkratna publika: ko mora en tekst služiti vsem

Tradicionalno novinarstvo ima jasno opredeljeno ciljno občinstvo. Gospodarsko poročilo za poslovno publikacijo, politična analiza za medij javne politike ali zabavna vsebina za tabloide. Novinarstvo o nesrečah ruši te meje.

Med poplavami v Valenciji oktobra 2024 so se španski mediji soočili z edinstvenim izzivom. Njihova publika je hkrati obsegala:

- lokalnih prebivalcev, ki so potrebovali praktične informacije o evakuaciji;
- sorodniki žrtev iz drugih regij, ki so iskali novice o svojih bližnjih;
- mednarodna skupnost, ki je želela razumeti obseg nesreče;
- strokovnjaki in uradniki, ki so potrebovali natančne podatke za sprejemanje odločitev.

Kako napisati eno samo poročilo, ki bo zadovoljilo potrebe vseh teh skupin? Kako združiti čustven ton za sorodnike z dejansko natančnostjo za strokovnjake? Kako zagotoviti lokalno relevantnost in hkrati ohraniti mednarodno jasnost?

Etična odgovornost za posledice

Tradicionalno novinarstvo redko ima takojšnje, usodne posledice. Netočna gospodarska napoved lahko vpliva na trg, vendar ne bo nikogar ubila. Pristransko politično poročilo lahko vpliva na ocene, vendar ne bo žrtev.

Novinarstvo o nesrečah deluje na področju življenja in smrti. Netočne informacije o evakuaciji lahko stanejo življenja. Prematurno poročilo o nevarnosti sevanja lahko povzroči paniko z žrtvami. Podcenjena ocena tveganja lahko vodi do nezadostne pripravljenosti javnosti.

Zgodovinski primeri kršitev etičnih načel pri poročanju o nesrečah in njihove posledice

Orkan Katrina (ZDA, 2005): senzacionalizem, stereotipi in pozabljene skupnosti

Potem ko je orkan Katrina leta 2005 opustošil obalo Mehškega zaliva, so se ameriški mediji soočili z brezprimernim izzivom poročanja o humanitarni katastrofi v New Orleansu in drugih prizadetih območjih. Vendar so storili številne etične napake (Giudici, 2008).

Prvič, v prvih dneh so številni vodilni mediji širili nepreverjene govornice o razširjenem plenjenju, nasilju in celo streljanju v poplavljenem New Orleansu. Na primer, poročali so o številnih posilstvih in umorih v zatočišču Superdome, ki pa kasneje niso bili potrjeni s preiskavo. Te senzacionalne trditve so se izkazale za mit, ki je nastal v kaosu.

Drugič, v poročanju so se pojavili rasni stereotipi: dve fotografiji ljudi, ki so nosili hrano iz poplavljenih trgovin, sta bili opremljeni z različnimi napisi. Črnca so opisali kot »ropalca trgovine z živili«, belce pa kot »iskalce kruha v trgovini«. To je povzročilo škandal in obtožbe o rasni pristranskosti v opisih enakih dejanj v medijih – ljudje so preprosto jemali hrano, da bi preživel.

Tretjič, v tednih po orkanu so novinarji bili kritično ocenjeni, ker so skoraj vso pozornost posvetili New Orleansu, medtem ko so druga močno prizadeta območja, kot je obala Missisippija, ostala na stranskem tiru medijske pozornosti.

Potres in cunami na Japonskem (2011): dezinformacije in panika

Ko je marca 2011 Japonsko prizadel močan potres in cunami, so svetovni mediji hitro poročali o tragediji. Na splošno so novinarji ravnali profesionalno, vendar je ta dogodek primer, kako lahko tudi nenamerne napake v komunikaciji o tveganjih vodijo do posledic.

To se nanaša na paniko v zvezi z radioaktivnim sevanjem po nesreči v jedrski elektrarni Fukušima. V prvih dneh so mediji obširno poročali o potencialnem izpustu radioaktivnih snovi in nevarnostih za zdravje. Na zahodni obali Združenih držav (tisoče kilometrov stran) so ljudje, ki so brali te novice, hiteli kupovat kalijev jodid (tabletko proti sevanju), čeprav jim ni grozila nobena nevarnost.

Potres na Haitiju (2010): kršenje zasebnosti in „reševalci pred kamero“

Po katastrofalnem potresu na Haitiju januarja 2010, ki je terjal več sto tisoč življenj, je na otok prišlo na tisoče novinarjev iz vsega sveta. Hkrati so nekateri pristopi k poročanju o Haitiju sprožili etične razprave.

Prvič, kritiki so opazili težnjo k »zahodnemu rešitelju«: mnoge reportaže so se osredotočale na dejavnosti tujih (ameriških, evropskih) reševalcev in zdravnikov, ki so jih včasih spremenile v junake pripovedi, medtem ko so Haitijci sami bili prikazani kot pasivne žrtve. Takšna pristranskost je morda nenamerna, vendar utiša lokalno prebivalstvo.

Drugič, ameriška televizijska postaja CNN je v svojem poročanju uporabila zdravnika-novinarja (dr. Sanjay Gupta), ki je pred kamero osebno nudil medicinsko pomoč žrtvam. Po eni strani je resnično pomagal – posneli so ga, kako je operiral otroka in nudil prvo pomoč, ko v bližini ni bilo drugih zdravnikov. Po drugi strani pa se je pojavila razprava: ali je to prestopilo mejo med novinarstvom

in sodelovanjem? Nekateri kolegi so CNN obtožili, da je izkoristil dramatičnost reševanja za povečanje gledanosti, in ga imenovali »junak zdravnik s kamero«. Zdravnik in CNN sta odgovorila, da je življenje pomembnejše in da, če je bilo njegovo medicinsko znanje koristno, ni mogel stati ob strani – kar je v skladu z načelom človečnosti (Folkenflik, 2015).

Tretjič, na Haitiju so se pojavila vprašanja o prikazovanju preveč grafičnih posnetkov. Nekateri evropski časopisi so objavili fotografije številnih trupel, ki so ležala na prostem. Del občinstva in medijskih strokovnjakov je menil, da je to pretirano, in dejal: »Vemo, da so tam umrli ljudje; ni treba tega prikazovati tako grafično.« Drugi so dejali, da mora svet videti celoten grozot, da bo bolj aktiven pri zagotavljanju pomoči. To je tipična razprava: ena stran zagovarja načelo zmanjševanja škode in spoštovanja mrtvih, druga pa načelo resnice in vpliva.

Požar v nočnem klubu Kiss v Braziliji (2013): vdor v žalost družine

V mestu Santa Maria je strašen požar v nočnem klubu ubil več kot 230 mladih ljudi. Ta dogodek je šokiral Brazilijo. Večina medijev je o njem poročala ustrezno, vendar je en brazilski tabloid na svoji naslovnici objavil veliko kolaž fotografij skoraj vseh žrtev (med katerimi je bilo veliko najstnikov in mladih odraslih), ki jih je pridobil iz družbenih medijev, pod naslovom »Prepoznajte jih: žrtve tragedije«. Sorodniki pokojnih so bili ogorčeni – časopis je dejansko vdrl v njihovo zasebno žalost in portrete njihovih ljubljenih spremenil v nekakšno »steno smrti« za javnost. To je sprožilo razpravo o pravici do zasebnosti, tudi po smrti, in o tonu medijev.

Potres v L'Aquila (Italija, 2009): ko je znanstvena razprava postala žrtev medijev 6. april 2009. Močan potres je opustošil italijansko mesto L'Aquila. Umrlo je 309 ljudi. A prava tragedija se je odvijala po nesreči, ko so italijanski mediji začeli »lov na čarovnice«.

Šest znanstvenikov in en uradnik so bili obtoženi umora iz malomarnosti. Kaj je bil njihov zločin? Teden pred potresom so izjavili, da močan potres ni verjeten. Italijanski mediji so to predstavili kot »varnostna zagotovila«, v resnici pa je šlo za verjetnostne ocene.

Medijska kampanja je znanstveno razpravo spremenila v kazenski primer. Znanstveniki so bili obsojeni na šest let zapora (sodba je bila kasneje razveljavljena s pritožbenim sodiščem).

Letalska nesreča MH17 (Ukrajina, 2014): informacijska vojna v času vojne

17. julija 2014 je bil let MH17 malezijske letalske družbe Malaysian Airlines sestreljen nad regijo Donetsk. Umrlo je 298 ljudi. Od prvih trenutkov je tragedija postala bojišče tekmujočih si zgodb.

Ruski mediji so krivili ukrajinsko vojsko. Ukrajinski mediji so krivili proruske separatiste na začasno okupiranih ozemljih. Zahodni mediji so poskušali ugotoviti dejstva, a so padli v past dezinformacij. Lažni dokazi, ponarejeni posnetki pogovorov in manipulativne fotografije so preplavili informacijski prostor.

Posledica tega ni bila le tragedija za družine pokojnih, temveč tudi dolgotrajno izgubljanje zaupanja v medije. Občinstvo je menilo, da je nemogoče ugotoviti resnico in da vsi mediji manipulirajo z dejstvi za politične namene. Šele leta 2025 je sodišče na Nizozemskem končno ugotovilo, da je potniško letalo sestrelil ruski protiletalski sistem z ozemlja, ki ni pod nadzorom Ukrajine.

Etična navodila za poročanje o nesrečah

Zgoraj opisani etični izzivi so mednarodno skupnost spodbudili k razvoju jasnih smernic in kodeksov za novinarje, ki delajo v kriznih in katastrofalnih razmerah. Obstaja vrsta dokumentov in priporočil globalnih organizacij – UNESCO, Mednarodne federacije novinarjev (IFJ), Mreže za etično novinarstvo (EJN), Reporterjev brez meja

(RSF) in drugih –, ki medijskim strokovnjakom pomagajo pri etičnem ravnanju. Mnogi nacionalni kodeksi novinarstva vsebujejo tudi poglavja ali določbe, posvečene poročanju o tragedijah.

Globalna načela, ki jih delijo kodeksi

Kljub raznolikosti besedila se mednarodni etični kodeksi strinjajo o ključnih vrednotah, ki jih je treba upoštevati med nesrečami:

Resničnost in točnost. IFJ v svoji Globalni listini o etiki kot prvo navaja: »Spoštovanje dejstev in pravice javnosti do resnice je prva dolžnost novinarja« (Globalna listina o etiki za novinarje – IFJ, n.d.). EJN govori o resnici in dejstvih kot osnovi komunikacije (Etično novinarstvo, n.d.). To potrjuje, da mora novinar tudi v kaotičnih razmerah ostati zvest dejanski resnici. Kodeksi vztrajajo: ne ponarejaj, ne jemlji stvari iz konteksta in ne širi dezinformacij. V primeru nesreč to pomeni, da je treba čim bolj preveriti podatke in biti iskren glede tega, česar ne veš. Pomembno je tudi popravljanje napak: IFJ novinarje zavezuje, da „napake popravijo čim prej, jasno in v celoti“ (Globalna etična listina za novinarje – IFJ, n.d.). To je zelo pomembno med nesrečo, ko se lahko izkaže, da so prvotne informacije napačne – etična uredništva bodo takoj objavila popravek ali pojasnilo.

Neodvisnost in odsotnost navzkrižja interesov. Kodeksi (IFJ, EJN, RSF) poudarjajo, da mora novinar služiti le javnemu interesu in se izogibati vsakršnemu pritisku s strani oblasti, podjetij ali osebnih koristi (Globalna listina etike za novinarje – IFJ, n.d.). EJN navaja neodvisnost kot drugo ključno vrednoto po resnici. V primeru nesreč to pomeni, da novinar ne sme postati glasnik uradne propagande ali, nasprotno, špekulacij kogarkoli. Novinarji morajo skrbno prikazati različne strani – tako stališče vlade kot glas javnosti – in natančno preveriti uradne podatke, namesto da jih slepo posredujejo naprej. Neodvisnost vključuje tudi odsotnost lastnih interesov – novinar ne sme sprejemati daril ali denarja, da bi o nesreči poročal na določen način, in ne sme skrivati resnice iz strahu ali lojalnosti do nekoga.

Pravičnost, nepristranskost in odsotnost diskriminacije. EJNI opredeljuje „poštenost in nepristranskost“ kot eno od petih temeljev etičnega novinarstva. V svoji listini IFJ prepoveduje spodbujanje sovraštva ali predsodkov na podlagi kakršnih koli značilnosti (geografskih, etničnih, verskih itd.) (Global Charter of Ethics for Journalists – IFJ, n.d.). V kontekstu nesreč to vključuje na primer zahtevo, da se ne senzacionalizira etnična pripadnost žrtev, da se ne širijo stereotipi („tipično za ta narod“) in da se izogiba pristranskemu poročanju o različnih skupnostih. Znano je, da med poročanjem o nesrečah v različnih državah mediji včasih kažejo „dvojna merila“ – bolj so sočustvujejo z žrtvami „kot smo mi“ in manj s „tujci“. Mednarodna etična načela pozivajo k enakemu sočustvovanju in spoštovanju.

Človečnost in spoštovanje dostojanstva. To načelo je posebej poudarjeno v mnogih smernicah. IFJ govori o spoštovanju dostojanstva in zasebnosti ranljivih ljudi (Globalna listina etike za novinarje – IFJ, n.d.). UNESCO je v sodelovanju z Dart Centrom in drugimi organizacijami razvil priporočila o „novinarstvu, ki upošteva travme“, kjer je osrednji pristop „ne škoduj“. Ti dokumenti novinarjem svetujejo, naj bodo občutljivi, naj ohranjajo zaupnost, zlasti v zvezi z otroki in žrtvami nasilja, ter naj se izogibajo uporabi njihovih imen ali podob brez soglasja. Pri poročanju o nesrečah morajo mediji zaščititi zasebno življenje ljudi tudi v primeru javne tragedije. Na primer, Kodeks etike Društva profesionalnih novinarjev (SPJ) neposredno navaja: »Zasebniki imajo večjo pravico do nadzora nad informacijami o sebi kot javne osebnosti... Samo nujna javna potreba lahko upravičuje vmešavanje v žalost ali zasebnost nekoga.« (Kodeks etike SPJ, n.d.). Mednarodni standardi torej zahtevajo: če ni nujnega razloga, se kamera ne sme pomikati v obraz materi, ki joka nad truplom svojega otroka, niti se ne sme brez dovoljenja razkrivati ime osebe, ki je doživela travmo.

Odgovornost in služba družbi. UNESCO in EJNI poudarjata, da je novinarstvo, utemeljeno na etiki, novinarstvo v javnem interesu, ki temelji na zaupanju (Globalna listina o etiki za novinarje, n.d.).

V kontekstu nesreč so mednarodne organizacije (kot sta UNESCO ali Mednarodni odbor Rdečega križa v sodelovanju z mediji) izdale priročnike, v katerih novinarje pozivajo, naj ne pozabijo na svojo javno poslanstvo: ne le obveščati, ampak tudi izobraževati in pomagati ljudem, da se pravilno odzovejo na izredne razmere. Evropski observatorij za novinarstvo (EJO) na primer predlaga koncept „etičnega poročanja o nesrečah za pomoč skupnostim“ – etično poročanje o nesrečah, ki pomaga skupnostim pri soočanju z njimi. V enem od gradiv EJN/Poynter je poudarjenih pet pristopov: pojasnjevanje vzrokov (da družba razume, zakaj je prišlo do nesreče in kdo je odgovoren), prikazovanje prizadetih skupin (da marginalizirani ljudje ne bi bili pozabljeni), neširjenje mitov (na primer o razširjenem plenjenju, ki je pogosto mit (Sur & Shaw, 2023), nadaljevanje teme, ko se »dim« razblini (tj. poročanje o obnovi, ne le o trenutku krize), in neoznačevanje nesreč kot »naravnih«, s čimer se prizna človeški dejavnik (Sur & Shaw, 2023).

Primeri iz prakse in tematske raziskave

Primer 1: Potres v Turčiji (2023) – Hitrost proti natančnosti

Situacija: 6. februarja 2023 ob 4:17 zjutraj je potres z magnitudo 7,8 opustošil jugovzhodno Turčijo. Prvi novinarji so na prizorišče prispeli 40 minut kasneje. Uradni podatki o žrtvah so bili na voljo šele 6 ur kasneje.

Etični izzivi:

- **Časovna pritiska:** Mednarodne agencije so zahtevale takojšnje informacije.
- **Nasprotujoči si podatki:** Pripovedovanja očitvidcev so se močno razlikovala.
- **Čustveni pritisk:** Dramatični posnetki so spodbudili takojšnjo objavo.

Različni pristopi medijev:

- **Reuters:** Izbral je previdno strategijo. Prva objava je prišla 2 uri kasneje z previdno izbiro besed: „Glede na predhodne podatke“, „Obseg uničenja se še ugotavlja“. Žrtvoval je hitrost, vendar ohranil svoj ugled.

- **Lokalni turški mediji:** Objavili so nepreverjene izjave očividcev. Prve številke žrtev so se izkazale za trikrat prenizke. V tednu dni so bili prisiljeni v boleče popravke.

- **BBC:** Uporabil lestvico zanesljivosti. Vsako dejstvo je spremljala razlaga vira: »Po navedbah očividca«, »Poročalo lokalno bolnišnico«, »Ni uradne potrditve«.

Rezultat: Mesec dni kasneje je raziskava medijskih analitikov pokazala, da je občinstvo bolj zaupalo publikacijam, ki so iskreno priznale omejitve svojih informacij, kot tistim, ki so se pretvarjale, da vedo vse.

Poučitev: Strokovna iskrenost glede omejitev lastnega znanja vzbuja večje zaupanje občinstva kot pretvarjanje, da je vseveden.

Primer 2: Poplave v Valenciji (2024) – boj proti dezinformacijam

Situacija: Oktobra 2024 so močne in intenzivne padavine povzročile poplave v provinci Valencia. Število žrtev je preseglo 230 (228 v Valencii), tisoči prebivalcev pa so ostali brez elektrike, prevoza in stanovanj. Ta dogodek je bil ena največjih hidroloških nesreč v Španiji v 21. stoletju.

Etični izzivi:

- Informacijski kaos: Desetine nasprotujočih si virov.
- Lažne novice: širijo se hitreje kot resnica.

- **Politicizacija tragedije:** Opozicija je vlado obtožila nepripravljenosti.

Inovativne rešitve španskih medijev:

- **El País:** Ustvaril posebno rubriko za »preverjanje dejstev v realnem času«. Vsaka sporna informacija je bila v eni uri preverjena in označena: potrjena/ovržena/v preverjanju.

- **La Vanguardia:** Uvedel sistem »preverjanja vira in konteksta« za vsako dejstvo. Bralci so videli ne le informacije, ampak tudi proces njihovega preverjanja.

- **RTVE:** Ustvaril interaktivni zemljevid zanesljivosti, na katerem je bilo vsako območje označeno kot: »potrjena informacija«, »nasprotujoči podatki« ali »nepreverjeno«.

Posledice: Ankete in platforme za preverjanje dejstev so zabeležile povečanje zaupanja v tradicionalne medije med prebivalci prizadetih regij. To je redek primer povečanja zaupanja v medije med krizo.

Poučitev: Preglednost v procesu preverjanja dejstev lahko postane konkurenčna prednost za medije v času lažnih novic.

Primer 3: Grški gozdni požari (2021) – okoljsko novinarstvo proti senzacionalizmu

Situacija: avgust 2021. Požari so zajeli severno Evijo. Prvič v stoletju je ogenj dosegel Olimpijo – rojstni kraj olimpijskih iger.

Etične dileme:

- Zgodovinski pomen v primerjavi s trenutnimi potrebami prebivalstva.

- Okoljske posledice v primerjavi z žrtvami medijske pozornosti.

- Lokalne proti mednarodnim medijskim prioritetam.

Različni pristopi:

- **Protagonist:** Grška televizija se je osredotočila na junaška prizadevanja gasilcev. Čustveni intervjuji, dramatični posnetki. Gledanost se je povečala, vendar so kritiki kanalu očitali, da je tragedijo spremenil v šov.

- **Καθημερινή (Kathimerini):** Izbrala je analitični pristop. Podrobni članki o vzrokih požarov, podnebnih spremembah in pomanjkljivostih v gospodarjenju z gozdovi. Manj čustev, več konteksta.

- **Mednarodni mediji:** Osredotočili so se na simboliko – grožnjo Olimpiji kot zibelki evropske civilizacije. Lokalne potrebe prebivalstva so bile potisnjene v ozadje.

Nepričakovan rezultat: Največji vpliv so imele zgodbe, ki so združevale čustva in analizo. Grški novinar Nikos Vasilopoulos je napisal serijo poročil o posameznih družinah, ki so izgubile svoje domove, vendar se je vsako poročilo končalo z analizo sistemskih vzrokov nesreče.

Poučitev: Dilema med čustvi in analizo je lažna. Najboljše poročanje o nesrečah združuje človeške zgodbe s sistemsko analizo.

Primer 4: Porušitev mostu v Genovi (2018) – odgovornost in obtožbe

Situacija: 14. avgust 2018. Most Morandi v Genovi se je zrušil. Umrlo je 43 ljudi. Takoj se je pojavilo vprašanje: kdo je kriv?

Medijske strategije:

- **Corriere della Sera:** Osredotočil se je na tehnične vzroke. Pridobil je strokovnjake za inženirstvo in objavil arhivske dokumente o stanju mostu. Izogibal se je prenašalim obtožbam.

- **La Repubblica:** Izbral je preiskovalno strategijo. Objavil

je dokumente o opozorilih inženirjev, ki so bila več let ignorirana. Neposredno je obtožil koncesionarsko družbo.

● **Lokalni genovski mediji:** Osredotočili so se na človeške zgodbe. Portreti umrlih, intervjuji z družinami in pomoč žrtvam.

Etične posledice: Leto kasneje je postalo jasno, da so bili vsi trije pristopi potrebni. Tehnična analiza je pomagala razumeti vzroke. Preiskava je privedla do kazenskih postopkov. Človeške zgodbe so mobilizirale javno podporo.

Vendar: nekateri mediji so prestopili mejo, ko so brez soglasja družin objavili osebne podatke umrlih. Italijansko združenje novinarjev je to štelo za etično kršitev.

Poučitev: Nesreče zahtevajo več pristopov, vendar mora vsak pristop ostati v etičnih mejah.

Ugotovitve iz ankete: najpomembnejše kompetence

Rezultati naše raziskave med aktivnimi novinarji v Turčiji, Ukrajini, Španiji in Sloveniji v letu 2025 razkrivajo bolečo vrzel med ideali in realnostjo novinarskega poklica v kontekstu poročanja o nesrečah.

1. Sposobnost zanesljivega posredovanja dejstev (4,46/5). Ne pozabite na pravilo: najprej verodostojnost, šele potem hitrost. Če je informacija nujna, vendar nepotrjena, to jasno navedite („po navedbah očitvidcev...“, „začasno...“). Če naredite napako, jo odkrito in javno popravite.

2. Izogibanje manipulaciji in prikazovanje človečnosti (4,43/5). Prikazujte kontekst in pojasnite razloge, namesto da podajate dramatične opise. Posredujte informacije o odzivnih ukrepih: katere službe so vključene, kakšna pomoč je potrebna.

3. Etika dela z žrtvami (4,43/5). Ne navajajte imen umrlih, dokler niso uradno objavljena. Ne prikazujte bližinskih posnetkov obrazov umrlih. Pri snemanju prosite za dovoljenje: „Sem novinar, ali smem snemati/fotografirati ...?“

4. Obveščanje brez povzročanja panike (4,35/5). Izogibajte se senzacionalističnim naslovom in pretirano grafičnim opisom. Vprašajte se: ali ta podrobnost pomaga razumeti situacijo ali je namenjena le šokiranju? Namesto »grozno ožgana trupla« napišite »žrtve, katerih trupla so bila ožgana«.

5. Komunikacija z žrtvami (4,25/5). Najprej izrazite sočutje. Pojasnite, zakaj je njihova zgodba pomembna. Bodite dober poslušalec – ne prekinjajte in pokažite podporo s prikimavanjem.

6. Zaščita sebe in svojega materiala (4,19/5). Oprezite se z zaščitno opremo in komunikacijskim načrtom z uredništvom. Po delu »na terenu« si vzemite čas za počitek – pogovorite se s kolegi in predelajte, kar ste doživeli.

Problematična področja: kjer se čuti šibkost

- 92,2 % novinarjev priznava, da nimajo znanja o posebnostih dela v različnih nesrečah. To pomeni, da delamo na slepo, zanašamo se na intuicijo namesto na strokovno usposabljanje.

- 81,3 % nima zadostnih virov za delo v kriznih razmerah. Pomanjkanje tehnične pripravljenosti postane vir etičnih kršitev: ko ne morete preveriti dejstva, je lažje, da ga ignorirate.

- 76,9 % čuti pomanjkanje etičnih smernic za delo med nesrečami. Naši etični kodeksi so bili ustvarjeni za »mirno obdobje« in se izkažejo za nezadostne v ekstremnih situacijah.

- 63,3 % potrebuje pomoč pri soočanju s stresom. Travmatizirani novinarji ne morejo objektivno poročati o travmatičnih dogodkih.

- 70,5 % ne ve, katera oprema je potrebna v različnih razmerah. Pomanjkanje tehnične pripravljenosti ustvarja etične dileme: ali objaviti material slabe kakovosti ali pustiti občinstvo brez informacij?

Seznami za samokontrolo

Učinkovita in odgovorna komunikacija, zlasti v okoljih z visokimi tveganji, zahteva strukturiran pristop k samokontroli. Ta proces lahko razdelimo na pet ločenih faz, ki so zasnovane tako, da vodijo komunikatorja od prvotnega impulza do premišljenega, utemeljenega sporočila.

Korak 1: Prvi korak, Pavza in ocena, je ključno tridesetsekundno okno za razmislek. Takoj se morate vprašati, ali je čas za preverjanje informacij. Hkrati premislite o potencialnih stroških napake – na primer razširjanju napačnih informacij – v primerjavi s stroški molka, ki bi lahko pomenil, da ne boste delili ključne resnice. Ta začetna ocena zagotavlja potrebni kontekst za vse nadaljnje odločitve.

Korak 2: Nato je bistveno temeljito identificiranje zainteresiranih strani, kar naj bi trajalo približno eno minuto. To vključuje ugotavljanje, kdo resnično potrebuje informacije in, nasprotno, komu bi njihova objava lahko škodovala. Ključni del te faze je identificiranje, čigavi interesi so v nasprotju, kar omogoča bolj natančen in etičen pristop k komunikaciji.

Korak 3: Tretji korak je razvrstitev zanesljivosti, dvo-minutna vaja kritičnega razmišljanja. Cilj je razvrstiti informacije glede na njihovo zanesljivost. Razlikovati morate med tem, kar je zagotovo znano (), tem, kar je le verjetno, in, kar je najpomembneje, tem, kar je dvomljivo. To omogoča jasen pogled na moč in omejitve informacij.

Korak 4: Nato imate do pet minut časa za oblikovanje sporočila. Tu prejšnje korake prenesete v prakso s skrbno

oblikovanim sporočilom. Sporočilo mora jasno ločevati ugotovljena dejstva od domnev. Navesti morate tudi vire informacij in biti pregledni glede omejitev svojega trenutnega znanja. Ta preglednost gradi verodostojnost in upravlja pričakovanja občinstva.

Korak 5: Nazadnje morate v treh minutah predvideti posledice. V tem zadnjem koraku morate premisliti, kako bo občinstvo morda razlagalo informacije. Ključnega pomena je, da razmislite o možnih nepričakovanih reakcijah in da ste na koncu pripravljeni zagovarjati svojo odločitev o objavi sporočila. Ta napreden pristop zagotavlja, da ste odgovorni za vpliv svojih besed.

Seznam etičnih »rdečih zastavic«

V procesu priprave in razširjanja informacij lahko več etičnih „rdečih zastavic“ služi kot kritični kazalniki, da je potrebna pavza za razmislek. Prepoznavanje in obravnavanje teh znakov lahko prepreči napačne korake in zagotovi integriteto sporočila.

Prva rdeča zastavica je občutek pritiska, da je treba »objaviti prvi«. V hitrem tempu sodobnih medijev je lahko instinkt, da si prvi, ki poroča, zelo močan. Ko se pojavi ta občutek, je ključnega pomena vprašati: ali bo 10-minutna zamuda spremenila bistvo dogodka? To preprosto vprašanje lahko ustvari potreben prostor za preverjanje dejstev in izogibanje dragim napakam.

Druga rdeča zastavica se pojavi, ko vir iz nejasnih razlogov prosi, da ostane anonimen. Anonimnost je močno orodje za zaščito ogroženih posameznikov, vendar mora biti utemeljena s konkretnimi grožnjami njihovi varnosti, ne pa zgolj z udobjem. Ko se soočite s takšno prošnjo, je bistveno, da pojasnite natančna tveganja, da se zagotovi, da je anonimnost upravičena in ni sredstvo za izogibanje odgovornosti.

Pomemben opozorilni znak je trenutek, ko informacije v vas osebno vzbudijo močno čustveno reakcijo. Ko zgodba sproži jezo,

žalost ali ogorčenje, je to znak, da se morate ustaviti in poiskati objektivno mnenje. Čustva so slabi svetovalci za dejstva in lahko zameglijo sodbo. Posvetovanje z zaupanja vrednim kolegom vam lahko pomaga ponovno pridobiti perspektivo in zagotoviti, da je sporočilo posredovano natančno in nepristransko.

Bodite previdni, ko ugotovite, da uporabljate absolutne besede, kot so »vedno«, »nikoli«, »vsi« ali »nobeden«. Nesreče in zapleteni dogodki redko imajo absolutne značilnosti. Takšen jezik lahko preveč poenostavi realnost in zavaja občinstvo. Ko ugotovite, da uporabljate te besede, preoblikujte svoje sporočilo, da bo odražalo nianse in zapletenost situacije.

Nazadnje, opozorilni znak, ki ga je treba upoštevati, je vizualna vsebina, ki je šokantna celo za vas. Čeprav so grafične slike lahko močne, so lahko tudi izkoriščevalske in lahko povzročijo več škode kot koristi. Razmislite o alternativah; včasih je premišljen, dobro napisan opis dogodka veliko bolj učinkovit in spoštljiv kot prikazovanje moteče slike, saj omogoča občinstvu, da se poglobijo v informacije.

Tehnike za ohranjanje etične jasnosti pod pritiskom

Delovanje z integriteto v kompleksnem informacijskem okolju zahteva proaktiven pristop k etičnemu odločanju. Za ohranjanje jasnosti in zagotavljanje, da so vaša dejanja v skladu z vašimi načeli, se lahko uporabijo določene tehnike, zlasti pod pritiskom.

Najprej razmislite o tehniki »dveh glasov«. Preden objavite kakršenkoli material, ga preberite na glas z dvema različnima glasovoma: najprej kot profesionalni novinar, osredotočen na dejstva in točnost, nato pa kot navaden državljan, član vaše publike. Če drugi glas čuti kakršnokoli nelagodje, zmedo ali dvom, je to jasen znak, da morate sporočilo predelati in pojasniti.

Nato poskusite tehniko »zrcalnega testa«. To je zelo osebna

in močna vaja. Vprašajte se: bom po objavi lahko pogledal samega sebe v ogledalo? Bom lahko svojo odločitev jasno in iskreno pojasnil otroku? Ta metoda vam pomaga povezati se s svojimi temeljnimi vrednotami in zagotavlja, da so vaša profesionalna dejanja v skladu z vašo osebno integriteto.

Tehnika »24-urni pogled« vas spodbuja, da se umaknete od takojšnjih pritiskov trenutka. Predstavljajte si, kako boste ocenili svojo odločitev ne le jutri, ampak čez teden dni () ali, še pomembneje, čez leto dni. Ta dolgoročni pogled vam lahko pomaga izogniti se prenaglim odločitvam, ki bi jih kasneje lahko obžalovali.

Nazadnje, tehnika »alternativnega scenarija« je dragoceno orodje za kritično razmišljanje. Za vsako pomembno odločitev zavestno oblikujte vsaj dva alternativna pristopa. Aktivno utemeljite, zakaj ste izbrali končno pot namesto drugih. Ta praksa okrepi vaše razmišljanje in vas pripravi na zagovarjanje svojih odločitev.

Razvijanje etične intuicije s treningom

Etično odločanje ni prirojena sposobnost; je mišica, ki jo je mogoče okrepiti z doslednim usposabljanjem in razmišljanjem.

Odličen način za razvoj etične intuicije je analiza tedenskih etičnih dilem. Vsak teden izberite en zapleten etični primer in ga analizirajte, ne da bi iskali »pravilen« odgovor. Namesto tega se osredotočite na razumevanje nasprotujočih si interesov, potencialnih posledic različnih dejanj in plasti zapletenosti, ki so vključene. Ta proces trenira vaš um, da vidi sive lise, ne le črno-belo.

Vaje z **igranjem vlog** so prav tako izjemno učinkovite. Odigrajte situacijo iz različnih perspektiv: novinarja, urednika, subjekta zgodbe in bralca. Ta vaja razvija empatijo in vam pomaga predvideti vpliv vaših dejanj na vse vpletene strani.

Razmislite o sprejetju **etično usmerjene medijske diete**. Ko spremljate novice, ne berite samo naslovov. Aktivno analizirajte

etične odločitve avtorjev. Vprašajte se: zakaj je bila ta podrobnost vključena? Zakaj je bila ta izpuščena? Kaj bi storili drugače? Ta zavestna kritika dela drugih izostri vašo lastno presojo.

Nazadnje, vodenje etičnega dnevnika vam omogoča beležiti svoj razvoj. Zapišite težke etične odločitve, ki jih sprejmete, ne glede na to, ali so velike ali majhne. Čez nekaj mesecev se vrnite k tem zapisom in jih analizirajte z razumevanjem, ki ga prinaša čas. Ta refleksija utrdi vaše znanje in vam pomaga zgraditi trdne temelje etičnih izkušenj.

Etika v novinarstvu ni niz prepovedi, ampak sistem smernic v profesionalnem labirintu. V kontekstu nesreče ta labirint postane še posebej zapleten: stene se premikajo s hitrostjo dogodkov, osvetlitev je zaradi stresa zatemnjena, čas za sprejemanje odločitev pa je minimalen. Glavna lekcija tega poglavja je, da je treba etično mišljenje oblikovati pred krizo, ne med njo. Ko sekunde odločajo o življenju ljudi, postane etična intuicija novinarja njihovo najbolj dragoceno orodje. Toda ta intuicija ni naravna danost, ampak rezultat zavestnega strokovnega usposabljanja. Sodobna etična navodila ponujajo posebna orodja za delo v kriznih situacijah. Vendar pa se ta orodja morajo prilagoditi lokalnim razmeram, kulturnim kontekstom in posebnim izzivom vsake regije.

2

Etična načela pri poročanju o nesrečah

2. Etična načela pri poročanju o nesrečah

Uvod

Predstavljajte si novinarja, ki stoji ob porušenem stavbi po potresu. V rokah drži mikrofona, pred očmi vidi človeško trpljenje, za seboj pa čuti pritisk uredništva, ki zahteva hitrost. V tem trenutku etična načela prenehajo biti abstraktni pojmi iz učbenika. Ko vsaka sekunda šteje za človeška življenja, ko lahko ena sama netočnost povzroči paniko, ko lahko napačno izbrana beseda poglobi nekoga bolečino, takrat postane jasna prava vrednost profesionalnih načel.

Glede na našo raziskavo je 87,8 % novinarjev priznalo, da poročanje o nesrečah vključuje tveganja, vendar je 76,9 % poročalo o etičnih virih. To je paradoks tega poklica: najbolj tvegano področje novinarstva prejme najmanj pozornosti v smislu etične priprave.

Nesreče, bodisi naravne ali povzročene s strani človeka, predstavljajo za novinarje edinstvene izzive. Po eni strani obstaja nujna potreba po takojšnjem obveščanju javnosti o nevarnosti, obsegu uničenja, številu žrtev in ukrepih oblasti. Po drugi strani pa obstaja tveganje, da se povzroči škoda: širjenje nepreverjenih govoric, nenamerno travmatiziranje žrtev z vsiljivimi vprašanji ali postati orodje za propagando.

Natančnost in preverjanje dejstev

6. februar 2023, 05:30. Uro po močnem potresu v Turčiji so družbena omrežja eksplodirala s poročili o »tisočih žrtvah pod ruševinami šole v Gaziantepu«. Fotografija porušene stavbe se je v nekaj minutah razširila po vsem svetu. Reševalne ekipe so se odpravile na navedeni naslov.

Tri ure kasneje so ugotovili, da je bila šola prazna, ker je bil praznik. Ni bilo žrtev. Pravi kupi ruševin, kjer so se ljudje borili za svoje življenje, so ostali brez zadostne pomoči. Nепreverjene

informacije niso le zmedle, ampak so tudi prerazporedile reševalne vire (Kovach & Rosenstiel, 2001).

Sposobnost zanesljivega posredovanja dejstev so novinarji v naši raziskavi ocenili s 4,46 od 5, kar je najvišja ocena med vsemi kompetencami. Paradoksalno je, da najbolj cenimo tisto, kar pod pritiskom najpogosteje kršimo.

Posledice kršitve načela točnosti ponazarja ne le uničujoči potres v Turčiji, ampak tudi v Siriji (februar 2023). Sredi krize so družbeni mediji in nekateri mediji širili nepreverjene poročila o številu mrtvih, izteku kritičnega 72-urnega obdobja za reševanje ljudi iz ruševin in domnevni zavrnitvi turških oblasti, da sprejmejo pomoč drugih držav. Nekateri mediji so te govornice objavili brez ustreznega preverjanja. Vodilne svetovne agencije, med njimi Reuters in AFP, so se zoperstavile dezinformacijam in pojasnile, da se reševalne operacije morajo nadaljevati veliko dlje kot 72 ur, saj so bili primeri, ko so ljudi rešili celo teden (8 dni) po potresu (Media Ethics, n.d.). Turški preiskovalni novinarji, zlasti s platforme Teyit, so aktivno razkrivali lažne novice o domnevni „prekinitvi“ reševalnih operacij iz političnih razlogov. Točne informacije so bile ključnega pomena ne le za usklajevanje mednarodne pomoči, ampak tudi za družine žrtev, ki so čakale na novice o svojih bližnjih.

Od prvega dneva obsežne ruske invazije na Ukrajino, ki se je začela februarja 2022, se je v informacijskem prostoru pojavilo ogromno število videoposnetkov, fotografij in pričevanj očitvidcev, ki so zahtevali skrbno preverjanje.

Na primer, med osvoboditvijo regije Kijev aprila 2022 so v mestu Bucha odkrili množična grobišča civilistov. Ruska propaganda je to takoj označila za „zrežirano dogajanje“ in trdila, da so trupla pojavila po umiku ruskih vojakov. Novinarji časopisa The New York Times in agencije Reuters so opravili temeljito preiskavo, pri kateri so uporabili satelitske posnetke, geolokacijo videoposnetkov, posnetke iz avtomobilskih kamer, pričevanja očitvidcev in zaključke

forenzičnih strokovnjakov, da bi potrdili, da je do množičnih pobojev res prišlo med rusko okupacijo (Folkenflik, 2015). Takšen temeljit pristop k preverjanju dejstev je postal ključnega pomena za dokumentiranje vojnih zločinov in zagotavljanje odgovornosti zanje.

Namesto kategornih izjav uporabite načelo preglednosti glede vaših virov:

- „Po podatkih uradnih služb ...“ – najvišja stopnja zanesljivosti.

- „Očividci poročajo ...“ – pričevanja s kraja dogodka, ki jih je treba preveriti.

- „V družbenih medijih so se pojavila poročila ...“ – znak, da informacija ni preverjena.

„Pravilo treh virov v kritičnih situacijah

V normalnih okoliščinah se novinarji zanašajo na pravilo treh neodvisnih virov. Nesreče zahtevajo višji standard. Ko gre za življenje in smrt, se splača potruditi in kritično pomembne informacije potrditi iz treh ali več različnih virov:

1. Uradni vir – predstavniki služb ali vladnih organov.
2. Priča dogodkov – očevidec ali žrtev.
3. Neodvisni strokovnjak – specialist, ki ni povezan z dogodkom.

Navedeni primeri kažejo pomembne lekcije. Natančnost zahteva potrpežljivost in skepticizem do nepreverjenih trditev. Novinarji morajo uporabljati več neodvisnih virov in informacije primerjati z uradnimi poročili in podatki strokovnjakov. V dobi družbenih medijev je to še posebej pomembno: govornice in domneve se lahko takoj razširijo, vendar je novinar dolžan jih filtrirati skozi

sito preverjanja dejstev. V etični dimenziji, kot navaja kodeks SPJ, „namerno izkrivljanje ni nikoli dopustno“, napake pa je treba takoj priznati in popraviti.

Objektivnost in nepristranskost

V izrednih razmerah morajo novinarji ostati čim bolj objektivni – informacije morajo predstavljati nepristransko, brez izkrivljanja ali zunanjih vplivov. Občinstvo mora biti prepričano, da mediji niso uporabljeni kot orodje za propagando ali dezinformacije, zlasti v kriznih razmerah. Novinarstvo mora služiti izključno resnici in javnemu interesu, tudi če je resnica neprijetna za oblasti ali druge zainteresirane strani.

V nesrečah redko najdemo enostavne junake in zlobneže. Naravna nesreča lahko razkrije tako najboljše kot najslabše človeške lastnosti. Oblasti lahko v enem pogledu delujejo junaško, v drugem pa popolnoma odpovejo. Objektivnost ne pomeni iskanja »zlatih sredin«, ampak predstavljanje različnih perspektiv z njihovim kontekstom in utemeljitvijo.

Med poplavami v Valenciji so se španski mediji soočili z nasprotujočimi si ocenami ukrepov lokalnih oblasti. Prebivalci so uradnikom očitali, da niso bili pripravljeni. Oblasti so navedle nepredvidljivo naravo nesreče. Lokalni strokovnjaki so trdili, da so bila opozorila več let ignorirana.

Namesto da bi se odločili za eno različico, je El País predstavil kronologijo dogodkov iz različnih zornih kotov:

- Preiskovalno poročilo o opozorilih klimatologov.
- Intervjuji z uradniki o tehničnih omejitvah.
- Izjave žrtev o pomanjkanju informacij.
- Strokovno analizo sistemskih problemov.

Novinarji Canal Sur in nacionalne televizijske postaje RTVE so dokumentirali ne le samo nesrečo, ampak tudi polemike v zvezi z upravljanjem jezov in zamude pri razglasitvi izrednega stanja, pri čemer so dali besedo predstavnikom vlade, opoziciji in neodvisnim strokovnjakom. Ta uravnotežen pristop jim je omogočil, da so se izognili enostranski predstavitvi tragedije, hkrati pa niso prikrivali problemov pri odzivu na nesrečo. Delo regionalnih medijev je bilo še posebej pomembno, saj so se osredotočili na praktične informacije za prizadete skupnosti – evakuacijska središča, reševalne poti in varne cone – ter ločili pomembna sporočila od političnih polemik.

Boj proti propagandnim zgodbam

Katastrofe so idealno okolje za propagando. Čustveno izčrpana javnost je bolj dovzetna za manipulativna sporočila. Primer tega je poročanje o raketnem napadu na železniško postajo Kramatorsk v Ukrajini 8. aprila 2022, v katerem je umrlo več kot 60 civilistov, ki so čakali na evakuacijo. Ruski državni mediji in propagandisti so takoj začeli dezinformacijsko kampanjo, v kateri so trdili, da je napad izvedla ukrajinska vojska. Neodvisni novinarji, med njimi tudi poročevalci iz Bellingcata in BBC, so opravili podrobno analizo videoposnetkov, fotografij fragmentov rakete, njene letalske poti in satelitskih posnetkov, da bi potrdili, da je bila raketa izstreljena z ozemlja, ki ga nadzirajo ruske sile.

Strokovni mediji, vključno z Washington Postom in Reutersom, niso hiteli z zaključki: v svojih poročilih so jasno razlikovali med potrjenimi dejstvi (vrsta rakete, število žrtev, čas napada) in izjavami strani, propagandne narative pa so označili kot take. Za analizo tehničnih lastnosti orožja in možnih okoliščin napada so najeli tudi neodvisne vojaške strokovnjake. Ta pristop je pomagal preprečiti manipulacijo informacij in javnosti predstaviti objektivno sliko tragedije.

Podobna situacija se je zgodila po potresu v Turčiji in Siriji (2023), ko so nekateri mediji pre naglo obtožili gradbene družbe in

lokalne oblasti za slabo gradnjo, še preden so bile reševalne operacije in strokovne študije zaključene.

Turška javna radiotelevizija TRT in mednarodni agenciji Associated Press in Reuters pa so zavzeli bolj umirjen pristop, se osredotočili na dejstva o uničenju in reševalnih operacijah ter za pojasnitev zapletenosti situacije najeli strokovnjake za potresno odporno gradnjo, geologe in inženirje. Pri poročanju o poznejših sodnih postopkih proti gradbenim podjetjem so ti mediji informacije predstavili z nujnimi pravnimi opozorili o domnevi nedolžnosti.

Orodja za prepoznavanje propagande v kontekstu nesreč:

- prekomerna čustvenost brez dejanske podlage.
- absolutizem – »vedno«, »nikoli«, »vsi«, »nihče«.
- Demonizacija določenih skupin ali posameznikov.
- izpuščanje pomembnih dejstev ali konteksta.
- prematurne zaključke pred zaključkom preiskave.

Načela konstruktivne kritike:

- Osredotočite se na sistemske probleme, ne na personalizacijo.
- Ponudite alternative in rešitve.
- Upoštevajte kontekst in omejitve.
- Razlikujte med kritiko dejanj in kritiko namer.

Da bi zagotovili objektivnost, je koristno dati besedo različnim stranem in strokovnjakom. V primeru nesreče, ki jo je povzročil človek, ali naravne nesreče je vredno poročati tako o stališču uradnikov (vlade, reševalnih služb) kot tudi o mnenjih neodvisnih

strokovnjakov, predstavnikov skupnosti in očitvidcev. Vendar pa ravnovesje ne pomeni umetnega izenačevanja resnice in fikcije – „lažno ravnovesje“ je prav tako v nasprotju z načelom objektivnosti. Novinar mora upoštevati dejstva: če velika večina dokazov kaže na eno stvar, ni vredno spodbujati ovržene različice zaradi navidezne nevtralnosti. Objektivnost v novinarstvu o nesrečah je predvsem zavezanost resnici, ne glede na to, kako grenka je, in upiranje vsakršnemu pritisku, ki bi lahko izkrivil to resnico.

Pravičnost

Načelo pravičnosti novinarja zavezuje, da vse strani v konfliktu in vse žrtve obravnava z enako mero spoštovanja in enakopravnosti, brez diskriminacije. V kontekstu nesreč to pomeni izogibanje sovražnemu govoru, stereotipom ali pristranskemu poročanju o določeni skupini ljudi. Vsi, ki so doživeli tragedijo ali so v njo vpleteni – ne glede na njihovo narodnost, raso, socialni status ali vlogo – si zaslužijo pravično in humano predstavitev v medijih. Globalni etični standardi določajo nediskriminacijo kot eno od temeljnih načel tega poklica.

Ena najbolj subtilnih oblik nepravičnosti v medijih je implicitna »hierarhija žrtev«. Smrt turista iz bogate države pritegne več pozornosti kot smrt lokalnega delavca. Uničenje zgodovinskega spomenika pritegne več pozornosti kot uničenje domov revnih družin.

Ko so avgusta 2021 severno Turčijo zajeli gozdni požari, so se prvotna poročila osredotočila na turistične hotele in letovišča. Lokalni kmetje, ki so izgubili živino in pridelek, so bili izključeni iz žarometov.

Bolj etično uravnotežen pristop sta pokazala časopis The Guardian in grški časopis To Vima, ki sta pripravila serijo poročil o kmetijskih gospodinjstvih na Eviji, ki so izgubila svoje oljčne nasade in čebelje panje – temelj njihovega gospodarstva. Novinarji so dali besedo tudi predstavnikom različnih starostnih skupin – od

mladih, ki so se prvič soočili s tako obsežno nesrečo, do starejših prebivalcev, ki so te požare primerjali z zgodovinskimi nesrečami. Multimedijski projekt „Voices from the Ashes“ (Glasovi iz pepela) grške javne radiotelevizije ERT je predstavil zgodbe več kot 30 različnih žrtev – od gasilcev in turistov do kmetov in lastnikov malih podjetij – in tako ponudil celovit pogled na posledice tragedije.

Katastrofe nesorazmerno prizadenejo najbolj ranljive skupine prebivalstva: revne, starejše, invalide, begunce in etnične manjšine. To so skupine, ki v medijskem poročanju pogosto ostanejo brez glasu.

Strategije za pravično zastopanje:

1. Aktivno iskanje glasov marginaliziranih skupin.
2. Kontekstualizacija njihovega položaja.
3. Izogibanje stereotipom in viktimizaciji.
4. Osredotočanje na rešitve, ne le na probleme.

Pozitiven primer upoštevanja tega načela je bilo poročanje španskih medijev o položaju ukrajinskih beguncev po začetku obsežne invazije. Vodilne publikacije, kot sta El País in La Vanguardia, so se osredotočile na posamezne zgodbe beguncev in njihovo integracijo v špansko družbo, pri čemer so se izogibale stereotipnim posplošitvam. Španski novinarji, zlasti iz RTVE in Cadena SER, so namerno poudarili raznolikost ukrajinskih beguncev – izobraževalcev, IT-strokovnjakov, zdravnikov, delavcev – in prikazali njihove poklicne izkušnje in prispevek k družbi, namesto da bi jih preprosto prikazali kot „žrtve“. Kontekstualni pristop je bil še posebej pomemben, saj so novinarji pojasnili globoke razloge za prisilno preselitev Ukrajincev, ne da bi situacijo poenostavili na pripovedi o »žrtvah vojne«. Primer tega pristopa je bil dokumentarni projekt »Nuevas vidas« (»Nova življenja«) na TVE, ki je v teku enega leta spremljal prilagajanje petih ukrajinskih družin v različnih regijah Španije in jih prikazoval kot aktivne udeležence pri gradnji svoje prihodnosti, ne pa kot pasivne prejemnike pomoči.

Človečnost

Pri poročanju o nesrečah morajo novinarji upoštevati načelo »ne škoduj« in pokazati človečnost in sočutje do žrtev. Etični kodeksi novinarje pozivajo, naj osebe, o katerih poročajo, obravnavajo predvsem kot ljudi, ki so doživeli žalost, in ne le kot vire informacij. Kot navaja SPJ: »Pokažite sočutje do tistih, ki jih lahko prizadene vaše poročanje. Bodite posebno občutljivi, ko intervjuvate ali fotografirate tiste, ki jih je prizadela tragedija ali žalost. Zavedajte se, da zbiranje in poročanje informacij lahko povzroči škodo ali nelagodje. Prizadevanje za novice ni dovoljenje za brezsrčnost.« To načelo poudarja, da mora novinar ravnati s spoštovanjem dostojanstva in čustvenega stanja ljudi v travmatični situaciji.

Glede na našo raziskavo so novinarji izogibanje manipulaciji in človečnost ocenili s 4,43 od 5. To je visoka ocena, ki je v nasprotju z dejansko prakso, kjer se človečnost pogosto žrtvuje za senzacionalizem ali gledanost.

Intervjuji z žrtvami so eden najtežjih vidikov poročanja o nesrečah. Oseba v šoku ali žalosti lahko reče nekaj, kar bo kasneje obžalovala. Novinar mora intervjuvance zaščititi tudi pred samimi sabo.

Etičen intervju z žrtvami nesreč zahteva posebne veščine – tako imenovani pristop, ki upošteva travmo. Mednarodne organizacije (kot so Dart Center, UNESCO in druge) so oblikovale priporočila: novinar se mora pripraviti na pogovor, premisliti, katera vprašanja bi lahko ponovno travmatizirala osebo, ji dati možnost, da ima med intervjujem ob sebi ljubljeno osebo ali drugo podporo, in se po intervjuju prepričati, da je v redu.

Pristop, ki upošteva travme, so grški mediji pokazali med katastrofalnimi poplavami v Tesaliji septembra 2023, ko je nevihta Daniel ubila več kot 15 ljudi in poplavila tisoče domov. Novinarji MEGA TV in SKAI so pri delu z žrtvami upoštevali načela, ki jih je razvila Helexpo Media Ethics Initiative: z ljudmi so se pogovarjali stran od njihovih uničenih domov, pred snemanjem so vedno prosili za dovoljenje in se izogibali vprašanjem, ki bi lahko povzročila ponovno travmatizacijo („Kaj ste občutili, ko ste videli, kako je vaš

dom odnesel tok?“).

Da bi novinar opravil intervju na občutljiv in etičen način, zlasti z osebo, ki je doživela travmatično dogodek, mora upoštevati načela intervjuja, ki upošteva travmo:

- **Obveščeno soglasje:** Najprej jasno pojasnite namen intervjuja in kako bodo informacije uporabljene. To omogoča osebi, da se na podlagi informacij odloči, ali želi sodelovati.

- **Pravica do premora:** Dajte intervjuvancu izrecno pravico, da kadarkoli prekine pogovor. To mu daje nadzor in pomaga preprečiti ponovno travmatizacijo.

- **Osredotočite se na dejstva, ne na čustva:** čeprav je empatija pomembna, je cilj zbrati dejanske informacije, ne pa vtikanje v osebna čustva. Osredotočite vprašanja na same dogodke, ne na to, kako se je oseba počutila.

- **Izogibajte se sugestivnim vprašanjem:** Ne oblikujte vprašanj na način, ki nakazuje želeni odgovor. Namesto tega postavljajte odprta vprašanja, ki osebi omogočajo, da svoje izkušnje deli z lastnimi besedami.

- **Spoštujte tišino:** Razumite, da je tišina naraven del tega procesa. Lahko pomeni, da oseba zbira svoje misli ali se odloča, da ne bo delila svojih izkušenj. Ne silite je in ne pritiskajte nanjo, da bi spregovorila. Priznanje, da je nekatere stvari bolje pustiti neizrečene, kaže spoštovanje njene zasebnosti in meja.

Zaupnost. Otroci v nesrečah.

Otroci potrebujejo posebno zaščito med nesrečami – tako fizično kot v medijih. Ne morejo v celoti razumeti posledic svojih besed ali dejanj pred kamero.

Pri delu z otroki morajo novinarji upoštevati strogi protokol za delo z otroki, da se zagotovi njihova varnost in dobro počutje. Ta protokol vključuje več ključnih korakov:

- Pred vsakim intervjujem ali interakcijo morate pridobiti izrecno dovoljenje otrokovih zakonitih skrbnikov.

- Da bi zaščitili identiteto in zasebnost otroka, morate biti pripravljeni zamegliti njegov obraz, spremeniti njegov glas ali uporabiti druge tehnike, da ga v objavljenem gradivu ne bo mogoče prepoznati.

- Pripoved mora poudariti otrokovo sposobnost spopadanja in okrevanja, namesto da se osredotoča na travmatični dogodek sam.

- Ne vključujte nobenih informacij – kot so polno ime, naslov ali podrobnosti o travmi –, ki bi lahko otroka v prihodnosti izpostavile tveganju.

Prav tako je pomembno, da se pri poročanju o žalosti drugih izogibate pretiranemu senzacionalizmu. Na primer, neetično je prikazovati bližnje posnetke pohabljenih teles ali predvajati obup bližnjih, če to ni nujno potrebno. Nekatere tragedije – množični strelski napadi, letalske nesreče – so za medije še posebej zahtevne: na eni strani ima javnost pravico vedeti resnico, na drugi strani pa lahko pretirano podrobno ali grafično poročanje povzroči dodatno bolečino tistim, ki so že trpeli. Tukaj velja pravilo: »spoštovanje zasebnosti in dostojanstva pred javno radovednostjo«. Če ni družbeno pomembnega razloga za prikazovanje šokantnih posnetkov, je bolje, da se tega ne stori.

Nesreče razkrivajo zasebno življenje. Dom, ki je bil osebni prostor, postane predmet zanimanja medijev. Žalost, ki bi morala ostati intimna, postane novica. Novinarji morajo zaščititi pravico ljudi do zasebnosti, tudi ko postanejo del javnega dogodka.

Načelo je preprosto: nesreča ne razveljavi pravice do zasebnosti. Zapletenost je v opredelitvi meja med javnim interesom in osebnimi pravicami.

Pomemben primer upoštevanja tega načela je bilo medijsko poročanje o brodolomu pred grško obalo junija 2023, ko se je potopila ladja s stotinami migrantov. Grške publikacije Kathimerini, To Vima in ERT so se izognile objavi fotografij žrtev brez njihovega soglasja in niso razkrile osebnih podatkov preživelih. Hkrati pa so novinarji, če so družinski člani pokojnih dali soglasje, objavili zgodbe in fotografije, ki so jih posredovali sami družinski člani – ta pristop jim je omogočil, da so žrtvam vrnil človečnost, ne da bi kršili etične norme.

Pomemben vidik je bila tudi previdnost pri podrobnostih travmatičnih izkušenj: mediji niso objavljali zgodb o nasilju ali zlorabah nad begunci brez njihovega jasnega soglasja in dovoljenja za uporabo podatkov. Grški svet za medije (ESR) je ta primer označil kot primer uravnoteženega poročanja o tragediji, pri kateri javna vrednost informacij ni prevladala nad pravicami ljudi do dostojanstva in zasebnosti.

Med vojno v Ukrajini so nekateri mediji in skupnosti na Facebooku objavili sezname ujetih ukrajinskih vojakov s popolnimi podatki iz potnih listov. Družine žrtev so postale tarče telefonskega terorizma. Prevaranti so uporabili osebne podatke, da so izsiljevali denar od sorodnikov za „informacije o svojcih“ ali „pomoč pri njihovi vrnitvi iz ujetništva“.

Spoštovanje načela varstva zasebnosti je znak spoštovanja do ljudi in pokazatelj poklicne odgovornosti. Občinstvo ne bo ničesar izgubilo, če nekateri osebni podatki ostanejo nerazkriti. Namesto tega bodo žrtve v tem za njih težkem času ohranile vsaj del svoje zasebnosti in dostojanstva. Nasprotno pa lahko kršenje tega načela resno škoduje ugledu medijev in, kar je najpomembneje, povzroči nepopravljivo moralno škodo tistim, ki so že trpeli.

Neodvisnost

Nesreče ustvarjajo idealne pogoje za pritisk na novinarje. Organi oblasti lahko omejijo dostop do informacij „zaradi varnostnih

razlogov“. Reševalne službe lahko zahtevajo, da „ne ovirate dela“. Žrtve lahko prosijo, da „ne širite panike“.

Neodvisnost novinarja pomeni, da deluje izključno v javnem interesu in se ne podreja nobenemu zunanemu pritisku ali navzkrižju interesov. Med nesrečami je ohranjanje neodvisnosti lahko izziv, saj na novinarje lahko vplivajo oblasti, podjetja ali celo njihove lastne čustva ali povezave. Etična navodila zahtevajo, da se novinarji distancirajo od vseh interesov, razen od pravice javnosti do resnice. Kodeks SPJ novinarjem posebej narekuje, naj se izogibajo dejanskim ali domnevnim navzkrižjem interesov, zavračajo darila, usluge ali posebno obravnavo ter zavračajo sekundarno zaposlitev ali politično vpletenost, ki bi lahko ogrozila njihovo neodvisnost.

Nesreče vnašajo gospodarske interese v novinarstvo. Dramatični posnetki povečajo gledanost. Senzacijski naslovi ustvarjajo kliki. Podrobno poročanje o eni sami tragediji lahko ustvari stabilno občinstvo. Toda ko gospodarski interesi začnejo narekovati uredniško politiko, je neodvisnost novinarstva ogrožena.

Včasih družba od novinarjev zahteva »domoljubno molčanje« – zatiranje dejstev, ki bi lahko »škodovala podobi države« ali »demoralizirala ljudi«. Ta pritisk je lahko še posebej močan med mednarodnimi nesrečami, ko država potrebuje zunanjo pomoč.

Merila za neodvisno odločitev:

- Ali te informacije služijo javnemu interesu?
- Bodo pomagale preprečiti podobne tragedije?
- Ali je kritika utemeljena na dejstvih ali čustvih?
- Ali lahko svojo odločitev javno utemeljim?

Odgovornost, odzivnost in izobraževanje

Etično poročanje o nesrečah pomeni, da mediji ne poročajo le o dogodkih, ampak so za svoje delo odgovorni tudi javnosti. Načelo odgovornosti pomeni, da je novinar pripravljen prevzeti

odgovornost za točnost in etičnost svojih prispevkov, priznati napake in jih popraviti. Kodeks SPJ to neposredno poudarja: novinarji morajo svoje odločitve pojasniti občinstvu, spodbujati ljudi, da izrazijo pritožbe, iskreno priznati napake in jih nemudoma popraviti. Odprtost za povratne informacije je znak zrele medijske organizacije. Mnoge publikacije imajo rubrike za popravke ali varuhe človekovih pravic, objavljajo pisma bralcev ali gostijo spletne razprave, kjer odgovarjajo na kritike. Ta odzivnost pomaga ohranjati zaupanje: občinstvo vidi, da se novinarji ne postavljajo nad zakon, ampak so odgovorni za to, kar povedo ali pokažejo.

Odgovornost pomeni pripravljenost prevzeti odgovornost za svoje publikacije in njihove posledice. V primeru nesreč je to načelo še posebej pomembno: napake lahko imajo usodne posledice. V kontekstu nesreč je odgovornost še posebej pomembna, ker je cena napake lahko visoka. Če mediji širijo napačne informacije ali ravnavajo neetično, so potrebna javna opravičila in pojasnila. Dober primer je reakcija grške televizijske postaje MEGA, potem ko je objavila netočne informacije o številu žrtev med gozdnimi požari na otoku Rodos poleti 2021. Novinar je na začetku poročila na podlagi nepreverjenih podatkov napovedal „vsaj dve smrtni žrtvi“. Uro kasneje, ko so uradni viri potrdili, da ni bilo smrtnih žrtev, je kanal ne le popravil informacije, ampak posvetil ločen segment pojasnjevanju, kako je prišlo do napake: novinarji so odprto razpravljali o viru nepreverjenih podatkov in se javno opravičili gledalcem in prebivalcem Rodosa. Vodstvo kanala je za svoje novinarje objavilo tudi memorandum o preverjanju informacij med naravnimi nesrečami, s čimer je pokazalo odgovoren pristop do svojih napak.

Novinarji in uredništva lahko za kršenje standardov nosijo tudi pravno odgovornost. Leta 2023 so v Španiji trije novinarji lokalne spletne publikacije, ki so brez dovoljenja objavili fotografije žrtev poplav v Valenciji in intervjuje s travmatiziranimi otroki, prejeli upravne globe na podlagi odločitve španskega Sveta za avdiovizualne medije. Poleg tega je bila uredništva dolžna opraviti

posebno usposabljanje o etiki poročanja o nesrečah. Ta precedens je postal resen signal medijski skupnosti o nesprejemljivosti zanemarjanja etičnih norm, tudi pod pritiskom hitrosti in pozornosti občinstva.

Novinarji in mediji lahko z več ključnimi mehanizmi odgovornosti gradijo zaupanje in ohranjajo verodostojnost. To niso le reaktivni ukrepi, ampak del stalnega zavezanosti etičnemu ravnanju.

- ***Takojšnje popravljanje napak:*** Ne čakajte, da napako odkrije javnost. Pomembno je, da proaktivno spremljate točnost in popravite vse napake takoj, ko jih odkrijete. To kaže zavezanost resnici, ne le ugledu.

- ***Pregledne umike:*** Ko se odkrije napaka, mora biti umik pregleden. To pomeni več kot le odstranitev napačnih informacij. Morate iskreno in odprto pojasniti, kako je prišlo do napake, da zagotovite kontekst in pokažete pripravljenost, da se iz napake učite.

- ***Učenje iz napak:*** Odgovornost presega posamezen incident. Vključuje uporabo napak kot priložnost za učenje. To pomeni razvoj in izvajanje novih postopkov ali kontrolnih seznamov, da se v prihodnosti prepreči podobne situacije.

- ***Javno poročanje:*** redno obveščajte svojo publiko o svojih delovnih standardih in etičnih načelih. Z odprtostjo glede svojih procesov gradite zaupanje in pokažete, da je vaša zavezanost k natančnosti bistveni del vaše misije.

Naša raziskava je pokazala, da 76,9 % novinarjev čuti pomanjkanje etičnih smernic za delo med nesrečami. To je sistemski problem, ki zahteva sistemsko rešitev: vključitev specializiranih tečajev v akademski kurikulum, zagotavljanje rednih usposabljanj za novinarje in ustvarjanje dostopnih virov za samostojno izobraževanje.

Zavest pomeni razumevanje širšega konteksta nesreče: zgodovinskega, socialnega, okoljskega in gospodarskega. Novinar, ki pozna le površinske dejstva, ne more ustrezno poročati o zapletenih dogodkih.

Primeri

Za celovito razumevanje etičnih dilem, s katerimi se soočajo mediji in novinarji, je treba preseči posamezne primere in se obrniti k poglobljenim akademskim raziskavam in strokovnim virom. Spodaj navedena dela in viri ponujajo prav takšno poglobljeno analizo, ki omogoča podrobnejše proučevanje teoretičnih temeljev in praktičnih priporočil za etično poročanje o nesrečah, kar bo pomagalo pri oblikovanju premišljenega strokovnega stališča.

1. Ward, Stephen J. A. (2023). *Etično novinarstvo v času krize: izzivi poročanja o vojni v Ukrajini*. Routledge.

● <https://www.routledge.com/Ethical-Journalism-in-a-Time-of-Crisis-The-Challenges-of-Covering-the/Ward/p/book/9781032413868>

Čeprav je ta študija širša od konkretnih primerov, obravnavanih v našem priročniku, ponuja poglobljeno analizo etičnih dilem, s katerimi se soočajo novinarji, ki poročajo o ruski invaziji na Ukrajino. Ward proučuje vprašanja točnosti v informacijski vojni, objektivnosti pri dokumentiranju vojnih zločinov (kot na primer v Buchi ali Kramatorsku), pritiska propagande, potrebe po zmanjšanju škode (človečnosti) pri delu s travmatiziranimi pričami in žrtvami ter izzivov za neodvisnost medijev. Knjiga raziskuje, kako se klasična etična načela prilagajajo ekstremnim razmeram sodobnega konflikta, in analizira prakse zahodnih in ukrajinskih medijev. To je temeljni vir za razumevanje zapletenih etičnih problemov, omenjenih v vašem besedilu o Ukrajini.

2. Selva, Meera & Nielsen, Rasmus Kleis (2023). *Poročanje o*

potresu v Turčiji in Siriji: lekcije za poročanje o nesrečah. Reutersov inštitut za študij novinarstva.

<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/reporting-turkey-syria-earthquake-lessons-covering-disaster>

To poročilo uglednega Reutersovega inštituta analizira medijsko poročanje o potresu v Turčiji in Siriji. Osredotoča se na izzive natančnosti in hitrosti pri prenosu informacij, boj proti dezinformacijam, ki se aktivno širijo na družbenih medijih, etične vidike prikazovanja trpljenja in interakcijo z žrtvami. Poročilo ponuja praktične lekcije za novinarske uredništva o pripravi in odzivanju na poročanje o takšnih velikih nesrečah, pri čemer se dotika načel točnosti, človečnosti in neodvisnosti.

3. Dart Center for Journalism & Trauma. Poročanje o migracijah: viri in nasveti.

<https://dartcenter.org/resources/covering-migracije>

Čeprav ne gre za študijo enega konkretnega dogodka, kot je brodolom pred Grčijo (2023), je Dart Center vodilna organizacija, ki raziskuje in zagotavlja vire o etičnem poročanju o travmatičnih dogodkih, vključno z migracijskimi krizami. Njeni materiali (članki, vodniki, spletni seminarji) temeljijo na raziskavah in praktičnih izkušnjah. Podrobno preučujejo etične dileme, povezane z zaščito zasebnosti in dostojanstva beguncev in migrantov, izogibanjem stereotipom, pridobivanjem prostovoljne privolitve, intervjuji, ki upoštevajo travme, in vizualno predstavitvijo. Gradivo Dart Centra vam bo pomagalo razumeti načela humanosti in zaščite zasebnosti, ki so bila omenjena v vašem besedilu v zvezi s poročanjem o usodi migrantov.

4. Pantti, Mervi (2019). Mediji, čustva in trpljenje v poročanju o nesrečah: politika prikazovanja in pripovedovanja. Palgrave Macmillan.

Ta knjiga ponuja poglobljeno teoretično in empirično analizo poročanja medijev o nesrečah, s poudarkom na čustveni razsežnosti in etiki prikazovanja človeškega trpljenja. Čeprav se ne osredotoča izključno na primere iz vašega besedila, je njena analiza izredno pomembna za razumevanje načel humanosti in varstva zasebnosti. Pantti raziskuje, kako izbira vizualnih podob in pripovedi vpliva na dožemanje občinstva, tveganja senzacionalizma in »utrujenost sočutja«. Analizira različne pristope k poročanju o žalosti, dilemo med obveščanjem in povzročanjem škode, ki je ključna pri poročanju o kateri koli nesreči, omenjeni v vašem besedilu (od potresov do vojne).

5. Evropski observatorij za novinarstvo (EJO). Več člankov o medijskem poročanju o vojni v Ukrajini, požarih v Grčiji itd.

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/14648849211040303>

EJO je mreža raziskovalnih inštitutov, ki redno objavlja analitične članke in kratke študije o medijskih trendih in etičnih vprašanjih v Evropi. Na njihovi spletni strani lahko najdete številne materiale, povezane s poročanjem o vojni v Ukrajini (vključno z bojem proti dezinformacijam in etiko dela z viri), gozdnimi požari in poplavami v Grčiji in drugih državah (analiza točnosti, objektivnosti in političnega vpliva). Ti članki pogosto temeljijo na lokalnih raziskavah in spremljanju medijev ter ponujajo najnovejše analize etičnih praks in izzivov v konkretnih nacionalnih kontekstih, podobnih tistim, ki so omenjeni v vašem besedilu. Iskanje ključnih besed (Ukrajina, požari v Grčiji, etika poročanja o nesrečah) na spletni strani EJO bo prineslo številne relevantne rezultate.

6. Bunce, Mel, Scott, Martin, & Wright, Kate (ur.). (2020). Poročanje o humanitarnih krizah: etika, predstavitev in praksa. Routledge.

<https://www.routledge.com/Reporting-Humanitarian-Crises-Ethics-Representation-and-Practice/Bunce-Scott-Wright/p/book/9781138502184>

Ta zbirka analizira etične izzive poročanja o humanitarnih krizah, ki pogosto spremljajo nesreče in konflikte. Obravnava teme, ki so pomembne za številne primere v vašem besedilu: pošteno in nestereotipno predstavljanje žrtev (kot v primeru tujih študentov v Ukrajini ali migrantov), etika interakcije z ranljivimi skupinami, vloga lokalnih novinarjev, vpliv humanitarnih organizacij na medijsko poročanje in vprašanja neodvisnosti. Raziskava v tej knjigi temelji na resničnih primerih iz različnih regij sveta in omogoča poglobljeno razumevanje načel poštenosti, človečnosti in neodvisnosti v kontekstu humanitarnega novinarstva.

7. Hänska, Max & Bauchowitz, Stefan (2017). Tweeting #refugees: Računalniška analiza vpliva tradicionalnih medijev in poročanja državljanov na javni diskurz o beguncih. Informacije, komunikacija in družba.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369118X.2017.1389082>

Ta študija analizira vlogo družbenih medijev (na primeru Twitterja) pri oblikovanju javnega diskurza o beguncih in primerja vpliv tradicionalnih medijev in državljanskega novinarstva. Čeprav je bila opravljena pred nekaterimi dogodki iz vašega besedila, so njena metodologija in zaključki zelo pomembni za razumevanje širjenja informacij (in dezinformacij) med krizami, kot sta potres v Turčiji ali evakuacija iz Ukrajine. Študija kaže, kako hitro se določene narative (vključno s potencialno pristranskimi ali nepreverjenimi) širijo v spletnem prostoru, kar predstavlja izziv z tradicionalnih medijev v zvezi s preverjanjem dejstev, točnostjo in bojem proti stereotipom (načelo pravičnosti).

8. Allan, Stuart (ur.). (2019). The Routledge Companion to News and Journalism (2. izd.). Routledge.

<https://www.routledge.com/The-Routledge-Companion-to-News-and-Journalism/Allan/p/book/9781138481717>

Ta obsežen priročnik vsebuje poglavja, posvečena različnim vidikom novinarstva, vključno z etiko, poročanjem o krizah, vojnah in nesrečah. Posamezna poglavja, ki so jih napisali vodilni raziskovalci, analizirajo teoretične temelje in praktične izzive upoštevanja etičnih načel (točnost, objektivnost, človečnost, zasebnost, neodvisnost in odgovornost) v različnih kontekstih. Priročnik se sicer ne osredotoča na posamezen primer, vendar ponuja temeljno podlago in sklicevanja na številne študije, ki vam bodo pomagale pridobiti globlje razumevanje etičnih norm in njihove uporabe v situacijah, podobnih tistim, ki so opisane v vašem besedilu.

Seznam za preverjanje objav o nesrečah

Pri poročanju o nesreči lahko upoštevanje stroge kontrolne liste zmanjša škodo in zagotovi točnost. Ta okvir je razdeljen na dve fazi: obvezne kontrole pred objavo in nujno spremljanje po objavi.

Pred objavo (obvezne točke)

Preden se objavi ena sama beseda, je treba izvesti več ključnih korakov, da se zagotovijo najvišji etični standardi. Vire je treba preveriti z najmanj tremi neodvisnimi potrditvami za kritične informacije. Zanesljivost informacij je treba označiti in jasno navesti, da se občinstvo seznani s stopnjo gotovosti. Dodati je treba kontekst, da se pojasni pomen dejstev in pomaga občinstvu razumeti širši kontekst.

Ključni korak je zmanjšanje škode. To vključuje skrbno preverjanje, da objava ne bo povzročila dodatne stiske ali nevarnosti za vpletene. Zaupnost je treba zaščititi s skrivanjem osebnih podatkov žrtev, da se ohrani njihovo dostojanstvo in varnost. Jezik, ki se uporablja, je treba preveriti, da se izogne stigmatizirajočim ali diskriminatornim izrazom. Nazadnje je treba filtrirati vizualno vsebino in temeljito oceniti ustreznost vseh grafičnih podob. Včasih je opis močnejši in bolj spoštljiv kot fotografija.

Po objavi (spremljanje)

Delo se ne konča, ko je zgodba objavljena. Učinkovito spremljanje je ključno za ohranjanje integritete. To vključuje aktivno spremljanje odzivov s spremljanjem komentarjev in družbenih medijev, da se razume, kako se informacije sprejemajo. Bistven je mehanizem za pripravljenost na umik, ki omogoča hitro popravljanje morebitnih napak. Nazadnje, gradivo je treba obravnavati kot živi dokument; informacije je treba redno posodablјati, da se gradivo dopolni z novimi dejstvi, ko se pojavijo.

Izrazi kot kazalniki etičnih problemov

Poleg kontrolnih seznamov lahko nekatere fraze delujejo kot subtilna, a pomembna opozorila o potencialnih etičnih problemih, tako v vašem pisanju kot v informacijah, ki jih prejmete.

Rdeče zastavice v vaših besedilih

Bodite pozorni na fraze, ki kažejo na pomanjkanje strokovnosti. Na primer, »Vsi strokovnjaki se strinjajo...« lahko kaže, da ste govorili le z enim ali dvema viroma ali da napačno predstavljate soglasje. Fraza »Tega ne moremo pokazati zaradi njegove grafične narave...« je opozorilo, da je potrebna alternativna metoda za učinkovito in etično posredovanje informacij. Podobno je opomba »Vir je iz nejasnih razlogov prosil, da se njegovo ime ne navede...« močan signal, da morate pojasniti njegove motive, preden nadaljujete. Najpomembnejša rdeča zastavica je fraza »Te informacije ni mogoče preveriti, vendar...«; to je jasen signal, da se morate vzdržati objave, saj takoj spodkopava vašo verodostojnost.

Rumeni opozorilni znaki (zahtevajo posebno previdnost)

Rumeni opozorilni znaki zahtevajo premor in posebno previdnost, čeprav ne vedno preprečijo objave. Informacije iz enega samega vira je treba vedno obravnavati s skepticizmom, dokler jih ni mogoče potrditi. Čustveno nabite izjave očitidcev je

treba obravnavati z izredno previdnostjo, saj lahko čustva osebe vplivajo na njeno dojetanje in spomin. Pri obravnavanju zapletenih tem se lahko tehnični podatki brez strokovnih komentarjev zlahka napačno razlagajo. Podobno so statistični podatki brez konteksta ali primerjav z om lahko zelo zavajajoči in se pogosto uporabljajo za manipulacijo občinstva. Bodite pozorni in preverjajte podatke, dokler jih ne morete predstaviti na jasen in smiseln način.

Krizni protokol za novinarske uredništva

V kriznih razmerah je jasen, trifazni protokol bistven za učinkovitost novinarskih uredništev in etično strogo ravnanje.

Faza 1: Prva poročila (0–30 minut)

Prva pol ure je obdobje intenzivne aktivnosti in zahteva takojšnje, usklajeno ukrepanje. Prva naloga je imenovanje odgovornega urednika, ki bo nadzoroval vse vidike poročanja. Takoj aktivirajte kanale za preverjanje, pri čemer se opirajte na vnaprej vzpostavljene stike in baze podatkov. Čim prej vzpostavite stik z uradnimi viri, saj bodo ti glavni vir potrjenih informacij. Da bi lahko obvladovali hiter pretok informacij, pripravite predloge za posodobitve, ki jih lahko hitro napolnite s preverjenimi dejstvi.

Faza 2: Aktivno poročanje (30 minut – 6 ur)

Ko se kriza razvija, se pozornost preusmeri na trajno in organizirano poročanje. Organizirajte rotacijo novinarjev, da zagotovite neprekinjeno poročanje brez izčrpanosti. Ustvarite notranji klepet za usklajevanje, da omogočite izmenjavo informacij in preverjanje dejstev v realnem času. Imenujte posebnega preveritelja dejstev, ki bo preverjal vsa prispela poročila pred objavo. Nazadnje vzpostavite komunikacijo z lokalnimi kolegi, ki imajo morda dostop do informacij na terenu.

Faza 3: Analitično poročanje (6+ ur)

Po prvih urah se fokus razširi z poročanja na analizo in kontekst. Čas je, da se vključijo strokovnjaki in analitiki, ki lahko zagotovijo globlji vpogled v dogodke. Pripravite kontekstualno gradivo, ki pomaga občinstvu razumeti zgodovinski pomen in potencialne dolgoročne posledice. Ekipa mora analizirati svoje poročanje za napake in biti pripravljena izdati popravke. Nazadnje je ključnega pomena, da se načrtuje dolgoročno poročanje o posledicah, s čimer se zagotovi, da se zgodba nadaljuje tudi po prvotnih dramatičnih trenutkih.

Etična načela novinarstva v primeru nesreč niso abstraktni ideali, ampak praktična orodja za profesionalno preživetje. Novinarjem pomagajo ohraniti človečnost v nečloveških razmerah, najti resnico v kaotičnem morju dezinformacij in služiti družbi tudi takrat, ko ta preživlja najtežje čase.

Glavna lekcija tega poglavja je, da etična načela ne omejujejo novinarske učinkovitosti – jo povečujejo. Natančnost povečuje zaupanje občinstva. Človečnost odpira dostop do pomembnih virov. Pravičnost zagotavlja dolgoročen ugled. Neodvisnost vam omogoča, da služite javnosti, ne pa ozkim interesom.

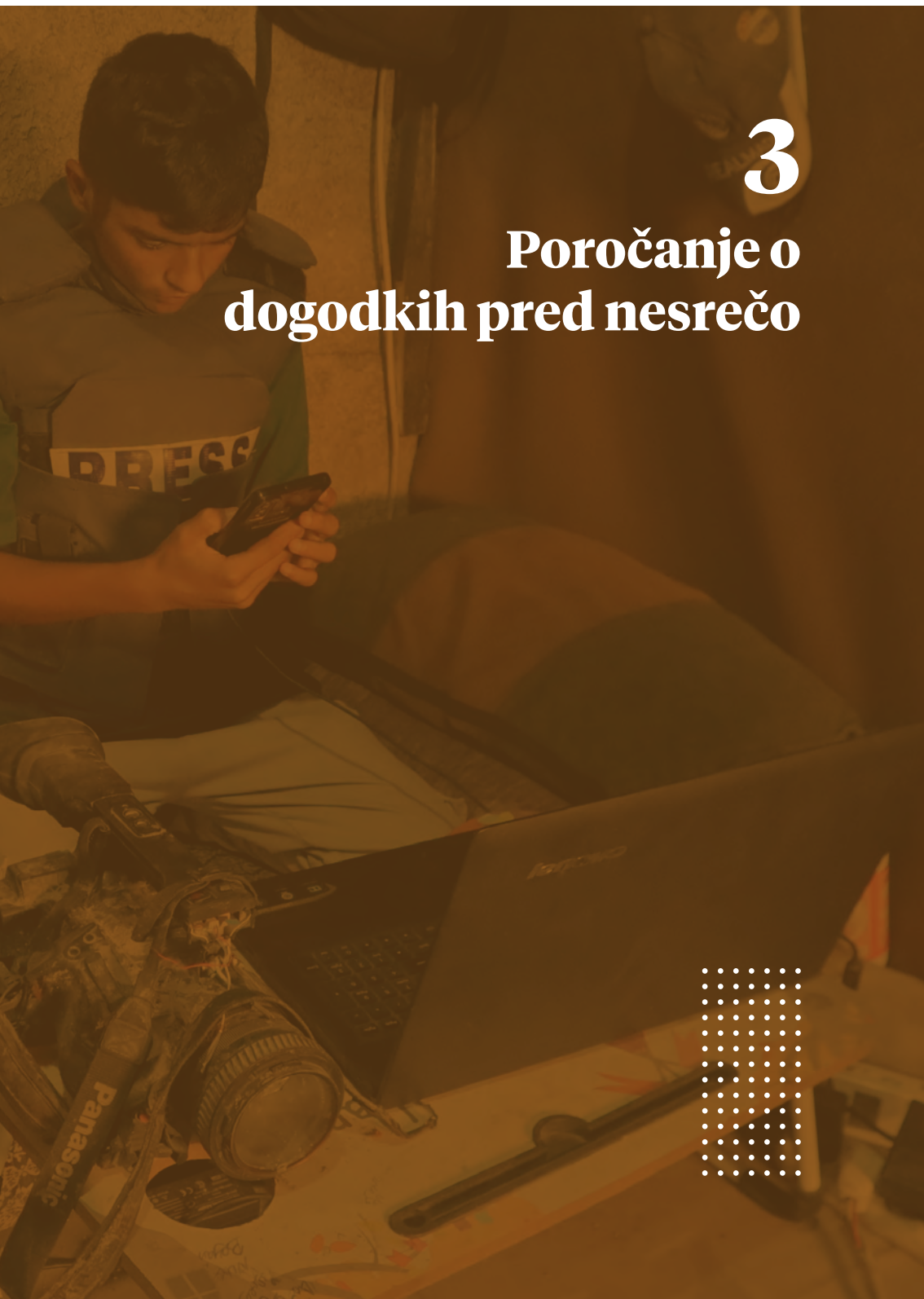
Vendar načela delujejo le, če so razumljena, sprejeta in se lahko uporabljajo. Glede na našo raziskavo 76,9 % novinarjev čuti pomanjkanje etičnih smernic za delo med nesrečami. Ta poglavje je poskus zapolnitve te vrzeli, preoblikovanja abstraktnih konceptov v konkretne ukrepe.

3

Poročanje o dogodkih pred nesrečo

3. Poročanje o dogodkih pred nesrečo

Uvod

Predstavljajte si seizmologa, ki na zaslonu vidi zaskrbljujoče signale, predznake morebitnega potresa. Njegove raziskave so natančne, izredno pomembne, a ostanejo v znanstveni reviji, nedostopne širši javnosti. Ali meteorologa, ki je napovedal uničujoč orkan, a njegovo opozorilo se izgubi v labirintih birokracije. V takih trenutkih novinarji postanejo nekaj več kot navadni poročevalci – spremenijo se v živčni sistem družbe, ki prenaša signal nevarnosti.

Preventivno poročanje o nesrečah ne obvešča le o potencialnih grožnjah. Družbo aktivno pripravlja na morebitne izzive. Ta pristop se radikalno razlikuje od tradicionalnega reaktivnega modela, pri katerem se mediji pojavijo šele po tragediji, da dokumentirajo ruševine in žalost.

Glede na našo raziskavo 95,6 % novinarjev meni, da bi poročanje o nesrečah moralo izobraževati občinstvo o tem, kako ravnati v izrednih razmerah. Ta konsenz kaže na temeljito spremembo v razumevanju vloge novinarstva – od pasivnega kronista do aktivnega zagovornika javne varnosti.

Etična vrednost preventivnega poročanja je, da novinarjem omogoča ne le dokumentiranje tragedij, ampak tudi njihovo preprečevanje. Ko novinar odkrije pomanjkljivosti v sistemu evakuacije ali slabosti v požarni varnosti, lahko s tem reši življenja, še preden se nesreča zgodi.

Pripravljenost na nesreče kot del etičnega poročanja

Tradicionalni model novinarstva o nesrečah temelji na načelu poročanja o novicah: „kdo, kaj, kje, kdaj, kako“. Preventivni model dodaja ključno pomembno vprašanje: „Kako to vpliva na bralce in kaj naj storijo?“ To ni odstopanje od novinarskih standardov, ampak njihova razširitev, da vključujejo praktično uporabnost.

Priprava družbe na nesreče je pomembna naloga medijev, ki se v svetovni praksi obravnava kot del strategije za zmanjševanje tveganja nesreč (DRR). V skladu z Okvirom Sendai za zmanjševanje tveganja nesreč 2015–2030 (sprejetim s strani OZN) (Kovach & Rosenstiel, 2001) morajo mediji igrati ključno vlogo pri zmanjševanju tveganja nesreč in aktivno delovati na vseh ravneh – od lokalne do globalne – za ozaveščanje javnosti o nevarnostih (Giudici, M. (2008). To pomeni, da novinarji ne smejo čakati na tragedijo, ampak morajo vnaprej poročati o potencialnih nevarnostih: od naravnih (orkani, poplave, požari, potresi) do tistih, ki jih povzroči človek (nesreče, uhajanja, epidemije).

Pomembno je, da so takšne vnaprejšnje informacije predstavljene na dostopen in odgovoren način. Sendajski okvir poudarja, da morajo mediji v tesnem sodelovanju z ustreznimi organi širiti točne in nespekulativne informacije o tveganjih v preprosti, pregledni in razumljivi obliki. Na primer, ko poroča o nevarnosti poplav, mora novinar navesti preverjene podatke hidro-meteoroloških služb, pojasniti tveganja za posamezna območja in opozoriti ljudi na evakuacijske poti – vse to brez pretiravanja. Etika zahteva, da se tudi potencialno zaskrbljujoče informacije ne smejo spremeniti v senzacionalizem. Namesto tega morajo imeti praktičen namen: pomagati ljudem razumeti nevarnost in se nanjo pripraviti.

Načela etičnega preventivnega poročanja.

Etično preventivno poročanje je ključnega pomena za zagotavljanje javne varnosti in blaginje, zlasti v primeru potencialnih kriz. Da bi ohranili ta standard, je treba strogo upoštevati več ključnih načel:

Prvič, preverjanje s strani strokovnjakov je nepogojno. Vsak nasvet ali navodilo, ki se razširja, mora biti temeljito preverjeno in potrjeno s strani strokovnjakov na zadevnem področju. Zanašanje izključno na „splošno znanje“ ali anekdotične dokaze je nezadostno in lahko vodi do nevarnih napačnih informacij. Strokovno preverjanje zagotavlja točnost in zanesljivost.

Drugič, prilagajanje lokalnim razmeram je ključnega pomena. Splošni nasveti, čeprav so dobronamerni, morajo biti pogosto prilagojeni posebnim lokalnim razmeram. Na primer, priporočila za pripravljenost na potrese, ki so učinkovita na Japonskem z njegovimi posebnimi gradbenimi predpisi in infrastrukturo, morda niso neposredno uporabna ali primerna za Turčijo, kjer se vrste stavb in seizmološka ranljivost lahko znatno razlikujejo. Kontekstualizacija informacij jih naredi bolj relevantne in učinkovite.

Tretjič, za široko razumevanje je bistvena uporaba dostopnega jezika. Zapleteni tehnični nasveti so sicer natančni, vendar lahko za splošno javnost nerazumljivi. Prevesti jih je treba v jasen, razumljiv jezik, ne da bi pri tem ogrožali njihovo točnost. Cilj je informirati, ne pa zmediti, in zagotoviti, da kritične varnostne informacije dosežejo in razumejo vsi.

Nazadnje je ključni dejavnik tudi pravočasnost. Varnostne informacije lahko zaradi svoje narave hitro postanejo zastarele. Evakuacijske poti se lahko spremenijo zaradi novih nevarnosti ali razvoja infrastrukture, številke za klic v sili pa se pogosto posodabljaajo. Zato je za preventivno pokrivanje potrebno stalno pregledovanje in revidiranje, da se zagotovi, da so informacije, ki se zagotavljajo, aktualne in uporabne.

Uravnoteženje informacij in zaskrbljenosti

Eden najtežjih vidikov preventivnega novinarstva je, kako opozoriti, ne da bi prestrašili. Prekomerna dramatizacija lahko povzroči paniko. Premajhna resnost pa lahko vodi k zanemarjanju nevarnosti.

Leta 2021 je španska publikacija El País poročala o tveganjih gozdnih požarov med rekordno vročino. Klimatologi so opozarjali na izjemno suho poletje. Vsebine iz El País so združevale znanstvene napovedi z nasveti za bralce, pri čemer so se izogibale senzacionalizmu, ki bi lahko povzročil paniko.

Uredništvo je izbralo strategijo »stopnjevanja nevarnosti«:

- Zelena stopnja: »Normalna previdnost«
- Rumena: »Povečana pripravljenost«
- Oranžna: »Resno tveganje«
- Rdeča: »Kritična nevarnost«

Vsak članek je vseboval jasno označbo stopnje in ustrezna priporočila. Rezultat: prebivalstvo se je ustrezno odzvalo na spreminjajoče se razmere, ne da bi prišlo do panike.

Vloga novinarjev pri zmanjševanju potencialnih tveganj za družbo

Preventivno novinarstvo spreminja novinarja iz pasivnega opazovalca v aktivnega akterja pozitivnih sprememb. Z odkrivanjem sistemskih problemov, preden ti privedejo do tragedije, lahko novinarji vplivajo na politiko, mobilizirajo javno mnenje in prisilijo oblasti k ukrepanju.

Sistemsko razmišljanje proti izoliranim problemom. Učinkovito preventivno novinarstvo zahteva sistemsko razmišljanje. Ni dovolj, da se opredeli en sam problem; pokazati je treba, kako je povezan z drugimi, kako lahko manjše pomanjkljivosti vodijo do velikih nesreč.

Mobilizacija javnih virov. Preventivno novinarstvo lahko mobilizira ne le oblasti, ampak tudi civilno družbo. S prikazovanjem, kako lahko navadni ljudje pomagajo pri pripravljenosti na nesreče, mediji ustvarjajo mrežo medsebojne pomoči.

Mednarodni standardi izrecno zavezujejo novinarje, da predstavljajo le potrjene podatke. Na primer, Mednarodna federacija novinarjev (International Federation of Journalists, n.d.) poziva k strogi upoštevanju svojega kodeksa etike med nesrečami, saj so njegova načela najboljše sredstvo proti dezinformacijam. Novinarji morajo predvsem poročati o dejstvih, pri čemer se morajo opirati na

zanesljive uradne in znanstvene vire ter se izogibati špekulacijam. Na primer, v primeru nevarnosti epidemije je treba navajati izjave zdravnikov in Svetovne zdravstvene organizacije, ne pa govoric iz družbenih medijev.

Upoštevanje človeškega dejavnika in preprečevanje panike

Druga stran novinarskega dela je preprečevanje panike. Ravnoesje med obveščanjem in preprečevanjem panike je občutljivo etično vprašanje. Po eni strani je treba družbo odkrito opozoriti na nevarnost, po drugi strani pa oblika predstavitve ne sme sejati nerazumnega strahu. Novinarji morajo izogibati se jeziku, ki preveč dramatizira. IFJ posebej priporoča, da se izogibajo »besedam, ki povzročajo paniko in ne ustrezajo resničnosti«. To pomeni, da ne smejo uporabljati pretiranih izrazov, kot so »apokalipsa« ali »mesto se bo spremenilo v puščavo«, če takšne opise ne podpirajo dejstva. Namesto tega je bolje uporabljati nevtralen, poslovni ton, osredotočen na ukrepe in rešitve. Namesto »čaka nas strašna suša, vse bo umrlo« je na primer bolj pravilno reči: »v naslednjem mesecu ni pričakovati skoraj nobenih padavin, zato so možni problemi z vodo – oblasti in prebivalci morajo sprejeti ukrepe«. Natančnost brez pretirane čustvenosti je tista, ki gradi zaupanje in spodbuja racionalno vedenje, ne pa panike.

Ocenjevanje stopenj ogroženosti – jasna klasifikacija omogoča ljudem, da se ustrezno odzovejo na različne stopnje tveganja.

Obravnavanje govoric in dezinformacij Obdobje pred nesrečo je plodna tla za širjenje govoric in dezinformacij. Ljudje iščejo informacije, njihovo pomanjkanje pa zapolnjujejo špekulacije.

Grški mediji so se med pripravami na sezono gozdnih požarov 2021 soočili z množičnim širjenjem govoric o »namernem požigu« in »sabotaži«. Namesto da bi jih ignorirali, so vodilne publikacije izbrale strategijo »preventivnega razkrivanja laži«:

- Ustvarili so posebne rubrike za preverjanje dejstev.
- Redno so objavljali uradne statistike o vzrokih požarov.
- Za pojasnjevanje naravnih vzrokov so najeli strokovnjake.
- Pokazali so delo služb, ki preiskujejo požige.

Rezultat: raven zaupanja v lažne novice se je znatno zmanjšala, prebivalstvo pa je bilo bolj pripravljeno na resnične grožnje.

Oblikovanje družbene zavesti: proaktivne komunikacijske strategije

Učinkovita preventivna komunikacija zahteva uporabo vseh razpoložljivih kanalov: tradicionalnih medijev, družbenih omrežij, lokalnih skupnostnih organizacij in izobraževalnih ustanov.

Po poplavah leta 2019 je španska regija Valencia razvila celovito komunikacijsko strategijo za prihodnje nesreče:

- Tradicionalni mediji – poglobljeni analitični materiali, komentarji strokovnjakov, zgodovinski kontekst.
- Družbena omrežja – hitre posodobitve, vizualna navodila, interaktivni zemljevidi tveganj.
- Lokalni aktivisti – prilagajanje informacij posebnostim posameznih območij, delo z ranljivimi skupinami.
- Šole – izobraževalni programi za otroke, ki postanejo posredniki informacij v svojih družinah.

Kulturno občutljivo obveščanje

Različne kulturne skupine različno dojemajo informacije o tveganjih in se različno odzivajo na nevarnosti. Učinkovito preventivno novinarstvo upošteva te značilnosti.

V Turčiji so se med pripravami na potres v regijah z velikim številom sirskih beguncev mediji soočili s problemom jezikovne ovire. Mnogi begunci niso razumeli turških opozoril in navodil.

Lokalni mediji so razvili posebno strategijo:

- Ključne informacije so prevedli v arabščino.
- Vključili so voditelje begunskih skupnosti kot zaupanja vredne osebe.
- Uporabili so vizualna navodila, ki so bila razumljiva brez besed.
- Nasvete so prilagodili življenjskim razmeram v begunskih taboriščih.

V državah, kjer so orkani pogosti (ZDA, Japonska), lokalni mediji vsako leto pred sezono nevihte objavijo posebne izdaje: kako pripraviti evakuacijski načrt, kaj naj vsebuje prva pomoč, katere aplikacije naj namestimo na telefon za obvestila. To je postopoma postalo del varnostne kulture prebivalstva. Z rednim branjem ali spremljanjem takšnih vsebin se ljudje naučijo biti proaktivni: ne čakati do zadnje minute, ampak ukrepati vnaprej.

Načela za oblikovanje varnostne kulture:

- Rednost – varnostne informacije morajo biti objavljene ne le pred nevarnostmi, ampak nenehno.
- Raznolikost formatov – od resnih analitičnih gradiv do zabavnih programov z izobraževalnimi elementi.
- Vključevanje v vsakdanje življenje – varnostni nasveti morajo biti organsko vpleteni v gradivo o drugih temah.
- Pozitivnost – osredotočanje na možnosti za zaščito, ne na grozote nesreč.

Sodelovanje z lokalnimi skupnostmi in strokovnjaki

Novinar kot koordinator mreže

Učinkovito preventivno novinarstvo zahteva vzpostavitev mreže zaupanja med različnimi udeleženci: strokovnjaki, organi, javnimi organizacijami in navadnimi državljani. Novinar postane koordinator te mreže. Hkrati je naloga novinarjev zagotoviti, da so informacije predstavljene pošteno, brez izpustov in nepotrebne „politike“. V idealnem primeru mediji delujejo kot most: prejemajo podatke o tveganjih od strokovnjakov, jih prevajajo v razumljiv jezik in jih posredujejo državljanom, ter odzive in zahteve državljanov posredujejo nazaj organom.

Strokovno znanje kot temelj zaupanja

Preventivni materiali morajo temeljiti na najboljši razpoložljivi strokovni znanosti. Vendar niso vsi strokovnjaki enako koristni za novinarsko delo. Treba je znati razlikovati med pravimi strokovnjaki in sleparji.

Merila za izbor strokovnjakov:

- Poklicne kvalifikacije in izkušnje.
- Neodvisnost od komercialnih ali političnih interesov.
- Sposobnost pojasnjevanja zapletenih stvari v preprostem jeziku.
- Pripravljenost, da javno odgovarjajo za svoje besede.

Povratne informacije od občinstva

Preventivno novinarstvo je dialog, ne monolog. Povratne informacije občinstva omogočajo:

- Preverjanje učinkovitosti obveščanja.
- Prepoznavanje novih problemov in potreb.
- Prilagajanje predstavitve informacij.
- gradnjo zaupanja skozi odprtost.

Ugotovitve iz ankete: Izobraževalna pričakovanja strokovnjakov

Soglasje o izobraževalni vlogi

95,6 % novinarjev meni, da bi morali materiali o nesrečah občinstvo naučiti, kako ravnati v izrednih razmerah. To je najvišja stopnja soglasja v celotni raziskavi, kar kaže na temeljito spremembo v razumevanju vloge novinarstva.

To soglasje pomeni revolucijo v profesionalnem razmišljanju: novinarji ne želijo več biti le priče tragedij – želijo postati aktivni udeleženci pri njihovem preprečevanju.

Razlika med željami in zmožnostmi

Kljub visoki motivaciji za izobraževalno delo se novinarji soočajo s sistemskimi omejitvami:

- 92,2 % priznava pomanjkanje znanja o posebnostih ukrepov v različnih nesrečah. Kako lahko naučijo tisto, česar sami ne poznajo?

- 81,3 % nima zadostnih virov za delo v kriznih razmerah. Priprava kakovostnih preventivnih gradiv zahteva čas, strokovno znanje in posebno opremo.

- 76,9 % čuti pomanjkanje etičnih smernic. Preventivni novinarstvo ustvarja nove etične dileme, na katere tradicionalni kodeksi ne dajejo odgovorov.

Kaj to pomeni za uredništva

Rezultati raziskave kažejo, da so novinarji pripravljene prevzeti večjo odgovornost za javno varnost, vendar potrebujejo podporo. Novinarski uredništvi morajo vlagati v specializirana usposabljanja novinarjev o osnovah varnosti, sodelovanje s strokovnjaki za preverjanje preventivnih gradiv, tehnično opremo za kakovostno poročanje o varnostnih temah in etične protokole za preventivno novinarstvo.

Primeri preventivnega poročanja

Primer 1: Opozorila o gozdnih požarih v Grčiji (2021) – preventivno novinarstvo v krizi

Situacija: Poleti 2021 je Grčija doživela najhujšo vročinsko valovno v zadnjih desetletjih: temperature v nekaterih regijah so presegle +45 °C. Meteorološka služba in civilna zaščita sta poudarili izredno visoko tveganje za gozdne požare, zlasti na otokih Evia, Rodos in v Atiki. To je ustvarilo težko situacijo: na eni strani je bila potreba po opozarjanju prebivalstva, na drugi strani pa tveganje gospodarske panike, zlasti v višku turistične sezone.

Etični izzivi:

- Kako obvestiti o nevarnosti, ne da bi sprožili množično iracionalno reakcijo?

- Kako ohraniti zaupanje javnosti v uradna opozorila?

- Kako se izogniti infodemiji in zmanjšanju turističnega toka, zlasti za mala podjetja?

Rešitev grških medijev:

- Kathimerini: Razvil interaktivni zemljevid ogroženih območij, ki se je dnevno posodabljal na podlagi podatkov Ministrstva

za okolje in meteorologov. Za vsako območje je navajal: dovoljene dejavnosti (npr. prepoved sežiganja suhe trave), stopnjo nevarnosti (zelena, rumena, rdeča) in kontakte lokalnih služb. Sporočila so bila opremljena z obrazložitvami, zakaj so bile takšne omejitve potrebne.

- **MEGA TV:** Začeli so s serijo izobraževalnih videov – kratkih posnetkov z nasveti, kako se obnašati v primeru nevarnosti požara: postopki evakuacije, priprava „nujne torbe“ in obnašanje v primeru dima. Objavljeni so bili na YouTube, Instagramu in TikToku, vključeni pa so bili tudi med novicami.

- **Lokalne radijske postaje** (npr. Radio Lamia, Volos FM):

Vsak dan ob 8:00 so predvajale povzetke reševalcev in občin, vključno s prepovedmi gibanja v gozdu, seznamom odprtih hladilnih centrov za starejše in drugimi koristnimi informacijami. To je bilo še posebej pomembno za ljudi brez dostopa do interneta.

Rezultat: Čeprav so avgusta 2021 izbruhnili veliki požari (tudi na Eviji), so bile skupnosti veliko boljše pripravljene kot v prejšnjih letih. Evakuacije v mnogih območjih so potekale mirno in skoraj ni bilo panike. Podatki grške gasilske službe so pokazali, da je bilo število žrtev in poškodovanih bistveno nižje kot pri podobno velikih gozdnih požarih v letih 2007 in 2009.

Poučitev: Preventivno novinarstvo ni le širjenje opozoril. Gre za to, da se ta opozorila napolnijo z vsebino, orodji in kontekstom. Stopnjevanje groženj, jasna vizualna orodja, miren ton in redno obveščanje omogočajo medijem, da uravnotežijo obveščanje in preprečevanje panike. In kar je najpomembneje, rešujejo življenja.

Primer 2: Pripravljenost na poplave v Valenciji (Španija, 2020)

Situacija: Po uničujočih poplavah leta 2019 se je regija pripravljala na novo deževno sezono. Meteorologi so napovedali visoko verjetnost intenzivnih padavin.

Inovativen pristop El País: Ustvaril je interaktivno spletno platformo »Mi Plan de Emergencia« (Moj načrt za izredne razmere), kjer je vsak prebivalec lahko:

- Ugotoviti stopnjo tveganja za svoj naslov.
- prejel osebna priporočila
- poiskati najbližje evakuacijske točke
- Naročiti se na SMS-opozorila.

La Vanguardia je organiziral serijo javnih predavanj v območjih z najvišjo stopnjo tveganja, ki so se jih udeležili novinarji, strokovnjaki in predstavniki služb.

Rezultat: platformo El País je uporabilo več kot 200.000 prebivalcev regije. Ko so se oktobra 2020 začele močne padavine, je evakuacija potekala mirno, brez panike in žrtev.

Poučitev: Interaktivne tehnologije lahko preventivne informacije naredijo osebne in učinkovite.

Primer 3: Preventivna komunikacija v Gaziantepu (Turčija, 2023)

Situacija: Januarja 2023, nekaj tednov pred katastrofalnim potresom, je Turška agencija za upravljanje nesreč in izrednih razmer (AFAD) izdala vrsto opozoril o povečani seizmski aktivnosti v regiji Gaziantep. To je bil eden prvih primerov, ko je preventivno obveščanje doseglo usklajeno raven med državo, lokalnimi mediji in izobraževalnimi ustanovami.

Preventivni ukrepi:

Turški organ za upravljanje nesreč in izrednih razmer (AFAD):

- Začel nacionalno informacijsko kampanjo „Depreme Hazırım“ (Pripravljen sem na potres).

- Prek televizijskih kanalov, sporočil in družbenih omrežij je razširila videoposnetke z navodili (kaj storiti pred, med in po potresu).

- Pošiljala je SMS-sporočila z nasveti za prebivalce regij z visokim tveganjem, vključno z Gaziantepom, Kahramanmarašem in Şanlıurfa.

Lokalni mediji (Antep Gündemi, Gaziantep Olay Medya):

- Objavili so prilagojene dnevne nasvete v obliki infografik:

- kako pripraviti „nujno torbo“;
- kako zavarovati pohištvo v domu;
- kaj pomenijo sirene v različnih delih mesta.

- Organizirali so neposredne prenose s predstavniki AFAD, občin in psihologi.

- Vsej januarja so v šolah v Gaziantepu potekale lekcije o potresni varnosti, ki so temeljile na vizualnih gradivih AFAD.

- V več osnovnih šolah so organizirali evakuacijske vaje.

- Učenci so prejeli brošure za družine z nasveti, kaj storiti v primeru potresa.

Rezultati: Ko se je 6. februarja 2023 zgodil močan potres (magnituda 7,8), je regija Gaziantep pokazala višjo raven samoorganizacije kot druge regije, ki so bile bližje epicentru. V mnogih regijah so bile pravočasno vzpostavljene začasne točke pomoči. Ljudje so ravnali bolj samozavestno, pogosteje so imeli

pripravljene torbe in poznali evakuacijske poti. AFAD je v svojem uradnem poročilu omenil »visoko raven ozaveščenosti javnosti v nekaterih provincah zaradi lokalnih komunikacijskih prizadevanj«.

Poučitev: Usklajevanje med vladnimi agencijami, lokalnimi mediji in izobraževalnimi ustanovami ustvarja učinkovit preventivni ekosistem. Ta model ne pomaga le preprečiti panike, ampak tudi poveča odpornost skupnosti na nesreče – zlasti v potencialno nevarnih regijah.

Seznam za pripravo preventivnega gradiva

Ustvarjanje učinkovitega preventivnega gradiva – naj gre za javno zdravje, naravne nesreče ali dezinformacije – zahteva drugačen način etičnega in strateškega razmišljanja. Ta proces lahko razdelimo na tri osnovne faze: oceno, strukturiranje vsebine in preverjanje učinkovitosti.

Faza 1: Ocena tveganja in ciljne skupine

Preden napišete eno samo besedo, morate dobro razumeti svojo ciljno skupino in tveganja, s katerimi se sooča. Prvo vprašanje je pomembnost tveganja: ali te informacije resnično zadevajo vašo ciljno skupino ali gre za oddaljeno, abstraktno grožnjo? Nato ocenite njihovo raven znanja o temi. Katere osnovne informacije že imajo in katere vrzeli morate zapolniti? Vedno upoštevajte kulturne značilnosti, ki bi lahko vplivale na njihovo dojetje informacij. Katera prepričanja, tradicije ali zgodovinski dogodki bi lahko vplivali na to, kako sprejemajo vaše sporočilo? Nazadnje poiščite in se posvetujte z lokalnimi strokovnjaki, ki vam lahko zagotovijo neprecenljive vpogleda in verodostojnost.

Faza 2: Strukturiranje vsebine

Ko razumete svojo ciljno skupino in tveganja, lahko strukturirate vsebino za čim večji učinek. Začnite z osnovnimi informacijami; poskrbite, da je bistvo tveganja kristalno jasno

in lahko razumljivo. Zagotovite podrobna navodila, ki opisujejo konkretne, izvedljive ukrepe, ki jih lahko sprejme ciljna skupina. Poskrbite za lokalno prilagoditev, kar pomeni, da vsebina upošteva lokalne razmere in vire. Nazadnje jasno navedite vire pomoči, kot so uradne spletne strani, telefonske številke za pomoč ali lokalne organizacije, kjer je mogoče najti dodatno podporo.

Faza 3: Preverjanje učinkovitosti

Preden gradivo objavite, morate preveriti njegovo potencialno učinkovitost in vpliv. Vsebina mora biti jasna in dostopna tudi za nestrokovnjake, brez žargona in zapletenega jezika. Prav tako mora biti motivirajoča, tako da spodbuja konkretne ukrepe, ne da bi bila pretirano alarmantna. Ključnega pomena je preverjanje stopnje zaskrbljenosti, ki jo povzroča: ali povzroča neupravičeno paniko ali pa opolnomoči občinstvo? Nazadnje poskrbite, da obstaja možnost za pridobivanje povratnih informacij, ki vam omogočajo spremljanje vpliva gradiva in prihodnje prilagoditve.

Predloga za strukturo preventivnega gradiva

Pri ustvarjanju preventivnega gradiva vam lahko strukturirana predloga pomaga pri oblikovanju jasnega in učinkovitega sporočila, ki bo odmevalo pri vaši publiki.

Ta struktura se začne z naslovom, ki navaja konkretno korist. Naslov mora bralcu takoj povedati, kako mu bodo informacije pomagale, na primer: »Kako v 30 minutah pripraviti načrt evakuacije doma«. Sledi uvod z motivacijo, ki je namenjen pritegnitvi pozornosti z zastavljanjem relevantnega vprašanja in uporabo statističnih podatkov za poudarjanje pomembnosti teme. Dobra predloga je: »Če bi se [nevarnost] zgodila zdaj, bi vedeli, kaj storiti? [Statistika] kaže, da večina ljudi ni pripravljena. Tukaj je, kako to spremeniti.«

Glavni del gradiva mora zagotoviti kontekst brez dramatizacije. Ta del mora pojasniti, kakšno je tveganje, zakaj je

pomembno za bralca in kakšne so možne posledice, vse to pa brez povzročanja nepotrebne panike. Najpomembnejši del so navodila po korakih. Ta morajo biti izvedljiva in preprosta, vsaka točka pa mora biti zasnovana tako, da jo je mogoče izvesti v enem samem, obvladljivem koraku, in oštevilčena po pomembnosti.

Da bo gradivo resnično koristno, vključite lokalne posebnosti. To vključuje kontakte za nujne službe, podrobnosti o lokalni infrastrukturi in morebitne kulturne razlike, ki bi lahko vplivale na odziv občinstva. Nato navedite vire za nadaljnje študije, ki vključujejo uradne vire, izobraževalno gradivo in kontaktne podatke za posvetovanje.

Gradivo naj se konča z jasnim pozivom k ukrepanju. Ta zaključna fraza naj bralca spodbudi, da takoj naredi majhen korak, na primer: »Danes začnite z eno točko s tega seznama.«

Algoritem za preverjanje preventivnih priporočil

Tako kot strukturirana predloga vodi pri ustvarjanju preventivnega gradiva, je sistematični algoritem bistven za preverjanje priporočil, ki so v njem vsebovana. Ta proces zagotavlja, da so informacije ne le jasne in izvedljive, ampak tudi varne, zanesljive in učinkovite.

Korak 1: Preverjanje vira

Prvi korak je stroga preveritev vira priporočil. Preverite, ali so priporočila odobrila ugledne strokovne organizacije in ali so v skladu z mednarodnimi varnostnimi standardi, ki jih določa Svetovna zdravstvena organizacija (WHO). Enako pomembno je preveriti, ali upoštevajo lokalne posebnosti in razpoložljive vire.

Korak 2: Preverjanje jasnosti

Naslednji korak je preverjanje jasnosti navodil. Ali jih lahko brez posebnega usposabljanja ali strokovnega znanja enostavno

upošteva oseba brez posebnega usposabljanja ali strokovnega znanja? Upoštevajte dostopnost: ali obstajajo alternative ali prilagojena navodila za osebe s posebnimi potrebami? Prav tako je pomembno upoštevati ekonomske omejitve ciljne skupine in zagotoviti, da so priporočila praktična in ne zahtevajo drage opreme ali virov.

Korak 3: Ocena negativnih posledic

Nazadnje morate oceniti morebitne negativne posledice. Ali bi priporočila kljub dobrim nameram lahko povzročila neupravičeno paniko? Ali obstaja tveganje napačne razlage, ki bi lahko povzročila škodo? Novinarski uredništvo mora biti pripravljeno na končno vprašanje: ali smo pripravljene obravnavati morebitna vprašanja in kritike občinstva po objavi?

Nasveti za proaktivno delo pred nesrečo

Etično novinarstvo ne pomeni le odzivanja na dogodke, ki so se že zgodili, temveč tudi odgovorno proaktivno delo. Tukaj je nekaj praktičnih nasvetov, kako etično in učinkovito poročati o dogodkih, preden se zgodi nesreča:

1. Raziskujte in razumite tveganja v vaši regiji. Bodite proaktivni: preučite, katere nevarnosti (naravne, tehnološke, družbene) so najbolj pomembne za vaše občinstvo. Ali je vaše območje v potresni coni, nagnjeno k poplavam ali požarom? Ali so v bližini nevarni industrijski objekti? Ali obstaja nevarnost epidemij ali konfliktov? Globoko razumevanje potencialnih nevarnosti vam bo omogočilo, da ustvarite relevantne in aktualne vsebine, namesto da čakate, da se nekaj zgodi.

2. Sodelujte s strokovnjaki in uradnimi viri (vendar ohranite neodvisnost). Navezujte stike z znanstveniki (seizmologi, meteorologi, epidemiologi), strokovnjaki za civilno zaščito in lokalnimi organi, odgovornimi za pripravljenost na izredne razmere. Njihove napovedi, podatke in priporočila uporabite kot podlago za

svoje gradivo. Vendar se ne omejujte na to, da ste le posrednik. Postavljajte kritična vprašanja: Ali se za pripravo stori dovolj? Ali so evakuacijski načrti realni? Ali je na voljo potrebna oprema? Vaša neodvisnost zagotavlja, da so informacije ne le uradne, ampak tudi preverjene in popolne.

3. Razložite zapletene stvari v preprostem jeziku in se izogibajte paniki. Ko govorite o potencialnih nevarnostih, je vaš cilj informirati, ne prestrašiti. Uporabljajte jasen jezik, izogibajte se strokovnemu žargonu ali ga razložite. Informacije o tveganjih predstavite mirno in preudarno. Namesto naslovov, kot je „Vsi smo v smrtni nevarnosti!“, uporabite bolj nevtralne: „Strokovnjaki opozarjajo na povečano nevarnost poplav: kako se pripraviti.“ Jasno razlikujte med verjetnostjo in neizogibnostjo. Ne špekulirajte o strahovih, ampak navajajte dejstva in konstruktivne nasvete.

4. Osredotočite se na preventivne ukrepe in pripravljenost. Vaši materiali naj ne opozarjajo le na nevarnost, ampak naj tudi dajejo občinstvu konkretna navodila: kaj storiti, da se pripravimo? To lahko vključuje nasvete o »komplimentu za nujne primere«, zavarovanju premoženja, okrepitvi doma, pravilih ravnanja med določeno nesrečo in preverjanju domače prve pomoči. Poročajte o lokalnih načrtih evakuacije, lokacijah zatočišč in kontaktnih podatkih služb za nujne primere.

Ta vrsta rešitev novinarstva spreminja pasivne porabnike novic v aktivne udeležence pri zagotavljanju lastne varnosti.

5. Poudarite človeški dejavnik in pretekle izkušnje. Spomnite svojo publiko na pretekle nesreče in pridobljene (ali nepridobljene) izkušnje. Pripovedujte zgodbe o ljudeh, ki so se zaradi svoje pripravljenosti uspešno spopadli s podobnimi situacijami. Osvetlite tudi potencialna tveganja, povezana s človeško dejavnostjo: nespoštovanje gradbenih predpisov, zanemarjena infrastruktura in okoljska vprašanja. To pomaga skupnosti razumeti, da imajo mnoge nesreče ne le naravne, ampak tudi človeške vzroke, na katere je mogoče vplivati.

6. Proaktivno razkrivajte mitove in dezinformacije. Ne čakajte na nesrečo, da se spopadete z lažnimi informacijami. Če v družbi obstajajo napačna prepričanja o določenih tveganjih (na primer, da „v naši regiji ni mogoče potresov“ ali da „česen zdravi to bolezen“), jih vnaprej ovrzite s pomočjo znanstvenih podatkov in mnenj strokovnjakov. Proaktivno preverjanje dejstev bo pomagalo zmanjšati raven dezinformacij med prihodnjo krizo.

7. Uporabite različne oblike za čim večji doseg. Ne omejujte se samo na novice. Ustvarite infografike, video vodiče, podkaste, interaktivne karte tveganj in posebne izobraževalne projekte. Izvajajte informacijske kampanje na družbenih omrežjih. Čim bolj raznoliki in dostopni so vaši materiali za pripravljenost, tem več ljudi jih bo videlo in sprejelo. Prilagodite vsebino različnim ciljnim skupinam (otrokom, starejšim, invalidom).

8. Vključite skupnost v dialog. Organizirajte razprave, javne obravnave in okrogle mize s strokovnjaki, organi in prebivalci o vprašanih pripravljenosti na izredne razmere. Dajte glas navadnim ljudem – njihovim strahovom in predlogom. Mediji lahko postanejo platforma za gradnjo kulture varnosti v skupnosti, kjer vsi čutijo svojo odgovornost in vedo, kaj storiti.

9. Bodite dosledni, ne epizodni. Tema pripravljenosti na nesreče naj bo v vaših medijih prisotna ne le enkrat letno „za sezono“, ampak z določeno rednostjo. Redno opozarjajte ljudi na varnostna pravila, posodablajte informacije o tveganjih in poročajte o vajah služb za nujne primere. Na ta način boste pri svojem občinstvu postopoma vzpostavili navado razmišljanja o varnosti in pripravljenosti.

10. Pri vsakem koraku upoštevajte etiko. Tudi pri proaktivnem delu upoštevajte osnovna načela: resničnost, točnost, nepristranskost in spoštovanje ljudi. Informacij o potencialnih tveganjih ne uporabljajte za manipulacijo, politični boj ali komercialno korist. Vaš cilj je služiti javnemu interesu z obveščanjem in izobraževanjem o varnosti.

Vaše proaktivno delo danes je naložba v varnejšo prihodnost. Ne čakajte na sirene – začnite družbo pripravljati že zdaj, odgovorno in etično.

V tem poglavju preučujemo vlogo novinarjev pri pripravljanju družbe na morebitne nesreče, in sicer: kako lahko mediji z informacijami zmanjšajo tveganja; kako uravnotežiti obveščanje javnosti, ne da bi povzročili paniko; vpliv medijskega poročanja na ozaveščenost in pripravljenost javnosti; kako upoštevati človeški dejavnik, da se prepreči širjenje panike in dezinformacij; in katere proaktivne strategije sodelovanja z družbo in organi so učinkovite. Analizirali bomo tudi konkretne študije primerov iz Grčije, Turčije, Španije in Ukrajine, ki ponazarjajo vpliv novinarstva na pripravljenost na nesreče, in podali praktične nasvete za novinarje. Vsi ti vidiki temeljijo na mednarodnih etičnih standardih – priporočilih UNESCO, IFJ in SPJ –, ki določajo merila za pošteno in odgovorno poročanje o izrednih razmerah.

4

Etično poročanje med nesrečo

4. Etično poročanje med nesrečo

Uvod

Predstavljajte si kirurga, ki operira med potresom. Stavba se trese, luči utripajo, vendar pacient na mizi potrebuje takojšnjo pomoč. To je občutek, ki ga doživlja novinar med nesrečo – potreba po hitrem in natančnem delu v razmerah, ko se vse okoli njega ruši.

Etično poročanje med nesrečo je trenutek, ko se teoretična načela iz prejšnjih poglavij soočijo z brutalno realnostjo. Odločitve je treba sprejeti v nekaj sekundah, njihove posledice pa lahko vplivajo na življenje tisočih ljudi.

Za razliko od preventivnega novinarstva, kjer je čas za posvetovanje s strokovnjaki, poročanje med krizo poteka v informacijskem kaosu. Uradni viri niso na voljo, priče so v šoku, družbena omrežja pa preplavljajo nasprotujoče si sporočila.

Glede na našo raziskavo 87,8 % novinarjev priznava, da poročanje o nesrečah vključuje tveganja, vendar ima le 23,1 % dostop do specializiranih virov. Ta razlika med zavedanjem o izzivih in praktično pripravljenostjo naredi etično poročanje še težjo nalogo.

V kritičnih trenutkih etična načela niso več abstraktni ideali, ampak praktična orodja za preživetje – tako za novinarja kot za družbo. V tem poglavju je prikazano, kako uporabiti etične standarde, ko čas deluje proti vam in je v igri največ.

Vpliv operativnih odločitev novinarja na oblikovanje javne narative

Novinar kot arhitekt percepcije

Med nesrečo novinar ni le priča dogodkov – postane njihov tolmač za milijone ljudi. Vsaka odločitev, od izbire besede do kota kamere, oblikuje, kako bo družba dojemala tragedijo, kdo bo postal junak in kdo bo krivec.

Ko je 4. avgusta 2020 v pristanišču Bejruta prišlo do eksplozije, so se prvi novinarji soočili z izbiro med različnimi narativi. Nekateri

so se osredotočili na obseg uničenja – »Apokalipsa v Bejrutu«. Drugi – na junaštvo reševalcev – »Mesto, ki se ne vda«. Tretja skupina – na politično odgovornost – »Posledice korupcije in malomarnosti«.

Vsaka pripoved je imela svoje posledice. Apokaliptični posnetki so sprožili val mednarodne pomoči, vendar so tudi odvrnili potencialne vlagatelje. Junaške zgodbe so dvignile moralo prebivalstva, vendar so odvrnile pozornost od sistemskih problemov. Politična kritika je spodbudila proteste, vendar je poglobila socialne razlike.

Mehanizmi za oblikovanje zgodbe

Izbor dejstev je prvi mehanizem. Novinar ne more povedati vsega, zato izbere, katera dejstva so pomembnejša. Ta izbira samodejno ustvari hierarhijo pomembnosti.

Okvirjanje je predstavitev istih dejstev v različnih kontekstih. »100 ljudi evakuiranih« se lahko predstavi kot »uspešna reševalna akcija« ali kot »rešenih je bilo le 100 od 1000 prebivalcev«.

Vizualna retorika je izbira slik, ki spremljajo besedilo. Posnetek jokajočega otroka ustvarja en čustveni ton, posnetek reševalcev pri delu pa povsem drugega.

»Hitrost proti natančnosti«: dilema v realnem času

Digitalna revolucija in novi izzivi

Konflikt med hitrostjo in natančnostjo je obstajal že od nekdaj, vendar so ga digitalne tehnologije še posebej zaostrele. Danes se primat v poročanju o nesrečah meri v minutah, ne v urah. Lažne informacije, objavljene v prvih minutah, se lahko razširijo tako hitro, da jih je nemogoče ovreči.

64,2 % novinarjev se je že soočilo s situacijami, v katerih je hitrost bila v nasprotju s temeljitim preverjanjem. Ta kazalnik kaže obseg problema: večina strokovnjakov se redno sooča z dilemo med hitrostjo in natančnostjo.

Strategija postopne objave

Izkušeni novinarji so razvili praktičen pristop k reševanju te

dileme – postopno objavljanje. Namesto da čakajo na celotno sliko, objavljajo informacije po delih, pri čemer jasno navedejo stopnjo zanesljivosti vsakega fragmenta.

Stopnje postopne objave:

- Signal (0–15 minut) – navedba dejstva o dogodku brez podrobnosti. Primer: »V središču Istanbula je prišlo do eksplozije. Podrobnosti se še ugotavljajo. Spremljajte novice.«

- Prvi podrobnosti (15–60 minut) – dodajanje preverjenih dejstev z navedbo vira. Primer: »Po podatkih policije je eksplozija prizadela bližino nakupovalnega centra. Poškodovani so bili prepeljani v bolnišnice. Število žrtev se še ugotavlja.«

- Kontekstualizacija (1–4 ure) – poglobljena analiza s komentarji strokovnjakov. Primer: gradivo o možnih vzrokih, zgodovini podobnih incidentov in varnostnih ukrepih.

- Analiza posledic (dni–tedni) – sistematičen pregled vpliva na družbo.

V novinarstvu je ključno etično orodje za postopno objavljanje uporaba označevalcev negotovosti – jezikovnih konstrukcij, ki bralcu na pregleden način signalizirajo omejitve informacij. Ti označevalci pomagajo upravljati pričakovanja in preprečujejo širjenje nepreverjenih trditev, saj jasno kažejo na zanesljivost poročila.

Obstajajo različni kazalniki, ki ustrezajo različnim stopnjam zanesljivosti. Visoka stopnja zanesljivosti se uporablja za informacije, ki so bile uradno potrjene. Primeri vključujejo fraze, kot so „Glede na uradne podatke“, „Predstavniki službe so potrdili“ ali „To je bilo dokumentirano“.

Srednja stopnja zanesljivosti se uporablja, kadar so informacije verjetne, vendar še niso uradno preverjene. Primeri vključujejo »Glede na predhodne podatke«, »Neuradni viri poročajo« ali »Očividci trdijo«.

Nizka stopnja zanesljivosti se uporablja, kadar so informacije

nepotrjene in jih je treba obravnavati z previdnostjo. To velja za fraze, kot so »informacije so se pojavile na družbenih omrežjih«, »nepotrjena poročila kažejo« ali »uradna potrditev še ni na voljo«.

Z uporabo teh označb novinarji ohranjajo preglednost in pomagajo svojemu občinstvu, da se o novicah odloča na podlagi informacij.

Tehnologija v službi hitre preverjanja

Sodobna orodja so znatno pospešila proces preverjanja informacij, kar omogoča večjo hitrost in natančnost v hitro spreminjajočem se okolju.

Storitve za **geolokacijo v realnem času**, kot je Google Earth, omogočajo v nekaj minutah preveriti natančno lokacijo fotografije ali videoposnetka, kar pomaga potrditi njegovo pristnost. **Iskanje podobnih slik** z orodji, kot sta TinEye ali Google Images, je bistveno za odkrivanje uporabe starih ali nepovezanih posnetkov, ki so bili ponovno uporabljeni z namenom zavajanja.

Analiza **metapodatkov** iz datoteke lahko pokaže čas, kraj in vrsto kamere, ki je bila uporabljena za ustvarjanje slike ali videa, kar pomaga ugotoviti njeno pristnost. Poleg tega je vse več **preverjalnih** mrež, kot je Bellingcat, ustvarilo skupnosti strokovnjakov, ki sodelujejo pri preverjanju informacij v realnem času in izkoriščajo kolektivno strokovno znanje za boj proti dezinformacijam.

Hkrati je pomembna tudi hitrost – ljudje potrebujejo informacije takoj, da lahko sprejmejo odločitve (evakuacija, iskanje zatočišča itd.). Zato morajo uredništva vzpostaviti notranje procese, da se preverjanje informacij izvede čim hitreje: imeti sezname strokovnjakov, neposredne stike z reševalnimi službami in dostop do uradnih kanalov. Timsko delo v uredništvu omogoča razporeditev nalog: medtem ko nekateri novinarji oddajajo v živo, drugi hkrati preverjajo nove podatke, preden se ti predvajajo. Ta pristop pomaga doseči hitrost in zanesljivost.

Kontekstualizacija v krizi: ustvarjanje celostne slike

Od fragmentov do mozaika

Nesreče se pogosto dojemajo kot fragmentirane – izolirani dramatični dogodki, ki med seboj niso povezani. Etično novinarstvo zahteva ustvarjanje celostne slike, ki pomaga občinstvu razumeti ne le, kaj se je zgodilo, ampak tudi zakaj in kaj to pomeni.

Ko so oktobra 2024 poplave prizadele Valencijo, so se prva poročila osredotočila na dramatične posnetke poplavljenih ulic. Španska novinarka Pilar Ramirez pa je šla dlje – pokazala je povezavo med urbanizacijo, podnebnimi spremembami in infrastrukturno odločanjem, sprejetim pred desetletji.

Metode hitre kontekstualizacije:

- Zgodovinski kontekst – primerjava s podobnimi dogodki v preteklosti pomaga oceniti obseg in edinstvenost situacije.
- Geografski kontekst – pojasnjevanje značilnosti regije, ki so morda prispevale k nesreči.
- Socialni kontekst – analiza, kako bo dogodek vplival na različne skupine prebivalstva.
- Ekonomski kontekst – ocena finančnih posledic za regijo in državo.

Kontekstualizacija brez poenostavitve

Glavno tveganje hitre kontekstualizacije je poenostavitev kompleksnih pojavov v primitivne sheme. „Kriva je vlada“, „razlog je korupcija“, „vse je zaradi podnebnih sprememb“. Takšne razlage so morda delno pravilne, vendar redko odražajo celotno realnost.

Etičen pristop zahteva prikazovanje kompleksnosti vzročnih povezav in izogibanje skušnjavi, da bi našli enega samega krivca ali en sam razlog.

Pomembnost prikazovanja ozadja in posledic, ne le senzacionalizma

Problem fragmentiranega poročanja

Najpogostejši etični problem v novinarstvu o nesrečah je senzacionalizem in fragmentacija. Ko se mediji osredotočajo le na spektakularne trenutke in ignorirajo vzročno-posledični kontekst, publika dobi izkrivljeno sliko.

Fragmentirano poročanje prinaša več tveganj:

- Izguba naukov – brez razumevanja vzrokov družba ne more preprečiti podobnih tragedij v prihodnosti.

- Poenostavitev krivcev – iskanje „preprostih krivcev“ namesto analize sistemskih problemov.

- Čustvena izčrpanost občinstva – nenehne dramatične posnetke brez konstruktivnega konteksta vodijo v brezbriznost.

Strategija »celotne zgodbe« presega prvotne novice in ponuja popoln, poglobljen opis pomembnega dogodka ali nesreče. Gre za pristop, ki zagotavlja, da javnost razume celoten kontekst in dolgoročne posledice, tako da tema ostane v središču pozornosti tudi po koncu običajnega novinarskega cikla.

Ta strategija temelji na treh ključnih komponentah: ozadje (predpogoji), vrhunec (dogodek) in posledice. Prva komponenta vključuje zagotavljanje odseka »Kako smo prišli do tu?« v vsakem delu gradiva. Gledalce opozarja na opozorila, podobne pretekle primere ali odločitve, ki so pripeljale do dogodka. To pomaga ljudem razumeti temeljne vzroke tragedije, ne le sam dogodek.

Med poročanjem o nesreči, ko se ta odvija, se ta pristop ne osredotoča le na dramo, ampak tudi na odziv sistema. To vključuje učinkovitost služb za nujne primere in solidarnost, ki jo kažejo ljudje.

Nazadnje, a ne najmanj pomembno, strategija poziva k rednemu vračanju k temi še dolgo po tem, ko so prvotne novice minile. Novinarji poročajo o prizadevanjih za obnovo, pridobljenih izkušnjah in morebitnih spremembah politike, ki so posledica dogodka.

Kako se izogniti paniki in pretirani dramatičnosti

Učinkovita komunikacija med krizo je občutljivo ravnovesje. Čeprav je cilj obveščati in pripraviti javnost, lahko poudarjanje strahu ima nezaželene negativne posledice. Novinarji morajo razumeti psihologijo vpliva informacij na čustveno stanje občinstva.

Psihologija strahu v medijih

Strah je močan motivator. Lahko spodbudi ljudi k koristnim preventivnim ukrepom ali pa jih nasprotno ohromi z zaskrbljenostjo. Ključno je, da to čustvo izkoristimo odgovorno. Paniko lahko poveča več dejavnikov, med drugim negotovost glede obsega grožnje, pomanjkanje jasnih navodil za ukrepanje in nasprotujoče si sporočila iz različnih virov. Osredotočenost na najslabše scenarije in uporaba čustveno nabitega jezika lahko prav tako poslabšata strah in povzročita paniko.

Nasprotno pa lahko nekateri dejavniki učinkovito zmanjšajo paniko. Ti vključujejo zagotavljanje konkretnih, preverjenih informacij in jasnih nasvetov o ukrepih, ki jih je treba sprejeti. Dokazovanje učinkovitosti varnostnih ukrepov in ponujanje pozitivnih primerov premagovanja podobnih situacij lahko pomiri javnost in jo spodbudi k sprejemanju konstruktivnih ukrepov.

Tehnologije poročanja proti paniki

Obstajajo posebne tehnike poročanja, ki se lahko uporabijo za obvladovanje zaskrbljenosti javnosti. Ena od učinkovitih metod je struktura sendviča, pri kateri so zaskrbljujoče informacije „ovite“ v praktične nasvete in pomirjujoč kontekst. Na primer: „Meteorologi napovedujejo močno deževje (zaskrbljujoča informacija). Strokovnjaki svetujejo naslednje za zaščito vašega doma... (praktični nasveti). Regija je podobna deževja v letu 2019 preživela brez resnih posledic zahvaljujoč pripravljenosti (pomirjujoč kontekst).“

Druga ključna tehnika je uporaba mehkega jezika namesto alarmističnega besedišča. Na primer, uporabite »resna situacija« namesto »katastrofa«, »potrebuje pomoč« namesto »v obupu« in

»evakuacija kot preventivni ukrep« namesto »beg pred smrtjo«. Zadnje načelo je ohranjanje osredotočenosti na rešitve, pri čemer je treba zagotoviti, da je vsak predstavljen problem spremljajo informacije o ukrepih, ki se sprejemajo za njegovo rešitev.

Hitro odzivanje in učinkovita komunikacija: usklajevanje v kaosu

Novinar kot koordinator pretoka informacij

Med nesrečami novinarji pogosto postanejo ne le priče, ampak tudi koordinatorji informacijskih tokov. Lahko so edini vir operativnih informacij za reševalne službe, prostovoljce in sorodnike prizadetih.

Ukrajinska novinarka Olena Zelenska je med poplavami v predkarpatski regiji leta 2020 ustvarila kanal Telegram, ki je postal osrednje središče za usklajevanje pomoči. Prek kanala so se prenašale informacije o potrebah, evakuacijskih poteh in stikih prostovoljcev. V treh dneh je kanal pridobil 15.000 naročnikov in pomagal organizirati pomoč za na stotine družin.

Protokoli krizne komunikacije:

- Vzpostavitev stika z uradnimi službami – vzpostavitev neposrednih stikov s tiskovnimi službami državne službe za izredne razmere, policijo in zdravstvenimi službami za pridobivanje operativnih informacij.
- Vzpostavitev mreže dopisnikov – vključitev lokalnih prebivalcev, ki lahko poročajo o razmerah na različnih območjih.
- Usklajevanje s kolegi – izogibanje podvajanju prizadevanj in razdelitev področij odgovornosti med različnimi mediji.
- Sodelovanje z organizacijami prostovoljcev – novinarji lahko pomagajo usklajevati dejavnosti prostovoljcev z razširjanjem informacij o potrebah.

Etične meje novinarskega posredovanja

Aktivna vloga novinarja pri usklajevanju pomoči sproža vprašanje profesionalnih meja. Ali lahko novinar ostane objektivni, če aktivno vpliva na dogodke?

Večina etičnih kodeksov novinarjem ne prepoveduje pomagati v kriznih situacijah, vendar zahtevajo preglednost takšne vloge. Če novinar postane organizator pomoči, mora o tem odkrito obvestiti občinstvo.

Čustvena inteligenca in empatija na kraju dogodka

Poklicna distanca je ključni del novinarske etike, vendar lahko v ekstremnih situacijah pride do konflikta z osnovnimi človeškimi vrednotami. Ko novinar vidi otroka pod ruševinami, naj nadaljuje s snemanjem ali pohiti na pomoč? Glede na raziskavo 63,3 % novinarjev potrebuje pomoč pri soočanju s stresom. Delo v območju nesreče travmatizira ne le žrtve, ampak tudi tiste, ki o njem poročajo.

Načela empatskega novinarstva:

Na področju novinarstva je obravnavanje travmatičnih dogodkov pogosto, zato je razumevanje vloge empatije ključnega pomena. Empatski novinarstvo temelji na več ključnih načelih, ki novinarjem omogočajo, da poročajo o težkih zgodbah s človečnostjo, hkrati pa ohranjajo svojo profesionalno integriteto.

Prvič, novinarji so ljudje in imajo čustva. Pomembno je priznati čustveni vpliv in se zavedati, kako lahko osebna čustva vplivajo na profesionalne odločitve. Čeprav je pri poročanju ključno ostati objektivni, novinar ne sme potlačiti svojih čustvenih odzivov, ampak jih mora razumeti in obvladovati kot del svojega dela.

Drugič, glavna vloga novinarja je informiranje, osebno posredovanje pa je omejeno. Čeprav ima novinar morda znanje, da pomaga komu v krizi, mora biti previden, da ne povzroči dodatne škode. Njegova glavna odgovornost je zagotoviti kakovostno poročanje, ki ima pogosto večji in trajnejši vpliv kot en sam akt neposredne pomoči.

Tretjič, skrb za lastno dobrobit je nujna. Delo s travmatičnimi vsebinami lahko zahteva veliko žrtev. Novinarji morajo redno počivati, po potrebi poiskati psihološko podporo in svoje izkušnje obravnavati s kolegi. To pomaga preprečiti izčrpanost in zagotavlja, da lahko še naprej učinkovito opravljajo svoje delo.

Nazadnje, empatično novinarstvo oziroma na sočutju utemeljeno novinarstvo zahteva dolgoročno perspektivo. Novinarji morajo razumeti, da lahko dobro raziskana, kakovostna zgodba prinese veliko več koristi skupnosti ali družbi kot enkratno, pravočasno dejanje pomoči eni osebi. Z zagotavljanjem popolnega in natančnega poročanja prispevajo k širšemu razumevanju, ki lahko vodi do sistemskih sprememb in večje ozaveščenosti javnosti.

Primeri etičnega poročanja med krizo

Primer: novinar v potresnem območju

Med potresom leta 2023 se je turška novinarka Ayşe Demirel znašla v situaciji, ko je videla starejšo žensko, ujeto pod ruševinami. Novinarka je imela osnovna znanja prve pomoči in se zavedala, da lahko pomaga. Demirel je odložila kamero, pomagala potegniti žensko iz ruševin in ji nudila prvo pomoč. Kasneje je v svojem poročilu iskreno opisala ta dogodek in pojasnila, zakaj se je tako odločila. »Lahko bi ostala samo opazovalka, a takrat bi prenehala biti človek,« je kasneje pojasnila. Njeno poročilo je prejelo pozitivne odzive tako od kolegov kot od občinstva, ki so cenili njen iskren in človeški pristop.

Ugotovitve iz raziskave: resnične izkušnje strokovnjakov

Podatki iz ankete iz leta 2023 razkrivajo boleče realnosti dela novinarjev med nesrečami:

- 87,8 % priznava tveganja poročanja o nesrečah, vendar ima le 23,1 % dostop do specializiranih virov.

- 64,2 % se je soočilo s konfliktom med hitrostjo in natančnostjo, 78,9 % pa čuti pritisk vodstva glede hitrosti objave.

- 70,5 % ne ve, katera zaščitna ali tehnična oprema je potrebna v različnih pogojih – to je pokazatelj tehnične nepripravljenosti poklica.

Primer 1: Potres v Turčiji (2023). Sistem postopne preverjanja

Situacija: 6. februar 2023, 4:17 zjutraj. Močan potres opustoši jugovzhodno Turčijo. Družbena omrežja eksplodirajo s protislovnimi informacijami.

Odločitev vodilnih turških medijev:

- Hürriyet in Cumhuriyet sta uporabila oznaki »uradno« in »v preverjanju« ter za preverjanje videoposnetkov in poročil najela Teyit.org.

Rezultat: Turški mediji so preprečili množično širjenje lažnih novic, ki so spremljale informacijski kaos po potresu.

Poučitev: Vnaprej pripravljene protokoli preverjanja delujejo tudi v ekstremnih razmerah.

Primer 2: Poplave v Španiji (2024). Strategija »pozitivne verifikacije«

Situacija: oktober 2024. Valencia je pod vodo. Družbena omrežja so polna ponarejenih videoposnetkov drugih nesreč in teorij zarote.

Inovativen pristop katalonskih medijev:

- Španski preveritelji dejstev (Maldita.es, Newtral.es, RTVE Verifica) so aktivno delovali v realnem času z oznakami „potrjeno“ in „ovrženo“.

- Spletne zemljevide s posodobitvami stanja so razvile vladne službe, kot sta AEMET in Civilna zaščita (GVA-112), ki so jih nato razširile prek medijev.

Rezultat: Raziskave so pokazale, da si je občinstvo bolje zapomnilo resnične informacije, predstavljene na pozitiven način, kot ovržene laži.

Poučitev: Aktivno širjenje resnice je učinkovitejše kot pasivno ovrekanje laži.

Primer 3: Požari v Grčiji (2021). Protokol za humano intervjuvanje

Situacija: avgust 2021. Požari na Eviji. Na stotine žrtev potrebuje pomoč, hkrati pa doživlja travmo.

Odločitev ERT (državna televizija):

- Razvit je bil »human protokol za intervjuje«:

- Obvezno soglasje za snemanje.
- Pravica do prekinitve pogovora kadarkoli.
- Osredotočenost na dejstva, ne na čustva.
- Prepoved vodenja vprašanj o izgubah.
- Zaključek intervjujev z informacijami o tem, kje je mogoče poiskati pomoč.

- Usposabljanje novinarjev je vključevalo mini tečaj o pristopu, ki upošteva travme.

Rezultat: ERT je med krizo prejel najvišje ocene zaupanja med grškimi mediji. Žrtve so opazile spoštovanje in profesionalnost novinarjev.

Poučitev: Vlaganje v usposabljanje novinarjev za pristop, ki upošteva travme, se izplača z zaupanjem občinstva.

Primer 4: Raketni napad v Ukrajini (2024). Koordinacija medijev v času vojne

Situacija: marec 2024. Raketni napad na stanovanjsko območje. Potreba po uravnoteženju pravice do informacij in varnostnih zahtev.

Protokol usklajevanja ukrajinskih medijev:

- Uravnoteženje varnosti in obveščanja. Na primer, Suspilne, Ukrajinska Pravda in Channel 24 so razglasili odložitev objave natančnih lokacij, da bi zagotovili evakuacijo.

- Enotna zamuda – dogovor, da se v prvi uri ne objavijo podrobnosti o kraju udarca, da se lahko zaključi evakuacija.

- Skupna baza informacij – vodilni mediji so si izmenjavali preverjene podatke, da bi se izognili konkurenci na račun varnosti.

- Poudarek na pomoči – prednostna obravnava informacij o tem, kako pomagati, ne le o obsegu uničenja.

Rezultat: hitra mobilizacija prostovoljske pomoči ob ohranjanju operativne varnosti.

Poučitev: Ko je v nevarnosti življenje ljudi, je usklajevanje med mediji mogoče tudi v zelo konkurenčnem okolju.

Praktična orodja za delo v realnem času

V okolju z visokimi tveganji in hitrim tempom je lahko hitri, etični kontrolni seznam za odločanje močno orodje za ohranjanje integritete in preprečevanje napačnih informacij. Ta algoritem je zasnovan tako, da ga je mogoče izpolniti v le nekaj minutah, kar zagotavlja hiter, a odgovoren odziv.

KORAK 1: Hitra ocena (15 sekund)

Prvi korak je hitra, začetna ocena, da se ugotovi takojšnji pomen in potencialni vpliv informacij. Zastavite si tri ključna vprašanja:

- Ali lahko te informacije rešijo življenja?
- Ali lahko povzroči škodo?
- Kakšna je stopnja zanesljivosti?

KORAK 2: Hitra preveritev (2–5 minut)

Ko je začetna ocena končana, si vzemite nekaj minut za hitro preverjanje. Ugotoviti morate verodostojnost informacij. Zastavite si naslednja vprašanja:

- Kdo je vir in kako zanesljiv je?
- Ali je skladno z drugimi poročili?
- Ali je mogoče ključne dejstva hitro preveriti z razpoložljivimi orodji?

KORAK 3: Oblikovanje (1–2 minuti)

Po preverjanju informacij je naslednji korak skrbna formulacija sporočila. Tu uporabite načela poročanja brez panike. Preverite naslednje:

- Ali je bilo sporočilu dodano označevalno znamenje zanesljivosti, ki jasno kaže stopnjo gotovosti?

- Ali je jezik, ki ne povzroča panike, uporabljen mehak jezik in se osredotoča na jasnost?

- Ali je za bralca koristno, da mu ponuja konkretne ukrepe?

KORAK 4: Objava s pripravljenostjo za popravke

Zadnji korak je objava, vendar z načrtom za nadaljnje ukrepe. Proces se ne konča s klikom na gumb. Pripravljeni morate biti na naslednje:

- Spremljanje odzivov občinstva.

- Pripravljenost na hitro popravljanje, če se pojavijo nove informacije.

- Pripravljenost za nadaljnje posodobitve, da se zgodba razvija z novimi, preverjenimi dejstvi.

Predloge za različne vrste sporočil:

- Prvo poročilo o dogodku: »V [kraj] ob [čas] se je zgodil [dogodek]. Po predhodnih podatkih [glavna dejstva]. Na kraju dogodka delujejo reševalne službe. Podrobne informacije bodo na voljo po preverjanju.«

- Posodobitev z novimi dejstvi: „POSODOBITEV: Glede na uradne podatke [službe], [nova dejstva]. Prejšnje informacije o [kaj točno] so potrjene/ovržene. Nadaljujemo s spremljanjem situacije.“

- Popravek netočnih informacij: »POJASNILO: Prej smo poročali [netočne informacije]. Glede na preverjene podatke [pravilne informacije]. Opravičujemo se za netočnost in bomo še naprej spremljali situacijo.«

Predloge za različne vrste sporočil

Učinkovita komunikacija v kriznih razmerah zahteva hitro in jasno oblikovana sporočila. Uporaba standardiziranih predlog je lahko dragoceno orodje v tem procesu. Za prvo poročilo o dogodku je dobra predloga: »V [kraj] ob [čas] se je zgodil [dogodek]. Glede na predhodne podatke, [glavna dejstva]. Na kraju dogodka delujejo reševalne službe. Podrobne informacije bodo na voljo po preverjanju.«

Ko so na voljo nove informacije, uporabite predlogo za posodobitev z novimi dejstvi: »POSODOBITEV: Glede na uradne podatke [službe] [nova dejstva]. Prejšnje informacije o [kaj točno] so potrjene/ovržene. Še naprej spremljamo situacijo.«

Nazadnje, za popravek netočnih informacij uporabite predlogo za popravek netočnih informacij: »POJASNILO: Prej smo poročali [netočne informacije]. Glede na preverjene podatke [pravilne informacije]. Opravičujemo se za netočnost in bomo še naprej spremljali situacijo.«

Protokol za delo z vizualno vsebino

Delo z vizualnimi vsebinami v kriznih razmerah zahteva sistematičen pristop, ki daje prednost hitrosti, točnosti in etiki. Ta proces lahko razdelimo na tri faze: hitro preverjanje pristnosti, etično ocenjevanje in pravno potrditev.

Faza 1: Hitra preveritev pristnosti

Prvi korak je hitra preveritev, da se preveri, ali je vizualna vsebina legitimna in relevantna. To vključuje povratno iskanje slik z orodji, kot sta Google Images ali TinEye, da se ugotovi, ali je bila slika ali video že kdaj uporabljen v drugem kontekstu. Prav tako je pomembno preveriti metapodatke datoteke (če so na voljo), da se potrdijo čas, lokacija in naprava, ki je bila uporabljena za zajem.

Faza 2: Etična ocena

Ko je pristnost potrjena, je nujna etična ocena. Vizualno vsebino morate primerjati z znanimi znamenitostmi ali drugimi preverjenimi slikami, da se prepričate, da prikazuje navedeno lokacijo. Najpomembneje je, da ocenite potencialni vpliv vsebine. Vprašajte se: Ali krši dostojanstvo prikazanih oseb? Ali vsebuje grafične ali pretirano moteče podrobnosti, ki bi lahko travmatizirale občinstvo? In nazadnje, ali je vsebina resnično primerna za razumevanje dogodka ali se uporablja za senzacionalizem?

Faza 3: Pravna odobritev

Pred objavo je potrebna končna preveritev pravne skladnosti.

Preverite, ali avtor izrecno soglaša z uporabo in ali njena uporaba krši kakršne koli avtorske pravice. Poleg tega preverite, ali je treba zamegliti obraze ali druge prepoznavne značilnosti, da se zaščitijo zasebnost in varnost oseb na sliki.

Protokol za krizno komuniciranje za novinarske uredništva:

Faza pripravljenosti (pred dogodkom)

- Seznam kontaktov služb za nujne primere.
- Protokoli preverjanja za različne vrste nesreč.
- Usposabljanje ekipe o osnovah krizne komunikacije.
- Tehnične določbe za mobilno delo.

Faza pripravljenosti, ki poteka pred krizno situacijo, je ključnega pomena za učinkovit odziv. Ta priprava vključuje več ključnih ukrepov. Prvič, bistveno je sestaviti izčrpen seznam kontaktnih podatkov služb za nujne primere, da se zagotovi hitra komunikacija z ustreznimi organi. Drugič, organizacije morajo vzpostaviti jasne protokole preverjanja za različne vrste nesreč, da lahko hitro in natančno ocenijo situacijo. Poleg tega je treba ekipe usposobiti za osnovne principe krizne komunikacije, da se zagotovi, da lahko pod pritiskom odgovorijo jasno in dosledno. Nazadnje je bistveno, da se sprejmejo tehnične določbe za mobilno delo, saj to omogoča nadaljevanje delovanja, tudi če fizične lokacije pisarn niso dostopne.

Faza odziva (prve ure)

Prvi korak je imenovanje odgovornega urednika, ki bo nadzoroval vse vidike poročanja. Ta oseba deluje kot osrednja kontaktna točka in zagotavlja usklajenost vseh članov ekipe. Hkrati mora organizacija aktivirati svoje kanale za preverjanje, da hitro potrdi informacije iz uradnih virov in od očitvidcev.

Nato se ustanovi interna koordinacijska skupina, ki upravlja pretok informacij in nalog. Ta skupina pomaga novinarjem, urednikom in producentom pri nemotenem sodelovanju. Nazadnje je ključnega pomena, da se čim prej vzpostavi stik s kolegi na kraju

dogodka. Ti novinarji na terenu zagotavljajo prvo roko informacije in ključne kontekstualne podatke, ki jih ni mogoče najti drugje. To usklajeno prizadevanje zagotavlja, da se novinarski uredništvo lahko učinkovito in odgovorno odzove v kriznih razmerah.

Faza odziva, zlasti v kritičnih prvih urah, se osredotoča na takojšnje in usklajeno ukrepanje. Začne se z imenovanjem odgovornega urednika, ki nadzira komunikacijo in sporočila. Hkrati ekipa aktivira vse kanale za preverjanje, da zagotovi točnost informacij. Takoj se ustanovi interna koordinacijska skupina, ki poenostavi sprejemanje odločitev in dodeljevanje nalog. Nazadnje je vzpostavitev stika s kolegi na kraju dogodka najpomembnejša naloga, da se pridobijo informacije v realnem času in zagotovi njihova varnost.

Faza stabilizacije (prvi dnevi)

Po začetnem vrvežu krize novinarski uredništvo vstopi v fazo stabilizacije. To obdobje, ki običajno traja prvih nekaj dni, se osredotoča na zagotavljanje točnosti poročanja, načrtovanje prihodnjega poročanja in skrb za ekipo. Zato je ključni prvi korak analiza lastnega poročanja za napake. Ekipa pregleda, kar je bilo objavljeno, da bi ugotovila morebitne napake in po potrebi izdala popravke. Ta samoocena je bistvena za ohranjanje verodostojnosti. Hkrati uredništvo začne načrtovati dolgoročno poročanje, ki presega takojšnje novice in se osredotoča na poglobljene reportaže, nadaljnje poročanje in analize.

V tej fazi je tudi dobro počutje ekipe ena od glavnih prednostnih nalog. Novinarske organizacije svojim zaposlenim nudijo psihološko podporo, saj se zavedajo čustvenega bremena, ki ga lahko povzroči poročanje o travmatičnih dogodkih. Nazadnje ekipa pripravi poročila o svojem delu med krizo, v katerih dokumentira svoj odziv in opiše izkušnje za prihodnje dogodke.

Stabilizacijska faza, ki poteka v prvih dneh po krizi, se osredotoča na oceno začetnega odziva in načrtovanje za prihodnost. Ključni prvi korak je analiza lastnega poročanja za napake, da se zagotovi točnost in odpravijo morebitne napake. Sledi načrtovanje

dolgoročnega poročanja za ohranjanje doslednega in odgovornega poročanja. V tem času je pomembno tudi zagotoviti psihološko podporo ekipi, saj se zavedamo stresa in travme, ki so jo morda doživeli. Nazadnje, priprava poročil o delu med krizo pomaga dokumentirati ukrepe, oceniti učinkovitost in oblikovati prihodnje strategije.

Etično poročanje med nesrečo je umetnost sprejemanja pravih odločitev, ko ni časa za razmišljanje in je v igri največ. To poglavje je pokazalo, da v takih trenutkih etična načela niso abstraktni ideali, ampak praktična orodja, ki novinarjem pomagajo krmariti skozi informacijski kaos.

5

Posledice neetičnega poročanja o nesrečah

5. Posledice neetičnega poročanja o nesrečah

Uvod

Predstavljajte si gasilca, ki namesto da bi gasil požar, povzroča nove požare. Ali reševalca, ki namesto da bi pomagal, ustvarja dodatne nevarnosti za ljudi v okolici. To je škodljiva vloga, ki jo lahko ima novinarstvo, kadar se pri poročanju o nesrečah kršijo etični standardi. Kar naj bi zdravilo družbo, obveščalo in združevalo ljudi, se spremeni v vir dodatnega trpljenja.

Nesreče in izredne razmere so vedno preizkušnja ne le za žrtve, ampak tudi za medije. V kriznih razmerah se družba zanaša na novinarje, da bodo našli točne informacije in pojasnila za to, kar se je zgodilo. Ko pa poročanje o takih dogodkih postane neetično – zavestno ali nezavestno –, so lahko posledice uničujoče.

Posledice neetičnega poročanja o nesrečah niso omejene na trenutek objave gradiva. Podobno kot sevanje imajo dolgo razpolovno dobo, trajajo več let, vplivajo na življenje posameznikov, oblikujejo odnos družbe do medijev in celo spreminjajo potek političnih procesov. To niso abstraktna teoretična tveganja – to je resnična škoda, ki jo je mogoče meriti v človeških usodah, izgubi zaupanja in družbenih konfliktih.

Razumevanje posledic neetičnega ravnanja ni poskus zastraševanja bodočih novinarjev, ampak ravno nasprotno, način, kako pokazati pomembnost in moč njihovega prihodnjega poklica. Ko razumemo škodo, ki jo lahko povzroči neetično novinarstvo, bolje zavedamo dobrega, kar lahko prinese odgovorno novinarstvo.

Ponovna travmatizacija žrtev

Ljudje, ki so preživeli nesrečo, so v stanju krhkega psihološkega ravnovesja. Travmatična izkušnja spremeni delovanje možganov, zaradi česar je oseba izjemno občutljiva na vse, kar jo spominja na to, kar je doživela. V psihologiji se ta pojav imenuje sprožitev – ko zunanji dražljaj povzroči vrnitev travmatičnih spominov z enako intenzivnostjo kot med samim dogodkom.

Neetično poročanje o nesrečah je lahko močan sprožilec za žrtve. Ko novinarji:

- se osredotočajo na najbolj grozljive podrobnosti
- nepotrebno uporabljajo dramatične slike
- kršijo zasebnost ljudi.
- Prisilijo čustvene reakcije.

...prisilijo žrtve, da znova in znova doživljajo najhujše trenutke svojega življenja.

Oblike medijskega nasilja nad žrtvami

● Vsiljivo intervjuvanje ljudi v šoku. Novinarji pogosto ne razumejo, da soglasje za pogovor, ki ga da oseba v stanju akutnega stresa, ne more veljati za popolno in veljavno. Izsiljevanje čustvenih reakcij med intervjujem je lahko še posebej travmatično. Vprašanja, kot je »Kako se počutite?«, silijo osebo, da se poglobi v svojo travmatično izkušnjo, da bi dobili »živahne« izjave.

● Kršitev pravice do zasebnosti. Objava osebnih podatkov, fotografij uničenih domov ali intimnih trenutkov žalovanja je oblika nasilja v medijih. To ne le krši etične norme, ampak lahko vodi tudi do dodatne stigmatizacije žrtev.

● Uporaba otrok kot »živih ilustracij«. Zlasti neetično je uporabljati slike otrok za povečanje čustvenega učinka gradiva. Otroci ne morejo dati polnega soglasja za sodelovanje v novinarskem gradivu, njihova psiha pa je izredno ranljiva za ponovno travmatizacijo.

Dolgoročne psihološke posledice

Ponovna travmatizacija prek medijev lahko vodi do:

● Razvoju posttravmatske stresne motnje (PTSD) ali poglobitvi obstoječih simptomov. Ljudje lahko začnejo izogibati novicam, družbenim stikom ali javnim mestom iz strahu, da bi ponovno pritegnili pozornost novinarjev.

● Motnjo v procesu okrevanja. Ko so žrtve prisiljene ponovno

doživeti travmo prek medijev, lahko to znatno upočasnijo njihovo psihološko okrevanje in vrnitev v normalno življenje.

- Izguba zaupanja v družbene institucije. Negativna izkušnja z mediji lahko vodi do splošnega nezaupanja v informacijski prostor in družbene institucije.

Erozija javnega zaupanja: od skepticizma do cinizma

Zaupanje v medije je eden od temeljnih elementov demokratične družbe. Ko ljudje verjamejo, da jim novinarji posredujejo resnične in popolne informacije, lahko kot državljani sprejemajo informirane odločitve. To zaupanje se gradi skozi leta odgovornega dela, vendar ga lahko v nekaj urah uniči neetično poročanje o večji nesreči.

Stopnje izgube zaupanja

1. Zdrava skepsa. Ljudje začnejo pogosteje preverjati informacije iz različnih virov. To je zdrav proces, ki lahko celo izboljša medijsko pismenost družbe.

2. Selektivno zaupanje. Ljudje začnejo zaupati le določenim novinarjem ali publikacijam, kar vodi do razdrobljenosti medijskega prostora in nastanka informacijskih „mehurčkov“.

3. Cinizem in popolno nezaupanje. Ljudje začnejo verjeti, da so vsi novinarji nepošteni in da resničnih informacij sploh ne obstaja. To je najnevarnejša stopnja za demokracijo.

Ko družba izgubi zaupanje v profesionalne medije, postane bolj nagnjena k verjetju nepreverjenih informacij iz dvomljivih virov. Rast teorij zarote. Pomanjkanje zaupanja v uradne vire ustvarja plodna tla za širjenje različnih teorij zarote. Podkopavanje demokratičnih procesov. V družbi, kjer ljudje ne zaupajo medijem, je težko izvesti poštene volitve in zagotoviti preglednost oblasti.

Poglabljanje socialnih razlik

Mehanizmi za ustvarjanje nesoglasij

Na prvi pogled bi morale nesreče združiti družbo v oblico skupne nesreče. Vendar pa lahko neetično poročanje potencial tragedije za združevanje spremeni v vir konfliktov.

- Iskanje „grešnih kozlov“. Namesto da bi analizirali systemske probleme, ki so pripeljali do nesreče, se mediji pogosto osredotočajo na iskanje krivcev med posameznimi osebami ali skupinami. To poenostavlja zapletene probleme, vendar lahko vodi do nepravilnih obtožb.

- Etnizacija in politizacija tragedij. Ko se nesreče razlagajo skozi prizmo etničnih ali političnih konfliktov, se naravne nesreče ali tehnične nesreče spremenijo v pretvezo za poglobljanje obstoječih družbenih razlik.

Neenakost v poročanju o trpljenju

Za socialno kohezijo je lahko še posebej škodljivo neenako poročanje o trpljenju različnih skupin prebivalstva. Ko se medijsko poročanje nesorazmerno osredotoča na žrtve iz določenih socialnih slojev, etničnih skupin, geografskih regij ali političnih prepričanj, govorimo o selektivni pozornosti ali pristranskosti. To lahko vodi do izkrivljenega javnega mnenja, zaradi česar se zdi, da so nekatere žrtve bolj vredne pozornosti ali sočustvovanja kot druge. Ta pojav je pogosto povezan s konceptom »učinka prepoznavne žrtve«, pri katerem so ljudje bolj pripravljeni pomagati posamezni, prepoznavni žrtvi kot veliki, anonimni skupini. Ko mediji izberejo, da bodo izpostavili določeno vrsto žrtev, namerno ali ne, usmerjajo javno sočustvovanje in pozornost.

Dolgoročne posledice socialnih razlik

- Razdrobljenost družbe. Poglobitev razlik lahko vodi do oblikovanja zaprtih skupin, ki si med seboj ne zaupajo in niso pripravljene na sodelovanje.

- Politična polarizacija. Družbene razlike se pogosto spremenijo v politične, kar otežuje sprejemanje konsenzualnih odločitev o pomembnih vprašanjih.

- Zmanjšana solidarnost. V razdeljeni družbi so ljudje manj naklonjeni pomagati predstavnikom drugih skupin, celo v kritičnih situacijah.

Dezinformacija kot dolgoročna posledica

Življenjski cikel lažnih informacij

Dezinformacije, ki nastanejo zaradi neetičnega poročanja o nesrečah, imajo svojo dinamiko razvoja, podobno kot širjenje virusov:

- Za začetno fazo je značilno hitro širjenje nepreverjenih ali izkrivljenih informacij. Med nesrečami so ljudje še posebej aktivni pri deljenju novic na družbenih omrežjih, pogosto brez preverjanja njihove verodostojnosti.

- Faza konsolidacije se začne, ko lažne informacije znaten del prebivalstva začne dojemati kot dejstva. V tej fazi ljudje te informacije uporabljajo za razlago drugih dogodkov in jih vključijo v svoj svetovni nazor.

- Faza odpora je tista, v kateri postane ovrekanje informacij bistveno težje, saj se ljudje psihološko upirajo informacijam, ki so v nasprotju z njihovimi uveljavljenimi prepričanji.

„Hibridne“ lažne informacije so še posebej nevarne, saj so to sporočila, ki združujejo elemente resnice z lažnimi informacijami. Takšne vsebine je težje prepoznati in ovreči.

Institucionalizacija dezinformacij

Sčasoma lahko nekatere vrste dezinformacij postanejo del uradnih zgodb ali celo vstopijo v učbenike in enciklopedije. To se zgodi, ko lažne informacije niso pravočasno ovržene ali ko ovržba ne dobi dovolj široke pozornosti. Popravljanje zahteva znatno prizadevanje in lahko naletijo na odpor tistih, ki imajo interes za ohranitev lažne zgodbe.

Gospodarske in politične posledice netočnosti

Gospodarska cena dezinformacij

Neetično poročanje o nesrečah lahko ima merljive gospodarske posledice, ki daleč presegajo neposredno škodo, povzročeno s samim dogodkom.

Ko mediji pretiravajo z obsegom uničenja ali trajanjem nevarnosti, lahko to vodi do množičnih odpovedi rezervacij in izogibanja turistov celotnim regijam. Gospodarske izgube zaradi takšne „škode ugledu“ pogosto presegajo neposredno škodo, ki jo povzroči sama nesreča.

Potencialni vlagatelji, ki se pri ocenjevanju tveganj zanašajo na poročila medijev, se lahko na podlagi netočnih informacij odločijo za umik kapitala ali opustitev novih projektov.

Vpliv na finančne trge

Netočne informacije o nesrečah lahko povzročijo znatna nihanja na finančnih trgih. Delnice podjetij, ki so domnevno prizadete zaradi nesreče, lahko strmo padajo, čeprav se dejanska škoda izkaže za veliko manjšo.

Tudi valutni trgi se odzivajo na novice o nesrečah, zlasti če zadevajo razvite gospodarstva. Pretiravanje z obsegom gospodarskih posledic lahko vodi do neutemeljenega padca vrednosti nacionalne valute.

Politična manipulacija in njene posledice

Neetično poročanje o nesrečah ustvarja ugodne pogoje za politično manipulacijo. Politiki lahko netočne informacije uporabijo za obtoževanje nasprotnikov, upravičevanje nepriljubljenih odločitev ali odvrčanje pozornosti od drugih problemov.

Še posebej nevarni so poskusi izkoriščanja nesreč za promocijo populističnih ali ekstremističnih idej. Ko so ljudje pod stresom, so bolj dovzetni za radikalne odločitve.

Mednarodne posledice

Neetično poročanje o nesrečah v eni državi lahko ima domino učinek na mednarodni ravni, kar zapleta diplomatske odnose, moti trgovino in spodkopava globalno zaupanje, kar lahko na koncu vpliva na humanitarne prizadevanja.

Poklicna degradacija

Ko neetične prakse pri poročanju o nesrečah niso deležne ustrezne kritike ali kazni, postopoma postanejo norma. Ta proces poklicnega razvrednotenja je kumulativen – vsak nov primer nekaznovanosti poveča verjetnost nadaljnjih kršitev.

Kultura neodgovornosti:

- Normalizacija kršitev. Ko postane neetično ravnanje običajno, ga mladi novinarji lahko dojemajo kot profesionalno normo. To ustvarja začaran krog, v katerem ima vsaka nova generacija strokovnjakov nižje etične standarde.

- Pritisk konkurence. V razmerah ostre konkurence za pozornost občinstva lahko novinarji čutijo pritisk, da uporabijo neetične metode za pridobivanje ekskluzivnih informacij ali ustvarjanje bolj „živahnih“ vsebin.

Vpliv na izobraževanje novinarjev:

- Razlika med teorijo in prakso. Ko študenti vidijo, da se v praksi etična načela pogosto ignorirajo, lahko to vodi do ciničnega odnosa do poklicne etike na splošno.

- Spreminjanje priorit. Izobraževalni programi se lahko začnejo bolj osredotočati na tehnične veščine in komercialni uspeh kot na etične vidike poklica.

Primeri

Primer 1: Potres v Turčiji (2023). Kršitev načela „ne škoduj“

Kontekst: Med poročanjem o uničujočem potresu v Turčiji in Siriji februarja 2023 so nekateri mediji kršili osnovna etična načela.

Neetične prakse:

- Prikazovanje trupel umrlih brez soglasja sorodnikov.
- Intervjuji z otroki, ki so izgubili starše, brez prisotnosti skrbnika.
- Širjenje nepreverjenih govoric o številu žrtev.
- Dramatiziranje situacije za povečanje gledanosti.

Posledice: Družine žrtev so vložile pritožbe proti medijem zaradi kršitve zasebnosti. Netočne informacije o obsegu uničenja so otežile delo reševalnih služb in povzročile paniko v neprizadetih regijah.

Poučitev: Tudi v razmerah velikega javnega interesa morajo novinarji upoštevati človeško dostojanstvo žrtev.

Primer 2: Požari v Španiji (2022). Povzročanje panike

Kontekst: Med serijo gozdnih požarov v Španiji poleti 2022 so nekateri mediji povzročili paniko med prebivalstvom.

Neetične prakse:

- Uporaba senzacionalističnih naslovov, kot je »Španija gori«.
- Prikazovanje najbolj dramatičnih posnetkov brez konteksta.
- Širjenje govoric o možnih novih izbruhih požarov.
- Ignoriranje uradnih priporočil za evakuacijo.

Posledice: Kljub velikemu zanimanju javnosti so nekateri poročila prispevali k čustvenemu stopnjevanju. Nekatera turistična območja, kjer ni bilo požarov, so utrpela gospodarske izgube zaradi odpovedi rezervacij.

Poučitev: Tudi v kritičnih situacijah morajo novinarji pazljivo izbirati ton in ne smejo povečevati zaskrbljenosti brez dejanske podlage.

Primer 3: Poplave v Grčiji (2023). Diskriminacija v poročanju

Kontekst: Poplave v osrednji Grčiji jeseni 2023 so različno prizadele različne skupnosti, vendar se je tudi poročanje medijev izkazalo za neenakomerno.

Neetične prakse: Grški mediji so veliko več pozornosti namenili žrtvam v bogatih območjih in priljubljenih turističnih območjih kot revnim podeželskim skupnostim ali begunskim taboriščem.

Posledice: Neenakopravno poročanje je pripeljalo do neenakomerne porazdelitve humanitarne pomoči. Marginalizirane skupine so ostale praktično brez podpore, kar je poglobilo socialne razlike.

Poučitev: Novinarji morajo zavestno zagotoviti enako poročanje o vseh prizadetih skupinah.

Primer 4: Raketni napadi na Ukrajino (2024). Kršitev informacijske varnosti

Kontekst: Med poročanjem o posledicah raketnih napadov na ukrajinska mesta so nekateri novinarji in mediji kršili načela informacijske varnosti.

Neetične prakse:

- Objava natančnih geografskih lokacij napadov v realnem času.
- Fotografije, ki so omogočale identifikacijo posameznih infrastrukturnih objektov.
- Informacije o učinkovitosti zračne obrambe v različnih regijah.
- Ignoriranje zahtev vojske, da se omeji objavljanje.

Varnostne posledice: Objava podrobnih informacij bi lahko pomagala napadalcu prilagoditi nadaljnje napade in oceniti njihovo učinkovitost. To bi lahko potencialno povzročilo dodatne žrtve med civilnim prebivalstvom.

Etične dileme: Ukrajinski novinarji so se znašli pred težko dilemo med pravico javnosti do informacij in varnostnimi zahtevami. Nekateri so se odločili za samocenzuro, manjšina pa je zaradi senzacionalizma in ogledov nadaljevala z objavo vseh razpoložljivih informacij.

Poučitev: V ekstremnih razmerah morajo novinarji uravnotežiti pravico do informacij in varnost ljudi.

Načini za obnovitev zaupanja

Priznanje napak kot prvi korak

Obnavljanje zaupanja po neetičnem poročanju o nesrečah se začne z iskrenim priznanjem napak. To ni le formalno opravičilo, ampak poglobljena analiza tega, kaj je šlo narobe, zakaj se je to zgodilo in kakšni ukrepi bodo sprejeti, da se v prihodnosti preprečijo podobne situacije.

Učinkovito priznanje napake mora vključevati:

- Konkretnost – natančen opis napake.
- Odgovornost – prevzemanje polne odgovornosti brez izgovorov.
- Ukrepi – opis konkretnih korakov za popravo situacije.
- Preprečevanje – razlaga, kako preprečiti podobne napake v prihodnosti.

Preglednost procesov kot temelj zaupanja

Obnovitev zaupanja je nemogoča, če mediji ne pokažejo, kako si prizadevajo izboljšati svoje standarde. To pomeni odprtost glede uredniških procesov, meril za izbor novic, metod preverjanja dejstev in mehanizmov za nadzor kakovosti.

Praktični ukrepi:

- Ustvarjanje posebnih strani, ki pojasnjujejo etična načela.
- Objava postopkov za delo z viri.
- Odprti mehanizmi za vlaganje pritožb.
- Redna poročila o odpravljanju napak.

Sistematično izobraževanje novinarjev

Redno usposabljanje novinarjev o etičnih standardih za delo med nesrečami bi moralo postati obvezni del poklicnega razvoja. Ustvarjanje specializiranih tečajev o etiki poročanja o kriznih situacijah, ki bi vključevali:

- Psihološke vidike dela z žrtvami.
- Pravne omejitve v kriznih situacijah.
- Tehnične vidike preverjanja informacij.
- Mednarodne standarde novinarske etike.

Vzpostavitev podpornih struktur

Da bi novinarjem pomagali pri soočanju z izzivi poročanja o nesrečah, bi se morale novinarske organizacije in strokovne

skupnosti osredotočiti na vzpostavitev močnih podpornih sistemov. Eden od učinkovitih načinov za to je vzpostavitev strokovnih skupnosti ali mrež, v katerih si novinarji, specializirani za poročanje o nesrečah, lahko medsebojno pomagajo in izmenjujejo izkušnje.

Programi mentorstva so ključnega pomena. Izkušeni novinarji lahko vodijo svoje mlajše kolege in jim pomagajo izogniti se pogostim napakam ter se z večjo samozavestjo spoprijeti z zahtevnimi situacijami. Nazadnje je ključnega pomena zagotavljanje takojšnje psihološke podpore. Novinarji, ki redno poročajo o travmatičnih dogodkih, so izpostavljeni visokemu tveganju sekundarne travmatizacije, zato jim dostop do virov za duševno zdravje omogoča, da lahko nadaljujejo svoje pomembno delo, ne da bi pri tem žrtvovali

Dolgoročna strategija za obnovo

- **Potrpežljivost in doslednost:** od posameznih pobud ne morete pričakovati hitrih rezultatov. Potrebno je večletno sistematično delo, da se postopoma pokaže zavezanost medijev etičnim standardom.

- **Nenehno delo:** zaupanje ni statično stanje, ampak dinamičen proces. Tudi po njegovi obnovitvi je treba nenehno delati na njegovem ohranjanju z visokokakovostnim, etičnim novinarstvom in odprtostjo za dialog z družbo.

Da bi medijske organizacije ponovno vzpostavile zaupanje po neetičnem poročanju o nesrečah, morajo slediti večstranskemu pristopu, ki presega preprosto opravičilo. Ta proces vključuje iskreno priznanje, preglednost, izobraževanje in dolgoročno zavezanost.

Priznanje napak kot prvi korak

Prvi in najpomembnejši korak je iskreno priznanje napak. Ne gre le za to, da se opravičimo, ampak za temeljito javno analizo tega, kaj je šlo narobe. Učinkovito priznanje mora biti:

- **Konkretno:** jasno opišite natančno napako, ki je bila storjena.
- **Odgovorno:** prevzemite polno odgovornost za napako brez izgovorov.

- Usmerjeno v ukrepanje: podrobno opišite konkretne ukrepe, ki se sprejemajo za popravilo situacije.

- Preventivno: pojasnite, kako se bodo podobne napake v prihodnosti izognile.

Preglednost kot temelj zaupanja

Obnovitev javnega zaupanja je nemogoča, če ne pokažete, kako mediji delajo na izboljšanju. To zahteva odprtost glede vaših notranjih procesov, vključno z uredniškimi postopki, merili za izbor novic in metodami preverjanja dejstev.

Praktični ukrepi za doseg tega cilja vključujejo:

- Ustvarjanje posebnih rubrik na vaši spletni strani, ki pojasnjujejo vaše etične načela.

- Objava postopkov za delo z viri.

- Vzpostavitev odprtih in dostopnih mehanizmov za vlaganje pritožb.

- Redno objavljajte poročila o tem, kako ste odpravili pretekle napake.

Sistematično izobraževanje novinarjev

Nenehno izobraževanje je ključnega pomena za preprečevanje prihodnjih napak. To bi moralo biti obvezni del poklicnega razvoja in vključevati specializirane tečaje, ki pokrivajo:

- Psihološke vidike dela z žrtvami.
- Pravne omejitve v kriznih situacijah.
- Tehnične vidike preverjanja informacij.
- Mednarodne standarde novinarske etike.

Vzpostavljanje podpornih struktur

Novinarji, ki poročajo o nesrečah, potrebujejo podporo, da lahko delujejo etično in odgovorno. Organizacije bi morale vzpostaviti strukture, ki jim bodo v pomoč, na primer:

- Strokovne skupnosti: ustvarjanje mrež za medsebojno podporo med novinarji.

- Mentorski programi: izkušeni novinarji lahko vodijo mlajše kolege.

- Psihološka podpora: zagotavljanje dostopa do storitev duševnega zdravja, da se novinarjem pomaga pri soočanju z emocionalnimi posledicami njihovega dela.

Dolgoročna strategija za obnovo

Obnova zaupanja je dolgoročen proces, ki zahteva potrpežljivost in doslednost. Od posameznih ukrepov ne morete pričakovati hitrih rezultatov. Namesto tega je potrebno večletno vztrajno in sistematično prizadevanje, da pokažete svojo zavezanost etičnemu novinarstvu. Zaupanje je dinamičen proces, ki ga je treba tudi po obnovitvi nenehno ohranjati z visokokakovostnim, etičnim poročanjem in odprtim dialogom z javnostjo.

Ko novinar odkrije napako, algoritem ukrepov po odkritju napake zagotavlja jasen, štiristopenjski proces.

Korak 1: Hitra odzivnost

Prva naloga je hitro ukrepanje. Takoj morate ustaviti širjenje netočnih informacij, na primer z odstranitvijo objave na družbenih omrežjih ali spletnega članka. Nato, če je mogoče, stopite v stik z žrtvami napačnih informacij, da jim neposredno priznate napako. Nazadnje obvestite celotno uredniško ekipo o situaciji, da se vsi zavedajo napake in lahko ustrezno ukrepajo.

Korak 2: Analiza situacije

Ko je začetno širjenje omejeno, je potrebna temeljita analiza situacije. To vključuje ugotavljanje vzrokov napake, da se razume, kako je do nje prišlo, oceno obsega potencialne škode, ki jo je napaka povzročila, in določitev najboljšega načina za njeno popravljanje, da se zmanjša nadaljnja škoda.

Korak 3: Javna popravka

Naslednji korak je javna popravek zapisa. To vključuje objavo

jasnega zavračanja ali popravka, ki mora natančno pojasniti, kaj je bilo netočno. Iskreno opravičilo žrtvam je prav tako ključni del tega koraka, saj kaže odgovornost in spoštovanje.

Korak 4: Preventivni ukrepi

Nazadnje, da bi preprečili napake v prihodnosti, je pomembno izvesti preventivne ukrepe. To pomeni spremeniti uredniške postopke, da se zapolni vrzel, ki je pripeljala do napake, izvesti dodatno usposabljanje ekipe o najboljših praksah in ustvariti kontrolne sezname, da se podobne napake ne ponovijo.

Kako komunicirati z žrtvami po napaki

Pri dialogu z osebami, ki jih je napaka prizadela, so najpomembnejša načela učinkovitega dialoga. Prvič, pogovor mora biti iskren in odprt, kar kaže na resnično zavezanost k reševanju problema. Pokazati morate pripravljenost, da brez prekinitve prisluhnete žrtvi. Ključnega pomena je, da se izogibate izgovorom za napako; namesto tega se osredotočite na dejstva in vpliv. Nazadnje, bodite pripravljeni ponuditi konkretne predloge za nadomestilo škode, kot so javna opravičila, popravki ali drugi ustrezni ukrepi.

Česa NE smete storiti?

Da bi ohranili zaupanje in integriteto, se je treba nekaterih ukrepov strogo izogibati. Nikoli ne ignorirajte pritožb, saj lahko to poslabša situacijo in se razume kot znak nespoštovanja. Ne krivite virov informacij za napako; kot izdajatelj ste za to končno odgovorni vi. Ne smete zmanjševati pomena napake, tudi če menite, da je nepomembna. Nazadnje, nikoli ne smete zavrnil javnega priznanja napake, saj je preglednost ključna za ponovno vzpostavitev verodostojnosti.

Oblikovanje kulture odgovornosti

Vzpostavljanje kulture odgovornosti je dolgoročno prizadevanje, ki poteka tako na uredniški kot na osebni ravni.

Na uredniški ravni to vključuje redne razprave o etičnih dilemah, da ekipa ostane zbrana in ozaveščena. Sistem mentorstva

za mlade novinarje jim lahko pomaga pri sprejemanju preišljenih etičnih odločitev na začetku njihove kariere. Pomembno je tudi spodbujati poročanje o morebitnih problemih brez strahu pred povračilnimi ukrepi in zagotoviti usposabljanje o etičnih standardih za celotno ekipo, ne le za novinarje.

Na osebni ravni lahko novinar spodbuja odgovornost z nenehnim izpopolnjevanjem, na primer z udeležbo na strokovnih seminarjih ali branjem strokovne literature o etiki. Ključna praksa je razmišljanje o lastnih napakah in njihovo uporabljanje kot priložnosti za učenje, ne pa kot neuspehe.

Analiza posledic neetičnega poročanja o nesrečah razkriva zaskrbljujočo sliko – tisto, kar bi moralo informirati in združevati, se lahko spremeni v vir dodatnega trpljenja in razdora. Rezultati ankete med novinarji prav tako potrjujejo obstoj kritične vrzeli med zavestjo strokovnjakov o etičnih tveganjih in njihovo praktično pripravljenostjo za delo v kriznih razmerah. Najpomembnejši zaključek tega poglavja pa je, da je mogoče negativne posledice preprečiti in premagati. Zaupanje v medije je mogoče obnoviti z: iskrenim priznanjem napak, preglednostjo procesov, sistematičnim izobraževanjem novinarjev in ustvarjanjem podpornih struktur.

Razumevanje potencialne škode zaradi neetičnega ravnanja ne sme prestrašiti bodočih novinarjev, ampak jih mora nasprotno motivirati k doseganju najvišjih strokovnih standardov. Etično poročanje o nesrečah ni le upoštevanje pravil, ampak aktivno sodelovanje pri zdravljenju družbe po tragedijah.

Ključni izrazi, pojmi in organizacije

1. Aktivno poslušanje: komunikacijska tehnika, ki vključuje popolno osredotočenje na to, kar se govori, in ne le pasivno poslušanje besed (Rogers & Farson, 1987). Vključuje pozornost do verbalnih in neverbalnih znakov govorca, ponovitev povedanega za potrditev razumevanja in postavljanje pojasnjevalnih vprašanj. Cilj aktivnega poslušanja je ustvariti varno in podporno okolje, v katerem se govorec lahko v celoti izrazi.

2. Krizno posredovanje: kratkoročen, aktiven in direktiven pristop k pomoči posameznikom, ki doživljajo akutno čustveno krizo (James & Gilliland, 2017). Osredotoča se na zagotavljanje takojšnje podpore in stabilizacije, oceno potreb posameznika in razvoj načrta za pomoč pri soočanju s krizo. Krizno posredovanje ima za cilj obnoviti raven delovanja posameznika pred krizo in preprečiti nadaljnje poslabšanje.

3. Kontekstualizacija novic: se nanaša na proces zagotavljanja ozadja, analize in perspektive, da se občinstvu pomaga razumeti širši kontekst in pomen novičarske dogodke (Gans, 2004). Vključuje umestitev novičarske zgodbe v njen zgodovinski, družbeni, politični in gospodarski okvir, kar omogoča občinstvu, da razume informacije in njihov potencialni vpliv.

4. Dramatizacija v medijih: se nanaša na uporabo tehnik, ki zgodbo naredijo bolj razburljivo ali zanimivo, pogosto s pretiranjem določenih vidikov ali s poudarjanjem čustvenih ali senzacionalnih elementov (Silverman & Benoit, 2015). Lahko vključuje uporabo živega jezika, čustvenih podob in privlačnih pripovedi, da se pritegne pozornost občinstva in ustvari občutek nujnosti ali pomembnosti. Dramatizacija je lahko učinkovita pri pritegnitvi občinstva, vendar lahko vodi tudi do izkrivljanja in napačnega prikazovanja realnosti.

5. Dart Center for Journalism & Trauma je center virov (na Kolumbijski univerzi), ki se specializira za izobraževanje in podporo novinarjem pri poročanju o travmah, nasilju in nesrečah. Ponuja praktična etična priporočila.

6. Pristop „Ne škoduj“ je vodilno etično načelo, ki je še posebej pomembno pri obravnavanju travm. Od novinarjev zahteva, da se zavedajo in čim bolj zmanjšajo potencialno škodo, ki jo lahko njihova dejanja ali objave povzročijo virom ali občinstvu.

7. Etično poročanje o nesrečah za pomoč skupnostim je koncept novinarstva o nesrečah, ki se osredotoča na vlogo medijev ne le pri obveščanju, ampak tudi pri zagotavljanju družbeno koristnih informacij, pojasnjevanju vzrokov, boju proti mitom in spodbujanju

odpornosti in okrevanja skupnosti.

8. Empatija: sposobnost razumevanja in deljenja čustev drugega (APA Dictionary of Psychology, 2023). Vključuje postavitev sebe v položaj druge osebe in doživljanje sveta iz njene perspektive. Empatija je zapleten proces, ki vključuje tako kognitivne kot čustvene komponente. Kognitivno vključuje razumevanje misli in čustev druge osebe. Čustveno vključuje deljenje teh čustev.

9. Čustveno izčrpanost: stanje čustvene, fizične in duševne izčrpanosti, ki ga povzroča dolgotrajni ali prekomerni stres (Maslach, 2003). Zanj so značilna čustva cinizma in odtujenosti, izguba osebnega zadovoljstva in čustvena izčrpanost. Izčrpanost se lahko pojavi v katerem koli poklicu, vendar je še posebej pogosta v poklicih, ki pomagajo drugim, kot so zdravstvo, izobraževanje in socialno delo.

10. Etična vizualizacija: uporaba fotografij in videoposnetkov, ki spoštujejo zasebnost in dostojanstvo žrtev, pri čemer se izogiba izkoriščanju njihove bolečine za senzacionalizem (Komisija za novinarsko etiko, 2020).

11. Mreža za etično novinarstvo (EJN) je mednarodna koalicija, ki podpira etične standarde v novinarstvu z izobraževalnimi viri, usposabljanjem in spodbujanjem petih ključnih načel odgovornega novinarstva.

12. Globalna listina etike za novinarje (IFJ, 2019) je posodobljen mednarodni kodeks etike Mednarodne federacije novinarjev. Določa temeljna načela in dolžnosti novinarjev po vsem svetu, vključno s spoštovanjem resnice, neodvisnosti in človečnosti.

13. Novinarska etika: se nanaša na načela in standarde, ki vodijo novinarje pri njihovem delu in zagotavljajo odgovorno in etično poročanje (Kodeks etike SPJ, 2023). Obsega širok spekter vprašanj, vključno z natančnostjo, poštenostjo, nepristranskostjo, odgovornostjo in preglednostjo. Etično novinarstvo skuša uravnotežiti potrebo javnosti po informacijah s potencialno škodo, ki jo lahko povzroči razširjanje informacij.

14. Posttravmatska stresna motnja (PTSD): Posttravmatska stresna motnja (PTSD) je duševno zdravstveno stanje, ki se lahko razvije po doživetju ali priča travmatičnega dogodka, kot je vojna, naravna nesreča ali huda nesreča (Slovar psihologije APA, 2023). Zanj so značilni vsiljivi spomini na dogodek, izogibanje spominom na dogodek, negativne spremembe v kogniciji in razpoloženju ter hiperbudnost.

15. Stereotipi v novinarstvu: posploševanje ali poenostavljanje informacij o ljudeh ali dogodkih, ki lahko ustvarijo pristransko percepcijo občinstva (Ethical Content-Gathering for Public Communications, 2024).

16. Novinarstvo, ki upošteva travme, je pristop k poročanju o tragičnih dogodkih, ki temelji na razumevanju psiholoških posledic travm. Zahteva uporabo občutljivih metod pri delu z žrtvami.

17. UNESCO-jev priročnik „Do No Harm“ (2022) je praktični priročnik UNESCO-ja za novinarje, ki se osredotoča na varne in etične metode poročanja o travmatičnih dogodkih. Njegovo osrednje načelo je zmanjšanje škode tako za vire kot za novinarje same.

Kaynakça

Allan, S. (ur.). (2019). *The Routledge companion to news and journalism* (2. izd.). Routledge. Bunce, M., Scott, M., & Wright, K. (ur.). (2020). *Reporting humanitarian crises: Ethics, representation and practice*. Routledge.

APA Dictionary of Psychology. (2023, 15. november). <https://dictionary.apa.org/posttraumatic-stress-disorder>

Komisija za novinarsko etiko. (26. april 2023). Kodeks etike ukrajinskega novinarja. <https://cje.org.ua/en/code-of-ethics/>

Etično zbiranje vsebin za javno komuniciranje. (3. september 2024). Mednarodni odbor Rdečega križa. <https://www.icrc.org/en/article/ethical-content-gathering-public-communications>

Folkenflik, D. (8. julij 2015). Dejanska napaka izpostavi zvezdnika CNN Sanjaya Gupto kritiki zaradi dvojne vloge. NPR. <https://www.npr.org/2015/07/08/421082806/a-factual-error-opens-cnn-star-dr-sanjay-gupta-to-scrutiny-over-dual-roles>

Gans, H. J. (2004). *Odločanje o tem, kaj je novica: študija večernih novic CBS, večernih novic NBC, Newsweek in Time*. Northwestern University Press.

Giudici, M. (22. junij 2008). Medijska etika: poročanje o orkanu Katrina. *Media Psychology Review*. <https://mprcenter.org/review/giudici-katrina-media-ethics/>

Globalna listina etike za novinarje – IFJ. (b.d.). IFJ. <https://www.ifj.org/who/rules-and-policy/global-charter-of-ethics-for-journalists>

Hänska, M., & Bauchowitz, S. (2017). Tweeting #refugees: Računalniška analiza vpliva tradicionalnih medijev in poročanja državljanov na javni diskurz o beguncih. *Information, Communication & Society*, 21(5), 682–700.

James, R. K., & Gilliland, B. E. (2017). *Strategije krizne intervencije* (8. izdaja). Cengage Learning.

Mednarodna federacija novinarjev. (b.d.). Globalna listina etike za novinarje. <https://www.ifj.org/who/rules-and-policy/global->

charter-of-ethics-for-journalists

Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2001). *Elementi novinarstva: Kaj morajo vedeti novinarji in kaj mora pričakovati javnost*. Three Rivers Press.

Maslach, C. (2003). *Izgorelost: cena skrbi*. ISHK.

Pantti, M. (2019). *Mediji, čustva in trpljenje v poročanju o nesrečah: Politika prikazovanja in pripovedovanja*. Palgrave Macmillan.

Silverman, M., & Benoit, S. (2015). *Medijska etika: vprašanja in primeri*. (9. izd.). Cengage Learning.

Kodeks etike SPJ. (b.d.). Društvo profesionalnih novinarjev. <https://www.spj.org/spj-code-of-ethics/>

Sur, S., & Shaw, R. (2023). *Vloga medijev pri zmanjševanju tveganja nesreč: nekaj bistvenih nasvetov* [PDF]. India Japan Lab. <https://indiajapanlab.org/wpIJ/wp-content/uploads/2024/01/15.-Role-of-Media-in-Disaster-Risk-Reduction-C.pdf>

Rogers, C. R., & Farson, R. E. (1987). *Aktivno poslušanje*. Mockingbird Press.

Ward, S. J. A. (2023). *Etično novinarstvo v času krize: izzivi poročanja o vojni v Ukrajini*. Routledge.

White, A. (17. julij 2017). *Etično novinarstvo: spet v novicah*. The UNESCO Courier. <https://courier.unesco.org/en/articles/ethical-journalism-back-news>

Viri in literatura za dodatne informacije

Basera, J. (2022). *An analysis of sensationalism in news*. *Journal of the Asiatic Society of Mumbai*, 95(45), 168–177. https://www.researchgate.net/publication/374812735_AN_ANALYSIS_OF_SENSATIONALISM_IN_NEWS

BBC. (n.d.). *Poglavje 5: Škoda in žalitev*. Uredniška navodila BBC. <https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/guidelines/harm-and-offence/>

Beckett, C. (26. april 2019). Zakaj so čustva ključna za prihodnost novinarstva. Medium. <https://charliebeckett.medium.com/why-emotions-are-central-to-the-future-of-journalism-507472f15319>

BBC. (b.d.). Uredniška politika BBC. <https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines>

Odbor za zaščito novinarjev. (2015). Napadi na tisk: Novinarstvo na svetovnih frontah. Wiley & Sons, Incorporated, John. Komisija za novinarsko etiko. (b.d.). Kodeks etike. <https://cje.org.ua/ethics-codex/>

Delbert, J. (31. december 2022). Kako lahko novinarji uravnotežijo potrebo po natančnosti in poštenosti s pritiskom, da morajo biti prvi objaviti preiskovalno poročanje? CPI Journalism – Vse o novinarstvu. <https://cpjournalism.org/investigative-journalism-accuracy/>

Englund, L., Johannesson, K. B., & Arnberg, F. K. (22. junij 2023). Poročanje v ekstremnih razmerah: izkušnje novinarjev pri poročanju o nesrečah. *Frontiers in Communication*. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fcomm.2023.1060169/full>

Goleman, D. (1995). Čustvena inteligenca: Zakaj je lahko pomembnejša od IQ. Bantam Books.

Gómez-Aldana, A. (3. junij 2024). Uravnoteženje etike, umetne inteligence in lokalnega novinarstva. Medium. <https://jskfellows.stanford.edu/balancing-ethics-ai-and-local-journalism-343d5a57e12b>

Mednarodna federacija novinarjev. (b.d.). Globalna listina etike za novinarje. <https://www.ifj.org/who/rules-and-policy/global-charter-of-ethics-for-journalists>

Mednarodna federacija novinarjev. (b.d.). Pobuda IFJ za etično novinarstvo. <https://www.ifj.org>

Lim, S. S. (2020). Medijsko poročanje o letu MH370 malezijske letalske družbe: predhodna študija o okvirjanju krize v

malezijskih mainstream in alternativnih časopisih.

Mammadzada, N. (n.d.). Obravnavanje občutljivih poročil: vodnik za novinarje. Empoword Journalism. <https://www.empowordjournalism.com/all-articles/navigating-sensitive-reporting-a-journalists-guide/>

Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2004). Čustvena inteligenca: teorija, ugotovitve in posledice. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197–215. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1503_02

Meyer, P. (2016). *Etika za novinarje* (7. izd.). Oxford University Press.

Neha0876. (4. oktober 2023). Uravnoteženje senzacionalizma in odgovornosti: izzivi v sodobnem novinarstvu. The-E-Journo-Award. <https://www.ejournoaward.org/post/balancing-sensationalism-and-responsibility-challenges-in-modern-journalism>

Reuters. (14. februar 2023). Ukrajinski reševalci 8 dni po potresu v Turčiji iz ruševin rešili žensko. Reuters.

Wesolowski, K. (24. april 2025). Preverjanje dejstev: lažni videoposnetki, ki so bili napačno povezani s potresom v Turčiji. DW.com. <https://www.dw.com/en/fact-check-fake-videos-falsely-linked-to-turkey-earthquake/a-72336047>

Poročanje o nesrečah: Vodnik za prakso, etiko in varnost

Novinarstvo igra odločilno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja in javnega dojemanja. Dejansko se v sodobnem svetu številni dogodki in pojavi, vključno z nesrečami, v veliki meri izrazijo in zavzamejo mesto v kolektivnem spominu v okviru tega, kako jih mediji predstavljajo.

Poročanje o nesrečah kot edinstvena in ekskluzivna veja tradicionalnega novinarstva je komunikacijska praksa, katere cilj ni le obveščati družbo o obstoječih ali potencialnih nevarnostih, temveč tudi celovito predstaviti načine za zaščito pred tveganji, postopke pomoči in posredovanja ter strategije za zmanjšanje morebitnih vplivov. Novinar, ki piše o nesrečah, gradi svoje novice na tridimenzionalni podlagi, ki jo sestavljajo strokovno znanje na terenu, etična načela in varnostne zahteve.

Ta priročnik, pripravljen v okviru projekta »Poročanje o nesrečah: Preprečevanje, da bi se novice spremenile v katastrofo«, ki ga podpira program Evropske unije Erasmus+, celovito opisuje temeljne elemente, ki jih morajo novinarji upoštevati pri poročanju o nesrečah.

CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

RTÜK

 Social
Innovation
Agency

Universidade de Vigo

